

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1965

A/s J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1966

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Indledning	5
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	7
B. Inspektioner	7
II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1965:	
A. Statistiske oplysninger	9
B. Kritik	12
C. Henstillinger m. v.	13
D. Andre sager	14
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
A. Beretningen for året 1958:	
ad 43. Tinglysning af landvindingsbidrag	16
B. Beretningen for året 1959:	
ad 68. Afvandingskommissioner	16
C. Beretningen for året 1960:	
ad 46. Flytning af tyske lig	16
D. Beretningen for året 1961:	
ad 31. Særskilt autoradiolicens	18
ad 39. Underretning om verserende straffesag	18
E. Beretningen for året 1962:	
ad 45. Bevaringstagelse i henhold til toldloven	18
F. Beretningen for året 1963:	
ad 9 og 10. Kontrol af eksamensopgaver	19
ad 33. Afslag på udstykningsandragende	19
G. Beretningen for året 1964:	
ad 33. Ankevejledning	19
ad 34. Invalide- og folkepensionslovens § 5, stk. 3	21
IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af almindelig interesse:	
1. Sogneråd undladt at udøve <i>konkret skøn</i>	22
2. <i>Specifikation</i> af ekspropriationserstatning	24
3. <i>Sagsbehandling</i> i Ankenævnet for Invalideforsikringsretten	31
4. <i>Magtanvendelse</i> overfor en indsat	32
5. <i>Varetægtsfangers</i> brevveksling	33
6. <i>5-dages fristen</i> i retsplejelovens § 469, stk. 2	34
7. <i>Domstolsprøvelsen</i> ved tvangsindlæggelsen af <i>sindssyge</i>	35
8. <i>Kundgørelse</i> af forslag til <i>bygningsvedtægt</i>	36

	side
9. <i>Behandling af klage over overflyvning</i>	39
10. <i>Inddrivelse af skatter</i>	44
11. <i>Udnævnelse af overtoldinspektør</i>	47
12. <i>Sogneråd tilsidesat byreguleringsloven</i>	52
13. <i>Offentlige midler til Dansk Dybfrost</i>	55
14. <i>Udstykning i yderzone</i>	66
15. <i>Salg på Rødby-Fehmern overfarten</i>	69
16. <i>Anholdelse af beruset gæst på restauration</i>	71
17. <i>Kuffert bortkommet under selskabsrejse med DSB</i>	77
18. <i>Fangers adgang til at bære ringe</i>	79
19. <i>Begæring om nedslag i skatteansættelsen</i>	80
20. <i>Undersøgelsen af volfair-metoden</i>	81
21. <i>Erstatning for muldoplæg</i>	93
22. <i>Bygningssag forlagt</i>	97
23. <i>Byggetilladelse forudsatte dispensation</i>	98
24. <i>Regeringens forhandlinger med organisationerne</i>	99
25. <i>Dispensation i henhold til bemandingsloven</i>	100
26. <i>Optagelse i 1. realklasse</i>	111
27. <i>Udstykningssags behandling</i>	114
28. <i>Afstemning på menighedsmøde</i>	116
29. <i>Nedsættelsen af Lejelovsudvalget af 1964</i>	120
30. <i>Instruks for kloakmestre i strid med ny lov</i>	121
31. <i>Direktoratet for Fængselsvæsenet undlod at besvare en klage</i>	124
32. <i>Socialrådgiver med til møde i Invalideforsikringsretten</i>	125
33. <i>Anvendelsen af navnet Eg som fornavn</i>	126
34. <i>Sagsbehandling i Ankenævnet for Invalideforsikringsretten</i>	129
35. <i>Skattevæsenets behandling af en sag</i>	130
36. <i>Pålæggelse af fortovsbidrag</i>	133
37. <i>Forbud mod udstykning</i>	135
38. <i>Lukkelovens § 4 c</i>	138
39. <i>Forhøjelse af portotaksten for distriktsblade</i>	141
40. <i>Ekspeditionsfejl i skattesag</i>	143
41. <i>Godtgørelse af omsætningsafgift</i>	144
42. <i>Ligningsdirektoratets skrivelser til skatterådene</i>	145
43. <i>Varetægtsfangers deltagelse i kirkegang</i>	147
44. <i>Overlæger vedtaget erklæring om dr. med. Mogens Milfeldt</i>	150
45. <i>Munderingsoptællinger på stillepladsen</i>	154
46. <i>Fangetidsgodtgørelse</i>	155
47. <i>Forskellige militære forhold</i>	158
48. <i>Sogneråds udflugt betalt af firma</i>	159
Sagregister til beretningerne 1955—65	163

Til Folketinget.

I medfør af § 10 i loven om folketingets ombudsmand, lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961, afgiver jeg hermed beretning for året 1965.

Afsnit I (s. 7) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 9) findes statistiske oplysninger m. v. angående de i 1965 indkomne sager. Afsnit III (s. 16) indeholder supplerende oplysninger om 11 sager, som er omtalt i tidligere beretninger. I afsnit IV (s. 22) redegøres der for 48 sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., eller som i øvrigt er af almindelig interesse.

København, i september 1966.

STEPHAN HURWITZ

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

Den 1. oktober 1965 gav Folketingets Præsidium tilladelse til, at ekspeditionssekretær Preben Kiørboe blev udlånt til Danmarks Forvaltningshøjskole foreløbig for et tidsrum af 1 år. I hans sted ansattes cand. jur. Torben Melchior som sekretær.

Den 1. januar 1966 fratrådte sekretær Mogens Lerhard efter ansøgning sin stilling for at overtage en stilling som fuldmægtig ved Frederiksborg Amtsråd, og i hans sted ansattes sekretær Jens Wandall.

B. Inspektioner.

I oktober 1965 besøgte jeg uanmeldt enhederne under *Bornholms Værn*, hvorunder jeg især besøgte kostforplejningens spisesal, forrådskamre og opvaskerum samt infirmeriet og arresten. Spisesalen var lys og nydeligt indrettet med 4-mands borde efter kantinesystemet. Opvaskerummets loft og vægge, der nylig var blevet pudset op, gjorde et lidt snavset indtryk. Det blev oplyst, at det var dampen fra skoldekarrene, der fik alt snavs til at sætte sig på væggene. Man var imidlertid sindet at rette henvendelse til Bygningstjenesten med henblik på at få loft og vægge beklædt med et mere modstandsdygtigt materiale.

Under besøget havde jeg lejlighed til at tale med de meniges talsmænd. Der blev herunder fra disses side rettet kritik mod den måde, hvorpå munderingsoptællingerne foregik ved enkelte af afdelingerne. Dette forhold er nærmere omtalt nedenfor i afsnit IV under sag nr. 45. Herudover havde talsmændene ikke konkrete klager at fremføre, men forskellige spørgsmål blev drøftet med talsmændene og senere med garnisonskommandanten, der lovede at undersøge, i hvilket omfang de under samtalen fremsatte ønsker kunne imødekommes. Flere af talsmændene gav udtryk for utilfredshed med selve talsmandsordningen. Da det blev mig bekendt, at netop dette spørgsmål for tiden er genstand

for overvejelser i et under Forsvarsministeriet nedsat udvalg (Klimaudvalget), kunne dette forhold ikke på nuværende tidspunkt give mig anledning til at foretage noget.

I november 1965 besøgte jeg ligeledes uanmeldt Flyvestationerne Ålborg og Karup samt Flyvevåbnets Rekrutskoler i Gedhus- og Padborg-lejrene, Jysk Telegrafregiment i Århus og Nordjyske Artilleriregiment samme sted.

På *Flyvestation Ålborg* besøgte jeg kostforplejningen, infirmeriet, arresten samt nogle belægningsstuer. I kostforplejningen var der forekommet kakkerlakker, selv om der hver 14. dag blev udlagt gift, og der således blev gjort alt, hvad der var muligt, for at komme kakkerlakkerne til livs. Lokalteterne gav iøvrigt ikke anledning til bemærkninger.

Under samtalen med talsmændene fremkom der ikke konkrete klager. Der blev derimod fremsat en del ønsker, som bagefter blev drøftet med flyvestationens chef. En kort før besøget i pressen omtalt spisevægning blev drøftet, og det blev herunder bekræftet, at årsagerne til spisevægningen var bragt ud af verden.

Da en del af talsmændene fremdrog episoder fra deres rekruttid på *Flyvevåbnets Rekrutskole i Gedhus-lejren* og mente, at et besøg her ville være påkrævet, besøgte jeg derefter denne rekrutskole. I talsmandsprotokollen, som blev fremlagt, var der imidlertid ingen klager anført, og de tilstedeværende talsmænd, som dog kun havde været indkaldt i 8 dage, udtalte, at de ikke havde noget at klage over.

Ved samme lejlighed aflagde jeg besøg på *Flyvevåbnets Rekrutskole i Padborg-lejren*. Heller ikke her var der anført klager i talsmandsprotokollen, og de tilstedeværende talsmænd, der ligesom i Gedhus-lejren kun havde været indkaldt i 8 dage, havde heller ikke noget at klage over.

Under besøget i Padborg-lejren havde jeg en samtale med repræsentanter for befalingsmændene. Disse redegjorde for en talsmandsordning, der var speciel for Padborg, nemlig

en talsmandsordning for befalingsmænd. Da ordningen havde virket tilfredsstillende og medført en bedre kontakt med officererne, kunne en sådan ordning formentlig med held indføres andre steder, se nærmere herom under afsnit IV, sag nr. 47.

På *Flyvestation Karup* blev kostforplejningen og infirmeriet besigtiget. Kostforplejningsforvalteren gav udtryk for, at han gerne så, at kostforplejningen fik egne bestik. Dette forhold er nærmere refereret under afsnit IV i sag nr. 47.

Under samtalen med talsmændene fremkom der ingen konkrete klager, men en del ønsker, som senere blev drøftet med flyvestationens chef.

Talsmændene på *Jysk Telegrafregiments Kaserne* i Århus havde ingen klager, men en

del ønsker, som blev forelagt den fungerende chef til nærmere overvejelse.

Arresten ved *Nordjyske Artilleriregiment* i Århus var i en sådan forfatning, at jeg fandt anledning til at rette henvendelse til Forsvarsministeriet, se nærmere herom afsnit IV, sag nr. 47.

Hovedindtrykket af de nævnte inspektioner er, at soldaterne stort set er tilfredse med forholdene, og at der bl. a. derfor ikke er trang til indførelse af en særlig ombudsmandsordning for forsvaret. Der findes naturligvis en del ønsker om forbedringer af forholdene, herunder af talsmændenes arbejdsvilkår. Flere af disse spørgsmål er imidlertid taget op til behandling i Klimaudvalget, og imødekomelse af andre ønsker beror på bevillingsmæssige og forsvarspolitiske overvejelser.

II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1965.

A. Statistiske oplysninger.

I 1965 blev der registreret 1.146 sager, hvoraf 180 vedrørte den kommunale forvaltning. 18 sager blev optaget af egen drift, heraf 10 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1965, og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1963 og 1964.

	1965	1964	1963
Januar	131	147	79
Februar	104	139	82
Marts	126	126	77
April	101	128	77
Maj	95	110	84
Juni	82	122	85
Juli	78	85	80
August	84	110	83
September	90	110	150
Oktober	79	107	141
November	95	97	113
December	81	89	79
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1146	1370	1130

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Afviste sager og 2. Undersøgte sager. En sag er henført til gruppe 2, når der er taget stilling til sagens realitet. Denne opdeling afviger fra den, der er anvendt i de tidligere beretninger. Hidtil er alle sager, der ikke har været forelagt vedkommende myndighed til udtalelse, opført som afviste sager, selv om de henhørte under ombudsmandens kompetence, og selv om der var taget stilling til sagens realitet.

Når den tidligere opdeling af sagerne, der byggede på ombudsmandslovens § 7, stk. 3, ikke er opretholdt, skyldes det, at det forekommer misvisende at rubricere en sag som afvist, når der er taget stilling til dens realitet. Hertil kommer, at en sag, der ikke forelægges vedkommende myndighed til udtalelse, ofte giver anledning til omfattende undersøgelser, gennemsyn af akter og drøftelser med klageren og myndighederne, således at

en sådan sag ikke sjældent medfører mindst lige så meget arbejde som en sag, hvori udtalelse indhentes. Den ændrede statistik skulle derfor give et mere realistisk billede af sagsbehandlingen.

1. Afviste sager.

Af de i 1965 registrerede 1.146 sager blev 778 afvist, og heraf blev 299 oversendt til andre myndigheder. 162 af de afviste sager angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 778 sager blev afvist af følgende årsager:

a) Klagen var for sent indgivet (9)	48
b) Klagen angik domme og dommeres embedsførelse	128
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke henhørte under ombudsmandens kompetence	55
d) Klagen vedrørte andre forhold udenfor ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.	100
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (85)	265
f) Tilbagekaldte klager (3)	26
g) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage (8)	96
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse (2)	60
	<hr/>
	778

I de under c) nævnte 55 sager afvistes klagen af følgende årsager:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	19
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	36
	<hr/>
	55

2. *Undersøgte sager.*

Pr. 1. juni 1965 henstod 1 af de i 1962, 1 af de i 1963 og 18 af de i 1964 til realitetsbehandling optagne sager som uafsluttede. Den 1. juni 1966 var behandlingen af 1962-sagen, 1963-sagen, 15 af dem fra 1964 og 347 af de 368 i 1965 til realitetsbehandling optagne sager afsluttet, således at sagsrestancen pr. 1. juni 1966 udgjorde 24 sager.

I perioden 1. juni 1965 til 1. juni 1966 er der herefter realitetsbehandlet ialt 364 sager, heraf 18 vedrørende den kommunale forvaltning. Sagerne har i flere tilfælde vedrørt mere end én myndighed, men i den nedenstående oversigt er de henført under den myndighed, de i det væsentlige har vedrørt.

	Sager ialt	Kritik og eventuel henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
1. Ministerierne:				
Arbejdsministeriet	2			2
Boligministeriet	14	1		13
Finansministeriet	8			8
Forsvarsministeriet	10		2	8
Handelsministeriet	5	1		4
Indenrigsministeriet	8	1		7
Justitsministeriet	80		2	78
Kirkeministeriet	9		1	8
Landbrugsministeriet	5	1		4
Ministeriet for Grønland	1			1
Ministeriet for offentlige Arbejder	3	1		2
Socialministeriet	15		2	13
Statsministeriet	2			2
Undervisningsministeriet	4			4
Økonomiministeriet	1			1
	167	5	7	155
2. Politiet og anklagemyndigheden:				
Rigsadvokaten og statsadvokaterne	10			10
Politiets virksomhed med straffesager	9	1		8
Politiets virksomhed iøvrigt	6			6
	25	1		24
3. Andre statsmyndigheder:				
Amter	3	1		2
Ankenævnet for Invalideforsikringsretten	9	3		6
Ankenævnet vedrørende ATP.	1			1
Arvebiologisk Institut	1	1		
Bemandingsnævnet	1			1
Boligministeriets kommitterede i Byplansager	1	1		
Byudviklingsudvalg	2			2

Danmarks Radio	1			1
Departementet for Told- og Forbrugsafgifter	7			7
Direktoratet for Fængselsvæsenet	14	1	1	12
Direktoratet for Statshospitalerne	2			2
Direktoratet for Sygekassevæsenet	1			1
Direktoratet for Ulykkesforsikringen	5			5
Ekspropriationskommissioner	1		1	
Folkepensionslovens § 2-udvalg	2			2
Forsikringsråd	4			4
Forvaringsanstalter	1			1
Fyrdirektoratet	1	1		
Fængselsfunktionærer	1		1	
Fængselsnævnet	2			2
Gymnasier	1			1
Invalideforsikringsretten	19	3		16
Invaliderådet	1			1
Kommissarius for Statens Ekspropriationer	1			1
Københavns Overpræsidium	2			2
Landskatteretten	21	1		20
Omsnævnet	2			2
Overlæger	1	1		
Postvæsenet	2			2
Revalideringscentre	3			3
Retslægerådet	1			1
Skattedepartementet	10			10
Skatteråd	3	1		2
Statens Åndssvageforsorg	1	1		
Statens Ligningsdirektorat	3	1		2
Statsbanerne	5		1	4
Statsfængsler	1			1
Statshospitaler	1			1
Sundhedsstyrelsen	3			3
Udvalg	1			1
Ulykkesforsikrings-Rådet	5			5
Vejdirektoratet	7			7
	154	16	4	134
<i>4. Kommunale myndigheder:</i>				
Amtsråd	1			1
Bygningsråd	3	2		1
Forsorgshjem	1			1
Kommunale hospitaler	1			1
Skattevæsener	4			4
Socialkontorer	1			1
Socialudvalg	1			1
Sogneråd	5	3	1	1
Vejvæsener	1			1
	18	5	1	12
Ialt	364	27	12	325

Følgende oversigt belyser de forhold, som de 364 sager i det væsentlige vedrørte:

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansættelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden, udtalelser m. m.	Ialt
Ministerierne	15	118	13	8	11	2	167
Politiet og anklagemyndigheden		12		8	3	2	25
Andre statsmyndigheder	11	80	6	19	33	5	154
Kommunale myndigheder	3	6		5	3	1	18
Ialt	29	216	19	40	50	10	364

B. Kritik.

En del af de sager, der gav anledning til kritik, er ikke medtaget i afsnit IV, idet de kritiserede forhold var rene ekspeditionsfejl eller af mindre væsentlig betydning.

Ved fastsættelsen af begyndelsestidspunktet for udbetaling af pension efter invalide- og folkepensionslovens § 2, stk. 4, burde vedkommende sogneråd have udøvet et konkret skøn, og det ville have været ønskeligt, om det amt, til hvem der blev klaget, havde påset, at sognerådet udøvede et konkret skøn (sag nr. 1, s. 22).

Det ville have været ønskeligt, om Ankenævnet for Invalideforsikringsretten havde kunnet behandle to sager hurtigere end sket. Taget de af Ankenævnet truffene foranstaltninger til nedbringelse af ekspeditionstiden til efterretning (sag nr. 3, s. 31 og sag nr. 34, s. 129).

I sag nr. 8 (s. 36) udtalte jeg, at det ville have været ønskeligt, om Boligministeriet ikke havde begrundet et afslag på en anmodning om nedlæggelse af et foreløbigt forbud i henhold til byplanlovens § 9 med manglende hjemmel, men havde givet udtryk for, at det ikke fandt grundlag for at modsætte sig vedkommende sogneråds ønske om at lade det pågældende areal overgå fra boligformål til industriformål. Sagen gav også anledning til en anmodning til Boligministeriet, se nedenfor under afsnit C.

Luftfartsmyndighedernes behandling af nogle klager over flyvning i for lav højde ved start og landing i Kastrup Lufthavn gav på enkelte punkter anledning til kritik. Det blev således kritiseret, at Ministeriet for offentlige Arbejder ikke havde draget omsorg for, at

nogle af klageren til ministeriet og Luftfartsdirektoratet indsendte skrivelser blev besvaret. Lufthavnens behandling af indkomne klager gav iøvrigt anledning til betænkeligheder. Endelig fandt jeg det beklageligt, at klageren ikke var blevet underrettet om resultatet af en undersøgelse vedrørende en af hans klager (sag nr. 9, s. 39).

I sag nr. 10 (s. 44) udtalte jeg, at det var en fejl, at en kommune havde begæret løntilbageholdelse for kommuneskat på et tidspunkt, da skatten endnu ikke var forfaldet til betaling. Den af kommunen fulgte fremgangsmåde vedrørende modregning af børnetilskud var ikke i overensstemmelse med de af Finansministeriet fastsatte regler. Der var dernæst af kommunens pantefoged med urette afkrævet skatteyderen udpantnings- og vidnegebyrer.

Fundet det meget beklageligt, at et sogneråd uden byudviklingsudvalgets samtykke havde givet tilladelse dels til udstykning af en parcel i mellemzonen, dels til opførelse af et maskinsnedkeri på parcellen, hvorved sognerådet havde tilsidesat bestemmelserne i byreguleringslovens §§ 8 og 9 (sag nr. 12, s. 52).

Landbrugsministeriets behandling af en klage fra Dybfrostindustriens Sammenslutning over, at offentlige midler var anvendt til støtte for A/S Dansk Dybfrost på en for dybfrostbranchen som helhed diskriminerende måde. Det ville have været ønskeligt, om Landbrugsministeriet havde taget stilling til klagen, selvom landbrugsministeren nærrede ønske om at tilvejebringe et samarbejde mellem Dybfrostindustriens Sammenslutning og Dansk Dybfrost (sag nr. 13, s. 55).

I sag nr. 16 (s. 71) udtalte jeg, at jeg måtte finde det beklageligt, at en vagthavende politiassistent i en sag om anholdelse af en gæst på en restauration, hvor betalingsspørgsmålet klart var et civilretligt spørgsmål, på restaurationens vegne havde modtaget betalingen af den anholdte.

Fundet det beklageligt, at en udtalelse fra Boligministeriets kommitterede i Byplansager var blevet forsinket godt et halvt år på grund af en ekspeditionsfejl, og at en erindringskrivelse til ministeriet vedrørende sagen ikke var blevet besvaret (sag nr. 22, s. 97).

I sag nr. 23 (s. 98) kritiserede jeg, at et bygningsråd havde meddelt byggetilladelse i et tilfælde, hvor der skulle indhentes dispensation fra Boligministeriet. Det ville endvidere have været ønskeligt, om bygningsrådet overfor bygherren havde påtalt, at byggeriet var påbegyndt, forinden byggetilladelse var indhentet.

Udtalt overfor en kommunalbestyrelse, at det ville have været ønskeligt, om den på et tidligere tidspunkt end sket var blevet klar over, at en bestemmelse i kommunens instruks fra 1944 for kloakmestre var i strid med den ved en ny lov i 1962 indførte retstilstand (sag nr. 30, s. 121).

I sag nr. 31 (s. 124) udtalte jeg, at Direktoratet for Fængselsvæsenet burde have besvaret en klage fra en fange, selv om vedkommende i mellemtiden var blevet løsladt.

Det ville have været rettest, om Invalideforsikringsretten havde givet en ansøger lejlighed til sammen med en socialrådgiver at forelægge sin sag i et retsmøde, således som ansøgeren havde ønsket (sag nr. 32, s. 125).

I sag nr. 38 (s. 138) udtalte jeg, at Handelsministeriets fortolkning af lukkelovens § 4 c, hvorefter kioskerne ved færgeljerne Halskov og Knudshoved var omfattet af § 4 c, forekom meget tvivlsom. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling til Handelsministeriet, se nedenfor under afsnit C.

Udtalt, at det var beklageligt, at Landsskatretten ved en ekspeditionsfejl havde glemt at medtage en sag til en forhandlingsrejse (sag nr. 40, s. 143).

Da det ikke kunne afvises, at brugen af ordet »anmode« i den skrivelse, hvorved Statens Ligningsdirektorat bemyndigede et skatteråd til at ændre en skatteansættelse, kunne give skatterådet det indtryk, at det var forpligtet til at rette sig efter anmodningen, må-

te jeg være enig med Ligningsdirektoratet i, at det ville være mest korrekt fremtidig at anvende ordet »bemyndige« (sag nr. 42, s. 145).

C. Henstillinger m. v.

I en del sager fandt jeg anledning til at rette henstillinger o. l. til vedkommende myndighed enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. Nogle af sagerne gav også grundlag for kritik og er derfor tillige omtalt foran i afsnit B.

I sag nr. 2 (s. 24) udtalte jeg, at jeg måtte finde det meget ønskeligt, at den hidtidige praksis, hvorefter erstatningen ikke specificeres ved ekspropriation af en hel ejendom, ændres, således at erstatningen i disse tilfælde specificeres på samme måde som ved ekspropriation af en del af en ejendom i de ekspropriationssager, der endnu vil være at behandle efter reglerne i forordningen af 5. marts 1845.

I medfør af ombudsmandslovens § 9, stk. 1, anmodet rigsadvokaten om at lade en sag om to fængselsfunktionærers magtanvendelse overfor en indsat i sikringscelle gøre til genstand for politimæssig efterforskning (sag nr. 4, s. 32).

I sag nr. 5 (s. 33) henstillede jeg til Justitsministeriet at overveje en ordning, hvorefter en varetægtsfange som hovedregel underrettes, hvis et brev til vedkommende ikke har kunnet udleveres, eventuelt at lade spørgsmålet gøre til genstand for overvejelse i Retsplejerådet.

Anmodet Boligministeriet om at overveje, om der måtte være anledning til at søge landsbyggeloven ændret, således at bestemmelsen om kundgørelse af bygningsvedtægtsforslag på den i kommunen brugelige måde suppleres f. eks. med en bestemmelse om meddelelse i anbefalet brev til de af forslaget berørte grundejere og panthavere, hvis adkomst fremgår af tingbogen (sag nr. 8, s. 36).

I sag nr. 15 (s. 69) udtalte jeg, at det ikke kunne afvises, at en med Statsbanerne indgået kontrakt om frugtsalg på statsbanernes færger på Rødby-Fehmern-ruten på grund af kontraktens brede formulering kunne have skabt en berettiget forventning hos kontrahenten om salg på M/F »Knudshoved«, og at jeg derfor måtte finde det rimeligt, om Generaldirektoratet for Statsbanerne optog forhand-

linger med kontrahenten med henblik på en erstatningsmæssig ordning.

Henstillet til Justitsministeriet at overveje en lempeligere ordning vedrørende indsattes adgang til at bære ringe (sag nr. 18, s. 79).

Fortolkningen af afstemningsreglerne i menighedsrådslovens § 42. Henstillet til Kirkeministeriet at overveje, om der undtagelsesvis måtte være anledning til at foranledige afholdt et nyt menighedsmøde (sag nr. 28, s. 116).

I sag nr. 38 (s. 138) henstillede jeg til Handelsministeriet at søge tilvejebragt den fornødne klare lovhjemmel for driften af kioskerne ved færgelejerne i Halsskov og Knudshoved uden at afvente en almindelig revision af lukkeloven, medmindre en sådan var umiddelbart forestående.

Anmodet Forsvarsministeriet om at foranledige, at Hærkommandoen ved udformningen af nye retningslinier for munderingsoptællinger overvejer den praktiske gennemførelse af disse optællinger (sag nr. 45, s. 154).

Henstillet til Socialministeriet i spørgsmålet om udbetaling af fangetidsgodtgørelse til nogle i 1941 for sabotagehandlinger dømte personer at se bort fra den af dem udviste passivitet med hensyn til spørgsmålets indbringelse for ankenævnet (sag nr. 46, s. 155).

I sag nr. 47 (s. 158) anmodede jeg Forsvarsministeriet om at overveje indførelsen af en »cafeteriaordning« ved kostforplejningen i Karup, en talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd samt en istandsættelse af Nordjyske Artilleriregiments arrest i Århus.

Fremhævet det ønskelige i, at der ud fra principielle synspunkter samt hensynet til at styrke den almene tillid til de kommunale råd vises den største tilbageholdenhed med hensyn til modtagelse af invitationer fra firmaer, som vedkommende kommune står i forretningsforbindelse med (sag nr. 48, s. 159).

D. Andre sager.

I afsnit IV er der yderligere medtaget nogle sager, som ikke har givet anledning til kritik eller henstillinger, men som skønnes at have en mere almen interesse.

Spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt den i retsplejelovens § 469, stk. 2, fastsatte 5-dages frist ved tvangsindlæggelse af sindssyge skal regnes (sag nr. 6, s. 34).

I sag nr. 7 (s. 35) redegøres der for den procedure, der skal følges ved forelæggelsen for retten af sager vedrørende spørgsmålet om lovligheden af en tvangsindlæggelse på statshospital.

Ikke fundet det godt gjort, at der ved udnævnelsen af en overtoldinspektør af finansministeren var givet forhåndstilsagn om, hvem der skulle have stillingen (sag nr. 11, s. 47).

I sag nr. 15 (s. 69) redegøres der for fortolkningen af udtrykket »sammenlægges« i byreguleringslovens § 8, stk. 1.

Spørgsmålet om, hvorvidt DSB var erstatningsansvarlig for en kuffert, der var bortkommet under en af statsbanerne arrangeret selskabsrejse, omhandles i sag nr. 17 (s. 77).

En begæring om nedslag i skatteansættelsen skal indgives senest i forbindelse med selvangivelsen (sag nr. 19, s. 80).

Undersøgelsen af den såkaldte volfair-metodes anvendelighed indenfor skolevæsenet til diagnosticering af ordblindhed omtalt i sag nr. 20 (s. 81).

I sag nr. 21 (s. 93) udtalte jeg, at erstatningen for et af statsbanerne i forbindelse med sporanlæg foretaget muldoplæg måtte anses for indeholdt i den af taksationskommissionen tilkendte yderligere ulemperstatning.

Statsministeriets og Landbrugsministeriets skøn over, hvilke organisationer der skulle indbydes til forhandling om de økonomiske og erhvervmæssige problemer, gav ikke anledning til kritik (sag nr. 24, s. 99).

I sag nr. 25 (s. 100) omhandles Skibstilsynets og Bemandingsnævnets praksis med hensyn til meddelelse af dispensation i henhold til bemandingslovens § 40.

De gældende regler for optagelse af elever i en statsskoles 1. realklasse omtales i sag nr. 26 (s. 111).

Et sogneråds behandling af en sag om udstykning af en parcel til opførelse af et sommerhus, hvilken udstykning sognerådet ikke fandt ønskelig (sag nr. 27, s. 114).

Boligministeriets nedsættelse af Lejelovsudvalget af 1964 omtales i sag nr. 29 (s. 120).

Spørgsmålet om anvendelsen af navnet Eg som eneste fornavn eller i forbindelse med navnet Georg omhandles i sag nr. 33 (s. 126).

Københavns Skattevæsens behandling af en sag om underholdsbidrag, der ikke var påført selvangivelsen (sag nr. 35, s. 130).

Fortolkning af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7 (sag nr. 36, s. 133).

Nedlæggelse af forbud i henhold til landsbyggeovens § 5, stk. 2, mod udstykning til sommerhusbebyggelse (sag nr. 37, s. 135).

I sag nr. 39 (s. 141) omtales de af postvæsenet i 1965 gennemførte forhøjelser af portotaksten for distriktsblade.

Der ydes ikke godtgørelse for omsætningsafgift af materialer, der er anvendt til et af en kommune opført vandtårn (sag nr. 41, s. 144).

I sag nr. 43 (s. 147) omtales varetægtsfangers deltagelse i og udelukkelse fra kirkegang i Københavns Fængsler.

En række overlæger ved statshospitalerne, der havde vedtaget en erklæring om dr. med. Mogens Milfeldt, forlangte, at klagen mod dem overgik til behandling efter de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser (sag nr. 44, s. 150).

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1958.

43. *Foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag. (J. nr. 237/57; beretn. 1958, s. 43-44).*

Den 15. marts 1966 fremsatte landbrugsministeren i Folketinget forslag til en ny landvindingslov. Ifølge forslaget § 6, stk. 3, påhviler det landbrugsministeren, så snart der er truffet beslutning om at gennemføre et landvindingsarbejde, at foranledige, at beslutningen

tinglyses på alle de ejendomme, der kan antages at blive bidragspligtige i henhold til forslaget § 12.

Forslaget blev vedtaget af Folketinget, og loven er bekendtgjort som lov nr. 244 af 8. juni 1966.

B. Beretningen for året 1959.

68. *Afvandingskommissionerne i landvindings- og grundforbedringslovene. (J. nr. 620/59; beretn. 1959, s. 203-204).*

Den 15. marts 1966 fremsatte landbrugsministeren i Folketinget forslag til nye landvindings- og grundforbedringslove, hvorefter de særlige afvandingskommissioner blev foreslået afskaffet. De nuværende afvandingskommissioner fortsætter dog deres virksomhed for så

vidt angår de sager, der er i gang ved lovenes ikrafttræden den 1. august 1966.

Forslagene blev vedtaget af Folketinget, og lovene er bekendtgjort som henholdsvis lov nr. 244 og nr. 241 af 8. juni 1966.

C. Beretningen for året 1960.

46. *Flytning af de tyske soldater- og flygtningegrave her i landet fra sidste verdenskrig. (J. nr. 362/65; beretn. 1960, s. 184-87).*

I december 1960 anmodede Ørsted Menighedsråd mig om en udtalelse om, hvorvidt rådet ville være berettiget til overfor Kirkeministeriet at modsætte sig en eventuel flytning af de på Ørsted Kirkegård begravede 16 tyske flygtninge, uden hensyn til om den overenskomst, hvorom der på daværende tidspunkt forhandlede mellem Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland, måtte blive indgået.

Efter at jeg havde udtalt, at Kirkeministeriet efter min opfattelse i et tilfælde som det foreliggende måtte være berettiget til at betragte vedkommende fremmede regering som

repræsentant for de pårørende og til at imødekomme denne regerings anmodning om ligflytning, således som det var sket i andre tilfælde, svarede Menighedsrådet, at det ikke ville modsætte sig en »symbolsk ligflytning«, selvom man fandt en sådan »flytning« lidet stemmende med den alvor, der knytter sig til menneskers død og kristen jordefærd. Dersom nogen egentlig flytning af lig af tyske flygtninge skulle blive anordnet i medfør af den forventede overenskomst, forbeholdt Menighedsrådet sig sin stilling til denne foranstaltning og til eventuelt at indanke spørgsmålet for domstolene.

Overenskomsten mellem Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland angående tyske krigergrave i Danmark fra den anden verdenskrig blev indgået den 3. oktober 1962 og er offentliggjort i Lovtidende C som bekendtgørelse nr. 58 af 16. november 1962.

I tiden derefter rettede Menighedsrådet henvendelse bl. a. til Kirkeministeriet, i anledning af at flytninger i henhold til overenskomsten nu agtedes iværksat. Rådet spurgte bl. a., om Kirkeministeriet i henhold til overenskomstens art. 10 kunne betragte fru Gertrud Eckloff, hvis mor er begravet på Ørsted Kirkegård, som indehaver af retten til det gravsted på kirkegården, hvor de 16 tyske flygtninge er begravet. Videre spurgte rådet, om den i 1945-46 gældende fredningstid for voksengrave på kirkegården ville blive respekteret for så vidt angik gravstedet, hvori flygtningene er begravet. Menighedsrådet anførte dernæst, at det ville fastholde sin beslutning af 8. september 1958 om at modsætte sig en flytning af gravene, medmindre der skulle være tale om flytning af en enkelt grav til de pårørendes hjemsted i Tyskland.

Kirkeministeriet svarede, at den af Menighedsrådet foreslåede fremgangsmåde ikke var forenelig med overenskomsten af 3. oktober 1962, og at den derfor ikke kunne forventes respekteret. Ministeriet udtalte dernæst, at det til gennemførelsen af de af overenskomsten omfattede ligflytninger ikke krævedes, at den på gravsteder i almindelighed gældende fredningstid eller den for vedkommende kirkegård særligt fastsatte fredningstid var udløbet, og at Menighedsrådets ønske om, at flytning af de i det omhandlede gravsted begravede personer først fandt sted, efter at en 25-årig fredningstid var udløbet, ikke kunne forventes imødekommet.

Kirkeministeriet meddelte endelig, at det ikke fandt anledning til at imødekomme Menighedsrådets ønske om at indbringe spørgsmålet for domstolene; Menighedsrådet måtte selv foranledige spørgsmålet indbragt for domstolene. Kirkeministeriet henviste i denne forbindelse til grundlovens § 63, hvorefter man ikke ved at indbringe et administrativt spørgsmål for domstolene kan unddrage sig fra foreløbigt at efterkomme øvrighedens befaling.

I juni 1965 rettede Menighedsrådet påny henvendelse til mig og anmodede om, at rådets motiveringer og henstillinger måtte blive underkastet en fornyet vurdering. Menigheds-

rådet forespurgte samtidig, om overenskomsten af 3. oktober 1962 var godkendt af Folketinget, og om den havde været forelagt Det udenrigspolitiske Nævn. Til støtte for sin opfattelse henviste Menighedsrådet til overenskomstens art. 5, hvorefter den danske regering skal være behjælpelig med stedfæstelse af de tyske grave og med identificering af de afdøde, og anførte, at en identificering nu måtte anses for umulig. Menighedsrådet spurgte, om flytning af lig er blevet foretaget imod vedkommende lokale myndigheds protest.

Udenrigsministeriet udtalte, at overenskomsten af 3. oktober 1962 hverken havde været forelagt Folketinget eller Det udenrigspolitiske Nævn. Efter Udenrigsministeriets opfattelse kunne den gennemføres administrativt i henhold til grundlovens § 19, og skønnedes hverken at være »af større betydning« eller »af større udenrigspolitisk rækkevidde« i grundlovens forstand.

Kirkeministeriet oplyste, at det under gentagne forhandlinger med repræsentanter for Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, Kassel, som efter aftale med den tyske regering skal forestå gravflytningerne, havde modtaget forsikring om, at forbundets medarbejdere gennem arbejde med flytning af tusinder af soldater- og flygtningegrave i en række af Europas lande har indvundet stor erfaring og sikkerhed i henseende til identificering af lig og ligrester – også i tilfælde, hvor begravelse har fundet sted på samme måde, som det er sket på Ørsted Kirkegård, og at der også ved flytning af tyske grave her i landet vil blive anvendt al tænkelig omhu for at nå til den sikrest mulige identificering af de afdøde. Kirkeministeriet oplyste dernæst, at man ikke i ministeriet havde kendskab til, at noget menighedsråd havde protesteret mod en ønsket ligflytning, og at den polititjenestemand, der har bistået ved arbejdet med flytningen af udenlandske lig efter afslutningen af anden verdenskrig, havde oplyst, at disse flytninger var sket, uden at der var rejst indsigelser fra nogen kirkegårdsbestyrelse (menighedsråd).

Med hensyn til spørgsmålet om muligheden for at anerkende fru Eckloff som indehaver af retten til gravstedet på Ørsted Kirkegård for de tyske flygtninge henholdt Kirkeministeriet sig til den tidligere truffne afgørelse og henviste til overenskomstens art. 10, hvorefter tyske krigsdøde er undtaget fra overenskomsten,

dersom pårørende eller andre enkeltpersoner har erhvervet ret til gravstedet eller betalt for dets vedligeholdelse.

Sammenfattende udtalte Kirkeministeriet, at det ikke fandt, at det af Menighedsrådet nu fremførte gav grundlag for en omprøvning af det foreliggende spørgsmål, og at ministeriet fortsat ikke fandt anledning til at indbringe sagen for domstolene.

Efter en fornyet gennemgang af sagen udtalte jeg, at de nu foreliggende oplysninger, herunder ordlyden af overenskomsten af 3. oktober 1962, ikke kunne give mig grundlag for en ændret bedømmelse af de af Menighedsrådet rejste spørgsmål, og at jeg herefter måtte henholde mig til min tidligere udtalelse.

Jeg tilføjede, at Udenrigsministeriets udtalelse med hensyn til indgåelsen af overenskomsten af 3. oktober 1962 ikke kunne give mig anledning til bemærkninger.

D. Beretningen for året 1961.

- 31.** *Ophævelse af særskilt autoradiolicens. (J. nr. 177/61; beretn. 1961, s. 122-23, jfr. beretn. 1962, s. 14-15).*

Den 3. december 1965 besluttede Folketingets Finansudvalg, at den særlige autoradiolicens skulle bortfalde fra og med finansåret 1966/67, og i bekendtgørelse nr. 110 af 29. marts

1966 har Ministeriet for kulturelle Anliggender i § 3, stk. 1, fastsat den nærmere bestemmelse herom.

- 39.** *Indberetning om straffesager mod personer ansat under staten m. m. (J. nr. 772/61; beretn. 1961, s. 148-50).*

I cirkulære nr. 36 af 18. februar 1966 har Justitsministeriet fastsat regler om indberetning om straffesager mod personer, der er ansat

under staten, et amt, en kommune eller en institution af offentlig karakter.

E. Beretningen for året 1962.

- 45.** *Bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192. Samarbejdsaftale mellem politi og toldvæsen. (J. nr. 116/61; beretn. 1962, s. 103-06).*

I betænkning nr. 355/1964, s. 5 og 59, om konfiskation foreslog Straffelovrådet, at toldlovens § 192 blev ændret således, at det nu er præciseret, at beslaglæggelse m. m. uden iagttagelse af retsplejelovens §§ 745 og 746 forudsætter, at varerne forefindes under indsmugling eller forsøg herpå eller i forbindelse med en undersøgelse efter toldlovens § 11, stk. 2 (... i umiddelbar fortsættelse af forfølgelse).

Ved lov nr. 213 af 4. juni 1965 blev toldlovens § 192 ændret som af Straffelovrådet foreslået.

Under hensyn hertil samt til, at samarbejdet med politiet foregår på en så upåklagelig måde, at det ikke vil kunne forbedres ved en samarbejdsaftale, meddelte Departementet for Told- og Forbrugsafgifter i skrivelse af 23.

august 1965, at det ikke var sindet at søge de standsede forhandlinger om en sådan aftale genoptaget.

Jeg meddelte departementet, at jeg havde taget det i skrivelsen oplyste til efterretning, og at jeg herefter ikke foretog videre i sagen, medmindre der skulle opstå en situation, hvor en samarbejdsaftale ville blive savnet.

I beretningen 1962, s. 104, 1. spalte f. o., skal de fire første linier i det afsnit, der begynder »Begrundelsen for bestemmelsen ...« rettelig lyde således: »Begrundelsen for bestemmelsen må således først og fremmest søges i fiskale hensyn, og kun i mindre grad i de straffeprocessuelle hensyn, som er omhandlet i retsplejelovens § 745«

F. Beretningen for året 1963.

9. 10. Kontroludvalg med henblik på at undgå fejl i eksamensopgaver. (J. nr. 367/63 og 459/63; beretn. 1963, s. 29-31).

I anledning af at der var konstateret fejl i bl. a. de skriftlige opgaver i matematik ved studentereksamen i 1963, besluttede Undervisningsministeriet at nedsætte særlige kontroludvalg for alle områder, hvor eksamensopgaver blev udarbejdet centralt af ministeriet eller et direkte under ministeriet sorterende organ, med det formål at efterkontrollere de færdigtrykte opgaver, inden disse blev udsendt.

Efter at kontroludvalgene forsøgsvis havde været i virksomhed ved sygeeksamen 1963 og ved den ordinære eksamen og sygeeksamen i 1964, optog Undervisningsministeriet forhandlinger med undervisningsdirektoraterne i ministeriet og med Finansministeriet om et passende vederlag til medlemmerne af kontroludvalgene. Resultatet af forhandlingerne blev, at ministeriet søgte en bevilling på

12.000 kr. til kontroludvalgene på skole- og seminarieområderne.

Den 21. juni 1965 meddelte Undervisningsministeriet mig, at Finansudvalget ikke kunne tiltræde bevillingen, og at ministeriet derfor havde måttet ophæve de nedsatte kontroludvalg. Undervisningsministeriet tilføjede, at det i de tilfælde, hvor der findes opgavekommissioner, vil pålægge et par af medlemmerne at foretage den til kontroludvalgene henlagte ekstra kontrol med de færdige opgaver, og at ministeriet for andre eksamensopgaver vil søge at etablere foranstaltninger, der giver samme sikkerhed mod fejl i opgaverne som kontroludvalgene.

Jeg meddelte Undervisningsministeriet, at jeg havde taget det af ministeriet oplyste til efterretning.

33. Fortolkningen af vejbestyrelseslovens § 35. (J. nr. 560/63; beretn. 1963, s. 85-89).

Ved stævning af 6. august 1964 anlagde A sag mod Landbrugsministeriet med påstand om, at ministeriet tilpligtedes at meddele ham approbation på den ønskede udstykning, men ved Østre Landsrets dom af 4. marts 1965 blev ministeriet frifundet. Retten fandt, at approbation på udstykningen ville føre til forhold, der måtte anses for stridende mod formålet med de i medfør af vejbestyrelsesloven fastsatte adgangsbeholdninger, idet den private fællesvej, der efter stedfunden udstykning ikke lovligt kan benyttes som adgangsvej for parcellen, fortsat ville henligge som en åben, umiddelbar adgangsvej mellem par-

cellen og landevejen. Retten fandt herefter, at Landbrugsministeriet i den gældende udstykningslovs § 2 havde fornøden hjemmel til at nægte approbation på den ønskede udstykning.

Landsrettens dom blev indanket for Højesteret, der ved dom af 19. november 1965 tilpligtede Landbrugsministeriet at meddele approbation på den ønskede udstykning. 5 af rettens 7 dommere udtalte, at der ikke i vejbestyrelseslovens § 35 findes at være hjemmel til at hindre udstykningen, efter at A servitutmæssigt har sikret sig adgang til den offentlige bivej. (UfR 1966, s. 46-50).

G. Beretningen for året 1964.

33. Ankevejledning fra Direktoratet for Sygekassevæsenet. Justitsministeriet vil lade spørgsmålet om ankevejledning indenfor forvaltningen gøre til genstand for udvalgsbehandling. (J. nr. 303/64; beretn. 1964, s. 125-27).

Den 25. september 1965 blev der af folketingsmand Johan Asmussen stillet følgende spørgsmål til socialministeren:

»Vil ministeren pålægge Direktoratet for Sygekassevæsenet og andre administrationsgrene under ministeriets område, at afgørelser

overfor borgerne fremtidig skal ledsages af en fyldestgørende vejledning om ankeadgang i overensstemmelse med den opfattelse, som Folketingets ombudsmand klart har tilkendegivet?»

I skrivelse af 29. september 1965 underrettede Socialministeriet mig om, at det havde meddelt Direktoratet for Sygekassevæsenet, at ministeriet efter fornyet overvejelse havde fundet det rigtigst, at direktoratet fremtidig i alle tilfælde, hvor en af direktoratet truffet afgørelse kan indankes for ministeriet ifølge sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, samtidig med afgørelsen giver meddelelse om adgangen til at indbringe afgørelsen for Socialministeriet.

Samme dag besvarede socialministeren det stillede spørgsmål i overensstemmelse hermed og gjorde samtidig opmærksom på, at Invalidforsikringsretten og Direktoratet for Ulykkesforsikringen samtidig med at træffe afgørelser, der kan indankes, giver udtrykkelig vejledning til ansøgeren om adgangen til anke og om ankefristen (FT 1964/65, sp. 6436-37).

Den 25. september 1965 blev der endvidere af folketingsmand Johan Asmussen stillet justitsministeren følgende spørgsmål:

»Vil ministeren lade spørgsmålet om ankevejledning af borgerne i forbindelse med afgørelser fra underordnede forvaltningsmyndigheder gøre til genstand for overvejelser i et udvalg således som foreslået af Folketingets ombudsmand?«

Den 1. oktober 1965 gjorde Justitsministeriet mig bekendt med, at ministeren samme dag havde svaret folketingsmanden således (FT 1964/65, sp. 6438-40):

»Der findes en del lovbestemmelser om, at en afgørelse, der er truffet af en forvaltningsmyndighed, kan påklages til anden administrativ myndighed. Men i vidt omfang gælder, at den såkaldte administrative rekurs hverken er lovhjemlet eller i øvrigt nærmere lovreguleret; i sådanne tilfælde antages det som en almindelig regel, at en underordnet myndigheds afgørelse kan indbringes for en overordnet myndighed. Der er imidlertid – i mangel af nærmere lovregler – knyttet en række tvivls-spørgsmål til den administrative rekurs, bl. a. med hensyn til, hvilke afgørelser der kan påklages, og vedrørende rækkevidden af den overordnede myndigheds beføjelse til og prak-

tiske muligheder for at foretage en omprøvelse.

Det er en udbredt praksis, at forvaltningsmyndigheder, hvis afgørelser kan indbringes for en anden forvaltningsmyndighed, i hvert enkelt tilfælde og på eget initiativ giver oplysning om denne klageadgang. Når denne praksis ikke er helt generelt gennemført, har det vel bl. a. sammenhæng med nogle af de tvivls-spørgsmål, jeg berørte før.

Folketingets ombudsmand har anmodet Justitsministeriet om at lade spørgsmålet om sådan klagevejledning gøre til genstand for overvejelser enten i det tidligere nedsatte udvalg vedrørende begrundelse af forvaltningsafgørelser eller i et selvstændigt udvalg.

Kort tid efter modtagelsen af ombudsmandens henvendelse svarede Justitsministeriet, at man var enig i, at spørgsmålet burde undergives udvalgsbehandling, og at man ville tage formerne for et sådant udvalgsarbejde op til nærmere overvejelse. Disse overvejelser kan ventes afsluttet i løbet af ganske kort tid. Jeg skal ikke gå i enkeltheder med de problemer, der foreligger med hensyn til udvalgsarbejdets tilrettelæggelse, men blot kort nævne, at det næppe er hensigtsmæssigt at iværksætte en udvalgsbehandling alene af det problem, ombudsmanden har peget på. Spørgsmålet om klagevejledning kan vanskeligt behandles isoleret, men må overvejes i forbindelse med andre problemer vedrørende den administrative rekurs, herunder navnlig spørgsmål om klageadgangens omfang og klagefrister; måske bør også visse problemer vedrørende domstolskontrollen med forvaltningen inddrages i arbejdet. Jeg skal hertil føje, at der må tages stilling til spørgsmålet om forbindelsen mellem det her omtalte udvalgsarbejde og arbejdet i Administrationsrådet, som netop er nedsat.«

I skrivelse af 20. december 1965 underrettede Justitsministeriet mig om, at det havde anmodet udvalget vedrørende begrundelse af forvaltningsafgørelser om at overveje det i min skrivelse af 15. januar 1965 rejste spørgsmål vedrørende klagevejledning inden for forvaltningen samt spørgsmålet om ved forvaltningsafgørelser at give vejledning om adgang til at indbringe afgørelsen for domstolene.

Samtidig havde ministeriet anmodet udvalget om at overveje, om der på andre punkter end det, jeg havde fremdraget, er anled-

ning til gennem almindelige regler eller ved ændringer i specielle love at søge foretaget ændringer af den gældende ordning vedrørende administrativ rekurs.

Ved udarbejdelsen af beretningen havde udvalget endnu ikke afsluttet sit arbejde.

34. Fradragsbestemmelsen i invalide- og folkepensionslovens § 5, stk. 3. (J. nr. 800/64; beretn. 1964, s. 128-29).

Som svar på min henstilling om ved en kommende revision af invalide- og folkepensionsloven at søge fradragsbestemmelsen i lovens § 5, stk. 3, nr. 1 a, tydeliggjort, meddelte Socialministeriet i skrivelse af 26. august 1965, at det fortsat ikke mente at kunne imødekomme henstillingen. For at forebygge eventuelle misforståelser hos underordnede sociale myndigheder og pensionister med hensyn til indtægtsopgørelsen efter pensionsloven havde ministeriet medtaget en bemærkning om fradrag for befordringsudgifter i ministeriets cirkulære nr. 185 af 26. august 1965.

Den omhandlede bemærkning, der er optaget i cirkulæret under afsnit 1, har følgende ordlyd:

»Med hensyn til opgørelsen af den i betragtning kommende faktiske indtægt bemærkes, at det kun er nettoindtægten, der skal lægges til grund, dvs. pågældendes bruttoindtægt med fradrag af driftsomkostninger. I overensstemmelse hermed har Socialministeriet fastslået, at befordringsudgifter er fradragsberettigede ved indtægtsopgørelsen efter pensionslovene, dog kun med de ved skatteligningen godkendte beløb.«

I skrivelse af 15. september 1965 henvendte jeg Socialministeriets opmærksomhed på, at det skema, der anvendes ved indsendelse af begæring om invalide- og folkepension, jfr. Socialministeriets cirkulære nr. 125 af 16. maj 1961, ikke indeholder oplysninger om det omhandlede fradrag.

I skemaets pkt. 12 skal ansøgeren anføre, hvilke indtægter han og hans ægtefælle har haft i det forløbne kalenderår, og der gøres opmærksom på, at der skal medtages »indtægter af enhver art, hvadenten det drejer sig om kontante indtægter, naturalier, benyttelse af bolig eller lignende«. Skemaets pkt. 13 og 14 er beregnet til angivelse af

de fradragsberettigede udgifter til skatter og kontingenter.

Ved denne udformning af begæringsskemaet synes der at være en nærliggende mulighed for, at skemaet opfattes på en sådan måde, at der i pkt. 12 skal opgives bruttoindtægten.

Når dette imidlertid ikke er tilfældet, forekom det mig rimeligt, at der i selve skemaet blev gjort opmærksom på de gældende regler, eventuelt således at ansøgeren i en særlig rubrik i skemaet nærmere kunne redegøre for, hvilke fradrag i bruttoindtægten han anser sig for berettiget til.

Under henvisning hertil henstillede jeg til Socialministeriet at overveje en ændring af det omhandlede begæringsskema, således at det klart fremgår, at det kun er nettoindtægten, der skal opgives ved indgivelse af pensionsbegæring.

Den 6. december 1965 svarede Socialministeriet mig, at der til ministeriets cirkulære nr. 226 af 11. november 1965 som bilag er optaget nogle skemaer til brug ved gennemførelse af den nye invalidepensionslovgivning, som træder i kraft den 1. april 1966, herunder som bilag 1 et skema til begæring om invalidepension, i hvilket det i rubrikken om ansøgerens indtægtsforhold - pkt. 17 - nu er fremhævet, at driftsomkostninger, herunder de ved skatteligningen godkendte befordringsudgifter, fradrages.

Socialministeriet havde endvidere anmodet Socialinspektørforeningens Blanketudvalg om at drage omsorg for, at en tilsvarende ændring blev foretaget i begæringsskemaet om folkepension.

Jeg meddelte derefter Socialministeriet, at jeg havde taget det af ministeriet oplyste til efterretning.

IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af almindelig interesse.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

- 1. Et sogneråd burde have udøvet et konkret skøn over begyndelsestidspunktet for udbetaling af pension efter invalide- og folkepensionslovens § 2, stk. 4. Det ville dernæst have været ønskeligt, om vedkommende amt havde påset, at sognerådet udøvede et konkret skøn. (J. nr. 873/64).*

A, der i februar 1963 indgav begæring til Vedsted sogneråd om folkepension i medfør af § 2, stk. 4, i lov om invalide- og folkepension, klagede over, at han først havde fået tilkendt pensionen med virkning fra 1. august 1963.

Ifølge den nævnte bestemmelse kan en kommunalbestyrelse, såfremt mindst $\frac{2}{3}$ af dens medlemmer stemmer derfor, med samtykke af det i § 2, stk. 5, nævnte udvalg undtagelsesvis tillægge en person folkepension allerede fra det fyldte 60. år, forudsat at den pågældende iøvrigt opfylder betingelserne for at oppebære folkepension. Loven indeholder ingen bestemmelse om, fra hvilket tidspunkt pensionen skal udbetales. Socialministeriet har imidlertid i lignende tilfælde udtalt, at der ikke skulle være noget i vejen for, at en kommunalbestyrelse kan beslutte, at renten først skal ydes fra tidspunktet for udvalgets godkendelse. Er ingen særlig beslutning truffet, bør renten i overensstemmelse med de almindelige regler ydes fra begæringens dato. En sådan udtalelse er refereret bl. a. i Sognerådstidende 1954/55, side 359.

A's begæring om folkepension blev den 26. februar 1963 behandlet første gang i et møde i sognerådet. Den 19. juli 1963 forelå samtykke fra udvalget, og i et møde den 8. august 1963 tog sognerådet udvalgets samtykke til efterretning og bevilgede A folkepension med virkning fra 1. august 1963. A klagede til Socialministeriet, idet han gjorde gældende, at sognerådet allerede ved behandlingen af ansøgningen den 26. februar 1963 havde taget positiv stilling til denne, og at sognerådet derfor ikke senere kunne fastsætte, at pensionen

skulle komme til udbetaling fra et andet tidspunkt end ansøgningsdatoen. Ministeriet oversendte klagen til Hjørring amt.

Vedsted sogneråd udtalte overfor amtet, at det gennem årene ikke havde bevilget og udbetalt pension fra ansøgningsdatoen, men fra den 1. i den måned, der fulgte efter udvalgets samtykke. Sognerådet tilføjede, at det måtte fastholde sin afgørelse, idet det ikke agtede at gøre undtagelse fra den i kommunen gældende praksis, og henviste til den ovenfor refererede udtalelse i Sognerådstidende 1954/55.

Hjørring amt svarede A i skrivelse af 1. november 1963, at det under hensyn til det af sognerådet oplyste, hvorefter fastsættelsen af udbetalingsdatoen var sket i overensstemmelse med sognerådets faste praksis, ikke havde fundet grundlag for at ændre den trufne afgørelse.

A rettede påny henvendelse til amtet, idet han gjorde gældende, at han, der havde været medlem af sognerådet fra 1950 til 1962, måtte gå ud fra, at sognerådet i mødet den 8. august 1963 alene havde taget udvalgets samtykke til efterretning og iøvrigt overladt til kærneren at ekspedere sagen efter de gældende lovregler. A oplyste herved, at sager af den pågældende art var blevet ekspederet på denne måde i den tid, han havde været medlem af sognerådet, og at man i tilfælde, hvor der overhovedet havde været nævnt nogen dato for udbetalingen, havde forholdt sig således, at det var kærneren, der havde meddelt sognerådet datoen, og ikke omvendt, ligesom der heller aldrig var tilført forhandlingsprotokollen noget om udbetalingstidspunktet.

A mente derfor fortsat, at der burde udbetales ham pension fra ansøgningens dato.

Såvel sognerådet som amtet henholdt sig til den trufne afgørelse.

A rettede atter henvendelse til amtet, idet han gjorde gældende, at amtet ikke havde skaffet sig viden om, hvad der var blevet tilført forhandlingsprotokollen ved sognerådets behandling af sagen, ligesom han fastholdt sin påstand om, at kærneren havde eksperderet sagen forkert, da sognerådet efter hans opfattelse helt havde overladt til kærneren at udbetale pensionen efter gældende lov. Amtet forelagde sagen for sognerådet, der udtalte, at det bestemt måtte fastholde gældende praksis, der – hvadenten den var forkert eller ikke – måtte være ens for alle i kommunen. Videre anførte sognerådet, at det påny havde behandlet sagen i et møde den 13. februar 1964 og truffet beslutning om at fastholde afgørelsen vedrørende begyndelsestidspunktet for udbetalingen af pensionen.

Amtet indsendte sagen til Socialministeriet, der i skrivelse af 12. maj 1964 svarede A, at det beror på vedkommende kommunalbestyrelses skøn, om der bør tillægges en ansøger folkepension efter bestemmelsen i invalide- og folkepensionslovens § 2, stk. 4, og at kommunalbestyrelsen derfor efter ministeriets opfattelse og efter fast praksis er berettiget til at træffe beslutning om, fra hvilket tidspunkt pensionen skal udbetales. Det måtte herefter have sit forblivende ved den af sognerådet trufne og senere fastholdte beslutning, hvorefter der først tillagdes A pension fra 1. august 1963.

Samtidig med skrivelsen af 12. maj 1964 til A udtalte Socialministeriet overfor Vedsted sogneråd, at ministeriet måtte finde det rigtigst, at spørgsmålet om tidspunktet for udbetaling af pension i medfør af den nævnte lovbestemmelse i hvert enkelt tilfælde blev taget op til overvejelse af sognerådet.

Som det fremgår af ovenstående, havde A gjort gældende, dels at sognerådet i mødet den 8. august 1963 ikke havde truffet nogen udtrykkelig afgørelse om udbetalingstidspunktet og ikke foretaget nogen tilførsel til protokollen herom, dels at sognerådet skulle være afskåret fra at fastsætte et tidspunkt, der lå senere end ansøgningsdatoen, idet sognerådet allerede i mødet den 26. februar 1963 med beslutningen om at indsende ansøgningen til det i invalide- og folkepensionsloven § 2, stk.

5, omhandlede udvalg havde imødekommet ansøgningen.

Det fremgik imidlertid af sagens akter, at der i Vedsted sogneråds protokol under referatet af mødet den 8. august 1963 var foretaget tilførsel om, at udvalgets samtykke toges til efterretning, ligesom det i protokollen udtrykkelig var anført, at pensionen bevilgedes A fra 1. august 1963.

Da sognerådet ved beslutningen den 26. februar 1963 om at indsende A's ansøgning til udvalget ikke traf nogen afgørelse om, hvornår en eventuel pension skulle komme til udbetaling, og da sognerådet på det nævnte tidspunkt end ikke vidste, om der kunne tillægges ham pension, fandt jeg ikke holdpunkt for hans antagelse om, at sognerådet skulle være afskåret fra senere at træffe afgørelse om tidspunktet for pensionens udbetaling.

Det af A anførte kunne således ikke i sig selv give mig grundlag for at kritisere sognerådet, men da det af sagens akter syntes at fremgå, at sognerådet ved afgørelsen den 8. august 1963 havde undladt at udøve et skøn over sagens konkrete omstændigheder, besluttede jeg at optage dette spørgsmål til nærmere undersøgelse af egen drift i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5.

Sognerådet udtalte, at det ikke kunne anerkende, at det skulle have undladt at udøve et skøn forud for afgørelsen af 8. august 1963. I en kommune af Vedsteds størrelse kender sognerådet alle beboerne og deres økonomiske og almene forhold og handler derefter. Ikke mindst ud fra et personligt kendskab og skøn måtte sognerådet derfor fastholde sin afgørelse.

Hjørring amt udtalte, at det fandt at måtte lægge til grund, at sognerådet havde truffet afgørelsen på grundlag af dets kendskab til A's faktiske forhold. Amtet beklagede, at det i de tidligere skrivelser havde misforstået sognerådets udtryk »praksis« som andet og mere end »de i praksis forekomne tilfælde«.

Endvidere udtalte amtet, at det måtte nære betænkelighed ved at ændre sognerådets afgørelse, hvorved amtet pegede på, at det ved afgørelsen af 1. november 1963 var af den opfattelse, at sognerådet i sager af den omhandlede art fulgte den praksis først at udbetale pensionen fra den 1. i den måned, der følger efter erklæringen fra udvalget, og at sognerådet havde været berettiget til at an-

lægge en sådan standardnorm, der ikke udelukker, at der kan tages individuelle hensyn.

At amtet senere var blevet klar over, at sognerådet rent faktisk havde udøvet et konkret skøn, kunne efter amtets opfattelse ikke ændre dette forhold, selvom amtet opfattede sognerådets erklæring som udtryk for et mere generelt skøn.

Socialministeriet udtalte, at sognerådet ved sin afgørelse af 8. august 1963 ikke efter det i sagen oplyste kunne antages at have udøvet et konkret skøn over begyndelsestidspunktet for pensionsudbetalingen, men tiltiende henholdt sig til sin sædvanlige praksis i den slags sager. Derimod mente ministeriet, at sognerådet ved sine senere afgørelser af bl. a. 13. februar 1964 havde haft kendskab til forpligtelsen til at udøve et sådant konkret skøn. Ministeriet pegede herved på, at sognerådet i august 1963 havde orienteret A om ordlyden af ministeriets tidligere nævnte retningslinier i Sognerådstitidene.

Under hensyn hertil fandt Socialministeriet ikke anledning til i den konkrete sag at pålægge sognerådet påny at skønne over tidspunktet, men havde som nævnt med henblik på fremtidige tilfælde overfor sognerådet peget på dettes pligt til at udøve skønnet i hvert enkelt tilfælde.

Jeg udtalte, at jeg ved sagens bedømmelse måtte lægge til grund, at folkepension i de i invalide- og folkepensionslovens § 2, stk. 4, omhandlede tilfælde efter fast praksis ydes fra begæringens dato, medmindre vedkommende kommunalbestyrelse i det enkelte tilfælde skønner, at pensionen skal ydes fra en senere dato. Det vil derfor være i strid med sædvanlige forvaltningsretlige principper, hvis en kommunalbestyrelse generelt beslutter at yde pension fra en senere dato end begæringens.

Efter det foreliggende havde Vedsted sogneråd vel ikke formelt vedtaget i alle tilfælde kun at ville yde folkepension i henhold til invalide- og folkepensionslovens § 2, stk. 4, fra en dato efter det i loven nævnte udvalgs samtykke, men reelt havde sognerådet ifølge dets egne oplysninger fulgt en sådan fast praksis. Jeg måtte herefter finde, at sognerådet – som også antaget af Socialministeriet – den 8. august 1963 havde afgjort spørgsmålet om, fra hvilken dato der skulle ydes A pension, efter den af sognerådet fulgte faste praksis og ikke skønnet over, om der i hans personlige forhold m. v. forelå omstændigheder, der gjorde det rimeligt eventuelt at fastsætte en senere dato end begæringens. Et sådant konkret skøn burde sognerådet have udøvet ikke blot i A's, men også i tidligere tilfælde.

Da Socialministeriet havde tilkendegivet sognerådet, at det fremtidig bør tage spørgsmålet om begyndelsestidspunktet for udbetaling af pension efter invalide- og folkepensionslovens § 2, stk. 4, op til overvejelse i hvert enkelt tilfælde, og da sognerådet havde udtalt, at det ud fra personligt kendskab til og skøn over A's forhold havde vedtaget at fastholde afgørelsen af 8. august 1963, så jeg mig ikke i stand til at foretage videre i sagen, udover at jeg gjorde sognerådet bekendt med min opfattelse.

Samtidig henlede jeg Hjørring amts opmærksomhed på, at det havde været ønskeligt, om amtet, der af sognerådet var blevet underrettet om dettes praksis, før skrivelsen af 1. november 1963 til A havde søgt oplyst, om og eventuelt i hvilket omfang sognerådet ved sin afgørelse den 8. august 1963 havde udøvet et konkret skøn.

2. *Specifikation af erstatningen ved ekspropriation af en hel ejendom i henhold til forordningen af 5. marts 1845. (J. nr. 1206/64).*

Den 3. september 1965 afgav jeg nedenstående redegørelse:

»I skrivelse af 6. november 1964 klagede De på gårdejerne (X) og (Y)s vegne over, at Taksationskommissionen vedrørende militære Anlæg i Jylland ved en den 26. august 1964

foretaget taksationsforretning havde undladt at specificere de erstatningsbeløb, der blev fastsat for ekspropriationen af Deres klienters ejendomme, og over, at kommissionen ikke havde begrundet afgørelsen bl. a. ved en stillingtagen til de omstændigheder, som De hav-

de gjort gældende til støtte for det af Dem fremsatte erstatningskrav. Endvidere klagede De over, at Ministeriet for offentlige Arbejder i skrivelse af 5. november 1964 havde udtalt, at taksationskommissionens fremgangsmåde var i overensstemmelse med sædvanlig praksis, og at denne ikke gav ministeriet anledning til bemærkninger.

Fra Ministeriet for offentlige Arbejder har jeg modtaget udtalelser af 27. januar og 13. maj 1965 tilligemed sagens akter samt en udtalelse af 23. december 1964 fra den ledende landinspektør ved Taksationskommissionen for militære Anlæg i Jylland.

Af det oplyste fremgår det, at ekspropriationerne, der er foretaget i anledning af etablering af en kaserne og en øvelsesplads ved Skive, angår de gårdejer (Y) tilhørende matrikelnumre 13 g, 22 og 23 af Glattrup under Skive købstads jorder, 5 d, 7 c og 113 tæ af Skive købstads Brårup-jorder samt 1 f af Svansø under Skive købstads jorder og de gårdejer (X) tilhørende matrikelnumre 113 hh, 113 mm og 113 pp af Skive købstads Brårup-jorder samt matrikelnumrene 13 f og 13 dv af Glattrup under Skive købstads jorder. Deres klienter havde af kommissarius ved statens ekspropriationer i Jylland fået tilbudt henholdsvis 140.000 og 325.000 kr. i erstatning for ejendommene, men ønskede ikke at acceptere dette tilbud, hvorfor der blev foretaget taksation.

Under taksationsforretningen den 26. august 1964 nedlagde De for gårdejer (Y) påstand om en erstatning på 416.000 kr., skriftligt specificeret således: A) for ejendommen med tilhørende bygninger 305.000 kr., B) for flytteudgifter 1.000 kr. og for udgifter til anskaffelse af en hestetransportvogn og fremtidige udgifter i forbindelse med anvendelse af denne 25.000 kr., C) erstatning for ulemper og gener forbundet med militærets færden på den eksproprierede ejendom samt for tvungen afståelse 5.000 kr. og D) til dækning af den særlige indkomstskat, som De regnede med at (Y) ville blive afkrævet, 80.000 kr. De anførte for så vidt angår punkt B, at (Y) delvis ernærer sig ved opdræt af travheste og ved deltagelse i væddeløb. Der fandtes på ejendommen 11 travheste, og Deres klient agtede at videreføre virksomheden enten i Århus eller i Odense. Da det måtte betragtes som udelukket, at han disse steder kunne erhverve en ejendom, der er lige så bekvemt

beliggende for banen som den eksproprierede, nødsagedes han til at anskaffe en vogn til transport af hestene til banen.

Ifølge taksationsprotokollen blev erstatningen for ejendommen derefter fastsat således:

»For hele ejendommen med påstående bygninger med mur- og nagelfast tilbehør og for samtlige ulemper, herunder for advokatbistand under sagens behandling, 157.500 kr. . . .«

For (X) krævede De en erstatning på 805.500 kr., skriftligt specificeret således: A) det eksproprierede areal med påstående bygninger 650.000 kr., B) flytteudgifter 2.000 kr., tab ved uheldig realisation af besætning 50.000 kr. og skade ved borearbejder og færdsel med køretøjer i de med korn besæede arealer i sommeren 1964 13.500 kr., C) for gener og ulemper ved færdsel af militært personel på ejendommen i årene 1962-64 og for tvungen afståelse 10.000 kr. samt D) til dækning af forventet særlig indkomstskat 80.000 kr.

Erstatningen for denne ekspropriation fastsattes ifølge taksationsprotokollen således:

»For ovennævnte matrikelnumre i deres helhed med påstående bygninger med mur- og nagelfast tilbehør og for samtlige ulemper, herunder for advokatbistand under sagens behandling, 342.500 kr. . . .«

Det fremgår dernæst af forhandlingsprotokollen, at en repræsentant for Forsvarets Bygningstjeneste udtalte, at denne myndighed agtede at føre nærmere forligsforhandlinger med (X) angående den ham tilkommende erstatning for gener ved de på ejendommen udførte prøveboringer.

I skrivelse af 28. august 1964 anmodede De, under henvisning til en i Ekspropriationskommissionens 1. Betænkning vedrørende Gennemgang af Ekspropriationslovgivningen (i det følgende kaldt 1. betænkning), side 71, omtalt skrivelse af 13. marts 1942 fra Ministeriet for offentlige Arbejder, Taksationskommissionen vedrørende militære Anlæg i Jylland om at foranledige en specifikation af erstatningsbeløbene udvisende 1) ejendommens værdi i handel og vandel, 2) ulemper og 3) sagsomkostninger. For (X)s vedkommende ønskede De, da der var tale om en delekspropriation, yderligere punkt 1) specificeret i værdi for bygninger og værdi for areal. Endvidere anmodede De om en nærmere begrundelse for de fastsatte erstatningsbeløb, herunder en stillingtagen til de af Deres klienter påberåbte omstændigheder, i

hvilken forbindelse De erindrede om, at lov nr. 186 af 4. juni 1964 om fremgangsmåden ved ekspropriationer vedrørende fast ejendom § 19, stk. 4, jfr. § 17, stk. 4, pålægger taksationskommissionen at begrunde sine kendelser. Selvom denne lov ikke trådte i kraft før 1. oktober 1964, mente De, at også de personer, fra hvem der var eksproprieret før denne dato, måtte have et naturligt krav på at få at vide, hvorledes kommissionen var nået frem til de fastsatte erstatninger.

Den ledende landinspektør afgav en erklæring til kommissarius, der i skrivelse af 16. september 1964 meddelte Dem, at han kunne henholde sig til landinspektørens erklæring. Heri udtaltes det, at det, bortset fra at taksatorerne var enige om at ansætte erstatningen for advokatbistand til 500 kr. for hver af de pågældende ejendomme, var landinspektøren ubekendt, hvilken vægt de enkelte taksatorer havde tillagt de forskellige momenter, der sluttelig havde givet sig udslag i de for ejendommene fastsatte samlede erstatningsbeløb, hvorom der opnåedes enighed mellem taksatorerne.

Den 17. september 1964 anmodede De Ministeriet for offentlige Arbejder om en udtalelse om, hvorvidt kommissionen burde have foretaget en specifikation af de fastsatte erstatningsbeløb. Ministeriet svarede den 15. november 1964, at der, efter at kommissarius havde oplyst, at godtgørelsen for advokatbistand var medregnet i erstatningsbeløbene med 500 kr. for hver ejendom, alene var spørgsmål om, hvorvidt erstatningen for (Y)s vedkommende yderligere burde have været opdelt i to poster, nemlig for ejendommens værdi og for ulemper, og hvorvidt erstatningen for (X)s ejendom burde have været opdelt i yderligere 3 poster, nemlig for arealværdi, for bygningsværdi og for ulemper.

Kommissarius havde overfor ministeriet oplyst, at der gælder en aldeles fast ekspropriationspraksis for, at erstatning for ekspropriation af en hel fast ejendom fastsættes som en samlet sum. Forsåvidt angår den ønskede yderligere specifikation af erstatningen for (X)s ejendom havde kommissarius afgivet følgende udtalelse:

»Når advokat anser den ekspropriation, der er foretaget vedrørende ejendommen løbe nr. 5 (X), for en delekspropriation, må dette mere anses for et terminologisk end et reelt problem. Som det fremgår

af arealfortegnelsen, er der tale om ekspropriation af hele matrikelnumre, ialt 195.602 m², hvilke arealer er beliggende som et samlet hele. Til ejendommen hørte vel to udlodder på ialt 32.150 m², men disse kan ikke i sædvanlig ekspropriationsteknisk forstand betragtes som »restejeendom« på anden måde, end at ejeren formentlig ville have kunnet få lodderne inddraget under ekspropriationen, hvis begæring herom var blevet fremsat, jfr. herved bemærkning i arealfortegnelsen. Ved erstatningsfastsættelsen vil de eksproprierede matrikelnumre naturligt være at betragte som en hel ejendom, idet de afgørende hensyn for begrebsbestemmelsen i denne relation er af praktisk-økonomisk art, ligesom de to ikke-eksproprierede matrikelnumre i en ekspropriationssituation i vurderingsmæssig henseende bedst betragtes som selvstændige økonomiske enheder. For så vidt de goder, der erhverves ved en ekspropriation, må betragtes som en selvstændig økonomisk enhed, vil det normalt være rigtigst at fastsætte et samlet erstatningsbeløb. En opdeling på eksempelvis areal og bygninger vil som regel kun være vejledende, såfremt den bestående virksomhed som sådan skal fortsætte. Iøvrigt skal det oplyses, at de to englodder ikke er opført som landbrug, at matr.nr. 5 f af Bildstrup under Skive købstads jorder er beliggende ca. 2 km fra ejendommens bygninger i vestlig retning, og at matr. nr. 9 ae af Skive købstads Brårupjorder er beliggende ca. 2,5 km fra ejendommens bygninger i nord/nordøstlig retning.«

Under henvisning til det af kommissarius oplyste meddelte ministeriet Dem, at det intet havde at indvende mod den bestående vurderingspraksis vedrørende ejendomme, der som de her omhandlede eksproprieres i deres helhed, hvilken praksis sås nøje fulgt i det foreliggende tilfælde, og at ministeriet ikke havde bemærkninger til den formelle affattelse af taksationskommissionens afgørelse, der klart havde givet udtryk for, at det fastsatte erstatningsbeløb skulle dække ethvert krav i anledning af afståelsen.

De har i Deres klage til mig gjort gældende, at en specifikation af erstatningsbeløbene er nødvendig for ekspropriaten, for at denne kan tage stilling til, om taksationskommissionens erstatningsfastsættelse skal indbringes for domstolene. Hvis erstatningen blot fastsættes til et samlet beløb, er ekspropriaten efter Deres opfattelse ude af stand til at bedømme, hvor-

vidt han ved domstolene skal påstå erstatningen forhøjet under henvisning til, at der er taget for ringe hensyn til ejendommens værdi, ulemperne ved ekspropriationen eller eventuelle andre krav, som ekspropriaten har fremsat. Endvidere har De anført, at en specifikation er nødvendig, for at Deres klienter kan få afviklet deres eventuelle mellemværende med skattemyndighederne tilfredsstillende, idet der efter de dagældende regler kun skulle betales skat (særlig indkomstskat) af den erstatning, der skal dække den eksproprierede ejendoms værdi og f. eks. ikke af ulempeerstatningen. – Det bemærkes herved, at der nu er sket ændring i dette forhold, idet der ved lov nr. 221 af 4. juni 1965 i loven om særlig indkomstskat er indsat en ny § 7 c, der første gang finder anvendelse for skatteåret 1965/66, og hvorved der åbnes mulighed for at søge fritagelse for at medregne en erstatningssum i anledning af ekspropriation ved opgørelsen af den særlige indkomstskat for indkomståret, hvori fortjenesten konstateres. – Endelig har De, som i Deres skrivelse til ministeriet, henvist til de i loven af 4. juni 1964, § 19, stk. 4, jfr. § 17, stk. 4, indeholdte bestemmelser.

Den ledende landinspektør har i anledning af Deres klage til mig udtalt, at taksationskommissionen kan henholde sig til det i ministeriets skrivelse af 5. november 1964 anførte. Den omstændighed, at loven af 4. juni 1964 indfører visse procedureregler ved ansættelse af ekspropriationserstatninger, kan ikke give taksationskommissionen anledning til at fravige den faste praksis, som altid har været fulgt for så vidt angår erstatningsansættelsen for ejendomme, der ved ekspropriation i medfør af reglerne i forordning af 5. marts 1845 (jernbaneforordningen), jfr. lov nr. 6 af 10. januar 1928, er erhvervet i deres helhed. Den ledende landinspektør finder ikke, at det i den nævnte forordning er foreskrevet, at sådanne erstatningsansættelser skal specificeres, og har i denne forbindelse peget på, at den endelige afgørelse af sådanne erstatningsansættelser beror på et af hver især af taksatorerne udøvet skøn, for hvilket der ikke kan angives udtømmende specifikationer eller begrundelser. Iøvrigt har den ledende landinspektør bemærket, at det forekommer ham helt usandsynligt, at en ekspropriat skulle have lettere ved at tage stilling til en ekspropriationserstatning, der er opdelt i forskellige

poster, end til et samlet erstatningsbeløb. Hvad ekspropriatens forhold til skattemyndighederne angår har landinspektøren oplyst, at det er yderst sjældent, at ekspropriationer af hele ejendomme giver anledning til forespørgsler fra disse myndigheder. Landinspektøren har i denne forbindelse givet udtryk for, at man næppe tager fejl ved at gå ud fra, at interessen for en specifikation af erstatningerne alene skyldes ønsket om på forhånd at opnå holdepunkter for at angribe de pågældende erstatningsafgørelser.

Endelig har landinspektøren oplyst, at skrивelsen af 13. marts 1942 fra Ministeriet for offentlige Arbejder samt en i min beretning for året 1957, side 134, refereret sag ikke angik ejendomme, der var erhvervet i deres helhed, men udelukkende ekspropriation af dele af faste ejendomme.

I skrивelsen af 27. januar 1965 udtalte Ministeriet for offentlige Arbejder, at det kunne henholde sig til sin skrивelse af 5. november 1964 til Dem, og at det ikke var enig i Deres betragtning angående betydningen af de ved loven af 4. juni 1964 indførte bestemmelser. Ministeriet var af den opfattelse, at disse i første række tager sigte på delekspropriationer, og henviste til støtte herfor til 1. betænkning, side 71, 2. spalte, hvor det ifølge ministeriet forudsættes, at der ikke knytter sig særlige specifikationsproblemer til erstatningsfastsættelse for ekspropriation af en hel ejendom. Endvidere henviste ministeriet til, at en i henhold til loven af 1964 nedsat taksationskommission er sammensat på en anden måde end en efter reglerne i forordningen af 1845 nedsat taksationskommission, hvorved ministeriet særligt fremhævede ændringen i formandskabet og henviste til, at procedurereglerne for såvel de nye ekspropriationskommissioner som de nye taksationskommissioner er noget anderledes end de tilsvarende regler i forordningen af 1845. Ministeriet måtte derfor være af den opfattelse, at det ikke kunne komme på tale administrativt at pålægge de før 1. oktober 1964 nedsatte taksationskommissioner for deres tilbageværende funktionstid at følge procedurereglerne i den nye ekspropriationslov, men den af disse kommissioner hidtil fulgte praksis måtte efter ministeriets opfattelse følges for de resterende sager, som endnu skal behandles efter reglerne i den gamle ekspropriationsforordning.

Endelig bemærkede ministeriet, at hensynet

til løsning af de med en ekspropriation forbundne beskatningsmæssige spørgsmål ikke forekommer ministeriet at have en sådan sammenhæng med ekspropriationsagen, at udformningen af erstatningsafgørelserne skulle have løsning af disse spørgsmål for øje. I de få tilfælde, hvor skatteproblemer var kommet frem, havde ekspropriationsmyndighederne normalt kunnet yde en efterfølgende bistand.

Efter at jeg den 22. februar 1965 havde anmodet ministeriet om at uddybe, hvormed det begrundede den opfattelse, at ekspropriation af en hel ejendom også i henseende til specifikation af erstatning for ulemper m. v. adskiller sig principielt fra ekspropriation af dele af en ejendom, har ministeriet i skrivelser af 13. maj 1965 meddelt, at ministeriet ikke har tilsigtet at give udtryk for en principiel opfattelse af denne art, men at det, foranlediget af Deres betragtninger, alene har ment at burde pege på det faktum, at bestemmelserne i § 17, stk. 4, jfr. § 19, stk. 4, i den nye ekspropriationslov ifølge dennes forarbejder i første række har henblik på delekspropriationer, idet regelen på dette felt vil have den altovervejende praktiske betydning. Det er efter ministeriets opfattelse væsentligt at understrege dette forhold. Ministeriet har endvidere bemærket, at der i hidtidig praksis – specielt i taksationspraksis efter reglerne i jernbaneforordningen – ved delekspropriationer traditionelt fastsættes i hvert fald et beløb for arealværdi og et beløb for de ulemper, der påføres restejendommen.

Ved ekspropriation af hele ejendomme er det derimod fast praksis, at erstatningerne fastsættes som en samlet sum, idet man ved affattelse af erstatningsafgørelserne hyppigt anvender en terminologi som f. eks.: »For ejendommen i sin helhed . . . og for samtlige ulemper«.

Når den eksproprierede hele ejendom af ejeren har været anvendt til udøvelse af en erhvervsvirksomhed eller som privat beboelse, medfører en afståelse af ejendommen naturligvis visse følgevirkninger for ekspropriaten, f. eks. flytning eller afhændelse af inventar, materiel eller besætning. Sådanne følgevirkninger er sædvanlige for et flertal af ejendomme af samme art, og i vurderingsgrundlaget vil derfor det nævnte forhold ifølge ministeriet kunne anses som et moment, der indvirker på ejendommens pris i handel ogandel, og det bliver efter denne betragt-

ning ikke nødvendigt at udfinde et særligt bestemt erstatningsbeløb herfor, i modsætning til de situationer hvor der foreligger særlige, til erstatning forpligtende momenter, som er uden indflydelse på handel- og vandelpriisen.

Det bliver herefter ifølge ministeriet i alt væsentligt et terminologisk spørgsmål, hvorledes kommissionerne af hensyn til ekspropriaternes orientering og en eventuelt efterfølgende domstolsprøvelse tilstrækkelig klart kan give udtryk for, om der i sagen er fundet at foreligge til erstatning forpligtende forhold, som er skønnet at være uden indflydelse på ejendommens handel- og vandelpriis. Jernbaneforordningens taksationskommissioner har ved affattelsen af erstatningsafgørelser om ekspropriation af hele ejendomme i almindelighed fulgt den regel, at udtrykket »samtlige ulemper«, når dette udtryk ikke er yderligere uddybet, er anvendt som betegnende de forhold, som må anses for at være af sædvanlig art, og kan betragtes som dækket gennem den ejendomsværdi i handel ogandel, som kommissionsafgørelsen er baseret på, mens man, såfremt der i et samlet erstatningsbeløb indgår godtgørelse for særlige momenter, sædvanligvis efterfølgende udtrykkelig nævner disse momenter.

I de foreliggende to sager indgår i henhold til taksationskommissionens afgørelse i erstatningsbeløbet en godtgørelse for advokatbistand, og det er i afgørelsen udtrykkelig anført, at dette er tilfældet. Bortset fra denne godtgørelse angår erstatningsfastsættelsen ejendommene og »samtlige ulemper«, hvorved kommissionen efter sin fornævnte sædvanlige sprogbrug tilkendegiver, at der ved afståelsen af de nævnte ejendomme ikke forelå sådanne særlige forhold – bortset fra advokatbistanden – som kunne udskilles fra de med afståelse af en landejendom sædvanligt forbundne. Taksationskommissionens formand har på ministeriets gentagne forespørgsel bekræftet dette.

Ministeriet finder det nødvendigt også af hensyn til eksproprianten, at erstatningsafgørelser så klart som muligt giver udtryk for, at den fastsatte sum er til fuld afgørelse af ethvert mellemværende i anledning af den skete ekspropriation. Dette er efter ministeriets opfattelse tilfældet med den foran beskrevne formuleringspraksis. Omvendt er det af afgørende betydning, at ekspropriaten har

sikkerhed for, at alle de forhold, der kan begrunde en erstatningsydelse, er taget i betragtning. Under hensyn til, at ministeriet kun i begrænset omfang anser sig beføjet til at fastsætte instruksoriske bestemmelser for taksationskommissionernes virksomhed vedrørende den direkte erstatningsfastsættelse, og da derfor de retningslinier, som en taksationskommission har ment at måtte følge i den enkelte sag, ligeledes kun i begrænset omfang efterfølgende kan kritiseres af ministeriet, har ministeriet, uanset om taksationskommissionernes hidtidige formuleringspraksis måtte kunne anses for fuldt tilfredsstillende i så henseende, ikke ment at burde rette nogen henvendelse til kommissionerne, fordi det må antages, at principperne i den nye ekspropriationsprocedurelov, der vel ikke har gyldighed for jernbaneforordningens taksationskommissioners virksomhed, dog formentlig kan ventes at ville influere på disse kommissioners praksis i den overgangsperiode, hvori de endnu skal virke.

Endelig har ministeriet henledt opmærksomheden på den i Ugeskrift for Retsvæsen 1964, side 854, refererede dom, især side 858, spalte 2, næstsidste afsnit, hvor det oplyses, at Vestre Landsret forhøjede erstatningen for ejendommen uden nærmere specification, og uden at taksationskommissionen havde meddelt retten nærmere enkeltheder vedrørende erstatningens beregning. Retten udtalte, at det ikke fandtes godtgjort, at ekspropriationen bortset fra udgifterne til advokatbistand havde medført ulemper, som ekspropriaten ikke havde modtaget erstatning for gennem de ham tillagte beløb, og at der ikke burde tilkendes særskilt godtgørelse for udgifter til fraflytning af ejendommen.

Bemærkninger.

Under hensyn til, at ekspropriationen af Deres klienters ejendomme er foretaget i henhold til forordningen af 5. marts 1845 og på et tidspunkt, da loven af 4. juni 1964 endnu ikke var trådt i kraft, finder jeg, at de af Dem rejste spørgsmål med hensyn til begrundelse og specification alene må bedømmes efter de i denne forordning indeholdte regler.

Begrundelse.

Forordningen af 1845 ses ikke at have pålagt taksatorerne nærmere at begrunde

deres afgørelser, og det forhold, at taksationskommissionen i det foreliggende tilfælde har undladt at tage stilling til de af Dem fremhævede særlige omstændigheder og således undladt at begrunde afgørelsen, udover hvad der ville følge allerede af en specification af erstatningsfastsættelsen, kan herefter ikke give mig anledning til kritik.

Specificiation.

I forordningens § 12, 1. pkt., nævnes nogle ved ekspropriation af dele af en fast ejendom forekommende tilfælde, hvor der foreskrives pligt til at yde erstatning for særlige ulemper. I paragraffens 2. pkt. hedder det dernæst:

»I alle disse og andre tilfælde, i hvilke ejeren ved at måtte afstå sin grund kunne lide et særligt tab udenfor grundens værdi, har taksationsmændene også at ansætte den godtgørelse, ejeren herfor måtte kunne tilkomme, dog således at i forrettningen særlig anføres den i foranstående § 11 antagne værdi af grunden i og for sig beregnet pr. tønde land og dernæst den godtgørelse, som i nævnte tilfælde endvidere måtte være at tilstå.«

Det er almindeligt antaget, at bestemmelsen pålægger taksationskommissionen ved ekspropriation af dele af en fast ejendom at specificere areal- og ulempeerstatningerne, jfr. Ministeriet for offentlige Arbejders tidligere nævnte skrivelse af 13. marts 1942, min beretning for året 1957, side 134, og 1. betænkning side 71, spalte 2. Efter formuleringen af § 12 og indholdet af bestemmelserne i §§ 13 og 16 samt under hensyn til, at ekspropriationer til de i forordningen nævnte anlæg typisk vil angå dele af faste ejendomme, finder jeg at måtte lægge til grund, at forordningen kun direkte foreskriver specification af erstatningen ved ekspropriation af dele af en ejendom. Under hensyn hertil samt til det om taksationskommissionernes hidtidige praksis oplyste har jeg ikke ment at burde kritisere taksationskommissionen for dens behandling af de her omhandlede sager, men vil i det følgende alene foretage en vurdering af, hvorvidt den hidtidige praksis bør ændres ved behandlingen af ekspropriationssager, der i medfør af overgangsbestemmelsen i § 33 i loven af

4. juni 1964 fortsat skal behandles efter reglerne i forordningen af 1845.

Ved § 73, stk. 3, i grundloven af 1953 blev domstolsprøvelsen vedrørende ekspropriation erstatning til også at omfatte erstatningens størrelse, og i de sager om ekspropriationserstatninger, som efter 1953 har været indbragt for domstolene, har spørgsmålet om specifikation af erstatningen ved ekspropriation af hele ejendomme flere gange været fremme, jfr. de i det følgende nævnte domme.

I den i Ugeskrift for Retsvæsen 1961, side 558, refererede ekspropriationssag blev erstatningen for to grunde ved taksationskommissionens kendelse fastsat således:

»For hele ejendommen incl. ulemper, herunder for udgifter til arkitekt, for udarbejdelse af byggeprojekt, skatter og rentetab 15.000 kr.«

Erstatningsfastsættelsen blev indbragt for Østre Landsret, der i dommen udtalte:

»Da det ikke af taksationskommissionens beslutning fremgår, til hvilket beløb grundenes værdi er ansat ved fastsættelsen af erstatningsbeløbet, finder retten ved ansættelsen af denne værdi at måtte henholde sig til det afgivne skøn (retligt skøn under sagen).«

I overensstemmelse hermed blev grundenes værdi fastsat til 15.000 kr. med tillæg af 4.000 kr. for arkitektbistand og rentetab m. v., ialt 19.000 kr. Under behandlingen af anken for Højesteret blev der af den ledende landinspektør afgivet en erklæring om grundlaget for erstatningsfastsættelsen, og det fremgår heraf bl. a., at beløbet 15.000 kr. ifølge landinspektørens optegnelser fra taksationsforretningen var fremkommet således:

Grundenes værdi	10.050 kr.
Almindelige ulemper	300 -
Arkitekthonorar	2.000 -
Skatter	1.150 -
Rentetab	1.500 -
	<hr/>
	15.000 kr.

Landinspektørens redegørelse blev senere under sagen tiltrådt af taksatorerne. Ved Højesterets dom blev erstatningen på de 15.000 kr. forhøjet med 2.000 kr., uden at det fremgår af referatet af dommen, hvilket tab de 2.000 kr. skal dække.

I den i Ugeskrift for Retsvæsen 1962, side 687, refererede sag var en købmands ejendom blevet eksproprieret i anledning af en vejudvidelse, og ekspropriationskommissionen havde fastsat erstatningen »for ejendommen i sin helhed med mur- og nagelfast tilbehør og for samtlige ulemper, herunder for næringstab« til 116.000 kr. Sagen blev forelagt for taksationskommissionen, der traf følgende bestemmelse:

»For ejendommen i sin helhed med mur- og nagelfast tilbehør og for samtlige ulemper ved at afstå ejendommen 105.000 kr.«

Efter at erstatningsfastsættelsen var indbragt for Vestre Landsret, blev sagen gennem kommissarius forelagt taksationskommissionen, der oplyste, at taksatorerne havde fordelt erstatningen med 75.000 kr. for den faste ejendom og 30.000 kr. for ulemper. Landsretten fandt, at værdien i handel og vandel ikke oversteg de 75.000 kr., ligesom den fandt ulempeerstatningen passende.

I en lignende sag, refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1965, side 61, var erstatningen af taksationskommissionen fastsat til 30.000 kr. for ejendommen og for samtlige omkostninger. Overtaksationskommissionen forhøjede erstatningen for ejendommen til 32.000 kr. inklusive samtlige ulemper og udgifter. I dommen udtalte Østre Landsret bl. a., at der ikke kunne bortses fra, at ejendommen ved salg kunne indbringe mere end det beløb på ca. 30.000 kr., »som af overtaksationskommissionen må antages at være fastsat som erstatning for selve ejendommen«. Landsretten forhøjede derefter skønmæssigt erstatningen til 40.000 kr., heri medregnet 1.000 kr. til flytteudgifter, 500 kr. til vurderingsudgifter og 1.000 kr. til advokatbistand.

Under sagens behandling for Højesteret blev der indhentet en erklæring fra overtaksationskommissionen, der bl. a. oplyste, at der i den af overtaksationskommissionen fastsatte erstatning på 32.000 kr. for ejendommen og for samtlige ulemper var »includeret et beløb på 2.000 kr. for flytteomkostninger«. Det fremgik dernæst af overtaksationskommissionens forhandlingsprotokol, at der i erstatningen yderligere indgik godtgørelse for advokatbistand. Herefter fandt Højesteret, der ikke ville tilkende eksproprieret noget beløb til dæk-

ning af udgifterne til vurdering, ikke grundlag for at fastslå, at der ved tilkendelsen af beløbet på 32.000 kr. ikke var ydet ekspropriaten fuldstændig erstatning.

Selvom erstatningsfastsættelsen – som fremhævet af den ledende landinspektør – beror på et af hver af taksatorerne udøvet skøn, for hvilket der ikke kan angives udtømmende specifikationer, fremgår det af de foran nævnte domme, at en efterfølgende specifikation har kunnet foretages. Dommene viser dernæst, at specifikation af erstatningerne har været af afgørende betydning for domstolenes behandling af sagerne, og at manglende specifikation har medført usikkerhed ved bedømmelsen af erstatningsfastsættelser, jfr. således Østre Landsrets ovennævnte dom i Ugeskrift for Retsvæsen 1965.

Endvidere må fremhæves den interesse, det har for en ekspropriat i forbindelse med overvejelser vedrørende eventuel indbringelse af en erstatningsfastsættelse for domstolene, at han har klarhed over, hvorledes erstatningen er fordelt på ejendommen og på eventuelle ulemper m. m., samt at specifikation af erstatningen i kraft af de oplysninger, der herved kan forelægges

for domstolene, må antages at styrke værdien af den ved grundloven af 1953 indførte domstolsprøvelse med hensyn til fastsættelsen af ekspropriationserstatninger.

Under hensyn til de ovennævnte forhold må jeg finde det meget ønskeligt, at den hidtidige praksis, hvorefter erstatningen ikke specificeres ved ekspropriation af en hel ejendom, ændres, således at erstatningen i disse tilfælde specificeres på samme måde som ved ekspropriationer af en del af en ejendom i de ekspropriationssager, der endnu vil være at behandle efter reglerne i forordningen af 1845. En sådan praksisændring, som væsentlige reale hensyn taler for, og som ikke vil være i strid med de i forordningen indeholdte regler, vil efter min opfattelse være bedst stemmende med de hensyn, der ligger bag den i 1953 indførte udvidede domstolskontrol med ekspropriationer.

Jeg har derfor anmodet Ministeriet for offentlige Arbejder om at orientere de i henhold til forordningen af 1845 fungerende ekspropriationsmyndigheder om min opfattelse, ligesom jeg har gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.«

3. Udtalt, at det ville have været ønskeligt, om Ankenævnet for Invalideforsikringsretten havde kunnet behandle en sag hurtigere end sket. (J. nr. 60/65).

I januar 1965 klagede A over, at Ankenævnet for Invalideforsikringsretten endnu ikke havde truffet afgørelse vedrørende hans anke af en af Invalideforsikringsretten i juni 1964 afsagt kendelse.

Det fremgik af sagen, at A's anke den 28. juli 1964 indgik til nævnet, der kort efter anmodede Invalideforsikringsretten om udlån af sagens akter, som blev modtaget den 17. august 1964. Ankenævnet bekræftede den 20. s. m. overfor A at have modtaget anken, hvori der den 20. januar 1965 var udarbejdet koncept til ekstrakt. Den 26. januar 1965 blev A underrettet om, at sagen ville komme til behandling i nævnets møde den 29. s. m.

Ankenævnet oplyste overfor mig, at sagen i tidsrummet 20. august 1964–20. januar 1965 havde afventet sin tur til behandling på møde i nævnet, idet sagen ikke skønnedes at frembyde momenter, der tilsagde forlods behand-

ling. Nævnet henviste i denne forbindelse til, at sagerne så vidt muligt kommer til behandling i nævnet i den rækkefølge, hvori de er anket, dog således at sager, der af sekretariatet skønnes at være af særlig hastende karakter, behandles forlods.

Der holdes i Ankenævnet møde hver fjortende dag, og på hvert møde behandles 30–40 sager. Før forelæggelsen i nævnet bliver sagerne gennemgået i sekretariatet med henblik på rekvirering af røntgenbilleder og indhentelse af supplerende oplysninger, lægelige eller andre. Der udfærdiges derefter skriftlige sagssektrakter, som udsendes til nævnets medlemmer før møderne, ledsaget af sekretariatets bemærkninger til hver enkelt sag med en opsummering af sagens genstand og kendsgerninger og med fremhævelse af de efter sekretariatets opfattelse afgørende momenter i sagen.

Endvidere anførte Ankenævnet, at sagsantallet i de sidste to år har været stigende, og at det ikke har kunnet undgås, at der i de forskellige stadier af sagsbehandlingen indtræffer ophobning af sager, der må vente på behandling. Med henblik på en forkortelse af ekspeditionstiden var der imidlertid foretaget visse forenklinger af den kontormæssige behandling, ligesom der var søgt om udvidelse

af personalet på finansloven for det kommende finansår.

Jeg udtalte, at det ville have været ønskeligt, om Ankenævnet havde kunnet behandle anken hurtigere end sket. Da nævnet imidlertid havde truffet foranstaltninger til nedbringelse af ekspeditionstiden, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

4. *To fængselsfunktionærers magtanvendelse overfor en indsat i sikringscelle. I medfør af ombudsmandsloven § 9, stk. 1, anmodet rigsadvokaten om at lade sagen gøre til genstand for politimæssig efterforskning. (J. nr. 92/65).*

En indsat i Ungdomsfængslet i Nyborg gjorde i november måned 1964 gældende, at 2 fængselsfunktionærer havde mishandlet ham, da han efter et flugtforsøg blev indsat i sikringscelle.

Da det blev oplyst, at den indsatte tillige havde indgivet klage til vedkommende fængselsinspektør, som allerede havde iværksat en undersøgelse, blev den indsattes henvendelse oversendt til Direktoratet for Fængselsvæsenet, idet jeg samtidig udbad mig underretning om den afgørelse, der blev truffet.

Den 27. februar 1965 underrettede direktoratet mig om, at det havde tiltrådt fængselsinspektørens indstilling, hvorefter der ikke søgtes rejst tiltale mod den indsatte for den ved undvigelsesforsøget og senere under indsættelsen i sikringscellen mod fængselspersonalet anvendte vold, således at sagen mod den indsatte blev afgjort disciplinært. – Det blev senere oplyst, at fængselsinspektøren fastsatte den disciplinære straf til strafcelle i 3 måneder.

Direktoratet havde derimod anmodet fængselsinspektøren om at tildele de to fængselsfunktionærer en meget alvorlig påtale i anledning af, at de, uanset at den indsatte var fastspændt i sengen, havde tildelt ham slag, henholdsvis med en læderrem og med flad hånd. Endvidere anmodede direktoratet fængselsinspektøren om overfor de pågældende fængselsfunktionærer at indskærpe, at magtanvendelse skal ske med besindighed og ikke må udstrækkes udover det tidspunkt, da formålet er opnået.

Endelig oplyste direktoratet, at sagen havde givet anledning til, at fængselsinspektøren

havde udstedt en inspektionsordre vedrørende fremgangsmåden ved anbringelse af indsatte i sikringscelle.

På grundlag af det i disciplinærsagen oplyste anmodede jeg den 25. marts 1965 i medfør af ombudsmandslovens § 9, stk. 1, rigsadvokaten om at lade sagen gøre til genstand for politimæssig efterforskning med henblik på tiltalerejsning mod de to fængselsfunktionærer for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 1, jfr. § 154.

Efter stedfunden politimæssig efterforskning blev der rejst tiltale mod fængselsfunktionærerne for overtrædelse af de ovennævnte straffelovsbestemmelser, og ved Nyborg Rets dom af 20. september 1965 blev fængselsfunktionærerne frifundet for tiltale.

I dommens præmisser anføres det, at såvel Direktoratet for Fængselsvæsenets afgørelse om en meget alvorlig påtale som anklagemyndighedens tiltalerejsning byggede på den antagelse, at den indsatte var blevet slået, efter at han var blevet spændt fast og lå udstrakt på sengen i sikringscellen. Imidlertid fandt retten det tilstrækkeligt godtgjort, at denne antagelse ikke stemte med det faktisk passerede. Det fandtes dernæst godtgjort, at den indsatte efter at være spændt fast, og efter at fængselsfunktionærerne havde forladt rummet, havde frigjort sine hænder, og at han havde siddet op, således at der havde været en nærliggende mulighed for, at han straks efter kunne have frigjort sig helt fra fastspændingen. Det fandtes ligeledes godtgjort, at fængselsfunktionærerne dernæst var gået ind

til ham i rummet igen, og at den ene fængselsfunktionær her havde tildelt den indsatte 2 slag med en læderrem, og at den anden fængselsfunktionær havde slået den indsatte med flad hånd på armen, alt i den hensigt at få indsatte spændt fast igen, således som det var deres opgave.

Videre anførte retten, at fængselsfunktionærerne ikke havde udøvet vold, men at de havde opfyldt deres ikke ufarlige tjenesteplicht på en resolut og rosværdig måde, samt at deres handling ikke var gået ud over, hvad der var nødvendigt for at få indsatte tvunget til at adlyde den givne befaling, overfor hvil-

ken han havde anvendt en voldsom aktiv modstand.

I skrivelse af 29. september 1965 underrettede rigsadvokaten mig om, at han havde tiltrådt statsadvokatens indstilling, hvorefter den af retten i Nyborg afsagte dom ikke blev anket, og den 5. oktober 1965 besluttede Direktoratet for Fængselsvæsenet under hensyn til det under retssagen fremkomne at tilbagekalde den påtale, der var givet de to fængselsfunktionærer.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

5. Henstillet til Justitsministeriet at overveje en ordning, hvorefter varetægtsfanger som hovedregel underrettes, hvis et brev til dem ikke har kunnet udleveres, evt. at lade spørgsmålet gøre til genstand for overvejelse i Retsplejerådet. (J. nr. 622/65).

En varetægtsfange klagede over, at politiet havde returneret nogle til ham adresserede breve til afsenderen, uden at han var blevet underrettet herom.

I den anledning udtalte jeg, at det skete ikke var i strid med retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, hvorefter der, når et brev ikke afsendes eller udleveres, uden ophold bør gives henholdsvis den fængslede eller afsenderen underretning derom.

Sagen gav mig imidlertid anledning til at anmode Justitsministeriet om at overveje, om det ville være muligt at tilvejebringe en ordning, således at en varetægtsfange bliver underrettet om, at et til ham adresseret brev ikke har kunnet udleveres, men er returneret til afsenderen.

Justitsministeriet indhentede udtalelser fra en række politimestre, fra politidirektøren i København og fra nogle statsadvokater og rigsadvokaten samt fra Foreningen af Politimestre i Danmark og Den danske Dommerforening. Yderligere indhentede ministeriet udtalelser fra inspektørerne for Fængselsvæsenets anstalter og fra Direktoratet for Fængselsvæsenet vedrørende anstaltens praksis med hensyn til breve til afsonere.

Politimesteren i Svendborg udtalte, at han af efterforskningsmæssige grunde måtte fraråde, at den foreslåede ordning indføres, og at der efter hans skøn er fornøden garanti for varetægtsfanger i den gældende ordning. Såfremt det er af betydning for fangen, at

brevet når frem, må dette også forventes at ville ske.

De øvrige politimestre udtalte sig på linie med politimesteren i Svendborg, hvis udtalelse statsadvokaterne og rigsadvokaten tiltrådte. Endvidere tiltrådte Foreningen af Politimestre i Danmark og Den danske Dommerforening politimesterens udtalelse.

Politidirektøren i København udtalte derimod, at han fandt, at den foreslåede ordning er udtryk for en rimelig hensyntagen til varetægtsfangerne. Han ville derfor ikke udtale sig imod, at ordningen bliver indført, dog med det forbehold, at såfremt selve oplysningen om, at der er kommet et brev fra en bestemt person, kan have indflydelse på sagens behandling – ganske uanset brevets indhold – må brevet returneres på sædvanlig måde, uden at meddelelse om brevets ankomst tilgår fangen.

Efter påny at have overvejet spørgsmålet udtalte jeg, at det forekom mig, at de efterforskningsmæssige betæneligheder ved at indføre en ordning som den her omhandlede, hvorefter varetægtsfangeren ikke gøres bekendt med indholdet, men alene med, at brevet er returneret til afsenderen, tillægges for stor betydning.

Efter min opfattelse tilgodeses de efterforskningsmæssige hensyn i fornødent omfang ved det af politidirektøren i København skitserede forbehold, hvorefter underretning om brevets returnering kan und-

lades, når det i det konkrete tilfælde må befrygtes, at en sådan underretning kan have skadelig indflydelse på sagens opklaring.

Under hensyn hertil fandt jeg at burde henstille til Justitsministeriet påny at overveje at søge indført en ordning, hvorefter en varetægtsfange som hovedregel underrettes om, at et til ham adresseret brev ikke har kunnet udleveres til ham, men er returneret til afsenderen, evt. at ministeriet lader spørgsmålet gøre til genstand for overvejelse i Retsplejerådet.

6. Spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt den i retsplejelovens § 469, stk. 2, fastsatte 5-dages frist skal regnes. (J. nr. 1148/64).

A, der var indsat til afsoning af en bidragsrestance, gjorde gældende, at politiet i Lyngby ikke havde overholdt den i retsplejelovens § 469, stk. 2, fastsatte frist på 5 søgnedage for indbringelse for retten af sager om administrativt bestemt frihedsberøvelse.

Da han kort efter tilbagekaldte sin klage, besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage det af A rejste spørgsmål om beregningen af 5 dages fristen op til nærmere undersøgelse.

Af sagens akter fremgik det, at A i en skrivelse, dateret 1. november 1964 og modtaget den 3. s. m. af politiet i Lyngby, anmodede om, at spørgsmålet om lovligheden af frihedsberøvelsen måtte blive indbragt for retten. Den 9. s. m. indbragte politiet sagen for Civilretten i Lyngby.

Politimesteren i Lyngby udtalte, at sagen blev indbragt for retten indenfor den i retsplejelovens § 469, stk. 2, fastsatte frist på 5 søgnedage efter begæringens fremsættelse. Han anførte herved, at retsplejelovens kapitel 43 a (§§ 468-475) om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse ingen nærmere angivelse indeholder af, fra hvilket tidspunkt 5-dages fristen skal regnes, ud over hvad der kan udledes af ordlyden »efter begæringens fremsættelse«. Heller ikke i bemærkningerne til lovforslaget eller under forslagens behandling i Folketinget var der fremkommet afgørende bidrag til belysning af det rejste spørgsmål.

Den danske Dommerforening udtalte, at begæringen om domstolsprøvelse i den foreliggende sag rettidigt var oversendt til retten,

Efter at have indhentet fornyede erklæringer fra bl. a. statsadvokaterne, rigsadvokaten, Foreningen af Politimestre i Danmark og Den danske Dommerforening udtalte Justitsministeriet i skrivelse af 4. maj 1966, at ministeriet fortsat ikke fandt tilstrækkelig anledning til at søge den omhandlede ordning tilvejebragt, og at ministeriet havde gjort Retsplejerådet bekendt med sagen.

Da spørgsmålet således er forelagt Retsplejerådet, har jeg ikke på nuværende tidspunkt fundet anledning til at foretage videre i sagen.

idet begæringen først var modtaget af politiet den 3. november, og idet den 8. november var en søndag.

Samtidig fremhævede Dommerforeningen, at oversendelsen af en begæring om domstolsprøvelse til vedkommende dommer ikke bør afvente fremkomsten af rekvirerede akter og andre oplysninger, men at oversendelsen, når det kan ses, at afventning af akter og oplysninger vil medføre en krænkelse af fristen, bør ske straks med tilføjelse af, at de rekvirerede akter m. m. vil blive eftersendt, så snart de er modtaget.

Foreningen af Politimestre i Danmark udtalte, at den kunne tiltræde Dommerforeningens udtalelse, herunder at 5-dages fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, må regnes fra politiets modtagelse af begæringen.

Justitsministeriet udtalte, at den i retsplejeloven fastsatte frist for sagens forelæggelse for retten, således som det er antaget af dommer- og politimesterforeningerne, efter ministeriets opfattelse må regnes fra det tidspunkt, da begæringen modtages af den i § 469, stk. 1, nævnte myndighed. Spørgsmålets endelige afgørelse henhører dog under domstolene.

Vedrørende den i Justitsministeriet fulgte praksis med hensyn til indbringelse for domstolene oplyste ministeriet, at sagerne så vidt muligt sendes til vedkommende ret samme dag, som begæringen er modtaget i ministeriet.

Efter modtagelsen af de ovennævnte udtalelser meddelte jeg, at jeg ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen.

7. *Forelæggelse for retten af spørgsmålet om lovligheden af tvangsindlæggelse på stats-hospital. (J. nr. 848/65).*

I Ugeskrift for Retsvæsen 1965, side 593, er refereret en dom afsagt af Civilretten i Esbjerg den 19. november 1963 vedrørende A's tvangsindlæggelse på statshospital. Ifølge domsreferatet havde spørgsmålet om tvangsindlæggelsens lovlighed ikke været forelagt Justitsministeriet, uagtet A havde klaget over indlæggelsen.

I den anledning besluttede jeg at tage sagen op til undersøgelse af egen drift i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, og jeg anmodede derfor overlægen ved Statshospitalet i Vedsted om en udtalelse om, hvorfor A's protest mod tvangsindlæggelsen ikke var blevet forelagt Justitsministeriet. Jeg henviste herved til Direktoratet for Statshospitalernes cirkulærskrivelse af 7. marts 1958 til overlægerne ved statens sindssygehospitalet, hvorved overlægerne blev orienteret om, at Justitsministeriet i sager, hvor en person, der er anbragt på sindssygehospital mod sin vilje, ønsker spørgsmålet om indlæggelsens lovlighed prøvet ved domstolene, vil indbringe sagen for retten, uanset om patienten tillige ønsker udskrivningsspørgsmålet prøvet for domstolene. Endvidere henviste jeg til min betretning for året 1958, side 30-31, hvor en lignende sag er omtalt.

Af domsreferatet og sagens akter fremgik det, at A den 2. november 1963 ved politiets bistand blev anbragt på statshospital, efter at hans læge den foregående dag havde afgivet en erklæring, hvorefter A var sindssyg og farlig for sin hustru.

I skrivelse af 2. november 1963 til politimesteren i Esbjerg begærede A's advokat frihedsberøvelsen forelagt retten, og den 4. november 1963 videresendte politimesteren begæringen til overlægen under henvisning til § 9 i lov om sindssyge personers hospitalsophold. Dagen efter tilbagesendte overlægen begæringen til politimesteren under henvisning til, at A udelukkende ønskede selve tvangsindlæggelsens lovlighed prøvet, og politimesteren indbragte derefter sagen for retten.

Det udtaltes i dommen, at da A i det foreliggende tilfælde efter at være blevet overført til hospitalet ved politiets foranstaltning som farlig for andre, var modtaget af overlægen til behandling og således var tvangsindlagt,

måtte det fremgå af bestemmelserne i loven om sindssyge personers hospitalsophold, at lovligheden af tvangsindlæggelsen eller de enkelte handlinger i forbindelse med denne ikke kunne prøves efter retsplejelovens kap. 43 a, så længe A stadig var indlagt på hospitalet, og en eventuel nægtelse af hans udskrivning ikke havde været forelagt justitsministeren. Sagen blev herefter afvist af retten ex officio.

Overlægen udtalte, at A fra begyndelsen af sit ophold i hospitalet ikke havde lagt skjul på, at han anså indlæggelsen for uberettiget og et fortsat ophold for ganske upåkrævet, men at han ikke havde demonstreret nogen større interesse for sagen. Han havde imidlertid været klar over, at man indtil den allersidste tid, da hans tilstand var tydeligt bedret og en fortsat ambulansbehandling forberedt, ikke mente at kunne imødekomme et eventuelt krav fra hans side om udskrivning, idet man, om et sådant krav var blevet stillet, ville søge Justitsministeriets sanktion til tilbageholdelse. Dette havde formentlig været medvirkende til, at et krav ikke var blevet fremsat, men man havde klart tilkendegivet A, at den omstændighed, at han var tvangsindlagt, ikke berørte hans ret til at forlange sig udskrevet og få en nægtelse heraf indbragt for Justitsministeriet og retten.

Dernæst beklagede overlægen at have begået en fejl, ved at spørgsmålet om tvangsindlæggelsens berettigelse ikke af hospitalet var blevet forelagt Justitsministeriet, men anførte, at hverken A selv eller hans advokat havde anmodet hospitalet om bistand til at få sagen rejst. For så vidt angik besvarelsen af politimesterens henvendelse den 4. november 1963 anførte overlægen, at politimesteren på daværende tidspunkt syntes at have ment, at det også drejede sig om prøvelse af en tvangstilbageholdelse.

Overlægen udtalte endelig, at han ud fra en rent lægelig betragtning måtte anse tvangsindlæggelsen for særdeles velmotiveret, idet det ved denne foranstaltning blev opnået, at A kom under en adækvat behandling, som ellers ikke var blevet iværksat, og en efter overlægens skøn betydelig farlighed overfor A's hustru var derigennem blevet imødegået ved et relativt kortvarigt hospitalsophold.

Indenrigsministeriet, Direktoratet for Stats-

hospitalerne, henholdt sig til det af overlægen anførte og meddelte, at det foranlediget af det passerede overfor samtlige statshospitaler havde indskærpet, at en person, der er anbragt på sindssygehospital mod sin vilje, og som ønsker spørgsmålet om frihedsberøvelsens lovlighed indbragt for domstolene, må henvises til at følge den i sindssygelovens §§ 8 og 9 foreskrevne fremgangsmåde, selvom den pågældende tilkendegiver, at det alene eller i første række er selve indlæggelsens lovlighed, han ønsker prøvet ved retten.

Jeg udtalte, at det var en fejl, at spørgsmålet om tvangsindlæggelsens berettigelse

ikke af overlægen var blevet forelagt Justitsministeriet med henblik på sagens indbringelse for retten.

Sagen gav mig endvidere anledning til at anmode Justitsministeriet om at overveje, om der var grundlag for at orientere politimestrene om den fremgangsmåde, der skal følges i sager af den omhandlede art, på samme måde som statshospitalerne er blevet underrettet af Direktoratet for Statshospitalerne.

Justitsministeriet havde ikke ved udarbejdelsen af beretningen taget stilling til anmodningen.

8. *Fremlæggelse til offentligt eftersyn af forslag til bygningsvedtægt. Nedlæggelse af foreløbigt forbud i henhold til byplanlovens § 9 (J. nr. 1267/64).*

Den 2. november 1965 tilskrev jeg landsretssagfører Per Stakemann, St. Kongensgade 14, K, således:

»I skrivelse af 23. november 1964 har De som advokat for . . . klaget over, at Rise kommune har bekendtgjort fremlæggelsen af en bygningsvedtægt i det lokale annonceblad »Fredagsposten«, hvorpå der efter Deres opfattelse ikke kan abonneres.

De har endvidere klaget over, at kommunen, som De havde brevvekslet med om sagen, ikke gav Dem meddelelse om, at bygningsvedtægten var fremlagt på kommunekontoret til eftersyn og eventuel protest.

Endelig har De klaget over, at Boligministeriet, som De også havde brevvekslet med, ikke gjorde Dem opmærksom på, at bygningsvedtægten var fremlagt, samt over, at ministeriet ikke realitetsbehandlede en af Dem den 9. april 1964 indgivet indsigelse mod bygningsvedtægten.

I den anledning har jeg modtaget en udtalelse af 13. januar 1965 fra sognerådet i Rise kommune samt udtalelser af 15. maj og 26. oktober 1965 fra Boligministeriet tilligemed sagens akter.

Det fremgår heraf, at Deres klient ejer en ubebygget grund, art. 339 Rødekro. Et areal umiddelbart øst for denne grund var i henhold til Rise kommunes dispositionsplan af 1958 påtænkt anvendt til boligformål, men i kommunens bygningsvedtægt af 1964 blev det

udlagt til industriformål, og der er nu opført en skotøjsfabrik på arealet.

Om denne ændring i naboarealets status har Boligministeriet oplyst følgende:

I 1961 begyndte Byudviklingsudvalget for Åbenrå-egnen udarbejdelsen af en byudviklingsplan for Åbenrå-området, hvor Rise kommune er beliggende. Byudviklingsplanens fastlæggelse af zonegrænser betød en ændring af dispositionsplanen fra 1958, idet dispositionsplanens byområde øst for Deres klients ejendom blev udvidet. Baggrunden herfor var, at Rise kommune ønskede området benyttet til industri.

I skrivelse af 14. oktober 1963 rettede De henvendelse til Boligministeriet, først og fremmest vedrørende spørgsmålet om zonegrænse-dragningen i forslaget til byudviklingsplanen, der da var vedtaget og indsendt til Boligministeriet. Efter at have indhentet en udtalelse fra byudviklingsudvalget meddelte ministeriet Dem i skrivelse af 22. november 1963, at det i Deres skrivelse anførte ville indgå i ministeriets overvejelser vedrørende byudviklingsplanen.

Under behandlingen af forslaget fandt man imidlertid udvidelsen af byområdet påkrævet, og byudviklingsplanen blev godkendt den 19. april 1964.

I skrivelse af 27. januar 1964 til Rise kommune klagede De over et påbegyndt fabriksbyggeri umiddelbart øst for Deres klients ejen-

dom. De anførte, at bebyggelsen var i strid med dispositionsplanen, og anmodede kommunen om at nedlægge et foreløbigt forbud i medfør af byplanlovens § 9. Sognerådet afsløgte at nedlægge et sådant forbud.

De klagede derefter til Åbenrå amtsråd, som i skrivelse af 12. marts 1964 meddelte Dem, at tilsynet med sognerådets forvaltning af dets opgaver i henhold til byplanlovgivningen efter amtsrådets formening ikke henhørte under dettes kompetence.

I skrivelser af 16. og 19. marts 1964 anmodede De Boligministeriet om at foranledige, at det af Dem ønskede forbud blev nedlagt af Rise kommune. Ministeriet svarede Dem i skrivelse af 2. juli 1964, at det ikke kunne imødekomme anmodningen, allerede som følge af, at ministeriet i henhold til byplanlovens § 9 kun kan nedlægge forbud efter forudgående begæring af vedkommende kommune. Samtidig underrettede ministeriet Dem om godkendelsen af byudviklingsplanen.

Vedrørende tilvejebringelsen af en bygningsvedtægt for Rise kommune fremgår det, at sognerådet den 23. januar 1964 vedtog et udkast til en bygningsvedtægt, hvorefter området øst for Deres klients ejendom var udlagt til erhverv. Udkastet henlå til eftersyn på kommunekontoret i tiden 14. februar–6. marts 1964 med indsigelsesfrist til 26. marts 1964, men der fremkom ingen indsigelser. Vedtægten blev stadfæstet af Boligministeriet den 31. marts 1964 og trådte i kraft dagen efter.

Allerede i den tidligere nævnte skrivelse af 14. oktober 1963 til Boligministeriet havde De oplyst, at De var bekendt med, at et udkast til bygningsvedtægt var under udarbejdelse, og at De, når forslaget blev fremlagt til eftersyn, på Deres klients vegne ville fremsætte indsigelse og påstå dispositionsplanen fulgt.

I skrivelse af 9. april 1964 anmodede De Boligministeriet om at genoptage spørgsmålet om godkendelse af bygningsvedtægten under hensyn til Deres indsigelse. De bemærkede herved, at De regelmæssigt havde forespurgt på kommunekontoret, om vedtægten var fremlagt, men havde fået benægtende svar. De havde endvidere siden oktober 1963 abonneret på det lokale dagblad »Hejmdal« uden deraf at kunne se, at vedtægten havde været fremlagt.

Boligministeriet indhentede en udtalelse fra sognerådet i Rise kommune, som oplyste, at

fremlæggelsen af forslaget havde været bekendtgjort i »Fredagsposten«, der er et stort annonceorgan, som uddeles i 11.900 eksemplarer til samtlige husstande i Åbenrå med oplandskommuner, og som benyttes meget til kommunale annoncer.

I skrivelse af 2. juli 1964 meddelte Boligministeriet Dem herefter, at bygningsvedtægten havde været været behørigt fremlagt til offentligt eftersyn, at Deres indsigelse i skrivelser af 9. april 1964 var indgivet for sent, og at Deres bemærkninger i skrivelser af 14. oktober 1963 ikke kunne anses som en formel indsigelse mod vedtægtsforslaget, der på daværende tidspunkt endnu ikke havde været fremlagt til offentligt eftersyn i kommunen. Ministeriet tilføjede, at det havde henstillet til sognerådet at tilvejebringe en partiel byplanvedtægt for det omhandlede erhvervsområde og deri optage bestemmelser til beskyttelse af den nærliggende boligbebyggelse.

I anledning af Deres klage til mig har sognerådet udtalt, at offentliggørelsen af meddelelsen om fremlæggelsen af forslaget til bygningsvedtægt var sket på den i kommunen sædvanligt benyttede måde. Sognerådet har tilføjet, at »Fredagsposten« kommer til alle husstande i kommunen, og da Deres klient, som bor i Rødekro, derfor har modtaget »Fredagsposten«, er man gået ud fra, at han har underrettet Dem.

Boligministeriet har overfor mig henvist til, at ifølge landsbyggeovens § 16, stk. 3, skal vedtægtsforslag om grundkredse eller byggeområder fremlægges til offentligt eftersyn i mindst 3 uger. Om fremlæggelsen skal der udfærdiges offentlig bekendtgørelse på den i kommunen brugelige måde. Ministeriet har, som også udtalt i den tidligere nævnte skrivelse af 2. juli 1964 til Dem, betragtet lovens krav som opfyldt ved den skete offentliggørelse i »Fredagsposten«. Ministeriet har tilføjet, at den endelige afgørelse af dette spørgsmål henhører under domstolene.

Deres oplysning om, at De i tiden november 1963–februar 1964 gentagne gange har spurgt på kommunekontoret, om bygningsvedtægten var fremlagt, men hver gang fået benægtende svar, har ikke givet Boligministeriet anledning til at foretage en nærmere undersøgelse.

Forsåvidt angår Deres klage over Boligministeriet har ministeriet udtalt, at det ikke har opfattet Deres skrivelse af 14. oktober

1963 som en indsigelse mod forslaget til bygningsvedtægt, som på daværende tidspunkt var under udarbejdelse, men alene som en tilkendegivelse af, at De agtede at fremsætte indsigelse, såfremt vedtægten fik et nærmere angivet indhold. Efter ministeriets opfattelse kunne denne tilkendegivelse ikke medføre en forpligtelse for ministeriet til at holde Dem orienteret om de oplysninger, man modtog om vedtægtssagens udvikling, herunder om tidspunktet for forslagens fremlæggelse til offentligt eftersyn.

Da ministeriet modtog Deres skrivelse af 9. april 1964, var indsigelsesfristen overskredet, og det var ifølge ministeriet umuligt at realitetsbehandle denne indsigelse imod den allerede stadfæstede og ikrafttrådte bygningsvedtægt.

Da det i Boligministeriets skrivelse til Dem af 2. juli 1964 var anført, at ministeriet ikke kunne imødekomme Deres anmodning om, at det foranledigede et foreløbigt forbud nedlagt, allerede som følge af at ministeriet i henhold til byplanlovens § 9 ikke kan nedlægge et sådant forbud på egen hånd, men kun efter forudgående begæring af vedkommende kommunalbestyrelse, anmodede jeg i skrivelse af 29. juni 1965 ministeriet om en supplerende udtalelse. Jeg henviste herved til, at det i anden anledning overfor mig var gjort gældende, at ministeriet i enkelte tilfælde, senest i sagen vedrørende udstykning af »Duemosegård«, på egen hånd havde nedlagt et foreløbigt forbud i henhold til byplanlovgivningen.

I den anledning har Boligministeriet udtalt, at udarbejdelsen af byplaner ved byplanloven som hovedregel er henlagt til de respektive kommunalbestyrelser, jfr. lovens § 1, stk. 1 og 2, mens Boligministeriet i henhold til § 1, stk. 1, træffer afgørelse vedrørende godkendelse eller forkastelse af de modtagne indstillinger fra kommunalbestyrelserne. I overensstemmelse hermed er det i byplanlovens § 9 foreskrevet, at nedlæggelse af foreløbigt forbud i henhold til denne bestemmelse forudsætter en begæring fra vedkommende kommunalbestyrelse.

Ved byplanlovens § 1, stk. 6–9, er der imidlertid tillagt Boligministeriet en række videregående beføjelser under forudsætning af Byplannævnets tilslutning. I stk. 8, som åbner mulighed for at tage forbudsbestemmelsen i lovens § 9 i anvendelse, tales der ikke direkte

om, i hvilket omfang Byplannævnets tilslutning skal indhentes. Det fremgår efter ministeriets opfattelse klart af stk. 7, at nævnets tilslutning skal indhentes til Boligministeriets »tilvebringelse« og »udførelse« af en plan. Boligministeriet har, ud fra den opfattelse at det foreløbigt gældende § 9 forbud er første led i tilvebringelsen af en byplanvedtægt, steds fortolket loven således, at også dette skridt – når kommunalbestyrelsen ikke begærer forbudet – kun kan tages med Byplannævnets forudgående sanktion.

Boligministeriet mener således ikke på egen hånd at kunne nedlægge forbud i henhold til byplanlovens § 9, men er af den opfattelse, at denne bestemmelses anvendelse uden kommunalbestyrelsens derom udtalte ønske har til forudsætning, at det kommunalt sammensatte Byplannævn kan gå ind herfor.

Adgangen til i medfør af § 9 at nedlægge foreløbigt forbud efter en kommunalbestyrelsens begæring benyttes i praksis i vidt omfang. Derimod er det yderst sjældent forekommende, at forbud nedlægges af Boligministeriet uden sådan begæring. Dette er ifølge ministeriet kun sket i to tilfælde, og det har da ikke drejet sig om uenighed mellem en kommune og ministeriet om anvendelsen af en enkelt parcel eller om en klagers protest mod en bestemt anvendelse af en naboejendom.

Boligministeriet har erkendt, at det ikke er udtømmende, når ministeriet i sin skrivelse af 2. juli 1964 til Dem har anført, at forbudet i henhold til byplanlovens § 9 kun kan nedlægges efter forudgående begæring af vedkommende kommunalbestyrelse, for så vidt som der teoretisk – forudsat at ministeriet kunne have opnået Byplannævnets tilslutning – havde været mulighed for i medfør af lovens § 1 at nedlægge § 9 forbud uden kommunalbestyrelsens begæring. Ministeriet har dog herved henledt opmærksomheden på, at der er tale om tilslutning fra Byplannævnet til et eventuelt ønske fra Boligministeriets side om at nedlægge forbud. Ville ministeriet ikke nedlægge forbud, kunne Byplannævnet ikke meddele pålæg herom til ministeriet eller træde i ministeriets sted.

I det foreliggende tilfælde var der imidlertid efter Boligministeriets opfattelse ikke grund til at modsætte sig sognerådets ønske om at lade det pågældende areal overgå fra boligformål til industriformål.

Under hensyn hertil og til ministeriets praksis vedrørende nedlæggelse af foreløbigt forbud, som der er redegjort for i det foregående, fandt ministeriet det ikke fornødent i skrivelsen af 2. juli 1964 til Dem at komme ind på den – efter ministeriets stilling til realiteten i sagen – teoretiske mulighed for at nedlægge forbud mod arealets anvendelse til industriformål uden begæring herom fra sognerådet.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Ifølge landsbyggelovent § 16, stk. 3, skal offentlig bekendtgørelse om fremlæggelse af vedtægtsforslag udfærdiges på den i kommunen brugelige måde. Under hensyn til det af sognerådet oplyste, hvorefter »Fredagsposten« kommer til alle husstande i kommunen og sædvanligvis benyttes til offentliggørelse af kommunale meddelelser, finder jeg efter ordlyden af landsbyggelovent ikke at kunne kritisere, at offentliggørelse alene er sket gennem dette blad. Det tilføjes, at »Fredagsposten« kontor overfor mig telefonisk har oplyst, at der kan tegnes abonnement på bladet.

Da landsbyggelovents regler om fremlæggelse af vedtægtsforslag og offentlig meddelelse herom således har været iagttaget, har Rise kommune ikke haft nogen juridisk pligt til at give Dem særlig underretning om fremlæggelsen, og jeg finder herefter ikke fornødent grundlag for at kritisere, at kommunen ikke gav Dem sådan underretning.

Efter det af Boligministeriet anførte kan jeg dernæst ikke kritisere, at ministeriet ikke underrettede Dem om fremlæggelsen og ikke realitetsbehandlede Deres indsigelse af 9. april 1964, som var indgivet efter indsigelsesfristens udløb, og efter at bygningsvedtægten var godkendt og trådt i kraft.

Sagen har dog givet mig anledning til at anmode Boligministeriet om at overveje, om der måtte være anledning til at søge landsbyggelovent ændret, således at bestemmelsen om kundgørelse på den i kommunen brugelige måde suppleres f. eks. med en bestemmelse om meddelelse i anbefalet brev til de af forslaget berørte grundejere og panthavere, hvis adkomst fremgår af tingbogen, således som tilfældet er i loven om byplaner.

Forsåvidt angår det forhold, at Boligministeriet i skrivelsen til Dem af 2. juli 1964 alene begrundede afslaget på anmodningen om nedlæggelse af et foreløbigt forbud med, at ministeriet ikke kan nedlægge et sådant forbud på egen hånd, men kun efter forudgående begæring af vedkommende kommunalbestyrelse, skal jeg udtale, at denne begrundelse efter det foreliggende ikke er udtømmende, og at det derfor ville have været ønskeligt, om ministeriet ikke havde begrundet afslaget med manglende hjemmel, men havde givet udtryk for, at det ikke fandt grundlag for at modsætte sig sognerådets ønske om at lade det omhandlede areal overgå fra boligformål til industriformål.«

Den 13. januar 1966 underrettede Boligministeriet mig om, at det overvejede at tage det rejste spørgsmål om kundgørelsen af bygningsvedtægtsforslag op i en bredere sammenhæng for de forskellige love med byplanmæssige bestemmelser, og at ministeriet derfor agtede foreløbig at udsende et cirkulære om kundgørelse i al fald i de lokale dagblade. Boligministeriet har derefter i cirkulære nr. 80 af 15. april 1966 henstillet til bygningsmyndighederne at lade bekendtgørelsen om bygningsvedtægtsforslags fremlæggelse optage i al fald i de lokale dagblade, der har almindelig udbredelse i kommunen.

9. Luftfartsmyndighedernes behandling af klager over flyvning i for lav højde gav på enkelte punkter anledning til kritik. (J. nr. 857/64).

A, der boede umiddelbart udenfor Københavns Lufthavn i Kastrup, klagede over luftfartsmyndighedernes behandling af hans gentagne klager over, at hans ejendom blev overfløjet i for lav højde.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i løbet af efteråret og vinteren 1963 gentagne gange havde klaget til Luftfartsdirektoratet over støjen fra lavtflyvende luftfartøjer. Direktoratet havde i den anledning

orienteret A om de forholdsregler, som luftfartsmyndighederne allerede havde truffet for at formindske støjplagen mest muligt. Således havde direktoratet i skrivelse af 13. december 1963 i anledning af en klage fra A over udenlandske luftfartøjer skole- og træningsflyvning på bane 12-30 oplyst, at selskaberne Lufthansa og KLM hidtil havde haft tilladelse til at benytte banen til sådan flyvning. Da denne skole- og træningsflyvning, der alene havde været foretaget med propel- og turbo-propeldrevne luftfartøjer af middel størrelse, imidlertid mod forventning havde vist sig at give anledning til gener for de omkringboende, havde man med øjeblikkelig virkning foreskrevet Lufthansa og KLM, at skole- og træningsflyvning fremtidig kun måtte finde sted fra bane 04-22.

Endvidere bemærkede direktoratet, at man, for at afbøde støjen fra luftfartøjer mest muligt, igennem flere år under visse klimatiske forhold havde ladet luftfartøjer af mindre størrelse benytte bane 12-30 og foreskrevet, at de største luftfartøjer skulle benytte bane 04-22. Denne oplysning uddybede direktoratet iøvrigt i en skrivelse af 15. januar 1964, hvori det blev anført, at luftfartøjer af typen DC 3 og opefter ifølge de gældende landingsbestemmelser skal anvende bane 04-22 indtil en tværvindskomponent på 15 knob, mens luftfartøjer, der er mindre end DC 3, frit kan anvende samtlige lufthavnens baner til landing. Herudover kan landing dog foretages på bane 12-30, såfremt vejrforholdene, sigtbarhed og/eller skydækkeshøjde er lavere end de for bane 04-22 gældende landingsminima, selvom tværvindskomponenten på bane 04-22 ikke overstiger 15 knob.

A's klager angik især følgende forhold:

Ministeriet for offentlige Arbejder og Luftfartsdirektoratet havde ikke besvaret A's klager af henholdsvis 22. og 28. marts 1964.

Det fremgik af sagen, at A i et åbent brev i Amagerbladet for 6. marts 1964 og i skrivelser af 7. og 11. s. m. til trafikministeren havde klaget over de gentagne overflyvninger i lav højde af hans hus, idet han til dels dokumenterede sine klager med fotografier af 5 luftfartøjer over ejendommen.

Ministeren besvarede, efter at Luftfartsdirektoratet havde undersøgt sagen, disse klager i en skrivelse af 16. april 1964, hvori det

oplystes, at A og hans hustru telefonisk havde klaget til havneadministrationen i Københavns Lufthavn over ialt 40-50 overflyvninger i februar 1964. En undersøgelse af klagerne har vist, at anvendelse af den landingsbane (bane 12), der bragte flyene ind over A's ejendom, i samtlige tilfælde havde været berettiget. På grundlag af de 5 fotografier havde det kunnet fastslås, at 3 af luftfartøjerne havde passeret A's hus i en højde af ca. 33 m over terrænet, hvilket var i strid med Luftfartsdirektoratets af hensyn til støjplagen fastsatte bestemmelser, ifølge hvilke den normale flyvehøjde på det pågældende sted vil være 45 m. Overflyvningerne havde dog i alle tilfælde fundet sted i en i sikkerhedsmæssig henseende forsvarlig højde.

I ministeriets skrivelse redegjordes der iøvrigt for forskellige forhold vedrørende anvendelsen af bane 12, og det oplystes, at Luftfartsdirektoratet i 1962 gennemførte en række undersøgelser med henblik på at konstatere, hvorvidt indflyvning på bane 12 fandt sted under iagttagelse af de foreskrevne regler om nedgangsvinklens størrelse. Disse forsøg havde imidlertid ikke givet direktoratet anledning til at foreslå etablering af et særligt kontrolapparat ved bane 12, hvorved man i alle tilfælde ville kunne fastslå, om landinger på denne bane fandt sted under iagttagelse af de gældende regler. Direktoratet havde til hensigt i nær fremtid at foretage en fornyet kontrol over nogen tid, men direktoratet havde ikke før fremkomsten af A's fotografiske materiale haft anledning til at tro, at landingerne på bane 12 ikke fandt sted i overensstemmelse med reglerne. Endvidere havde luftfartsvæsenet, foranlediget af A's klager, i en skrivelse af 1. april 1964 til samtlige brugere af lufthavnene alvorligt indskærpet, at de givne forskrifter for landing på bane 12 nøje skulle overholdes. Yderligere gjorde ministeren opmærksom på, at man for at formindske støjgenerne som indledningsvis omtalt allerede i december 1963 havde inddraget den tidligere meddelte tilladelse til selskaberne Lufthansa og KLM til at udføre skole- og træningsflyvning på bane 12.

Forinden A modtog skrivelsen fra ministeren havde han i skrivelse af 22. marts 1964 klaget til ministeren over endnu nogle tilfælde af lave overflyvninger, herunder en overflyvning den 14. s. m., af hvilken han samtidig indsendte et fotografi. Ministeriet anmodede

i den anledning den 1. april 1964 om en redegørelse fra Luftfartsdirektoratet og modtog den 22. s. m. direktoratets svar, hvoraf det fremgik, at A endvidere havde indgivet telefoniske klager over overflyvninger den 6., 10., 29. og 31. marts 1964, ligesom han i skrivelse af 28. marts 1964 til Luftfartsdirektoratet havde klaget over ca. 200 overflyvninger i for lav højde i tiden 12. marts-26. marts 1964, alle angivet ved klokkeslæt, og hvoraf ca. 20 var fremhævet som ekstraordinært lave.

Luftfartsdirektoratet oplyste overfor ministeriet, at anvendelsen af bane 12 havde været berettiget i samtlige de nævnte tilfælde, bortset fra landingerne den 6. og 31. marts 1964. Om disse havde direktoratet udbedt sig en udtalelse fra de pågældende luftfartsselskaber, men direktoratet gjorde samtidig ministeriet opmærksom på, at de særlige vindforhold, der havde hersket i marts måned, havde nødvendiggjort anvendelse af bane 12 i et langt større omfang end normalt. På grundlag af A's fotografi af overflyvningen den 14. marts 1964 havde direktoratet beregnet, at det pågældende luftfartøj, der var af mærket »Coronado«, og som tilhørte SAS, havde passeret terrænet ud for A's hus i en højde af 23-24 m, det vil sige at luftfartøjets underste del havde befundet sig ca. 15-16 m over husryggen.

Direktoratet henstillede til ministeriet, at det besvarede samtlige A's klager over beflyvningen af lufthavnen i marts måned 1964 under ét i forbindelse med ministeriets besvarelse af hans skrivelse af 22. marts 1964.

Ministeriet udtalte overfor mig, at A's klage af 22. marts 1964 ikke indeholdt nye synspunkter eller oplysninger, som principielt adskilte sig fra de allerede tidligere fremførte, at ministeriet i skrivelse af 16. april 1964 i mellemtiden udførligt havde redegjort for resultatet af Luftfartsdirektoratets undersøgelser i anledning af hans tidligere klager samt for de gældende forskrifter for landing i lufthavnen og for de foranstaltninger, der var truffet og agtedes truffet for at sikre overholdelse af de givne forskrifter, og at ministeriet derfor anså skrivelsen af 22. marts for besvaret med det i skrivelsen af 16. april oplyste.

Med hensyn til A's skrivelse af 28. marts 1964 til Luftfartsdirektoratet udtalte ministeriet, at når det ikke havde foretaget en selvstændig besvarelse af denne skrivelse, beroede

dette ligeledes på, at der ikke fandtes nye synspunkter eller oplysninger, som principielt adskilte sig fra de allerede tidligere fremførte, hvorfor ministeriet også havde betragtet denne skrivelse som besvaret ved ministeriets skrivelse af 16. april 1964.

Jeg udtalte, at jeg fandt det beklageligt, at Ministeriet for offentlige Arbejder ikke havde draget omsorg for, at A's skrivelse af 22. marts 1964 til ministeriet og hans skrivelse af 28. s. m. til Luftfartsdirektoratet blev besvaret. Det bemærkedes herved, at Luftfartsdirektoratet som nævnt i skrivelsen af 22. april 1964 til ministeriet havde henstillet, at dette besvarede A's skrivelse af 28. marts 1964 i forbindelse med ministeriets besvarelse af hans skrivelse af 22. s. m., og at direktoratet i skrivelsen af 22. april 1964 havde udtalt, at det af A fotograferede luftfartøj efter direktoratets beregninger havde passeret over hans hus i en så lav højde som 23-24 m over terræn.

Lufthavnen indsender kun én gang om måneden indkomne klager til Luftfartsdirektoratet til afgørelse.

Ministeriet for offentlige Arbejder oplyste, at havneadministrationen i Københavns Lufthavn i overensstemmelse med ministeriets instruktion ved udgangen af hver måned til Luftfartsdirektoratet indsender de i løbet af måneden i havnekontoret modtagne klager. I direktoratet bliver hver enkelt klage nøje undersøgt med henblik på, om klagen gør det sandsynligt, at der foreligger en tilsidesættelse af gældende forskrifter, i hvilket tilfælde det påtales overfor det skyldige selskab, eller om klagen gør det rimeligt at indføre nye forskrifter med henblik på formindskelse af støjgenen. Det vil ofte være nødvendigt at indhente nærmere oplysning fra flyveledelsen, fra luftfartsselskaber eller SAS's værkstedsafdeling, og der vil derfor kunne hengå nogen tid, inden klagen besvares, men svaret vil dog normalt foreligge inden udgangen af måneden efter den måned, hvori klagen er fremsat.

Ministeriet udtalte senere, at det ikke havde i sinde at indføre en ordning, hvorefter havnekontoret straks skal videresende de enkelte modtagne klager til øjeblikkelig særskilt behandling i Luftfartsdirektoratet, dels fordi en sådan ordning ville betyde en væsentlig forøgelse af den i forvejen betydelige arbejds-

byrde, der påhviler direktoratet i forbindelse med behandling og besvarelse af støjklager, dels fordi et omgående svar i mange tilfælde alligevel ikke vil kunne gives, da det, som det fremgår af den ovenstående redegørelse, ofte vil være nødvendigt forinden at indhente nærmere oplysninger.

Heroverfor anførte jeg, at den gældende ordning indebærer, at klagerne kan henligge ubehandlede i op til 1 måned, før de bliver videresendt til Luftfartsdirektoratet, og jeg anmodede derfor ministeriet om påny at overveje, om der var grundlag for at ændre den bestående ordning.

Ministeriet svarede, at det i forbindelse med den nedenfor omtalte udbygning af kontrolforholdsreglerne vil have opmærksomheden henvendt på mulighederne for at fremskynde behandlingen af de i havneadministrationen i Københavns Lufthavn modtagne klager.

Da den hidtil fulgte praksis kan give anledning til betænkeligheder, anmodede jeg ministeriet om at underrette mig om, hvad der videre passerede vedrørende dette spørgsmål.

A gjorde gældende, at Luftfartsdirektoratet intet effektivt havde foretaget sig for at hindre overflyvninger i for lav højde, og han henviste i denne forbindelse til 9 fotografier, herunder de tidligere omtalte 6 fotografier, af luftfartøjer under indflyvning over hans hus i tiden 23. februar-7. juni 1964.

I den anledning lod Ministeriet for offentlige Arbejder en af Danmarks tekniske Højskole udpeget civilingeniør beregne højden af de pågældende luftfartøjer ud fra de af A opgivne mål og skitser. Af civilingeniørens erklæring af 29. august 1964 fremgår det, at maskinernes flyvehøjde med en usikkerhed på omkring 10 pct. kan ansættes således:

Overflyvning den 23. februar 1964:

Maskinens hjul har befundet sig 25 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 23. februar 1964:

Hjulenes højde over jordoverfladen beregnet til 36 m.

Overflyvning den 23. februar 1964:

Styrbordshjul 31 m, bagbordshjul 32 m og forhjul 30 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 23. februar 1964:

Alle hjul 26 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 23. februar 1964:

Maskinens hjul 26 m over jordoverfladen, dog forhjulet 25 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 14. marts 1964:

Forhjulet 21 m over jordoverfladen. De øvrige hjul 19 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 15. marts 1964:

Alle hjul 20 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 7. juni 1964:

Alle hjul 18 m over jordoverfladen.

Overflyvning den 7. juni 1964:

Alle hjul 23 m over jordoverfladen.

Ministeriet henledte opmærksomheden på, at de angivne højder er regnet til landingshjulene, mens den foreskrevne indflyvningshøjde er fastsat i forhold til et punkt midt på luftfartøjernes krop, hvorfra den lodrette afstand til landingshjulenes underkant er ca. 3 m. Der findes ifølge ministeriets redegørelser ikke internationale eller nationale bestemmelser, der ud fra sikkerhedsmæssige hensyn fastsætter bestemte mindstehøjder under indflyvning til landing, og Luftfartsdirektoratet anser det ikke for muligt at fastsætte den generelle mindste sikkerhedshøjde, idet bedømmelsen i høj grad må bero på forholdene ved den konkrete flyvning, såsom luftfartøjets type, vindforholdene, indflyvningshastigheden m. v.

Ministeriet pegede endvidere på, at en overtrædelse af de af hensyn til støjbekæmpelsen fastsatte bestemmelser ikke indebærer, at den pågældende indflyvning ikke kan have været sikkerhedsmæssigt fuldt forsvarlig. Ministeriet anførte imidlertid, at selvom det ikke var muligt at fastslå, hvorvidt den enkelte indflyvning havde kunnet karakteriseres som sikkerhedsmæssigt uforsvarlig, ville fremtidig forekommende tilfælde af lignende grovere art som dem, der sås på A's fotografier, give anledning til påtale og eventuelt retsforfølgning af vedkommende luftfartsselskab.

Med hensyn til mulighederne for at begrænse ulemperne for de omkringboende og for at kontrollere overholdelsen af de gældende bestemmelser udtalte ministeriet, at der den 12. august 1964 var bevilget 1,6 mill. kr. til etablering af et særligt landingshjælpemiddel (et såkaldt ILS-anlæg) til bane 04. Dette anlæg ville muliggøre en formindskelse af støjgenerne for befolkningen i området ved

Lufthavnens nordvestlige hjørne for enden af bane 12, hvor A bor, idet en betydelig del af den trafik, som under usigtbare vejforhold hidtil havde måttet henlægges til bane 12, ville kunne henvises til bane 04, når anlægget var etableret.

Som Luftfartsdirektoratet havde meddelt A i skrivelse af 6. august 1964, havde direktoratet ikke nogen mulighed for en efterfølgende kontrol af specielle indflyvninger. En sådan efterfølgende kontrol ville forudsætte et permanent kontrolapparat til registrering og opbevaring af de nødvendige data for samtlige indflyvninger, og Luftfartsdirektoratet råder ikke over et sådant kontrolapparat. Flyveledelsen i Københavns Lufthavn følger dog de enkelte indflyvninger, og selvom en sådan visuel indflyvningsovervågelse ikke med større nøjagtighed kan fastslå, om nedgangsvinklen overholdes, ligger der dog ifølge ministeriets udtalelse en vis kontrol heri.

Videre udtalte ministeriet, at under hensyn til, at der som nævnt føres en vis kontrol af flyveledelsen, at bane 12 kun benyttes i ret begrænset omfang (ca. 10 pct. af alle indflyvninger), og at indflyvningsglidebanen på dette stykke ikke er foreskrevet af sikkerhedsmæssige grunde, havde Luftfartsdirektoratet hidtil ikke ment det påkrævet at etablere et specielt kontrolapparat. Foranlediget af overtrædelserne af indflyvningsreglerne havde direktoratet overvejet indførelse af et særligt kontrolsystem bestående af automatisk fotorekordering, der ville kunne registrere de enkelte indflyvende luftfartøjer, og ministeriet havde sideløbende hermed foranlediget, at direktoratet indledt en skærpet kurs overfor de selskaber, der overtræder reglerne, bl. a. således at der i gentagelsestilfælde rejstes tiltale mod de pågældende.

Endelig oplyste ministeriet, at spørgsmålet om etablering af et apparat til kontrol med overholdelsen af indflyvningsforskrifterne på bane 12 påny havde været overvejet, og at ministeriet efter indgående undersøgelser af de foreliggende kontrolmuligheder nu havde truffet beslutning om etablering af et kontrolapparat svarende til det nævnte automatiske fotorekorderingsanlæg, hvorved en dokumentarisk registrering af hver enkelt indflyvning kan tilvejebringes. Ministeriet ville rette henvendelse til bevillingsmyndighederne om at få stillet det fornødne beløb til rådighed ved lov om tillægsbevilling for indeværende finansår.

Endvidere havde man for at forbedre piloternes muligheder for at overholde den foreskrevne indflyvningsprocedure besluttet at søge bevillingsmyndighedernes tilslutning til anskaffelse af et såkaldt standard VASI (Visual Approach Slope Indicator) anlæg som yderligere orientering for piloterne. Endelig agtede ministeriet at udstede en bekendtgørelse i medfør af luftfartslovens § 82, hvorved der åbnedes mulighed for at straffe overtrædelser af de af direktoratet fastsatte støjforskrifter, herunder overtrædelser af den omtalte indflyvningsforskrift.

Efter det oplyste måtte jeg lægge til grund, at Luftfartsdirektoratet først ved fremkomsten af A's fotografier m. v. i marts 1964 havde fået sikkert grundlag for at antage, at landingerne på bane 12-30 ikke fandt sted i overensstemmelse med de gældende regler, og at man foranlediget af A's klager den 1. april 1964 alvorligt indskærpede samtlige brugere af lufthavnen, at forskrifterne for landing på bane 12-30 nøje skulle overholdes.

Under hensyn hertil og til de foranstaltninger, som var truffet med henblik på at tilvejebringe en tilfredsstillende mulighed for kontrol med de enkelte indflyvninger, fandt jeg ikke fornødent grundlag for at foretage videre vedrørende denne del af A's klage.

A bad oplyst, hvad Ministeriet for offentlige Arbejder havde foretaget sig i anledning af klagen over overflyvningen den 14. marts 1964.

Om denne overflyvning, der som anført foran ifølge Luftfartsdirektoratets beregninger havde fundet sted i en højde af 23-24 m over terrænet, udtalte ministeriet, at Luftfartsdirektoratet den 1. april 1964 overfor samtlige luftfartsselskaber, der beflyver Københavns Lufthavn, havde indskærpet, at den foreskrevne indflyvningsvinkel for bane 12 nøje skulle overholdes, hvorfor direktoratet ikke fandt det påkrævet at foretage videre i anledning af den nævnte indflyvning, som var foregået forinden denne indskærpelse.

Under hensyn til det anførte fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at Luftfartsdirektoratet og ministeriet ikke havde foretaget videre overfor det pågældende luftfartsselskab.

Luftfartsdirektoratets behandling af en af A den 20. januar 1965 telefonisk indgivet klage.

I skrivelse af 15. februar 1965 tog Luftfartsdirektoratet stilling til nogle af A til Københavns Lufthavn telefonisk indgivne klager. Om to af klagerne oplyste direktoratet, at det havde indledt en undersøgelse overfor de pågældende luftfartsselskaber, idet det vedrørende en indflyvning den 20. januar 1965 på bane 12 havde anmodet JAL om en udtalelse og vedrørende to lignende indflyvninger den 23. januar 1965 anmodet SAS om en redegørelse. I de pågældende tilfælde var bane 12 anvendt efter anmodning fra vedkommende pilot, men vejrforholdene syntes ikke at have nødvendiggjort landing på bane 12.

Klagen over overflyvningerne den 23. januar 1965 blev besvaret af Luftfartsdirektoratet i skrivelse af 5. marts 1965. Det fremgik heraf, at direktoratet fandt klagen berettiget og havde tilkendegivet dette overfor SAS.

Den 17. maj 1965 spurgte A direktoratet om grunden til, at han endnu ikke havde modtaget meddelelse om resultatet af undersøgelsen vedrørende JAL's overflyvning den 20. januar 1965, og direktoratet svarede ham i skrivelse af 26. maj 1965, at JAL overfor direktoratet havde oplyst, at piloten hævdede at have fået opgivet vindens retning til 130° og vindstyrken til 16 knob, hvorfor han havde fremsat anmodning om tilladelse til landing på bane 12, der som hovedregel kun må benyttes af større fly, når tværvindskomponenten på bane 04-22 er mindst 15 knob. Havneadministrationen havde overfor direktoratet opgivet de tilsvarende tal til henholdsvis 130° og 12 knob på landingstidspunktet. Da direktoratet havde modtaget selskabets svar på et tidspunkt, hvor det ikke længere var muligt at kontrollere pilotens påstand gennem afspilning af det lydbånd, hvorpå korrespondan-

cen mellem flyveledelsen og luftfartøjerne optages, hvilke lydbånd kun opbevares i måned, havde Luftfartsdirektoratet ikke ment at burde foretage videre i sagen.

Ministeriet oplyste, at JAL den 15. marts 1965 afgav den ønskede udtalelse til Luftfartsdirektoratet. Da optagelsen af korrespondancen mellem flyveledelsen og det pågældende luftfartøj imidlertid da var tilintetgjort, havde direktoratet ikke fundet det praktisk muligt at forfølge sagen videre.

Endvidere udtalte ministeriet, at A's telefoniske klage af 20. januar 1965 var blevet behandlet uden nogen unødvendig forsinkelse, men at redegørelsen herom ved en fejltagelse ikke omgående var blevet tilstillet ham, hvilket Luftfartsdirektoratet havde beklaget. I denne forbindelse oplyste ministeriet, at den gældende ordning, hvorefter lydbåndene opbevares i 30 dage, er i overensstemmelse med den praksis, der følges af luftfartsmyndighederne i de øvrige europæiske lande, idet man skønner, at dette tidsrum er tilstrækkeligt til opfyldelse af båndenes normale formål som bevismateriale i en katastrofesituation.

Under hensyn til, at man kun i yderst sjældne tilfælde vil få brug for båndene efter udløbet af 30 dages perioden, havde man ikke ment det forsvarligt at afholde de udgifter, der ville være forbundet med en forlængelse af det tidsrum, i hvilket båndene opbevares.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at det var beklageligt, at A ikke af Luftfartsdirektoratet var blevet orienteret om resultatet af undersøgelsen vedrørende hans klage over overflyvningen den 20. januar 1965, straks efter at direktoratet havde besluttet ikke at foretage videre i sagen.

10. *Et sogneråds inddrivelse af skatter var behæftet med visse fejl. (J. nr. 661/65).*

I anledning af en henvendelse fra en skatteyder vedrørende Rinkenæs kommunes tilbageholdelse af løn til dækning af hans skatte-restancer for skatteårene 1964/65 og 1965/66 besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage sagen op til undersøgelse.

Skatteåret 1964/65.

Skatteyderen anførte, at kommunen havde begæret raten for 4. kvartal 1964/65 tilbageholdt i hans løn på et tidspunkt, da skatten ikke var forfaldet til betaling, og at skatten var forlangt tilbageholdt med 2 øre for meget.

Den personlige kommuneskat + kirkeskat

androg ifølge skattebilletten ialt 1.925 kr., at betale i 4 rater med 481,25 kr. pr. rate. Stats-skatten + folkepensionsbidrag androg ialt 2.010 kr., men da der tilkom skatteyderen børnetilskud på 2.980 kr., var der et overskud til overførelse til kommuneskatten. Herom var der følgende påtegning på skattebilletten:

»970,00 kr. er overført til kommuneskat-ten, hvis restbeløb herefter udgør 157,91 kr. pr. kvartal for de sidste 3 kvartaler.«

4. kvartal af kommuneskatten forfaldt ifølge skattebilletten den 15. januar 1965, og ud-pantning kunne begæres den 3. februar 1965.

Ved skrivelse af 14. december 1964 til skatteyderens arbejdsgiver begærede kommu-nen tilbageholdelse af 25 pct. af hans løn til dækning af skatterestancer efter en nærmere specificeret opgørelse.

Sognerådet udtalte, at bortset fra at der i tilbageholdelsesbegæringen ved en beklagelig fejltagelse var medtaget et beløb, 157,91 kr., for 4. kvartal, var der efter sognerådets opfat-telse ikke tilsidesat regler for opkrævning og inddrivelse af skatten til kirken og kommunen. Sognerådet henviste herved til skatteyderens konto for det pågældende år, hvoraf det – ligesom af skattebilletten – fremgik, at kom-muneskat skal betales med 955 kr.

Åbenrå amsråd henviste til det af sogne-rådet udtalte, hvorefter det beroede på en fejltagelse, at beløbet for januar kvartal 1965 var medtaget på begæringen om løntilbageholdelse. Amsrådet gav dernæst sognerådet medhold i, at der ikke var opkrævet 2 øre for meget i skat.

Indenrigsministeriet henviste til, at der for 1964/65 var pålignet kommune- og kirke-skat med ialt 1.925 kr., og at den oversky-dende del af børnetilskuddet efter modreg-ning i statskat androg 970 kr. Der kunne der-for efter ministeriets opfattelse ikke gives skat-teyderen medhold i, at kommunen kun havde været berettiget til at afkræve ham 954,98 kr.

Vedrørende løntilbageholdelsesbegæringen udtalte ministeriet, at den af kommunen erkendte fejl ikke sås faktisk at have medført noget ubilligt resultat overfor skatteyderen, idet 4. kvartals kommuneskat, for hvilken kommunen kunne have begæret løntilbageholdelse den 3. februar 1965, efter det for ministeriet oplyste først var tilbageholdt ved den i marts måned skete lønudbetaling. De tidligere tilbageholdelser i lønnen måtte an-

ses for skat til dækning af de i løntilbagehol-delsesbegæringen nævnte ældre restancer.

Jeg udtalte, at det – som af sognerådet erkendt – var en fejl, at kommunen i skri-velsen af 14. december 1964 begærede løn-tilbageholdelse for kommuneskat for ja-nuar kvartal 1965, der endnu ikke var for-faldet til betaling, uanset at beløbet fak-tisk først blev tilbageholdt i marts.

Skatteåret 1965/66.

Skatteyderen anførte, at skatten for 1965/66 var beregnet forkert, og at der ved begæring om tilbageholdelse af løn til dæk-ning af raten for 1. kvartal 1965/66 ikke var sket forholdsmæssigt fradrag for overført bør-netilskud.

Den personlige kommuneskat + kirkeskat androg ifølge skattebilletten 1.987,48 kr., at betale i 4 rater med 496,87 kr. pr. rate. Stats-skatten + folkepensionsbidrag androg ialt 2.501 kr., men da der tilkom skatteyderen børnetilskud på 3880 kr., var der et overskud til overførelse til kommuneskatten. Herom var der følgende påtegning på skattebilletten:

»1.379,00 kr. er overført til dækning af kommuneskatten, hvis restbeløb herefter ud-gør 111,61 kr. pr. kvartal for de sidste 3 kvar-taler.«

Ved skrivelse af 21. juni 1965 til skatte-yderens arbejdsgiver begærede kommunen til-bageholdt 25 pct. af hans løn til dækning af skatterestancen for 1. kvartal 1965/66, 496,87 kr., med tillæg af porto, renter og gebyrer 25,13 kr., ialt 522 kr.

Sognerådet udtalte, at det i overensstem-melse med det på skattebilletten anførte måt-te anse 1. kvartals skat for at være forfaldet til betaling den 15. april 1965 med sidste ret-tidige betalingsfrist 3. maj 1965. Kommunen benytter sig ikke af skatteopkrævere, men bekendtgør på den på stedet brugelige måde, at restancer af skatter m. v. af dommeren er autoriseret til udpantning. For 1. kvartal 1965/66 påbegyndtes udpantningen den 21. maj 1965.

Kommunen modtog fra Amtstuen i Åben-rå den 3. juni 1965 beregningslisten for bør-netilskud samt statskat og folkepensionsbi-drag. Herefter havde kommunen opstillet føl-gende beregning vedrørende betaling af kommuneskat:

Pålignet kommune- og statskat	1.987,48 kr.
1. kvartal forfal-	
det til betaling	496,87 kr.
Overført rest bør-	
netilskud	1.379,00 -
	<u>1.875,87 -</u>
	111,61 kr.

at fordele med 37,21 kr. for 2. kvartal og 37,20 kr. for 3. og 4. kvartal. Påtegningen på skattebilletten skulle altså ikke forstås således, at der skulle betales 111,61 kr. pr. kvartal for 2., 3. og 4. kvartal.

Amtsrådet udtalte, at sognerådet foretager opkrævning af kommuneskatter, der til dels dækkes af børnetilskud, på en anden måde end anført i de givne regler, og at dette ifølge sognerådets telefoniske oplysninger sker på samme måde overfor alle vedkommende skatteydere. Amtsrådet henviste herved til, at ifølge de årlige udskrivningslove, senest lov nr. 192 af 31. marts 1965, fastsætter Finansministeriet efter forhandling med Indenrigsministeriet bl. a., hvorledes modregning af børnetilskud i de pålignede skatter vil være at foretage. Dette er sket ved Finansministeriets bekendtgørelse nr. 175 af 1. maj 1950, der i afsnit IV B under pkt. 2 omtaler et eksempel, der er analogt med det her omhandlede.

Ifølge en af amtsrådet foretaget beregning af renter af for sent betalte skatter for 1963/64 og 1964/65 var der ikke for disse to skatteår betalt for meget i renter som følge af denne fremgangsmåde.

Forsåvidt angik skatteåret 1965/66 burde opkrævningen af kommuneskatten efter amtsrådets opfattelse være sket på følgende måde:

Oprindelig pålignet	1.987,48 kr.
Dækket af børnetilskud	1.379,00 -
	<u>Til rest 608,48 kr.</u>

at betale i 4 kvartaler med 152,12 kr. pr. kvartal.

Amtsrådet udtalte dernæst, at i hvert fald så længe kommunen ikke var bekendt med det skatteyderen tilkommende børnetilskud, måtte den principielt være berettiget til at inddrive 1. kvartals kommuneskat med det oprindelig pålignede beløb, og kommunen havde også en pligt til at drage omsorg for, at skatteinddrivelsen fremmes mest muligt.

Det måtte endvidere fremhæves, at der skal levnes kommunen en vis tid til at indføre

samtlige statskattebeløb og børnetilskud i kommunens skatteregnskab og foretage f. eks. en opgørelse af, hvor meget af børnetilskudene der skal anvendes til dækning af kommuneskatten. Dette arbejde afsluttes efter sognerådets oplysning sædvanligvis omkring den 1. juli. Når tvangsinddrivelsen imidlertid først skete så sent som den 21. juni, ville det efter amtsrådets opfattelse ikke være urimeligt at vente, at kommunen ville udskyde inddrivelsen de relativt få dage, indtil det nye kvartals beløb var opgjort.

Skattedepartementet henholdt sig til det af amtsrådet udtalte og henviste iøvrigt til den nævnte bekendtgørelse af 1. maj 1950.

Indenrigsministeriet udtalte, at skatteyderen efter bestemmelserne i lov nr. 92 af 31. marts 1965, § 15, stk. 1, jfr. bekendtgørelsen af 1. maj 1950, afsnit IV B, ikke synes at have kunnet kræve, at kommunen udskød inddrivelsen af 1. kvartals kommuneskat 1965/66, der efter kommuneskattelovens regler kunne inddrives ved løntilbageholdelse fra den 3. maj 1965, når meddelelse om størrelsen af det børnetilskud, der skulle modregnes i kommuneskatten, først har foreligget den 3. juni 1965. I forbindelse med betalingen af 2. kvartals kommuneskat ville skatteyderen imidlertid være berettiget til at kræve den fornødne berigtigelse, herunder på begæring at få udbetalt det beløb (192,63 kr.), hvormed de to første fjerdedele af det til modregning i kommuneskatten for 1965/66 værende beløb oversteg det for 2. kvartal beregnede fulde kommuneskattebeløb.

Vedrørende spørgsmålet om størrelsen af kommuneskatten udtalte Indenrigsministeriet, at der udover det tilbageholdte beløb skulle betales 111,61 kr. og ikke 3 gange dette beløb, og at der syntes at foreligge en misforståelse, jfr. ordet »kvartal« i påtegningen på skattebilletten.

Jeg udtalte, at den af Rinkenæs kommune fulgte fremgangsmåde vedrørende modregning af børnetilskud ikke var i overensstemmelse med den i Finansministeriets bekendtgørelse af 1. maj 1950 fastsatte, men dette indebar dog ikke, at skatteyderen havde haft noget krav på, at kommunen udskød inddrivelsen af 1. kvartals kommuneskat, indtil størrelsen af det børnetilskud, der skulle modregnes, var beregnet.

Efter at det var oplyst, at påtegningen på skattebilletten skulle forstås således, at der yderligere skulle betales 111,61 kr. og ikke 3 gange dette beløb, syntes der ikke at være uenighed mellem skatteyderen og kommunen om skattens beregning.

Optrævning af udpantnings- og vidnegebyrer.

Amtsrådet henlede i sin udtalelse opmærksomheden på, at der på løntilbageholdelsesbegæringerne af 14. december 1964 og 21. juni 1965 var opført udpantnings- og vidnegebyrer med henholdsvis 18 og 14 kr. I den anledning havde amtsrådet hos sognerådet fået oplyst, at der ikke var foretaget udpantning for de pågældende skatterestancer, ligesom pantefogden ikke mentes at have forladt sit kontor (hjem) for at foretage den pågældende udpantning. Det var herefter amtsrådets opfattelse, at disse gebyrer var afkrævet skatteyderen med urette, men amtsrådet anførte, at spørgsmålet formentlig henhørte under domstolenes afgørelse.

Indenrigsministeriet henviste til Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 326 af 20. december 1932, § 18, hvorefter der ikke kan afkræves skatteyderen udpantningsgebyr, fordi fogeden har godkendt skatterestancen til inddrivelse ved udpantning, og udpantningsgebyrer, der af kommunen med urette var afkrævet skatteyderen, burde efter ministeriets opfattelse tilbagebetales.

Dette spørgsmål forelagde jeg derefter for

Rinkenæs sogneråd, der udtalte, at man, umiddelbart efter at den af dommeren for udpantningernes påbegyndelse fastsatte frist var passeret, i overensstemmelse med kommunens sædvanlige praksis indførte samtlige skatterestancer i en for pantefogeden indrettet protokol. Det er pantefogedens opgave på sognerådets ansvar umiddelbart derefter at foretage det fornødne med hensyn til den lovhjemlede inddrivelse af restancerne.

Pantefogeden havde overfor kommunesekretæren bekræftet, at der ikke var foretaget udpantning hos den pågældende skatteyder. Under hensyn hertil erkendte sognerådet, at der vil være at tilbagebetale skatteyderen de med urette afkrævede udpantnings- og vidnegebyrer med 32 kr.

Sognerådet tilføjede, at det, for at få inddrivelsen af skatterne lagt i fastere rammer, allerede i februar 1962 søgte en kommuneassistent, der samtidig skulle fungere som pantefoged, men at der ikke meldte sig kvalificerede ansøgere. Da imidlertid forhandlingerne om Rinkenæs sognekommunes sammenlægning med Gråsten sognekommune resulterede i, at de to kommuner skal sammenlægges den 1. april 1966, fortsatte man den ret primitive fremgangsmåde ved inddrivelsen af skatter.

Jeg udtalte, at de omhandlede udpantnings- og vidnegebyrer efter det foreliggende var afkrævet skatteyderen med urette, og jeg bad sognerådet meddele mig, om beløbet, 32 kr., var tilbagebetalt skatteyderen, hvilket sognerådet bekræftede.

II. Udnævnelse af en overtoldinspektør i Direktoratet for Toldvæsenet. (J. nr. 407/65).

I april 1965 klagede toldinspektør A over, at finansministeren i forbindelse med besættelsen af stillingen som overtoldinspektør i Direktoratet for Toldvæsenet i strid med lønnings- og pensionslovens § 2 skulle have givet et forhåndstilsagn om, at stillingen ville blive besat med toldinspektør B. A henviste herved bl. a. til, at formanden for Den danske Toldetats Forening ved et møde den 15. februar 1965 havde oplyst, at finansministeren på et møde med ham og formanden for Dansk Toldtjenestemandes Forbund skulle have udtalt, at han agtede at besætte overtoldinspektørem-

bedet med B. Endvidere henviste A til, at indstillingsnævnet havde indstillet overtoldinspektør C til den ledige stilling.

Tolddirektøren oplyste, at der den 17. februar 1965 udsendtes opslag om de nye chefstillinger, herunder overtoldinspektørstillingen, og at dette skete, straks efter at man fra lønningskontoret havde fået meddelelse om, at Tolddirektoratets forslag til normeringsloven for finansåret 1965/66, hvorpå var optaget de nye chefstillinger i direktoratet, var tiltrådt af Lønningsrådet. I lønnings- og pensionslovens § 2, stk. 3, er der hjemmel til i ganske særlige

tilfælde at fravige det sædvanlige opslagsvarsel på 14 dage, og da tiden var knap (kontorerne skulle stå bemandet, lokaler og flytning skulle være i orden til 1. april), blev ansøgningsfristen sat til 7 dage. Den 18. februar om formiddagen havde finansministeren ringet til tolddirektøren og meddelt, at han ønskede B konstitueret i den ledige stilling som overtoldinspektør for Jylland og stillet til rådighed for tolddirektøren ved det meget krævende arbejde med opbygningen af det nye direktorat. Ministeren tilføjede, at der intet forhåndstilsagn var givet om, at B skulle være overtoldinspektør i direktoratet. B var derefter ved skrivelse af samme dato blevet konstitueret som overtoldinspektør for Jylland og stillet til rådighed for direktoratet. Da ansøgningsfristen var udløbet den 24. februar, var der indkommet 5 ansøgninger til stillingen, bl. a. fra C og B.

Tolddirektøren oplyste dernæst, at indstillingsnævnet, der består af ham, samtlige overtoldinspektører og en kontorchef fra revisionen, blev oprettet i 1949 af daværende finansminister H. C. Hansen efter en aftale med Den danske Toldetats Forening og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter. Dets område er alle advancementsstillinger i embedsklasserne, og dets udtalelser er kun orienterende for etatschefen. På et møde den 26. februar 1965 behandlede nævnet de indkomne ansøgninger til overtoldinspektørstillingen, og nævnet indstillede enstemmigt til tolddirektøren, at han overfor finansministeren bragte C i forslag til den ledige stilling. Den 3. marts 1965 afgav tolddirektøren indstillingen til finansministeren og omtalte kort de enkelte ansøgere. I indstillingen anførtes tilsidst:

»Jeg anser C for den i enhver henseende bedst kvalificerede til den i det nye direktorat så vigtige stilling.

Jeg skal derfor tillade mig at indstille, at C overfor kongen indstilles til udnævnelse.«

Den 15. marts 1965 modtog tolddirektøren følgende notat fra finansministeren:

»Uden at jeg på nogen måde vil underkende C's kvalifikationer, er det min opfattelse, jfr. vore samtaler herom, at B bør indstilles til den ledige stilling som overtoldinspektør i Tolddirektoratet. Jeg har herved lagt vægt på, at også B karakteriseres som en dygtig toldtjenestemand, og ganske særlig lægger jeg vægt på hans kvalifikationer i

rationaliseringsarbejdet, ligesom jeg anser det for overordentlig hensigtsmæssigt, at den ene af overtoldinspektørerne i Tolddirektoratet er noget yngre end C.

Jeg må derfor, når tidspunktet for udnævnelsen er inde, udbede mig en forestilling til kongen om udnævnelse af B.«

Herefter blev B den 2. april 1965 udnævnt til overtoldinspektør.

Finansministeren udtalte, at hele sagens forløb måtte ses på baggrund af de omfattende og langstrakte forhandlinger om fordelingen mellem Departementet for Told- og Forbrugsafgifter og Direktoratet for Toldvæsenet. I disse forhandlinger deltog ikke blot cheferne for de nævnte institutioner, men tillige repræsentanter for de berørte personaleorganisationer. Først i begyndelsen af februar 1965 blev der opnået et endeligt resultat, som efter omstændighederne fandtes tilfredsstillende for alle parter. Det blev bestemt, at den fastsatte nyordning skulle træde i kraft den 1. april 1965.

De ledige chefstillinger i direktoratet blev opløst den 17. februar, men ministeren fandt det imidlertid af hensyn til arbejdets tilrettelæggelse i den forholdsvis korte periode indtil 1. april hensigtsmæssigt, at den ledige stilling som overtoldinspektør i direktoratet hurtigst muligt blev besat ved konstitution. Hertil fandt han på forhånd B bedst egnet, idet han kendte hans arbejde med og indstilling til rationaliseringsbestræbelserne indenfor toldvæsenet, herunder hans synspunkter på personaleadministration. For at høre B's eget standpunkt til en sådan konstitution og for iøvrigt at gøre sig nærmere bekendt med hans synspunkter vedrørende toldvæsenets administration m. v. havde finansministeren haft to samtaler med ham. De fandt efter ministerens anmodning sted på hans kontor henholdsvis den 12. og den 17. februar, og den 18. februar bad ministeren tolddirektøren foretage det videre med hensyn til konstitueringen.

Under samtalerne med B havde ministeren ikke lagt skjul på, at han kunne tænke sig ham udnævnt i stillingen som overtoldinspektør, men ministeren havde udtrykkelig fremhævet, at han hverken kunne eller ville give noget tilsagn herom, idet han måtte stå frit overfor de ansøgere, som meldte sig. Det var under dette klart udtrykte vilkår, at B indvilligede i at lade sig konstituere som overtoldinspektør.

Efter ansøgningsfristens udløb indstillede tolddirektøren med indstillingsnævnets enstemmige tilslutning, at C blev indstillet til udnævnelse i den nye stilling, og denne indstilling måtte naturligvis give ministeren anledning til fornyede overvejelser. Disse resulterede i, at ministeren traf beslutning om at indstille B til udnævnelse. Ved denne beslutning, der ikke rummede nogen underkendelse af C's udmærkede kvalifikationer, lagde ministeren også vægt på, at B var noget yngre (ca. 6½ år) end C.

Endvidere udtalte ministeren, at A i sin klage søgte at sandsynliggøre, dels at Den danske Toldetats Forening skulle have insisteret på B's udnævnelse til overtoldinspektør, dels at ministeren skulle have givet foreningen forhåndstilsagn herom. Toldetatsforeningen havde imidlertid ikke stillet noget krav om B's udnævnelse, og ministeren havde ikke givet et tilsagn som det nævnte. Derimod havde han omtalt den nævnte stillings besættelse såvel for formanden for Toldetatsforeningen som for andre organisationsrepræsentanter, ligesom han havde drøftet sagen med departementscheferne i Finansministeriet og ministerkolleger. Ministeren havde fundet sådanne samtaler og drøftelser så meget naturlige, som det ikke alene drejede sig om en topstilling i en ny institution, hvis rette start måtte forekomme meget vigtig, men hvor forholdet tillige var det, at tolddirektøren og ministeren havde forskellige opfattelser af, hvem der burde udnævnes.

Den sidste lejlighed, ved hvilken spørgsmålet om besættelsen af stillingen var på tale mellem organisationsrepræsentanter og ministeren var under en samtale, han den 5. februar 1965 havde med formanden for Toldetatsforeningen og Dansk Toldtjenestemands Forbund. Ministeren meddelte herunder, at han var indstillet på at konstituere B i stillingen, men at han iøvrigt med hensyn til den endelige udnævnelse måtte stå frit, når ansøgningerne var indkommet.

Ministeren måtte bestemt afvise, at hans samtaler med organisationsrepræsentanterne kunne karakteriseres som etatsforeningens »store medvirken« ved B's udnævnelse.

For så vidt A havde anført, at etatsforeningen åbenbart regnede med, at man altid ville kunne regne med B's ubetingede støtte, bemærkede ministeren, at A vel måtte mene, at B skulle være indstillet på at tage usaglige

hensyn til etatsforeningen. På grundlag af de mange skrivelser havde ministeren under sine senere samtaler og undersøgelser været opmærksom på, om noget sådant kunne tænkes at være tilfældet, og han var derved kommet til den overbevisning, at en antagelse i denne retning byggede på en forkert vurdering af B's personlighed og almindelige indstilling.

I anledning af, at A yderligere har kritiseret de udnævnelser, der var foretaget i Tolddirektoratet, bl. a. ved at anføre, at »et stort antal dygtige og velkvalificerede tjenestemænd er blevet forbigået«, udtalte ministeren, at han for sit vedkommende i udnævnelserne så en bestræbelse for at sikre Tolddirektoratet en god start ved at knytte de bedst mulige medarbejdere dertil. Det måtte i denne situation være berettiget at lade almindelige anciennitetssynspunkter træde i baggrunden. I den udstrækning, B ved sine forhandlinger med tolddirektøren havde øvet indflydelse herpå, havde han netop opfyldt de forventninger, som ministeren ved konstitueringen og udnævnelsen havde stillet til ham.

Ministeren anførte dernæst, at der var to af A nævnte forhold, som han fandt det nødvendigt at kommentere nærmere. A havde anført, at der i forbindelse med besættelsen af tolddirektørstillingen opstod forlydende om, at Toldetatsforeningen ikke havde kunnet acceptere den toldtjenestemand, der var udset til stillingen, og at foreningen havde bragt en anden toldtjenestemand i forslag. Dette skulle have medført, at ministeren forkastede begge de nævnte ansøgere fra etaten og udpegede »den pågældende akademiker« til stillingen.

Heroverfor bemærkede ministeren, at Toldetatsforeningen ganske vist overfor ham fremsatte et ønske om, at tolddirektøren måtte blive hentet fra etaten selv, men at han ikke på noget tidspunkt havde udset nogen toldtjenestemand til stillingen. Det nævnte forlydende var derfor urigtigt.

Videre havde A anført om udnævnelsen af kontorcheferne i direktoratet, at så vidt det forelå oplyst, var disse udnævnelser foretaget alene efter konference mellem ministeren og B. Hertil bemærkede ministeren, at han overhovedet ikke havde drøftet hverken disse eller andre konkrete udnævnelser med B. Indstillingen om kontorchef-udnævnelserne blev forelagt ham af tolddirektøren, der gennemgik samtlige de ansøgere, der kunne være på tale, og oplyste, at han og B var ganske enige

om indstillingen, som ministeren derefter tiltrådte. A's oplysning var således – ifølge ministerens redegørelse – grebet ud af luften.

Af de af A indsendte bilag fremgik det, at Den danske Toldetats Forening i en erklæring af 23. februar 1965, underskrevet af formanden, havde anført:

»På et hovedbestyrelsesmøde, der dags dato har været afholdt i Den danske Toldetats Forening, har foreningens formand i sin redegørelse for forhandlingernes forløb klart tilbagevist påstanden om, at finansministeren på forhånd skulle have meddelt personaleorganisationerne, hvem han agtede at udnævne i

den ledige stilling som overtoldinspektør i det nye direktorat. Derimod var det blevet meddelt organisationerne, at den toldinspektør, der hidtil har forestået rationaliseringen af toldvæsenet, ønskedes inddraget i arbejdet med direktoratets etablering.«

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt det godt-gjort, at finansministeren skulle have afgivet et forhåndstilsagn med hensyn til stillingen som overtoldinspektør i Told-direktoratet, og at jeg ikke fandt at kunne kritisere det skøn, der lå til grund for ministerens afgørelse om at udnævne B.

12. Kritiseret, at et sogneråd havde tilsidesat byreguleringslovens §§ 8 og 9. (J. nr. 289/65).

A klagede over, at Boligministeriet i medfør af § 17, stk. 3, i lov om regulering af bymæssige bebyggelser (i det følgende kaldt byreguleringsloven) havde givet tilladelse til bibeholdelse af et i strid med lovens bestemmelser opført maskinsnedkeri på ejendommen matr. nr. 6 p i Nørre Herlev kommune. Han anførte, at den pågældende ejendom, der ved byudviklingsplan er placeret i mellemzone, blev tilladt udstykket af Nørre Herlev sogneråd, der ligeledes gav tilladelse til bebyggelsen, uden at sognerådet havde forelagt sagen for byudviklingsudvalget, således som det er foreskrevet i byreguleringsloven. Endvidere henviste A til, at anvendelsen af ejendommen stred mod et af sognerådet til Boligministeriet indsendt forslag til dispositionsplan, som sognerådet imidlertid havde ændret, hvorefter Boligministeriet godkendte dispositionsplanen med sognerådets ændringer.

Under hensyn til oplysningerne om, at Nørre Herlev sogneråd skulle have tilsidesat forskellige bestemmelser i byreguleringsloven, besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at udvide min undersøgelse til at omfatte sognerådets dispositioner.

Sagens baggrund.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at byudviklingsplanen for Nørre Herlev landsby blev til i samarbejde med Nørre Herlev sogneråd og byudviklingsudvalgets arbejdsudvalg. Sognerådets hovedsynspunkt i arbejdet var ifølge byudviklingsudvalgets redegørelse, at man ønskede en vis, kontrolleret tilvækst

til byen. Da en byudvidelse måtte forberedes gennem planlægning og gennem projektering af de nødvendige veje, forsynings- og afløbsledninger, fandt sognerådet det mest praktisk, at Nørre Herlev by fik status som mellemzone med tilsagn fra byudviklingsudvalget om, at mellemzoneområdet indenfor planens gyldighedsperiode kunne overføres til inderzone.

Mellemzoneområdet's begrænsning blev først foreslået i en skrivelse af 24. juni 1959 fra sognerådet og dernæst forhandlet på et møde i Nørre Herlev i november s. å. samt endelig formuleret i en skrivelse af 5. februar 1960 fra byudviklingsudvalget til sognerådet. I disse forslag var den omhandlede ejendom matr. nr. 6 p stede medtaget under mellemzone. Byudviklingsplanen blev forsynet med sognerådets tiltrædelseserklæring forud for indsendelsen den 17. oktober 1961 til Byplan-nævnet. Planen blev godkendt af nævnet den 11. juni 1963, bekendtgjort i de lokale aviser den 10. august 1963 og tinglyst samme dag.

Dispositionsplanen.

Det fremgik videre af sagen, at der blev indgået en aftale mellem sognerådet og byudviklingsudvalget, hvorefter mellemzoneområdet i Nørre Herlev by på sognerådets anmodning ville blive overført til inderzone indenfor byudviklingsperioden, under forudsætning af at der tilvejebragtes en af Boligministeriet godkendt dispositionsplan, samt at områdets kloakering blev sikret. Med henblik

på at tilvejebringe disse forudsætninger påbegynde sognerådet udarbejdelse af et forslag til en dispositionsplan, som efter forelægelse for byudviklingsudvalget blev indsendt til Boligministeriets kommitterede i byplansager den 8. december 1960. I forslaget var der ikke gjort rede for udnyttelsen af matr. nr. 6 p.

Den kommitterede fremsatte i juni måned 1962 overfor Boligministeriet, bl. a. på grundlag af udtalelser fra en række myndigheder og forhandling med sognerådet, sine bemærkninger til forslaget, og den kommitteredes erklæring blev med skrivelse af 5. september 1962 forelagt sognerådet med anmodning om, at de fremsatte synspunkter måtte blive gjort til genstand for nærmere overvejelse i sognerådet. Endvidere udbad ministeriet sig en udtalelse fra sognerådet, idet man henviste dette til at optage direkte forhandling med den kommitterede, hvis det skønnedes påkrævet.

Foranlediget af de herefter følgende forhandlinger med den kommitterede og efter forhandlinger med byudviklingsudvalget om en udvidelse af byområdet lod sognerådet udarbejde et revideret forslag til en dispositionsplan for Nørre Herlev by. Dette forslag blev vedtaget i sognerådet den 27. august 1963 og indsendtes til Boligministeriet den 10. september 1963. I forslaget var ejendommen matr. nr. 6 p udlagt til åben og lav boligbebyggelse, og ejendommen var vist opdelt i 3 parceller.

I skrivelse af 23. december 1963 til den kommitterede anmodede Nørre Herlev sogneråd om godkendelse af en ændring i det til Boligministeriet senest fremsendte dispositionsplanforslag, således at en parcel af ejendommen matr. nr. 6 a (stamparcellen til matr. nr. 6 p) blev udlagt til erhvervsbebyggelse. Det oplystes om baggrunden herfor, at arealet i det oprindelige dispositionsplanforslag ikke var medtaget som byggeområde, men da byudviklingsudvalget – formentlig af hensyn til byudviklingsplanens passende arondering – fastlagde jernbanen og landevejen Hillerød-Lynges begrænsning for mellemzonen, blev arealet i dispositionsplanforslaget af 27. august 1963 optaget som byggeområde. Selvom det stod anført som boligområde, havde sognerådet tænkt sig det anvendt til et eller andet specielt byggeri.

Yderligere anførte sognerådet til støtte for andragendet, at det ikke var muligt at give de tre parceller, som det oprindelig var meningen at dele arealet i, direkte adgang til den

offentlige vej, og at der derfor var planlagt en særlig adgangsvej fra gadekæret og nord om matrikelnumrene 47 a og 47 b. Disse ubekvemme vejforhold havde været medvirkende til sognerådets godkendelse af en ændret anvendelse af arealet, som ikke ville nødvendigøre en sådan særlig adgangsvej.

I en skrivelse af 7. marts 1964 anmodede sognerådet i forbindelse med sin nedenfor omtalte ansøgning om dispensation i medfør af byreguleringslovens § 17, stk. 3, Boligministeriet om at godkende det indsendte forslag til dispositionsplan i dets ændrede form.

Til den af sognerådet givne begrundelse for anmodningen om ændring af dispositionsplanforslaget, knyttede byudviklingsudvalget følgende bemærkninger: Vedrørende oplysningen om, at arealet blev optaget som byggeområde, da byudviklingsudvalget fastlagde jernbanen og landevejen Hillerød-Lynges begrænsning for mellemzonen, har byudviklingsudvalget oplyst, at jernbanearealet blev fastlagt som grænse for byudviklingsområdet i et møde med sognerådet den 10. november 1959, det vil sige før den første udgave af dispositionsplanforslaget blev færdiggjort og indsendt til Boligministeriet den 8. december 1960. Med hensyn til de af sognerådet påberåbte besværigheder ved at give de tre oprindeligt planlagte parceller direkte adgang til den offentlige vej, har udvalget oplyst, at der til betjening af fabrikanlægget er anlagt en særlig adgangsvej fra gadekæret og nord om matrikelnumrene 47 a og 47 b.

I skrivelse af 7. januar 1964 rettede A henvendelse til boligministeren vedrørende den skete tilsidesættelse af byudviklingsplanen, idet han anmodede ministeren om, såfremt der blev givet dispensation til byggeriets bevarelse, at pålægge bygherren at drage omsorg for, at virksomheden ikke medførte støjmæssige gener for de omkringboende. I skrivelse af 12. maj 1964 rettede A påny henvendelse til ministeren vedrørende spørgsmålet, idet han oplyste, at der siden hans første skrivelse havde fundet en betydelig tilbygning sted, bl. a. en tårnagtig bygning med et udsugningsanlæg på taget. Han bad derfor ministeren overveje forholdene og tage i betragtning, hvorledes forholdene kunne udvikle sig.

Den kommitterede afgav den 14. februar og den 28. maj 1964 erklæringer over det foreliggende dispositionsplanforslag og henstillede til ministeren i det hele at godkende

forslaget. I erklæringen af 14. februar 1964 fremhævedes det bl. a., at ejendommen matr. nr. 6 p, som i sin helhed er meget lavtliggende, mod nord ligger umiddelbart op til jernbanelinien og mod sydøst – langs offentlig vej nr. 11 – begrænses af en 4-7 m høj nordvestvendt skrånning. På grundlag af en foretaget besigtigelse havde den kommitterede den opfattelse, at det pågældende areal ikke kunne anses for egnet til åben og lav boligbebyggelse, og den kommitterede ville ikke modsætte sig, at dispositionsplanforslaget blev godkendt i dets ændrede form.

Efter anmodning fra Nørre Herlev sogneråd blev der den 10. juni 1964 afholdt et møde i Boligministeriet vedrørende dispositionsplanforslaget. Sognerådets repræsentanter i dette møde gav udtryk for, at det var bydende nødvendigt, at dispositionsplanforslaget for Nørre Herlev omgående blev godkendt, og henstillede kraftigt til ministeriet, at dette skete. Sognerådets motivering var navnlig en række aktuelle byggeansøgninger, som var indsendt til kommunen, heriblandt ansøgninger fra selvbyggere, som kun kunne bygge i den lyse tid. Endvidere henviste man fra sognerådets side til det ovenfor omtalte tilsagn fra byudviklingsudvalget om overførelse af området til inderzone, der bl. a. var betinget af, at der forelå en godkendt dispositionsplan.

A orienterede i en skrivelse af 15. juni 1964 boligministeren om, at han den 13. s. m. havde deltaget i en forhandling på Nørre Herlev kommunkontor vedrørende hans klage til ministeren. A havde herunder anført, at fabriksbyggeriet havde påført ham gener såvel med hensyn til støj fra virksomhedens maskinesnedkeri som med hensyn til fabriksbygningernes udseende, ligesom han gjorde gældende, at hans ejendoms værdi var blevet væsentligt forringet som følge af opførelsen af fabriken. Endelig gjorde A gældende, at der ved afgørelsen af spørgsmålet om værdiforringelsen måtte tages hensyn til, at ejendommen matr. nr. 6 p havde været udlagt til villa-bebyggelse i de af sognerådet tidligere udarbejdede dispositionsplanforslag.

Den 10. juli 1964 godkendte Boligministeriet dispositionsplanforslaget, idet ministeriet specielt gjorde sognerådet opmærksom på, at man senere ville vende tilbage til spørgsmålet om tilladelse i henhold til byreguleringslovens

§ 17, stk. 3, til bibeholdelse af den opførte bygning på matr. nr. 6 p.

I anledning af A's klage til mig udtalte Boligministeriet, at der ved en dispositionsplan forstås en af vedkommende kommunalbestyrelse udarbejdet og af Boligministeriet *godkendt* foreløbig byplan indeholdende hovedlinierne for byens udvikling. En sådan dispositionsplan er en – for de af planen omfattede grundejere uforbindende – overenskomst mellem Boligministeriet og vedkommende kommunalbestyrelse om, at denne ved sin administration i det hele vil følge den godkendte plan for byens udvikling og ikke fravige planen uden ministeriets samtykke. En dispositionsplan skal ikke fremlægges til offentligt eftersyn, og den kan ikke tinglyses.

A havde i sin klage til mig anført, at Boligministeriet i 1962 og i 1963 godkendte Nørre Herlev kommunes forslag til dispositionsplan for Nørre Herlev by som et foreløbigt administrationsgrundlag. Hertil bemærkede Boligministeriet, at ministeriet med skrivelsen af 5. september 1962 til sognerådet fremsendte den kommitteredes erklæring over forslaget. I skrivelsen, hvori man udbad sig en udtalelse fra sognerådet, blev det som ovenfor nævnt anført, at sognerådet ville kunne optage direkte forhandlinger med den kommitterede om dennes synspunkter og om problemer, som iøvrigt måtte melde sig. I modsætning til hvad der ret hyppigt sker, har det foreliggende dispositionsplanforslag således ikke været godkendt som et »foreløbigt administrationsgrundlag«.

A havde dernæst påberåbt sig, at sælgeren ved A's huskøb i 1962 på grundlag af de da foreliggende dispositionsplanforslag havde meddelt ham, at et areal op til ejendommen ville blive anvendt til parcelhusbyggeri. Boligministeriet udtalte, at dette må blive et spørgsmål alene mellem sælger og køber, som på grund af sin retlige og økonomiske karakter henhører under domstolene.

Efter Boligministeriets vurdering af sagen blev det centrale punkt herefter, at der *ikke* forelå nogen godkendt dispositionsplan, men kun et indsendt forslag til en sådan, og at det endvidere ikke som af A anført var pålagt sognerådet at administrere efter det indsendte forslag.

Endvidere oplyste Boligministeriet, at der ikke i den af ministeriet den 27. juli 1962 stadfæstede bygningsvedtægt for Nørre Her-

lev indeholdes byplanmæssige bestemmelser vedrørende fastlæggelse af byggeområdet. I forbindelse hermed henviste ministeriet til bestemmelsen i byplanlovens § 8, stk. 1, der omhandler den situation, hvor der er udarbejdet et egentligt byplanvedtægtsforslag, og hvoraf det fremgår, at det selv i dette tilfælde er kommunalbestyrelsen, der i tidsrummet indtil forslaget godkendelse af Boligministeriet på egen hånd kan afgøre, om der skal ske fravigelse fra det fremlagte byplanvedtægtsforslag.

Med henblik på det af byudviklingsudvalget oplyste, hvorefter Nørre Herlev sogneråd i skrivelsen af 23. december 1963 til Boligministeriet havde anført to forkerte forudsætninger, bemærkede Boligministeriet, at det normalt vil lægge en kommunalbestyrelses oplysninger om de faktiske forhold til grund for sin afgørelse. Hvis det antages, at der i det foreliggende tilfælde skulle være meddelt forkerte oplysninger, kunne dette ifølge Boligministeriets opfattelse føre til overvejelse af, om forudsætningerne for en forvaltningsakt var bristet, hvilket ministeriet dog ikke mente var tilfældet i den foreliggende sag.

Jeg udtalte, at jeg efter det oplyste måtte lægge til grund, at sognerådet ikke ved vedtagelsen af dispositionsplanforslaget den 27. august 1963 eller dets indsendelse til Boligministeriet den 19. september 1963 sås at have afskåret sig fra at beslutte ændringer i forslaget, forinden det var endeligt godkendt.

Byudviklingsplanen.

Ved en rekognoscering den 21. november 1963 konstaterede byudviklingsudvalget, at der på ejendommen matr. nr. 6 p var påbegyndt grundudgravning og støbning af fundamenter til et større byggeri. Foranlediget heraf anmodede udvalget den 23. november 1963 sognerådet om en udtalelse, dels fordi byggeriet ikke var tilladt af byudviklingsudvalget, dels fordi det åbenbart var i strid med det indsendte dispositionsplanforslag. I skrivelse af 2. december 1963 bekræftede sognerådet overfor byudviklingsudvalget, at det i et møde den 9. april 1963 enstemmigt havde vedtaget at anbefale byggeprojektet, der vedrørte opførelse af en fabrik for fremstilling af bygningselementer. Sognerådet beklagede, at byggetilladelsen var meddelt uden om byud-

viklingsudvalget, og anmodede om dispensation fra den tinglyste byudviklingsplan. Byudviklingsudvalget afslog imidlertid i skrivelse af 14. december 1963 at imødekomme sognerådets ansøgning og pålagde sognerådet at foranledige den retsstridige tilstand berigtiget.

Kort efter havde udvalgets arbejdsudvalg et møde med repræsentanter for sognerådet. I dette møde henlede udvalget opmærksomheden på den adgang, sognerådet ifølge byreguleringslovens § 17, stk. 3, havde til at søge boligministeren om fritagelse for udvalgets pålæg om byggeriets standsning og grundens retablering. Sognerådet anmodede herefter ministeriet om fritagelse for pålægget.

Byudviklingsudvalget, der var blevet anmodet om en erklæring i anledning af A's henvendelse af 7. januar 1964 til boligministeren, vedtog i et møde den 9. marts 1964 at udtale overfor ministeriet, at udvalget principielt måtte fastholde, at fabriksbygningen var uheldigt placeret og burde fjernes. Såfremt Boligministeriet alligevel måtte meddele dispensation til fabrikkens færdiggørelse, kunne udvalget anbefale, at der blev taget vidtgående hensyn til A's synspunkter og ønsker om støj-dæmpning, idet et moderne maskinsnedkeri måtte forventes at være særdeles støjfrembringende. Denne opfattelse fastholdt byudviklingsudvalget, da det i et møde den 20. april 1964 tog stilling til sognerådets henvendelse til Boligministeriet om fritagelse for at efterkomme udvalgets pålæg, idet udvalget vedtog at udtale, at det ikke kunne anbefale boligministeren at gøre undtagelse fra pålægget.

Den kommitterede anbefalede i sin erklæring af 25. juni 1964, at der blev givet tilladelse til bibeholdelse af maskinsnedkeriet, og henstillede, at det ved en eventuel dispensation fra byudviklingsplanen blev tilkendegivet sognerådet, at det var en forudsætning, at landsbyggelovens almindelige bestemmelser fremtidig burde være gældende for ejendommens udnyttelse.

Efter at Boligministeriet havde godkendt dispositionsplanforslaget, blev ejendommen i september 1964 af byudviklingsudvalget overført til inderzone i overensstemmelse med det tidligere omtalte tilsagn i byudviklingsplanen. Boligministeriet meddelte derefter i skrivelse af 8. januar 1965, at det i medfør af byreguleringslovens § 17, stk. 3, kunne godkende, at den omhandlede bebyggelse blev bibeholdt, idet ministeriet dog samtidig ind-

skærpede sognerådet, at de gældende regler om bebyggelse i yder- og mellemzone fremtidig nøje måtte overholdes.

I anledning af A's klage til mig udtalte sognerådet, at der muligvis foreligger en formel overtrædelse af de i klagen nævnte bestemmelser i byreguleringsloven ved behandlingen af udstyknings- og byggeandragenderne. Sognerådet henledte imidlertid opmærksomheden på, at den omstændighed, at en plan godkendes, ikke gør nogen ændring i lovligheden af den forud eksisterende bebyggelse og formentlig heller ikke i de tilsagn, som forud er afgivet. Den principielle vedtagelse i sognerådet, som forpligter til senere behandling af detaljerede andragender, er sket i et sognerådsmøde den 9. april 1963, altså før dispositions- og byudviklingsplanen var vedtaget, respektive godkendt.

Afgørende for sognerådets stilling havde det været, at ejendommen matr. nr. 6 p er dårligt egnet til boligbebyggelse, og at det aldrig havde været sognerådets ønske, at den skulle anvendes til dette formål. Det måtte på den anden side være ønskeligt, at arealet udnyttedes erhvervsmæssigt på en passende måde, hvilket efter sognerådets opfattelse var i overensstemmelse med byudviklingslovens § 9, stk. 1, 2. pkt.

Sognerådet kunne iøvrigt ikke anerkende, at hensigten med byudviklings- og dispositionsplaner var at fastholde status quo til beskyttelse af de eksisterende ejendommers eventuelle særlige interesser, men derimod at foretage en byggemodning af passende arealer og fremhjelpe en effektiv udnyttelse heraf. Sognerådet mente, at en erhvervsmæssig udnyttelse af matr. nr. 6 p svarer til denne hensigt, ligesom sognerådet mente, at Boligministeriets dispensation bekræfter dette synspunkt.

Boligministeriet fremhævede det af byudviklingsudvalget givne tilsagn om områdets overførelse til inderzone fra mellemzone, når der var tilvejebragt en af Boligministeriet godkendt dispositionsplan, og når områdets kloakering var blevet sikret. I denne forbindelse henviste ministeriet til den godkendte dispositionsplan og til, at arealets kloakering gennem længere tid har været en realitet. Efter ministeriets opfattelse tager bestemmelsen i § 17, stk. 3, i byreguleringsloven netop sigte på en situation som den foreliggende, hvor den skete overtrædelse af loven er mere af formel end af materiel art.

Forsåvidt angik det af byudviklingsudvalget anførte om, at der burde kræves visse afskærmende foranstaltninger på matr. nr. 6 p, bemærkede Boligministeriet, at det ikke mener, at byudviklingsudvalgene bør stille sådanne krav, idet byreguleringsloven ikke har til formål at tilgodese naboretlige forhold. Ministeriet ville have foretrukket, om sognerådet i sine dispositionsplansforslag straks havde fundet frem til den endelige planlægning for matr. nr. 6 p, men fandt heller ikke, at ministeriet havde haft noget rimeligt grundlag for at stille krav om nabobeskyttende foranstaltninger. Der henvistes i denne forbindelse til, at en jernbanelinie, en vejstrækning o. lign. sædvanligvis ved byernes planlægning havde været bedømt som skel, der på forsvarelig måde kunne markere overgangen fra en anvendelse (bebyggelsesart) til en anden.

I sine overvejelser havde ministeriet måttet lægge vægt på, at dets tekniske rådgiver, den kommitterede, i sine erklæringer var gået ind for, at matr. nr. 6 p skulle anvendes til erhvervsbebyggelse, og ministeriet havde ikke fundet ved udøvelsen af sit skøn over samtlige sagens omstændigheder at burde nå til et andet resultat end det foreliggende.

Bemærkninger.

Som anført foran under afsnittet »Sagens baggrund« blev byudviklingsplanen den 17. oktober 1961 indsendt til Byplan-nævnet med sognerådets tiltrædelseserklæring, og den 10. august 1963 blev planen tinglyst.

Fra dette tidspunkt har ejendommen matr. nr. 6 p således været omfattet af byudviklingsplanens mellemzonebestemmelser, hvilket har medført forskellige retsvirkninger i henhold til byreguleringsloven. Ifølge lovens § 8 må bl. a. udstykninger normalt ikke foretages uden samtykke af byudviklingsudvalget. Der må dernæst ifølge § 9 kun opføres bygninger til brug for landbrug, frøavl, skovbrug, gartneri, frugtplantage og hønserier samt funktionærboliger i tilslutning til virksomheder, der er beliggende i mellemzone. Endvidere bygninger, der på lignende måde som de foran nævnte tjener et på stedet naturligt formål, erhverv eller beboelse. Anden bebyggelse kan kun ske med særlig tilladelse fra byudviklingsudvalget.

Ved sagens bedømmelse måtte jeg dernæst lægge til grund, at udstykningen af ejendommen matr. nr. 6 p var approberet den 26. oktober 1963, og at byggetilladelsen ligeledes blev udstedt i efteråret 1963. Den af sognerådet påberåbte vedtagelse af 9. april 1963, hvorved rådet godkendte et skitseprojekt til en bebyggelse af matr. nr. 6 p, sås herefter ikke at kunne tillægges afgørende betydning ved bedømmelsen af spørgsmålet, om sognerådet havde været forpligtet til at indhente byudviklingsudvalgets samtykke til de foretagne dispositioner.

Jeg udtalte herefter, at jeg måtte finde det meget beklageligt, at sognerådet ved uden byudviklingsudvalgets samtykke at tillade udstykning af og opførelse af et

maskinsnedkeri på den omhandlede parcel (matr. nr. 6 p) havde tilsidesat bestemmelserne i byreguleringslovens §§ 8 og 9.

Med hensyn til den af Boligministeriet i medfør af byreguleringslovens § 17, stk. 3, meddelte dispensation bemærkedes, at en dispensationshjemmel som den pågældende første gang kom ind i lovgivningen ved lov nr. 122 af 18. april 1925 om byplaner. Hverken denne lovs motiver eller motiverne til de senere love på det pågældende område sås imidlertid at indeholde bidrag til bestemmelsens fortolkning. Under hensyn hertil fandt jeg ikke at kunne kritisere det skøn, der lå til grund for ministeriets beslutning om at meddele den omhandlede dispensation.

13. Spørgsmål om diskrimination overfor dybfrostbranchen. (J. nr. 59/63).

A klagede over, at der ikke fra landbrugsministerens side var skredet ind til forhindring af, at meget betydelige offentlige midler i strid med de for anvendelsen af disse midler givne anvisninger blev anvendt til støtte for Dansk Dybfrost A/S på en for dybfrostbranchen som helhed diskriminerende måde, og anmodede mig om at iværksætte en undersøgelse af, i hvilket omfang der med Landbrugsministeriets godkendelse var ydet støtte til Dansk Dybfrost.

Yderligere klagede A over, at landbrugsministeren på et møde den 24. januar 1962 med repræsentanter for Dansk Dybfrost havde udtalt, at »materialet vedrørende diskrimineringsspørgsmålet var tilstillet Finansudvalget og revisionen og ikke ville blive givet til andre«. Han henviste herved til, at Dybfrostindustriens Sammenslutning fra begyndelsen af 1960 havde klaget over, at der af offentlige midler på diskriminerende måde overfor den øvrige branche var ydet støtte til Dansk Dybfrost, at ministeren til stadighed havde henvist til, at der var iværksat en undersøgelse, og at det af ministeren på mødet den 24. januar 1962 indtagne standpunkt – at resultatet af undersøgelsen, der havde varet i ca. 2 år, ikke ville blive meddelt – var ganske overraskende for sammenslutningen.

Endelig gjorde A gældende, at landbrugsministerens behandling af sagen havde været urimelig langsom og overfladisk.

I. Sagens forhistorie.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at landbruget kort efter gennemførelsen af lov nr. 213 af 26. juni 1958 om afsætning af danske landbrugsprodukter oprettede Landbrugets Afsætningsråd, hvori de landøkonomiske foreninger, Landbrugsrådet og landbrugets eksportorganisationer var repræsenteret. Der blev i samme finansår tilvejebragt hjemmel for, at Landbrugsministeriet kunne afgive statsgaranti til Landbrugets Afsætningsråd for et lån på indtil 100 mill. kr. På Afsætningsrådets initiativ stiftedes i maj 1959 Dansk Dybfrost A/S med en aktiekapital på 1.750.000 kr. med det formål at formidle omsætningen af danske dybfrostvarer og fremme afsætningen af disse varer såvel til hjemmemarkedet som til eksport. Et stort antal virksomheder var blevet inviteret til at tegne aktier i selskabet, og stifterne var 15 andelsforetagender og private virksomheder, der havde ret og pligt til at levere kvalitetskontrollerede varer til selskabet i dansk dybfrostemballage og at lade varerne distribuere af selskabet.

Landbrugets Afsætningsråds virksomhed ophørte med udgangen af maj 1961, og samme år oprettedes Landbrugets Afsætningsudvalg. Loven af 26. juni 1958, som ændret ved lov nr. 128 af 31. marts 1960, havde gyldighed til 30. juni 1961 og afløstes af lov nr. 195 af 16. juni 1961, der i § 4, stk. 2, bemyndigede landbrugsministeren til af statskassen i finansårene 1961/62 og 1962/63 at yde ialt 150 mill. kr. til iværksættelse af foranstaltninger til fremme af afsætningen af landbrugsprodukter.

I skrivelser af 26. januar og 23. februar 1960 til landbrugsministeren kritiserede A på forskellige punkter Landbrugets Afsætningsråd, herunder rådets fremgangsmåde i forbindelse med forberedelsen til oprettelsen af Dansk Dybfrost, og forespurgte, om Dansk Dybfrost selv bar forskellige reklameudgifter. Han henviste til, at der kunne blive tale om diskriminering af andre dybfrostfirmaer, at Afsætningsrådet var oprettet med det formål at virke til generel fremme af landbrugseksporten, og at det virkede på grundlag af en statsgaranti.

Landbrugsministeren indhentede en udtalelse fra Afsætningsrådet, der henstillede, at ministeren henviste A til at forhandle med rådets direktør, bl. a. fordi han og A sad i forretningsudvalget for Danish Food Fair. Ministeriet sendte den 11. marts 1960 A en afskrift af rådets svar og udtalte, at »det for Landbrugsministeriets godkendelse af, at Landbrugets Afsætningsråd anvender midler, der før eller senere tilvejebringes ved offentligt opkrævede afgifter, er en forudsætning, at sådanne midler ikke anvendes til foranstaltninger, der kan virke diskriminerende overfor private virksomheder«.

I vinteren 1960 rettede Dybfrostindustriens Sæmmenslutning i flere skrivelser henvendelse til landbrugsministeren, idet det blev gjort gældende, at Landbrugets Afsætningsråd på forskellig måde ydede store tilskud til Dansk Dybfrost til reklame og propaganda, og henstillede, at denne diskriminering af den øvrige dybfrostindustri bragtes til ophør, eller at der blev ydet samme støtte til samtlige danske dybfrostproducenter. Under et møde med landbrugsministeren den 8. november 1960 uddybede Dybfrostindustriens Sæmmenslutning sine synspunkter og gjorde i skrivelse af 12. november 1960 gældende, at reklamestøtten m. v. til Dansk Dybfrost fra

Landbrugets Afsætningsråd androg mindst 2.178.000 kr. I skrivelser af 20. december 1960 og 5. januar 1961 anmodede Dybfrostindustriens Sæmmenslutning ministeren om straks at bringe diskrimineringen til ophør og om at besvare de rejste spørgsmål.

Landbrugsministeren indhentede en udtalelse af 8. december 1960 fra Landbrugets Afsætningsråd, der bl. a. udtalte, at da Dansk Dybfrost såvel i henseende til adgangen til deltagelse som i henseende til antallet af varegrupper havde et sådant omfang, at der var tale om afsætning af landbrugsvarer i almindelighed, og da selskabet på basis af kvalitetskontrol og afsætningsvilkår iøvrigt var berettiget til at føre det af Landbrugets Afsætningsråd fastsatte fællesmærke for dybfrostvarer, havde rådet i overensstemmelse med sine vedtægter, under hensyn til vilkårene for anvendelsen af midler hidrørende fra den i § 3, stk. 3, i lov nr. 213 af 16. juni 1958 om afsætning af danske landbrugsvarer omhandlede fond, ydet selskabet støtte med forskellige marketing-foranstaltninger, herunder udstillinger m. v. Rådet afviste herefter Dybfrostindustriens Sæmmenslutnings synspunkter og sluttede med, at man var rede til en forhandling. Der fandt derefter en forhandling sted i ministeriet den 9. eller 10. januar 1961 med Dybfrostindustriens Sæmmenslutning og repræsentanter for Landbrugets Afsætningsråd. I en skrivelse dagen efter til landbrugsministeren gjorde Landbrugets Afsætningsråd bl. a. gældende, at foranstaltningerne til fordel for Dansk Dybfrost havde bidraget væsentligt til at stimulere interessen for dybfrostvarer både på hjemmemarkedet og på eksportmarkeder. I reklamekampagnerne var der lagt stor vægt på kvaliteten af varerne, og der var ikke søgt opbygget noget modsætningsforhold til udenforstående producenter. Rådets støtte til Dansk Dybfrost havde heller ikke været benyttet til at påføre udenforstående ubillig prismæssig konkurrence.

Dybfrostindustriens Sæmmenslutning rettede i maj 1961 henvendelse om spørgsmålet til det folketingsudvalg, der behandlede lovforslaget om afsætning af danske landbrugsvarer m. v., og i Folketingets møde den 6. juni 1961 rejste et medlem (Folketingstidende 1960/61, sp. 4198) det spørgsmål, om der forelå diskriminering af andre danske virksomheder ved den af Afsætningsrådet til

Dansk Dybfrost ydede støtte. Landbrugsministeren svarede (sp. 4244), at han ikke vidste, om der var sket diskriminering, for de indledte undersøgelser var ikke afsluttet og havde ikke kunnet afsluttes. Ministeren tilføjede, at var der sket diskriminering, ville det fra hans side blive påtalt.

Efter Afsætningsrådets ophør og vedtagelsen af loven af 16. juni 1961 henstillede landbrugsorganisationerne i skrivelse af 15. juli 1961 til Landbrugsministeriet, at omkostningerne ved rådets virksomhed, der skønnedes at have andraget 22,5 mill. kr., blev dækket af de midler på 150 mill. kr., der i henhold til lovens § 4, stk. 2, var stillet til rådighed til fremme af afsætningen af landbrugsprodukter. Den 1. august 1961 anviste Landbrugsministeriet a conto 20 mill. kr. og udtalte, at restbeløbet først kunne anvises, når den af Afsætningsrådets revisor udarbejdede opgørelse over den endelige udgift forelå.

Den 16. august 1961 blev der af et medlem af Folketinget (Folketingstidende 1960/61, sp. 4832-33) stillet landbrugsministeren følgende spørgsmål:

»Vil landbrugsministeren oplyse, om der af de 22,5 mill. kr., som er overført til Landbrugets Afsætningsråd i henhold til lov om afsætning af danske landbrugsvarer, er anvendt midler til A/S Dansk Dybfrost?

Hvis dette er tilfældet, hvordan har ministeren da sikret sig, at pengene ikke er anvendt på diskriminerende måde overfor andre firmaer - private såvel som andelsforetagender -, der producerer dybfrosne varer?»

Landbrugsministeren svarede den 23. august 1961 (Folketingstidende 1960/61, sp. 4833-34) bl. a.:

»Af det bevilgede beløb på 22½ mill. kr. til Landbrugets Afsætningsråd er et accontobeløb på 20 mill. kr. anvist, mens restbeløbet ikke vil blive anvist, før den endelige opgørelse over udgifterne foreligger.

A/S Dansk Dybfrost har, så vidt det er meddelt mig, aldrig fået udbetalt penge direkte fra Afsætningsrådet, hvorimod der af det beløb, der er overført til Afsætningsrådet i henhold til loven om afsætning af danske landbrugsvarer, er anvendt beløb til dækning af tidligere udgifter til salgsfremmende foranstaltninger, som landbrugsorganisationer gik ind for med hensyn til dybfrosne varer, der solgtes under det af Afsætningsrådet lancerede fællesmærke, det såkaldte D-mærke.

Beløbets nøjagtige størrelse kender jeg endnu ikke, men udgifterne har efter det oplyste andraget ca. 3,8 mill. kr.

Jeg har allerede i marts 1960 generelt fastsat, at afgiftsmidler ikke må anvendes diskriminatorisk overfor private virksomheder, og da der fremkom påstande om, at sådan diskrimination fandt sted, har jeg iværksat en undersøgelse, således som jeg også har givet udtryk for under lovforslagets behandling. Denne undersøgelse foregår sideløbende med forhandlinger, som på min foranledning foregår mellem A/S Dansk Dybfrost og Dybfrostindustriens Sammenslutning.

Dybfrostindustriens Sammenslutning har overfor mig beklaget sig over den af Afsætningsrådet ydede støtte til A/S Dansk Dybfrost. Under en række forhandlinger med begge parter har jeg fået et stærkt indtryk af, at det ikke er så ligetil at fastslå, om der foreligger skadelig diskrimination eller ej. En hel del af de foranstaltninger, der er iværksat af Afsætningsrådet, har ifølge deres generelle karakter utvivlsomt været til fordel for dybfrostindustrien som helhed.

Imidlertid fortsætter undersøgelsen, ligesom forhandlingerne mellem de to parter også fortsætter.«

II. Klagens behandling og yderligere klagepunkter.

I skrivelse af 2. marts 1963 meddelte jeg A, at Landbrugets Afsætningsråd og Landbrugets Afsætningsudvalg ikke henhørte under mit virksomhedsområde, og at jeg derfor intet kunne foretage, i det omfang klagen var rettet mod disse organisationer.

Samtidig forelagde jeg klagen for Landbrugsministeriet, idet jeg særlig med hensyn til spørgsmålet om støtten til Dansk Dybfrost under hensyn til forældelsesbestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 2, bad Landbrugsministeriet oplyse, om der med ministeriets godkendelse eller viden af offentlige midler var ydet støtte til Dansk Dybfrost, og i bekræftende fald, hvornår denne støtte var ydet. Landbrugsministeriet sendte mig den 4. april 1963 afskrift af landbrugsorganisationernes forannævnte indstilling af 15. juli 1961 og ministeriets skrivelse af 1. august 1961 og oplyste, at Afsætningsrådet den 7. november 1961 havde indsendt sine årsregnskaber til ministeriet, at det endelige underskud havde udgjort 18.250.791,60 kr., og at

differencen mellem dette beløb og de anviste 20 mill. kr. samtidig var blevet tilbagebetalt. Regnskaberne, der den 8. januar 1962 var sendt til 3. Revisionsdepartement, havde vist, at der direkte over Afsætningsrådets driftsregnskab var afholdt udgifter vedrørende Dansk Dybfrost til et beløb af 4.168.529 kr., i det væsentlige til reklame og udstillinger. Landbrugsministeriet tilføjede vedrørende dette punkt, at der heller ikke senere med Landbrugsministeriets viden af offentlige midler var ydet støtte til Dansk Dybfrost. Endelig udtalte ministeriet sig om klagen over det på mødet den 24. januar 1962 paserede og vedrørende sagens behandling.

Den 6. september 1963 havde jeg en samtale med A's advokat, der den 11. s. m. efter anmodning fik tilsendt Landbrugsministeriets skrivelse med henblik på, at A fik lejlighed til at udtale sig, hvilket skete ved skrivelse af 15. maj 1964, hvori A anførte, at hans klage af 22. januar 1963 ikke i første række vedrørte udbetalingerne fra Landbrugets Afsætningsråd til Dansk Dybfrost. Han henviste til, at landbrugsministeren såvel ved sine udtalelser i Folketinget den 6. juni og den 23. august 1961 som direkte overfor Dybfrostindustriens Sammenslutning og A havde lovet, at der ville blive foretaget undersøgelser af forholdene omkring støtten til Dansk Dybfrost, og at han, hvis der havde været diskrimineret, ville gribe ind deroverfor. Det havde for A som formand for Dybfrostindustriens Sammenslutning været helt selvfølgeligt, at han havde krav på at blive gjort bekendt med resultatet af landbrugsministerens undersøgelse. Efter A's opfattelse havde landbrugsministeren ikke holdt sit løfte om at foretage en undersøgelse eller havde holdt resultatet af undersøgelsen skjult. A oplyste samtidig, at han var bekendt med den af statsrevisorerne den 30. april 1963 afgivne tillægsbetænkning, hvor der på side 15-28 er givet en redegørelse for den af 3. Revisionsdepartement foretagne undersøgelse af regnskaberne for Landbrugets Afsætningsråd og for den af rådet ydede støtte til Dansk Dybfrost. A fandt, at denne undersøgelse ikke kunne træde i stedet for landbrugsministerens undersøgelse og ikke fritage ministeren for at tage stilling til de rejste spørgsmål.

I anledning af Landbrugsministeriets udtalelse om, at der heller ikke senere end anvisningen den 1. august 1962 af 20 mill. kr.

til dækning af Landbrugets Afsætningsråds omkostninger med Landbrugsministeriets viden af offentlige midler var ydet støtte til Dansk Dybfrost, gjorde A som nyt klagepunkt gældende, at der i 1962 og 1963 var anvist betydelige midler hidrørende fra de fra Sverige tilbagebetalte importafgifter (de såkaldte EFTA-midler) til udvidelse af aktiekapitalen i Dansk Dybfrost, og at der herved er sket misbrug af offentlige midler. A henviste herved til, at jeg i skrivelse af 11. februar 1963 (beretning 1962, side 77 ff) til Grosserer-Societetets Komite, Industrirådet og Provins-handelskammeret, der havde klaget over den af landbrugsministeren foretagne fordeling af de 10 mill. sv. kr., der for perioden 1. juli 1960-30. juni 1961 var overført til Danmark, havde udtalt, at disse midler måtte betragtes som offentlige midler, for hvis administration myndighederne har et medansvar. A fandt, at tilførselen af aktiekapital til Dansk Dybfrost var en direkte fortsættelse af den tidligere gennem Landbrugets Afsætningsråd ydede støtte, og at understøttelsen med offentlige midler havde haft til følge, at branchens virksomheder i konkurrencemæssig henseende var blevet stillet højst ulige.

I skrivelse af 12. juni 1964 meddelte jeg A, at Landbrugsministeriets godkendelse af 1. august 1961 af dækning af omkostningerne ved Afsætningsrådets virksomhed, herunder de af rådet afholdte udgifter vedrørende Dansk Dybfrost, var sket mere end 1 år før klagens indgivelse til mig, og at klagen over landbrugsministeren på dette punkt derfor var indgivet efter udløbet af den i ombudsmandslovens § 6, stk. 2, fastsatte frist på 1 år for indgivelse af klager, og jeg kunne herefter ikke foretage videre vedrørende dette spørgsmål. Jeg meddelte samtidig A, at jeg havde anmodet Landbrugsministeriet om en fornyet udtalelse om de øvrige klagepunkter samt en udtalelse om anvendelsen af EFTA-midler til udvidelse af aktiekapitalen i Dansk Dybfrost.

I skrivelse af 14. august 1964 gjorde A gældende, at den af landbrugsministeren lovede undersøgelse ikke var blevet iværksat, og at landbrugsministeren trods de derom givne løfter endnu ikke havde taget stilling til klagerne.

I det følgende behandles i afsnit III spørgsmålet om, hvilke undersøgelser der er foretaget, herunder om der er afgivet løfter som

af A hævded, og i afsnit IV spørgsmålet om anvendelse af EFTA-midler til udvidelse af aktiekapitalen i Dansk Dybfrost.

III. Undersøgelser af diskrimineringsspørgsmålet.

1. 3. Revisionsdepartementets undersøgelse.

Af det modtagne materiale fremgik det, at Landbrugsministeriet, der den 6. november 1961 havde modtaget driftsregnskaber og revisionsprotokoller fra Landbrugets Afsætningsråd for tiden 1. september 1958–31. maj 1961, den 8. januar 1962 sendte materialet til Revisionsdepartementet. Yderligere regnskabspecificationer sendtes den 27. februar 1962 til Revisionsdepartementet, som den 27. april s. å. udbad sig en række oplysninger, herunder om Afsætningsrådets støtte til Dansk Dybfrost. Den 14. august 1962 sendte Landbrugsministeriet til Revisionsdepartementet en redegørelse fra landbrugsorganisationerne, hvortil ministeriet henviste, og endelig den 3. og den 30. oktober 1962 sendte ministeriet en række bilag, herunder Dybfrostindustriens Sammenslutnings skrivelser af 12. og 20. november 1960 og Afsætningsrådets skrivelser af 8. december 1960 og 10. januar 1961. I skrivelse af 28. december 1962 til Landbrugsministeriet udtalte Revisionsdepartementet, efter at have omtalt Landbrugsministeriets skrivelse af 11. marts 1960 (refereret under afsnit I) og de ovennævnte bilag, at ministeriet ikke sås at have taget endelig stilling til de fremførte klager og Afsætningsrådets svar herpå, og at det måtte falde udenfor departementets opgave at fremsætte udtalelser om diskrimineringsspørgsmålet. Revisionsdepartementet udtalte herefter:

»Spørgsmålet om, hvorvidt foranstaltninger til støtte for Dansk Dybfrost helt eller delvis har haft en sådan karakter, at de burde være holdt udenfor de udgifter, der dækkedes endeligt af statstilskuddet, kan efter Revisionsdepartementets opfattelse næppe vurderes uafhængigt af spørgsmålet om støttens eventuelle diskriminerende karakter.«

Revisionsdepartementets konklusion (som gengivet i Statsrevisorernes Tillægsbetænkning over statsregnskabet for finansåret 1961/62) af undersøgelsen var, at det syntes givet, at foranstaltningerne havde tilført selskabet økonomiske fordele, der var kommet

til udtryk i selskabets og dets aktionærs regnskaber gennem et forøget salg eller – om man vil – formindskede udgifter til reklame m. v. Da selskabet imidlertid havde haft en ret bred og åben karakter, kunne der næppe siges at bestå nogen afgørende forskel mellem de heromhandlede foranstaltninger og en række andre foranstaltninger, hvorved staten yder støtte til private virksomheders produktion og afsætning m. v.; dette gjaldt i særdeleshed, når det tages i betragtning, at støtte til Dansk Dybfrost i hvert fald for deles vedkommende måtte antages at have virket fremmende for afsætningen af dybfrostvarer i almindelighed og således havde tjent hele branchens interesser.

En bedømmelse af forholdets almindelige karakter gav derfor ikke Revisionsdepartementet holdepunkter for at kritisere, at udgifterne til støtte for Dansk Dybfrost var dækket endeligt gennem statstilskud. Skulle det blive påvist, at støtten på visse punkter havde haft en diskriminerende karakter, burde de hertil svarende udgifter dog naturligvis ikke have været omfattet af statstilskuddet. En bedømmelse af de enkelte foranstaltninger blev iøvrigt vanskeliggjort af, at der tilsyneladende ikke havde været ganske klare aftaler om, hvilke udgifter der skulle afholdes af Afsætningsrådet, og hvilke selskabet selv skulle bære. Revisionsdepartementet gjorde således i skrивelsen til Landbrugsministeriet opmærksom på, at de udgifter, der var medgået til udarbejdelse af reklame for D-mærket, der benyttes af Dansk Dybfrost, og som dette selskab hidtil havde haft eneret på, syntes at have haft en særlig forretningsmæssig interesse for selskabets aktionærer og en direkte good-will skabende værdi, der kunne have begrundet, at udgifterne helt eller delvis var ført selskabet i regning i lighed med egentlige udlæg.

2. Landbrugsministeriets undersøgelser.

Landbrugsministeriet udtalte, at ministeriet efter henvendelsen fra A og Dybfrostindustriens Sammenslutning i efteråret 1960 optog forhandlinger med Afsætningsrådet, som man opfordrede til at lade sig repræsentere ved møder i Landbrugsministeriet, idet man samtidig opfordrede Dybfrostindustriens Sammenslutning til at lade sig repræsentere ved

drøftelserne. Under landbrugsministerens for- sæde blev der den 10. januar 1961 afholdt møde i Landbrugsministeriet med repræsen- tanter for Provinshandelskammeret og Dyb- frostindustriens Sammenslutning og derefter en række fællesmøder med repræsentanter for Dansk Dybfrost og Dybfrostindustriens Sam- menslutning. Ifølge underretning fra Dyb- frostindustriens Sammenslutning og land- brugsorganisationerne blev der i august 1962 nedsat et udvalg angående de nærmere for- mer for et samarbejde. Udvalgets formand var direktøren i Landbrugets Afsætningsud- valg, og i udvalgets forhandlinger deltog landbrugsorganisationerne og Dybfrostindu- striens Sammenslutning. Forhandlingerne var ifølge landbrugsorganisationerne ikke afslut- tet, da ministeriet svarede mig den 4. april 1963.

Landbrugsministeriet, der afviste klagen forsåvidt angik ministeriet, anførte dernæst, at klagen iøvrigt var kommet overraskende, fordi ministeriet havde løbende kontakt med A ikke blot i hans egenskab af formand for Dybfrostindustriens Sammenslutning, men yderligere i hans egenskab af eksportør af danske landbrugsvarer og medlem af Land- brugsministeriets Kontaktudvalg. A skulle da også overfor embedsmænd i Landbrugsmini- steriet have givet udtryk for den opfattelse, at forhandlingsudvalget trak sagen urimeligt i langdrag, og at dette var den egentlige årsag til hans henvendelse til mig. Ministeriet gjorde samtidig opmærksom på, at der ved andre langvarige forhandlinger mellem de to parter kort før 4. april 1963 var tilvejebragt enighed om oprettelsen af et dybfrostinstitut, hvis opgave det var at udøve oplysningsar- bejde og publikationsvirksomhed samt at iværksætte forskningsarbejde vedrørende de dybfrosne levnedsmidler samt andet dermed beslægtet arbejde. Institutet blev åbnet ved et møde den 3. april 1963 arrangeret af Dansk Dybfrost og Dybfrostindustriens Sam- menslutning i fællesskab.

Landbrugsministeriet oplyste dernæst, at det materiale, ministeriet havde anvendt til undersøgelse af diskrimineringsspørgsmålet, omfattede brevvekslingen i 1960 og 1961 mel- lem ministeriet, Landbrugets Afsætningsråd og Dybfrostindustriens Sammenslutning, de med skrivelse af 7. november 1961 fra Land- brugets Afsætningsråd modtagne årsregnska- ber vedrørende Afsætningsrådet for perioden

1. september 1958–31. maj 1961 samt de senere modtagne specificerede driftsregnska- ber og øvrige bilag, herunder Afsætningsrådets beretninger om dets virksomhed. Ministeriets undersøgelse havde bestået i indsamling og gennemsyn af dette materiale, og afgørelsen med hensyn til diskrimineringsspørgsmålet måtte anses for truffet løbende, derved at ministeriet ved gennemsyn af materialet og efter sit kendskab iøvrigt til spørgsmålet ikke fandt anledning til at foretage videre i sagen.

I en skrivelse af 2. december 1965 hen- holdt A sig til sin tidligere redegørelse til mig, idet han samtidig bemærkede, at stiftel- sen af dybfrostinstituttet ikke kunne have nogen betydning for bedømmelsen af sagen.

3. Mødet den 24. januar 1962.

I det af Landbrugsministeriet den 8. fe- bruar 1962 udarbejdede referat, som A havde sendt mig, vedrørende mødet den 24. januar 1962 mellem repræsentanter for Dybfrostin- dustriens Sammenslutning og landbrugsmini- steren anførtes det indledningsvis, at mødet blev afholdt efter sammenslutningens anmod- ning, idet den havde ønsket at redegøre overfor ministeren for, hvorfor bestyrelsen for sammenslutningen havde fundet det nød- vendigt at afbryde forhandlingerne angående samarbejdet med Dansk Dybfrost. Det an- førtes videre i referatet, at formanden for Dybfrostindustriens Sammenslutning havde oplyst, at der siden et møde i Landbrugs- ministeriet den 20. juni 1961 havde været afholdt 15 officielle møder mellem parterne samt et stort antal uofficielle drøftelser an- gående et samarbejde mellem Dybfrostindu- striens Sammenslutning og Dansk Dybfrost om et dybfrostinstitut.

Efter en længere drøftelse, og efter at mi- nisteren havde udtalt, at en indstilling fra de- indstillingsberettigede om bevilling til dyb- frostinstituttet ville blive modtaget med vel- vilje i ministeriet, anførte Dybfrostindustriens Sammenslutnings formand (B) ifølge refe- ratet, at man under møderne ikke var kom- met ud af stedet, og at der så måtte komme et tidspunkt, hvor man måtte konstatere, at der intet var at stille op. Man måtte så kun håbe på, at nye baner ville vise sig farbare i fremtiden. B anførte derefter, at ministeren i eftersommeren 1961 havde stillet undersøgels- er i udsigt vedrørende diskrimineringsspørgs-

målet, og håbede i nær fremtid at høre nyt vedrørende dette spørgsmål. B henviste til de 8 virksomheders samt Provinshandelskammerets henvendelse herom.

Ministeren svarede, at materialet vedrørende diskrimineringsspørgsmålet var tilstillet Finansudvalget og revisionen og ikke ville blive givet andre.

Landbrugsministeriets kommitterede, Brorson, henledte opmærksomheden på, at de 8 henvendelser havde stået på dagsordenen i Kontaktudvalget, men at behandlingen var udsat efter begæring. – B svarede, at der ikke hermed var taget stilling til diskrimineringsspørgsmålet, og at denne sag ikke kunne betragtes som afsluttet, men at der i nær fremtid kunne ventes et initiativ fra Provinshandelskammeret.

Ministeren troede ikke, at dette ville gavne fremtidens samarbejde, men at det ville forny striden og spliden, og man kunne risikere, at den næste bemyndigelseslov nemt vil kunne få en stærkere formulering. Man måtte her huske, at landbruget har meget nemt ved at vinde gehør.

B troede, at hele denne sag ville få en afskrækkende virkning på det private initiativ. Det kunne for en virksomhed være en livssag at få klarhed i denne sag, før den udfoldede et initiativ, og det var måske rigtigt at markere et synspunkt, selvom det resulterede i et øjeblikkeligt tab, for at ikke forbindelsen mellem, hvad man måtte finde sig i, og hvad man ikke behøvede at finde sig i, helt skulle flyde ud.

Ministeren spurgte, om man ikke havde tænkt på, at der jo i virkeligheden kun var tale om et posteringspørgsmål. Landbrugsorganisationerne kunne selv have betalt de 4 mill. kr. til Dansk Dybfrost og brugt de fulde 150 mill. kr. til andre ting. Ministeren fandt, at der burde være plads for begge parter, men den konkrete anledning fandt han dårlig, og han mente ikke, der kunne konstateres skade for noget firma. Han var bange for, at hvis man fortsatte klagemålet, ville man kunne risikere at lukke for sammenslutningens øvrige gode ideer.

Mødet sluttede med, at B udtalte, at man ikke havde taget stilling til, om man ville søge fortsættelse af den officielle debat i spørgsmålet. »Foreløbig havde man ønsket at give ministeren denne orientering«.

I skrivelsen af 4. april 1963 til mig anførte

Landbrugsministeriet, at landbrugsministeren ikke havde truffet nogen afgørelse den 24. januar 1962. Ministeriet henviste endvidere til, at de i referatet omtalte 8 henvendelser fra firmaer i tilslutning til Dybfrostindustriens Sammenslutning om støtte på lige fod med Dansk Dybfrost af de midler, som i henhold til afsætningsloven er stillet til rådighed for afsætningsfremmende foranstaltninger, havde stået på dagsordenen i Landbrugsministeriets Kontaktudvalg, men at forhandlingerne var udsat efter begæring. To af henvendelserne var senere (ved skrivelse af 3. juli 1962 fra Dybfrostindustriens Sammenslutning) trukket tilbage, og behandlingen af de resterende 6 var fremdeles udsat efter begæring. Disse udsættelser skyldtes de mellem Dybfrostindustriens Sammenslutning og landbrugsorganisationerne optagne forhandlinger angående muligheden for et fremtidigt samarbejde, hvorved det hele tiden havde været forudsat, at der, såfremt enighed blev opnået angående et vist fremtidigt samarbejde, formentlig derved også ville blive fundet frem til et forlig om de rejste spørgsmål vedrørende fortiden. I en skrivelse af 22. oktober 1965 udtalte Landbrugsministeriet dernæst, at ministeren med udtalelsen om, at materialet vedrørende diskrimineringsspørgsmålet var tilstillet Finansudvalget og Revisionsdepartementet, mente at have taget stilling til de omhandlede klagepunkter.

Landbrugsministeriet oplyste samtidig, at der ikke i ministeriets materiale var fundet akter, der viste, at landbrugsministeren forud for eller efter mødet den 24. januar 1962 havde afgivet løfte overfor Dybfrostindustriens Sammenslutning om at foretage en undersøgelse af diskrimineringsspørgsmålet, og at forhenværende landbrugsminister Karl Skytte kort før ministeriets skrivelse af 22. oktober 1965 havde bekræftet, at han ikke havde afgivet et sådant løfte.

Det havde iøvrigt under sagens gang været landbrugsminister Skyttes opfattelse, at det skulle være muligt at nå til et acceptabelt resultat i sagen for de implicerede parter ved gennem forhandlinger at få et samarbejde i stand mellem Dybfrostindustriens Sammenslutning og Dansk Dybfrost gennem oprettelse af dybfrostinstituttet. Ministeren henviste herved til, at instituttet som nævnt blev åbnet den 3. april 1963 af Dybfrostindustriens Sammenslutning og Dansk Dybfrost i fællesskab.

Bemærkninger.

I det foregående er ordet »diskriminering« anvendt, uden at udtrykkets betydning nærmere er fastlagt. Indenfor den offentlige administration må det i hvert fald forudsættes, at der er tale om en usaglig tilsidesættelse af den i forvaltningen anerkendte lighedsgroundsætning, før der kan antages at foreligge diskriminering.

Af de tilvejebragte oplysninger fremgik det, at Landbrugsministeriet i anledning af de fra Dybfrostindustriens Sammenslutning modtagne henvendelser indledte en undersøgelse af diskrimineringsspørgsmålet i november–december 1960 ved indhentelse af udtalelser fra Landbrugets Afsætningsråd og afholdelse af mødet i ministeriet den 10. januar 1961. Da Landbrugets Afsætningsråds virksomhed ophørte med udgangen af maj 1961, og da rådets regnskabsmateriale, der den 7. eller 8. november 1961 blev modtaget i ministeriet, den 8. januar 1962 blev forelagt 3. Revisionsdepartement, som derefter indgående behandlede forholdet mellem Landbrugets Afsætningsråd og Dansk Dybfrost, måtte jeg lægge til grund, at ministeriets undersøgelser ikke kunne afsluttes, før 3. Revisionsdepartement havde givet udtryk for sin opfattelse, bl. a. af diskrimineringsspørgsmålet, i skrivelsen af 28. december 1962. Det måtte derfor anses for rimeligt begrundet, at landbrugsministeren udtalte sig henholdende på mødet den 24. januar 1962 med repræsentanter for Dybfrostindustriens Sammenslutning, hvor ministeren iøvrigt tog foreløbig stilling til diskrimineringsspørgsmålet, idet han ifølge referatet udtalte, at han ikke mente, at »der kunne konstateres skade for noget firma«.

Ministerens udtalelse på mødet om, at materialet, der lå til grund for undersøgelsen, ikke ville blive givet til andre end Finansudvalget og revisionen, kunne ikke give mig anledning til kritik, allerede under hensyn til, at der i materialet indgik Landbrugets Afsætningsråds regnskaber m. v.

Jeg måtte herefter lægge til grund, at Landbrugsministeriet havde foretaget en undersøgelse af diskrimineringsspørgsmålet. Da det endvidere måtte bero på den pågældende myndigheds skøn, hvilket omfang en undersøgelse af et sådant spørgs-

mål skulle have, og da undersøgelsen ikke kunne afsluttes før 28. december 1962, fandt jeg ikke grundlag for at antage, at ministeriets undersøgelse havde været urimelig langvarig og overfladisk som hævdet af A.

Efter de af ministeriet overfor mig afgivne udtalelser kunne det dernæst ikke anses for godtgjort, at der var afgivet et løfte om, at ministeriet eller ministeren ville gøre Dybfrostindustriens Sammenslutning og A bekendt med resultatet af undersøgelsen. Da landbrugsministerens udtalelse på mødet den 24. januar 1962 ikke var og ikke kunne opfattes som en endelig stillingtagen fra hans side til diskrimineringsspørgsmålet, og da revisionsdepartementet i skrivelsen af 28. december 1962 direkte havde udtalt, at Landbrugsministeriet ikke sås at have taget endelig stilling til de fremsførte klager og Landbrugets Afsætningsråds svar herpå, og at det lå udenfor revisionsdepartementets virksomhed at tage stilling til spørgsmålet, havde det været ønskeligt, om Landbrugsministeriet efter modtagelsen af departementets skrivelse af 28. december 1962 i en svarskrivelse havde taget stilling til Dybfrostindustriens Sammenslutnings henvendelser fra efteråret 1960, selvom landbrugsministeren nærede ønske om at tilvejebringe et samarbejde mellem Dybfrostindustriens Sammenslutning og Dansk Dybfrost.

Med hensyn til lovgivningsmagtens stilling til det af Dybfrostindustriens Sammenslutning og A rejste diskrimineringsspørgsmål fandt jeg anledning til at henlede opmærksomheden på § 4, stk. 2, i lov nr. 97 af 20. maj 1963 om afsætningen af danske landbrugsvarer m. v., hvor det bestemmes, at der i den ved loven oprettede dispositionsfond bl. a. indgår de beløb, der ved udløb af lov nr. 93 af 16. juni 1961 om afsætning af danske landbrugsvarer måtte være ubrugt af de i denne lovs § 4, stk. 2, omhandlede 150 mill. kr. Det pålægges fondens ledelse at påse, at fondens midler, der skal anvendes til iværksættelse af foranstaltninger til fremme af afsætningen af danske landbrugsprodukter, »anvendes på den for hele landbruget eller en enkelt branche mest fordelagtige måde, og den enkelte foranstaltning kan ikke hindres af enkeltvirksomheders særinteresser«.

IV. Anvendelsen af EFTA-midler.

I forbindelse med oprettelse af den europæiske frihandelssammenslutning (EFTA) indgik Danmark og Sverige den 4. januar 1960 en overenskomst, hvorefter der hvert år skulle tilfalde Danmark et beløb, under hensyn til at det svenske reguleringssystem for landbrugsvarer ikke gav Danmark adgang til – på samme måde som det forudsættes at blive muligt for medlemslandene ved eksport af industrivarer – at nyde fordel af importlandets prisniveau. Det var under drøftelserne i forbindelse med indgåelsen af aftalen en forudsætning, at beløbene skulle tilfalde dansk landbrug og anvendes således, at der ikke derigennem blev ydet støtte til eksporten til Sverige af danske landbrugsvarer.

Den første overførsel af beløb fra Sverige til Danmark, der vedrørte perioden 1. juli 1960–30. juni 1961, androg 10 mill. sv. kr., og den 15. december 1961 tiltrådte Landbrugsministeriet en indstilling fra landbrugsorganisationerne om beløbets fordeling, hvorefter 10 mill. d. kr. fordeltes med $\frac{2}{3}$ til De samvirkende danske Landboforeninger og $\frac{1}{3}$ til De samvirkende danske Husmandsforeninger. De resterende beløb skulle anvendes til nærmere angivne formål.

Den næste udbetaling fandt sted den 31. oktober 1962, da der fra Sverige blev overført 20 mill. sv. kr. for perioden 1. juli 1961–30. juni 1962. Dette beløb fordeltes med $\frac{2}{3}$ til De samvirkende danske Landboforeninger og $\frac{1}{3}$ til De samvirkende danske Husmandsforeninger.

3. Revisionsdepartement, der indledte en undersøgelse vedrørende den regnskabsmæssige kontrol med beløbene, udtalte i skrivelse af 29. maj 1962 overfor Landbrugsministeriet, at årsregnskaberne og eventuelle særregnskaber fra landbrugsorganisationerne, hvori beløbene var taget til indtægt, i revideret stand burde stilles til rådighed for Landbrugsministeriet og revisionsdepartementet til orientering om beløbenes anvendelse. Departementet anmodede derfor ministeriet om at foranledige, at regnskaberne til sin tid blev tilstillet revisionsdepartementet. Landbrugsministeriet udtalte, at det ikke havde haft hjemmel til at fastsætte betingelser for beløbets anvendelse, bortset fra det vilkår, at beløbet ikke under nogen måtte anvendes til prisstøtte for landbrugseksporten til Sverige.

Den 9. august 1962 klagede Grosserer-Societetets Komité, Industrirådet og Provins-handelskammeret til mig over den stedfundne fordeling af de 10 mill. sv. kr., der var overført til Danmark for perioden 1. juli 1960–30. juni 1961, og den 12. februar 1963 tog jeg stilling til klagen.

Overfor mig fastholdt Landbrugsministeriet, at midlerne skulle tilfalde landbruget som forudsat, alene med den fra svensk side fastsatte betingelse, og at de kun havde passeret statskassen til videregiveelse til landbruget. Det havde således efter ministeriets opfattelse ikke været et sædvanligt spørgsmål om offentlige midler, og ministeriet fastholdt det synspunkt, at det ikke havde haft hjemmel til at fastsætte andre betingelser for udbetalingerne end sket.

Den 12. februar 1963 afgav jeg følgende udtalelse:

»Det er uomtvistet, at de beløb, der ifølge overenskomsten af 4. januar 1960 overføres fra Sverige til Danmark, skal tilfalde »det danske landbrug«, dog med det forbehold, at beløbene under ingen omstændigheder må anvendes til støtte for eksporten af danske landbrugsvarer til Sverige.

I overensstemmelse hermed har Folketinget ved tekstanmærkning på tillægsbevillingsloven for 1961/62 bemyndiget landbrugsministeren til at udbetale de fra Sverige til den danske statskasse overførte beløb til landbruget under iagttagelse af det nævnte forbehold om midlernes anvendelse.

Erhvervsorganisationerne har anført, at der må påhvile landbrugsministeren pligt til at påse, at landbrugsorganisationerne ikke anvender midlerne til at fremme landbrugets interesser på en sådan måde, at der uretmæssigt gribes ind i det private erhvervslivs konkurrencemæssige vilkår, og har henvist til, at det såvel i praksis som i teorien er antaget, at der i dansk ret i et vist omfang gælder en lighedsgrundsætning, der lægger bånd på administrationens handlefrihed. Dette er et punkt, hvortil der ikke er blevet taget stilling af Folketinget, og som derfor omfattes af ombudsmandens kompetence.

Jeg skal herefter udtale, at de fra Sverige overførte beløb, der har passeret den danske statskasse, må betragtes som offentlige midler, for hvis administration myndighederne har et medansvar, og at landbrugsministeren ikke ville have overskredet sine beføjelser, hvis han

havde stillet yderligere vilkår med hensyn til beløbenes anvendelse. Jeg mener dog ikke med sikkerhed at kunne udtale, at der ved undladelsen heraf er sket en sådan krænkelse af det private erhvervslivs interesser, at der i denne anledning kan rettes kritik overfor landbrugsministeren. Derimod giver sagen mig anledning til at henstille til ministeren at overveje, om det ikke inden fremtidige udbetalinger kan og bør søges fastlagt, til hvilke nærmere formål landbrugsorganisationerne kan anvende beløbene.«

I skrivelse af 20. februar 1963 meddelte Landbrugsministeriet revisionsdepartementet, der overfor ministeriet havde fastholdt, at beløbene efter departementets opfattelse måtte anses som statsmidler eller måtte sidestilles med statsmidler, at man med hensyn til beløb, der fremtidig blev modtaget fra Sverige, ville optage forhandling med landbruget om, at der for sådanne aflægges regnskab i gørligt omfang.

Den 27. februar 1963 besvarede landbrugsministeren (FT 1962/63, sp. 3136-37) et spørgsmål fra et medlem af Folketinget om, hvorvidt ministeren ville følge ombudsmandens henstilling om at fastlægge anvendelsen af EFTA-midlerne, og om ministeren herigennem ville sikre, at midlerne ikke anvendtes på en i forhold til det private erhvervsliv diskriminerende måde. I sit svar henviste ministeren til, at ministeriet havde søgt finanslovhjemmel, fordi beløbet skulle passere statskassen, og fordi man ønskede lovhjemmel til alene at udbetale beløbet under de ved overenskomsten med Sverige aftalte forudsætninger. Ministeren fortsatte:

»Nu har ombudsmanden henstillet til mig at overveje, om det ikke inden fremtidig udbetaling finder sted, kan og bør søges fastlagt, til hvilke nærmere angivne formål landbrugsorganisationerne kan anvende beløbene. Denne henstilling agter jeg at tage til følge, og jeg vil som hidtil være indstillet på, at der ikke sker skadelig forskelsbehandling af de andre erhverv, hvad der efter min mening heller ikke er sket hidtil.«

Efter overførselen fra Sverige af 21 mill. sv. kr. vedrørende perioden 1. juli 1962-30. juni 1964 (delvis som forskud) indstillede landbrugsorganisationerne, at beløbet måtte blive overført til en af landbrugsorganisationerne administreret fond »Finansieringsfonden af 1963«. I skrivelse af 19. februar 1964 til

Finansudvalget henviste landbrugsministeren til et af landbrugsorganisationerne udarbejdet udkast til fundats for fonden og forespurgt, om udvalget havde bemærkninger at fremsætte til den foreslåede overførsel til nævnte fond, idet han samtidig oplyste, at han agtede at fastsætte, at fondens midler, herunder også renterne af disse, i overensstemmelse med den dansk-svenske aftale ikke må anvendes til prisstøtte for eksporten af danske landbrugsvarer til Sverige, at midlerne ikke – uden forud indhentet tilslutning fra Landbrugsministeriet – må anvendes således, at de vil medføre øgede statsbevillinger, at der af fondens bestyrelse årligt til Landbrugsministeriet indsendes beretning om fondens virksomhed og eksemplar af det af den statsautoriserede revisor påtænkte regnskab (jfr. fundatsens § 11), der vil blive forelagt vedkommende revisionsdepartement, samt at der til bestemmelsen i § 12, stk. 2, i fundatsudkastet, hvorefter de tre organisationer (Landbrugsraadet, De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger) i tilfælde af fondens opløsning disponerer over midlerne til landøkonomiske formål, føjes: »efter forud indhentet godkendelse fra Landbrugsministeriet«.

Den 4. marts 1964 tiltrådte Finansudvalget landbrugsministerens forslag, idet dog et flertal ønskede, at det måtte være en betingelse, at fondsbestyrelsen, forinden afgørelse træffes om vederlag og honorarer, forelægger disse for landbrugsministeren til godkendelse. I skrivelse af 11. marts 1964 godkendte Landbrugsministeriet herefter landbrugsorganisationernes indstilling af 13. februar 1964 på samtlige nævnte betingelser og overførte den 15. april 1964 godt 27,8 mill. d. kr. til Finansieringsfonden af 1963.

Med skrivelse af 12. juni 1964 sendte jeg A's klage vedrørende anvendelsen af EFTA-midlerne til udvidelse af aktiekapitalen i Dansk Dybfrost til Landbrugsministeriet, der forelagde klagen for De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger, som i skrivelse af 29. marts 1965 svarede, at de af principielle grunde ikke ønskede at udtale sig om det rejste klagepunkt. Som begrundelse herfor henviste organisationerne til, at det af regeringens klare var tilkendegivet, at de pågældende midler tilhørte landbruget, og at der ved overførselen fra Landbrugsministeriet til organisationerne

af de midler, som klagepunktet vedrørte, ikke var stillet anden betingelse, end at midlerne ikke måtte anvendes til prisstøtte for eksport af landbrugsvarer til Sverige, og at klagepunktet intet har at gøre med den således stillede betingelse.

Landbrugsministeriet udtalte derefter, at udbetalingerne den 15. december 1961 af 10 mill. sv. kr. og den 31. oktober 1962 af 20 mill. sv. kr. henholdsvis for perioderne 1. juli 1960–30. juni 1961 og 1. juli 1961–30. juni 1962 fandt sted alene på den fra svensk side opstillede betingelse, at beløbet ikke under nogen form måtte anvendes til prisstøtte for eksport af landbrugsvarer til Sverige, idet ministeriet på daværende tidspunkt ikke mente at have hjemmel til at fastsætte andre betingelser for udbetalingen end den nævnte. Ministeriet var fortsat uden kendskab til, om en anvendelse som anført i A's klageskrivelse havde fundet sted, og ministeriet måtte indskrænke sig til at henvise til min henstilling i skrivelsen af 12. februar 1963. Henstillingen var taget til efterretning, jfr. landbrugsministerens udtalelse i Folketinget den 27. februar 1963 og ministeriets skrivelse af 19. februar 1964 til Finansudvalget. Landbrugsministeriet var derefter af den opfattelse, at den påklagede eventuelle anvendelse i 1962 af EFTA-midler fra de to første udbetalinger i givet fald omfattedes af min stillingtagen i skrivelsen af 12. februar 1963, og at spørgsmålet dermed havde fundet sin afgørelse.

Bemærkninger.

Med hensyn til Landbrugsministeriets ansvar for den af ministeriet den 15. december 1961 foretagne udbetaling til landbrugsorganisationerne af de fra Sverige modtagne 10 mill. sv. kr. for perioden 1. juli 1960–30. juni 1961 anførte jeg, at Grosserer-Societetets Komité, Industrirådet og Provinshandelskammeret i deres foranævnte henvendelse af 9. august 1962 til mig særlig havde fremhævet, at dansk Landbrugs Andels-Maskinindkøb havde fået et fordelagtigt lån på 5 mill. kr. af refusionsbeløbet, og at det måtte være landbrugsministerens pligt at påse, at midlerne ikke blev anvendt til fremme af landbru-

gets interesser på en sådan måde, at der derved blev grebet ind i konkurrencemæssige vilkår til skade for visse grupper af private erhvervsdrivende.

Spørgsmålet om tilførsel af kapital til Dansk Dybfrost, hvori iøvrigt ikke blot andelsvirksomheder, men også private virksomheder er repræsenteret (jfr. afsnit I), måtte efter min opfattelse bedømmes ud fra de samme synspunkter, som blev lagt til grund ved min udtalelse af 12. februar 1963 vedrørende ydelsen af lån til Dansk Andels-Maskinindkøb.

Selvom min udtalelse af 12. februar 1963 kun vedrørte den den 15. december 1961 foretagne udbetaling, måtte samme synspunkt dernæst også anlægges med hensyn til ministeriets udbetaling den 31. oktober 1962 af de fra Sverige modtagne midler for perioden 1. juli 1961–30. juni 1962, der også lå før udtalelsen af 12. februar 1963, og som ligeledes havde fundet sted alene på det vilkår, at beløbet ikke måtte anvendes til prisstøtte for eksporten af danske landbrugsvarer til Sverige.

Med hensyn til dette klagepunkt, hvorom Landbrugsministeriet gjorde gældende, at det var uden kendskab til, om en anvendelse af midlerne som af A påstået havde fundet sted, måtte jeg herefter forsåvidt angik udbetalingerne den 15. december 1961 og den 30. oktober 1962 henvise til udtalelsen af 12. februar 1963, der er refereret foran.

Jeg oplyste samtidig, at Landbrugets erhvervsøkonomiske Fagforening i november 1964 rettede henvendelse til mig vedrørende Landbrugsministeriets fordeling af de fra Sverige modtagne midler, herunder de i finansåret 1963/64 indgåede beløb, der den 15. april 1964 efter indhentet godkendelse fra Finansudvalget overførtes til Finansieringsfonden af 1963, og at jeg havde svaret foreningen, at jeg efter de regler, der gælder om min virksomhed, ikke kan tage stilling til de af Finansudvalget truffne afgørelser.

Jeg så mig herefter ikke i stand til at foretage videre vedrørende spørgsmålet om anvendelsen af EFTA-midlerne.

14. *Fortolkning af udtrykket »sammenlægges« i § 8, stk. 1 i byreguleringsloven. Byudviklingsudvalget havde ikke ved sin sagsbehandling taget uvedkommende hensyn. (J. nr. 925/64).*

I august 1964 klagede to advokater for A og B over Byudviklingsudvalget for Ålborg-egnen, idet de gjorde gældende, at den tid, der var medgået til udvalgets behandling af en udstykningssag, var urimelig lang.

Advokaterne rejste i denne forbindelse spørgsmålet, om det for udstykningens fremme overhovedet havde været nødvendigt at indhente byudviklingsudvalgets samtykke, og om udvalget derfor ikke ved sagens indsendelse straks burde have returneret den til landinspektøren som udvalget uvedkommende, da der var tale om en sammenlægning med en anden ejendom.

Af sagens akter fremgik det, at en landinspektør den 7. februar 1964 til Byudviklingsudvalget for Ålborg-egnen indsendte nogle udstykningsandragender vedrørende ejendommene matr. nr. 2 a og 3 a af Gug by, Sdr. Tranders sogn, samt ejendommen matr. nr. 2 ar af Gug by, Hasseris sogn, og anførte, at parcellerne skulle afhændes til Cementfabriken Danmark til lergravning. Såvel matr. nr. 2 a og 2 ar, der tilhører B m. fl., som matr. nr. 3 a, der tilhører A, var beliggende i yderzone.

I en erklæring til udstykningssagen havde Hasseris sogneråd anbefalet udstykningen for såvidt angik matr. nr. 2 ar. Sdr. Tranders sogneråd havde ligeledes anbefalet udstykningen for såvidt angik de i denne kommune beliggende arealer, men havde henledt opmærksomheden på, at matr. nr. 2 a og 3 a var omfattet af en partiel byplanvedtægt, der imidlertid ikke kunne godkendes af Boligministeriet for såvidt angik de her omhandlede parceller.

Den 14. februar 1964 blev sagen tilstillet Ålborg kommunes byplankontor, der fungerede som byudviklingsudvalgets tekniske sekretariat (i det følgende kaldt sekretariatet), og den 21. s. m. videresendte sekretariatet sagen til Ålborg Amst Vejinspektorat, idet parcellerne grænsede op til den projekterede motorvej, der skulle forbinde omfartsvejen (motorvej med tunnelanlæg) ved Sønderbro i Ålborg købstad. Da den med udstykningssagen fremsendte plan ikke var korrekt, blev der efter forhandling med landinspektøren udarbejdet

en ny plan, og sagen blev påny modtaget af vejinspektoratet den 4. april 1964.

Med skrivelse af 9. april 1964 tilbagesendte vejinspektoratet sagen og udtalte, at den påtænkte udnyttelse af de omhandlede parceller måtte antages at komme i strid med det under udarbejdelse værende projekt til en motorvej m. v. (Bonderup-Ålborg), idet lerudgravning på parcellerne eventuelt ville kunne forvolde skade på dele af disse anlæg, ligesom der antagelig direkte skulle afstås areal fra parcellerne til motorvejen. Inspektoratet indstillede herefter, at sagen blev oversendt til Ålborg amtsråd til udtalelse med henblik på eventuel nedlæggelse af forbud mod den påtænkte udnyttelse i henhold til vejbestyrelseslovens § 42.

I amtsrådets vejudvalgs møde den 4. maj 1964 blev udstykningssagen drøftet, og det vedtoges at indsende den til Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, med indstilling, at der som af vejinspektoratet foreslået blev nedlagt forbud mod den påtænkte udnyttelse, og den 16. s. m. forelagde amtsrådet sagen for Vejdirektoratet med anmodning som af vejudvalget vedtaget.

Den 22. maj 1964 anmodede Vejdirektoratet amtsrådet om kortmateriale udvisende det påtænkte vejanlægs placering over arealerne samt en udtalelse om, i hvilket omfang de omhandlede parceller var nødvendige for vejanlægget, og efter at det ønskede materiale var fremskaffet, blev sagen den 12. juni 1964 påny indsendt til Vejdirektoratet.

I skrivelse af 5. oktober 1964 nedlagde Vejdirektoratet i medfør af vejbestyrelseslovens § 42 et forbud gældende for 1 år fra skrivelserens dato mod, at der på de omhandlede parceller, som berøres af det påtænkte vejanlægs placering og arealkrav, foretages bebyggelser eller andre af de i vejbestyrelseslovens § 40, stk. 1, iøvrigt omhandlede anlæg af blivende art.

I anledning af advokaternes klage udtalte sekretariatet, at landinspektøren i sin skrivelse af 7. februar 1964, hvormed han indsendte udstykningsandragenderne til byudviklingsudvalget, havde anført, at det drejede sig om en udstykningssag, og at det tillige af den af landinspektøren medsendte skematiske rede-

gørelse klart fremgik, at der var tale om udstykning af arealer fra landbrugsejendomme. Direkte sammenlægning af disse arealer med Cementfabrikken Danmark's ejendom var end ikke nævnt. Behandlingen af udstyknings-sagen vedrørende de omhandlede parceller, der den 12. maj 1954 var tinglyst som ydersonne i medfør af byreguleringsloven (lovbekendtgørelse nr. 129 af 13. april 1954) måtte herefter ifølge sekretariatet være i fuld overensstemmelse med lovens § 8 om udstykning.

Ålborg Amts Vejinspektorat gav en redegørelse for dets behandling af sagen og udtalte, at inspektoratet ganske kunne tilslutte sig sekretariatets opfattelse, hvorefter der var tale om en regulær udstykningssag, der skulle behandles af byudviklingsudvalget.

Byudviklingsudvalget redegjorde for dets behandling af sagen og fremhævede, at landinspektøren alene havde ansøgt om udstykning af de omhandlede parceller, og at udvalget derfor måtte holde for, at det var med rette, det havde optaget sagen til behandling og ikke straks havde kunnet tilbagesende den til landinspektøren under henvisning til byreguleringslovens § 8.

I anledning af byudviklingsudvalgets ovennævnte udtalelse, som udvalget gjorde advokaterne bekendt med, anførte de i skrivelse af 13. oktober 1964 til udvalget, at det ifølge byreguleringslovens § 8 ikke skulle beskæftige sig med sagen, hvis arealet sammenlægges med anden ejendom, og da såvel kommunalbestyrelserne som udvalget efter advokaternes opfattelse ikke kunne være uvidende om, at cementfabrikken ejede de tilstødende arealer, burde udvalget straks have afvist sagen for sit vedkommende.

Videre anførte advokaterne, at udvalget efter lovens ord kun skulle beskæftige sig med »bebyggelser« og deres placering, men ikke med anden anvendelse af jorden. Efter § 9, stk. 1, var det endda tilladt at opføre bygninger, der tjener »et på stedet naturligt formål, erhverv eller beboelse«, hvilket måtte betyde, at udvalget end ikke skulle spørges i et sådant tilfælde. Da det klart fremgik af sagen, at udvalget var bekendt med formålet med cementfabrikken's køb af parcellerne – lerudvinding og ikke bebyggelse – forekom det advokaterne, at udvalget også af den grund burde have afvist sagen.

Selvom man ikke kunne godkende ovennævnte synspunkter, forekom det advokaterne,

at udvalget var gået langt udenfor sin kompetence ved at forelægge udstykningssagen for vejmyndighederne, hvorved sagen var forsinket ganske betydeligt. Det var iøvrigt advokaternes opfattelse, at sagen slet ikke vedkom vejmyndighederne og derfor ikke burde være sendt dertil. Hvis vejmyndighederne af hensyn til den kommende motorvej ville sikre en bestemt byggelinie, kunne man gøre dette uden hensyn til udstykningssagen. Advokaterne måtte derfor fastholde, at udvalget ved sin ekspedition havde forsinket sagen unødvendigt og taget sagen uvedkommende hensyn.

Endelig bemærkede advokaterne, at cementfabrikken ved købet var bekendt med de tinglyste servitutter og med motorvejens omtrentlige placering på eller ved arealet, at cementfabrikken agtede at udvinde lerforekomster i forbindelse med det tilstødende areal, men at fabrikken ikke havde gjort det til en betingelse for handelen, at man kunne gøre det, idet handelen alene var betinget af udstyknings tilladelse og købesummens betaling.

I skrivelse af 22. oktober 1964 til landinspektøren meddelte byudviklingsudvalget, at den påtænkte udnyttelse af de omhandlede parceller måtte antages at komme i strid med det under udarbejdelse værende projekt til motorvej m. v., idet lerudvinding på parcellerne eventuelt ville kunne forvolde skade på dele af disse anlæg, ligesom der antagelig direkte måtte afstås arealer fra parcellerne til motorvejen, og at sagen derfor havde været forelagt Ålborg amtsråd til udtalelse med henblik på eventuel nedlæggelse af forbud mod den påtænkte udnyttelse i henhold til vejbestyrelseslovens § 42. Efter at amtsrådet den 4. maj 1964 havde indsendt sagen til Vejdirektoratet med indstilling om nedlæggelse af det omhandlede forbud, havde Vejdirektoratet den 5. oktober 1964 nedlagt forbudet som anført ovenfor.

Byudviklingsudvalget havde herefter i sit møde den 16. oktober 1964 vedtaget for sit vedkommende at give tilladelse til de ønskede udstykninger til det anførte formål, men samtidig henlede landinspektørens opmærksomhed på det nedlagte forbud.

Vedrørende advokaternes bemærkninger i skrivelsen af 13. oktober 1964 udtalte byudviklingsudvalget, at det måtte fastholde, at samtykke fra udvalget havde været fornødent

til de omhandlede udstykninger, da der alene var ansøgt om udstykning af de pågældende parceller, og der intet forelå om, at parcellerne af cementfabrikken agtedes søgt *matrikulært* sammenlagt med fabrikkens tilstødende ejendom. Undtagelsen i byreguleringslovens § 8, hvorefter udstykning af et areal, der sammenlægges med anden ejendom, kan foretages uden samtykke af byudviklingsudvalget, måtte efter udvalgets opfattelse forstås som alene tagende sigte på tilfælde, hvor det pågældende areal *matrikulært* sammenlægges med anden ejendom.

Endvidere bemærkede byudviklingsudvalget, at det efter udvalgets opfattelse ikke kunne slutes af lovens § 9, stk. 1, der ikke vedrører udstykning, at udvalgets samtykke ikke havde været nødvendig i det foreliggende tilfælde. Udvalget måtte mene, at der i henhold til § 8, stk. 1, udkræves samtykke fra byudviklingsudvalget til alle udstykninger i yderzone, alene med den begrænsning der følger af de i bestemmelsen nævnte undtagelser.

Med hensyn til advokaternes bemærkning om, at byudviklingsudvalget var gået langt udenfor sin kompetence ved at forelægge sagen for vejmyndighederne, udtalte udvalget, at det måtte holde for, at det efter det foreliggende om parcellernes beliggenhed i forhold til den projekterede motorvej ikke havde kunnet træffe afgørelse om dispensation fra byudviklingsplanen for Sdr. Tandens kommune uden forinden at have indhentet en udtalelse fra vejmyndighederne. Udvalget kunne således ikke erkende at være gået udenfor sin kompetence.

Boligministeriet udtalte, at undtagelsesbestemmelsen i byreguleringslovens § 8, stk. 1, om sammenlægning af et udstykket areal med anden ejendom efter ministeriets opfattelse måtte forstås således, at byudviklingsudvalgets samtykke til udstykning af arealer i mellem- eller yderzone var ufnøden i tilfælde, hvor det udstykkede areal blev sammenlagt med anden ejendom på en sådan måde, at arealet ikke påny kunne adskilles fra denne uden udstykningsapprobation, jfr. § 13 i loven om udstykning og sammenlægning m. m. af faste ejendomme (lovbekendtgørelse nr. 252 af 7. juni 1963).

Da der i de omhandlede udstykningsandragender alene var ansøgt om udstykning af de pågældende arealer, mens der intet – heller ikke i den skematiske redegørelse – var oplyst

om, at der agtedes foretaget en sammenlægning med anden ejendom som ovenfor nævnt, og da der heller ikke var tale om udstykning til selvstændigt jordbrug, jfr. den anden undtagelsesbestemmelse i byreguleringslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, var det efter Boligministeriets opfattelse korrekt, at byudviklingsudvalget havde behandlet sagen som en dispensationssag.

Boligministeriet tilføjede, at de omhandlede udstykninger heller ikke kunne henføres til de i § 8, stk. 1, pkt. 2, nævnte tilfælde, hvor et udstykningsandragende skulle forelægges et byudviklingsudvalg, men hvor tilladelse til udstykning skulle gives, når vedkommende udvalg havde konstateret formålet med udstykningen (bebyggelsen). Formålet med den i nærværende sag omhandlede udstykning var netop ikke bebyggelse, men lergravning.

Angående spørgsmålet, hvorvidt byudviklingsudvalget var gået udover sin kompetence ved at forelægge sagen for vejmyndighederne, bemærkede Boligministeriet, at det efter ministeriets opfattelse måtte anses for et normalt og berettiget led i udvalgets behandling af et udstykningsandragende, at det – ved at udbede sig en erklæring fra vedkommende amtsvejsinspektorat – foretog en undersøgelse af vejforholdene det pågældende sted. Ministeriet henviste i denne forbindelse til, at byudviklingsudvalgene som led i varetagelsen af de hensyn, det påhviler dem at varetage i henhold til byreguleringsloven, i vid udstrækning beskæftiger sig med vejspørgsmål, jfr. byreguleringslovens § 10, stk. 1, og bemærkningerne til loven (RT 1947/48, till. A, sp. 4688).

Boligministeriet mente herefter ikke, at det kunne give anledning til kritik, at byudviklingsudvalget havde forelagt udstykningssagen for amtsvejsinspektoratet, ligesom ministeriet heller ikke på det foreliggende grundlag fandt, at der var anledning til iøvrigt at kritisere udvalgets behandling af sagen.

Ifølge byreguleringslovens § 8, stk. 1, jfr. § 12, må udstykninger i yderzoner – bortset fra tilfælde, hvor det udstykkede areal sammenlægges med anden ejendom, eller hvor der finder udstykning sted til selvstændigt jordbrug – ikke foretages uden samtykke af byudviklingsudvalget. Sådan tilladelse skal gives i tilfælde, hvor hensigten med udstykningen er fremskaffelse af grunde til opførelse af bygninger af den i § 9 om-

handlede art. Det vil sige bygninger til brug for landbrug (herunder landarbejderboliger), frøavl, skovbrug, gartneri, frugtplantager og hønsierier samt funktionærboliger i tilslutning til virksomheder, der er beliggende i yderzone. Endvidere er det tilladt at opføre bygninger, der på lignende måde tjener et på stedet naturligt formål, erhverv eller beboelse.

Ved sagens bedømmelse måtte jeg lægge til grund, at udtrykket »sammenlægges« i § 8, stk. 1, – som af byudviklingsudvalget og Boligministeriet anført – må forstås som *matrikulært* sammenlægges, og at landinspektøren ikke i udstykningsandra-

genderne eller på anden måde havde tilkendegivet, at de omhandlede parceller agtedes matrikulært sammenlagt med cementfabrikkens arealer.

Byudviklingsudvalgets sagsbehandling, herunder den tid, der var medgået til denne, kunne herefter ikke give mig grundlag for kritik. Jeg bemærkede herved, at der efter byreguleringslovens ordlyd og tilblivelseshistorie næppe var holdepunkt for at antage, at byudviklingsudvalget ved at undersøge, hvorvidt de påtænkte udstykninger ville komme i strid med den projekterede motorvej, havde taget uvedkommende hensyn ved sagens behandling.

15. Spørgsmålet om fortolkning af en kontrakt vedrørende salg af frugt og iscreme på statsbanernes færger på Rødby-Fehmern overfarten. (J. nr. 758/65).

A klagede i efteråret 1965 over, at Generaldirektoratet for Statsbanerne, senest i en skrivelse til hendes advokat, havde nægtet hende tilladelse til at indrette en kiosk på M/F »Kong Frederik IX« og at foretage salg fra salgsvogn på M/F »Knudshoved«. A gjorde i denne forbindelse gældende, at generaldirektoratet herved havde gjort sig skyldig i kontraktbrud, hvilket havde påført hende et tab som følge af mindsket omsætning. A anførte endvidere, at søfartschefen ved skrivelse af 15. maj 1964 tillod salg fra salgsvogn på M/F »Knudshoved«. Endelig anførte A, at generaldirektoratet havde afslået at medvirke til at skabe et for hende tilfredsstillende salgsarrangement i land på eller ved Rødby færgeres parkeringsplads som alternativ til salget på færgerne.

Det fremgik af sagen, at A siden marts 1958 havde været forpagter af frugt- og is-salget på statsbanernes Østersøfærger. I forbindelse med omlægningen af Østersøfarten i 1963 til Rødby-Fehmern-ruten oprettedes en kontrakt mellem A og statsbanerne, i hvilken det bl. a. er fastsat:

»§ 1.

Statsbanerne tillader A... på de i nærværende overenskomst fastsatte betingelser at sælge iscreme og frugt ombord på statsbanernes færger på Rødby-Fehmern overfarten.

— — —

§ 3.

Salget må kun ske direkte fra en særlig salgsvogn, som forpagteren selv må anskaffe (evt. leje). Vognen skal forud godkendes af statsbanerne.

— — —

§ 4.

Forpagteren har pligt til at sørge for, at salgsvognen – såvel når den er betjent, som når den ikke er betjent – placeres således, at den er til mindst mulig gene for de rejsende og skibspersonalet.

— — —«

Herefter havde A gentagne gange overfor generaldirektoratet fremsat ønske om at få hendes salgsforhold forbedret, enten ved indretning af en kiosk på M/F »Kong Frederik IX« eller ved udvidelse af hendes salg ved adgang til salg fra salgsvogn på M/F »Knudshoved«. Til støtte for sine anmodninger havde hun henvist til, at hendes forhold ombord på M/F »Kong Frederik IX« var utilfredsstillende, og til, at hun havde foretaget investeringer med henblik på salg fra flere færger. Generaldirektoratet indtog imidlertid det standpunkt, at pladsforholdene ikke tillod indretning af et permanent salgssted på M/F »Kong Frederik IX«. Dog meddelte søfartschefen A ved skrivelsen af 15. maj 1964 for så vidt angik salg fra M/F »Knudshoved«, at man var indforstået med, at hun overtog

frugt- og issalget også på denne færge på de i kontrakten angivne betingelser.

Imidlertid viste det sig i løbet af sommeren 1964, at forholdene på M/F »Knudshoved« ikke tillod anbringelse af en salgsvogn. Efter indstilling herom fra søfartschefen meddelte generaldirektoratet A ved skrivelser af 14. januar og 19. februar 1965, at salget fra denne færge ikke kunne fortsættes. Ved skrivelser af 20. januar og 15. februar 1965 protesterede A herimod, idet hun gjorde gældende, at kontraktens § 1 taler om salg ombord på statsbanernes færges på Rødby-Fehmern-overfarten.

Sideløbende med de nævnte drøftelser havde der mellem A og generaldirektoratet været ført forhandlinger om, hvorvidt der på eller ved Rødby færgeres parkeringsplads kunne skabes et for begge parter tilfredsstillende salgsarrangement. Disse forhandlinger førte imidlertid ikke til noget resultat.

Efter at A den 20. februar 1965 havde forhandlet med trafikchef Johnsen, generaldirektoratet, om dette og de øvrigt i sagen foreliggende spørgsmål, præciserede trafikchefen i skrivelse af 23. marts 1965 overfor A, at hun ikke kunne forvente at få adgang til kiosksalg ombord på M/F »Knudshoved«, at hun ikke kunne forvente, at der blev indrettet kiosk eller lignende foranstaltninger for hende ombord på M/F »Kong Frederik IX«, hvorimod hun, såfremt hun ønskede det, kunne fortsætte på sidstnævnte færge som hidtil, og at det ikke var muligt at genoptage drøftelserne vedrørende et eventuelt frugt- og issalg i land.

Herefter gjorde A overfor generaldirektoratet i skrivelse af 14. april 1965 gældende, at den stillingtagen, som var kommet til udtryk i trafikchefens ovennævnte skrivelse af 23. marts 1965, konstituerede et brud på den i 1963 indgåede kontrakt.

Efter en tilsvarende henvendelse af 22. juni 1965 fra A's advokat afviste generaldirektoratet i skrivelse af 8. juli 1965 til advokaten, at flertalsformen »færger« i kontraktens § 1 kunne danne grundlag for, at A's salgsret kunne udstrækkes til alle de færges, som statsbanerne måtte indsætte på ruten. Direktoratet anførte i tilknytning hertil, at sejladsen før 1963 på Gedser-Grossenbrode-ruten blev udført af M/F »Kong Frederik IX« og D/F »Danmark« samt lejlighedsvis af en Storebæltsfærge, f. eks. D/F »Dronning Ing-

rid«, når denne færge afløste på ruten. Ved etablering af Rødby-Fehmern-ruten overførtes M/F »Kong Frederik IX« til denne rute, medens D/F »Danmark« forblev i Gedser til sejlads på Gedser-Warnemünde-ruten. Direktoratet var af den opfattelse, at A ikke med rette kunne have forventet, at overenskomsten ville omfatte mere end den faste færge og en afløserfærge. Som afløserfærge havde man på det tidspunkt tænkt at anvende D/F »Dronning Ingrid«, på hvilken der muligvis kunne findes plads til en salgsvogn. Den stærke udvikling i trafikken gjorde det imidlertid i efteråret 1963 klart, at D/F »Dronning Ingrid« ikke ville være egnet, hvorfor man besluttede at indrette M/F »Knudshoved« til assistance og afløsningssejlads på Rødby-Fehmern-overfarten.

Generaldirektoratet henviste endelig til et den 1. december 1959 afholdt møde med de forskellige forpagtere, hvor man ønskede fastlagt, hvilke lokaliteter forpagterne ønskede at disponere over. På dette møde udtalte A, der efter direktoratets opfattelse på dette tidlige tidspunkt kun kunne have regnet med, at det drejede sig om salg fra én færge, nemlig M/F »Kong Frederik IX«, at den plads, man havde tiltænkt hende i den projekterede bygning, var for rigelig. Denne indvending tog direktoratet hensyn til, således at A kun fik den plads i bygningen, som hun ønskede.

A indrømmede, at hun indvilgede i at få tildelt et mindre kontorareal, men hævdede, at dette udelukkende skyldtes et ønske fra forpagteren af souvenirkiosken.

Overfor mig henviste generaldirektoratet til det i skrivelsen af 8. juli 1965 til A's advokat anførte og udtalte, at grunden til, at § 1 i kontrakten anvendte flertalsformen »færger«, var, dels at man ville sikre A imod, at andre skulle opnå tilsvarende adkomst på andre danske færges på ruten, dels at man før Fugleflugtsliniens åbning regnede med muligheden af at måtte indsætte Storebæltsfærgerne D/F »Dronning Ingrid« under uheld og værftseftersyn for færgerne på den nye rute. På denne færge kunne der muligvis have været afgivet plads til opstilling af A's salgsvogn, men spørgsmålet blev ikke aktuelt, idet færgen ikke blev anvendt på ruten.

Generaldirektoratet anførte endvidere, at man efter ønske fra A's side tillod hende at sælge sine varer på M/F »Knudshoved« i sommeren 1964 på kontraktens betingelser,

jfr. skrivelsen af 15. maj 1964. Tilladelsen var fra direktoratets side tænkt som et forsøg på at få fastslået, om salgsvognen ville være til gene for den frie og uhindrede trafik på færgens dæk. Det viste sig imidlertid, at der var mange ulemper forbundet med at have salgsvognen placeret på denne færge, der er bygget med henblik på sejlads på Storebælt, men som er mindre egnet til sejlads på en international rute med dennes særlige trafikforhold, hvorfor man, da sommersæsonen var sluttet, og M/F »Knudshoved« gik ud af sejladsen, bestemte, at dette salg måtte ophøre for fremtiden.

Endelig afviste generaldirektoratet, at det kunne opfattes som et kontraktbrud, at A ikke kunne få adgang til salg i land, idet kontrakten kun omhandlede salg fra statsbanernes Østersøfærger.

Jeg udtalte, at for så vidt angik spørgsmålet om A's krav om adgang til forhandling i land på Rødby færges parkeringsplads hjemlede kontraktens § 1 hende kun ret til salg af iscreme og frugt ombord på statsbanernes færger på Rødby-Fehmernoverfarten. Da dernæst generaldirektoratet under de med A og hendes advokat førte forhandlinger ikke sås at have afgivet udtalelser, der kunne føre til et fra kontrakten afvigende resultat, fandt jeg ikke at kunne kritisere direktoratets afgørelse vedrørende dette spørgsmål.

Hvad dernæst angik spørgsmålet om ret til salg fra salgsvogn på M/F »Knudshoved« udtalte jeg, at jeg ikke fandt at kunne kritisere det skøn, der lå til grund for direktoratets afgørelser af 26. november 1964 og 14. januar 1965, hvorefter pladsforholdene på M/F »Knudshoved«

ikke tillod fortsat anbringelse af A's salgsvogn.

Derimod måtte ordlyden af kontraktens § 1 antages at hjemle A ret til salg fra salgsvogn på de færger, som statsbanerne måtte indsætte på Rødby-Fehmern-ruten, herunder også M/F »Knudshoved«. Det forhold, at det ved kontraktens indgåelse kunne have stillet sig tvivlsomt, hvorvidt A havde regnet med salgsret også fra eventuelle andre færger end M/F »Kong Frederik IX«, kunne næppe føre til en fra kontraktens ordlyd afvigende fortolkning, jfr. f. eks. Ussings »Aftaler« 3. udg. 1950, s. 424. Jeg tillagde det herved betydning, at det af sagen fremgik, at generaldirektoratet ved indgåelsen af kontrakten havde taget i betragtning, at der muligvis kunne blive tale om salgsret fra de færger, som måtte afløse M/F »Kong Frederik IX«, f. eks. »Dronning Ingrid«.

Under hensyn hertil kunne det efter min opfattelse ikke afvises, at kontrakten på grund af dens brede formulering kunne have skabt en berettiget forventning hos A om salg fra salgsvogn på M/F »Knudshoved«, og jeg måtte derfor finde det rimeligt, om generaldirektoratet indledte forhandlinger med A eller hendes advokat med henblik på en erstatningsmæssig ordning.

Den 9. februar 1966 underrettede Generaldirektoratet for Statsbanerne mig om, at der var indgået en tillægsaftale med fru A, hvorefter hun dels fik eftergivet forskellige beløb, som hun skyldte statsbanerne, dels fik udbetalt et kontant beløb. Den tidligere indgåede overenskomst bortfaldt herefter med udgangen af marts måned 1966.

16. Anholdelse af en gæst på en restauration for beruselse i forbindelse med et spørgsmål om betaling. (J. nr. 791/65).

En advokat klagede over, at A den 10. marts 1965 kl. ca. 2 blev anholdt i en restaurant og indbragt til Vesterbros politistation, i anledning af at restaurantens personale gjorde gældende, at A ikke som af ham hævdet havde betalt en regning for nydte varer på 234,75 kr., heraf drikkepenge 30,85 kr. Advokaten oplyste, at han tidligere havde ind-

bragt sagen for politidirektøren i København og Justitsministeriet, men at A ikke kunne stille sig tilfreds med de af politidirektøren og Justitsministeriet trufne afgørelser.

Af sagens akter fremgik det, at der samme dag, som anholdelsen fandt sted, blev indgivet klage til politidirektøren, og at lederen af Vesterbros politistation samme dag ind-

ledte en undersøgelse bl. a. ved afhøring af personale fra restauranten og af de polititjenestemænd, der havde haft med sagen at gøre. Undersøgelsen blev videreført den 12. marts 1965 af Københavns opdagelsespoliti, der afhørte A og den ene af hans gæster, B. Politidirektøren bestemte, at sagens videre behandling skulle overgå til kriminalpolitiet, der i tiden 15. marts–10. maj 1965 foretog omfattende afhøringer. Den 13. april 1965 blev A's anden gæst, C, afhørt som vidne i Københavns Byrets 10. afdeling.

Efter at statsadvokaten den 12. maj 1965 havde tiltrådt, at der på grund af bevisets stilling ikke blev foretaget videre mod A med hensyn til sigtelsen for forsøg på bedrageri, gav politidirektøren ham i skrivelse af 29. maj 1965 en redegørelse for de foretagne undersøgelser og udtalte, at han ikke fandt at kunne underkende polititjenestemændenes skøn om, at A havde været beruset og burde indbringes til politistationen. Politidirektøren fandt heller ikke, at polititjenestemændene ved indsættelsen af A i transportvognen og under kørselen til stationen havde anvendt mere magt end nødvendigt for at fastholde ham. Derimod fandt politidirektøren, at det var en fejl, at den vagthavende politiassistent på Vesterbros politistation på grundlag af de for ham foreliggende oplysninger havde modtaget det omdiskuterede regningsbeløb og kvitteret for dette, selvom A betalte frivilligt, idet spørgsmålet om, hvorvidt han havde betalt eller ikke, burde have været henvist til civilt søgsmål. Politidirektøren tilbagebetalte samtidig A beløbet. Iøvrigt fandt politidirektøren ikke, at der kunne rettes nogen bebrejdelse mod politiassistenten eller de andre polititjenestemænd.

Da A var utilfreds med politidirektørens afgørelse, indbragte advokaten sagen for Justitsministeriet. Vedrørende advokatens bemærkning om, at det ikke af politiet var blevet påset, at A forlod politistationen i en taxa, anførte politidirektøren, at politiet i de tilfælde, hvor man af særlige grunde undlader at indsætte en person, som skønnes beruset, og giver ham lov til at forlade stationen, altid stiller betingelse om, at vedkommende kører bort i en taxa eller lillebil. Da det er fast praksis, at stationen påser, at betingelserne overholdes, udtalte politidirektøren, at han ville indskærpe denne praksis ved førstkommende lejlighed.

Statsadvokaten anførte bl. a., at han var enig i, at den vagthavende politiassistent ikke burde have modtaget betalingen af restaurantens regning, og at han fandt det beklageligt, at politiassistenten havde skønnet, at A, der havde vist sig både beruset og voldsom, kunne løslades, inden der kunne antages at være sket nogen ændring i hans tilstand. Statsadvokaten fandt det uheldigt, at politiassistenten herved og ved sine udtalelser ved løsladelsen kunne have givet A en vis føje til at tro, at hans tilbageholdelse hovedsagelig skyldtes betalingsspørgsmålet.

Rigsadvokaten tiltrådte statsadvokatens erklæring, og Justitsministeriet udtalte, at ministeriet, der kunne tiltræde anklagemyndighedens vurdering af sagen, fandt, at anholdelsen af A var sket med føje, og at der ikke af politiet var anvendt magt overfor ham i videre omfang end påkrævet efter forholdene.

I klagen til mig anførte advokaten, at A fuldt ud var i stand til at betale regningen i restauranten, og at politiet derfor burde have henvist betalingsspørgsmålet til civilt søgsmål og ikke indbragt ham til politistationen, da han ikke var beruset, og da betingelserne for anholdelsen efter politivedtægtens § 9 således ikke var til stede. Endvidere anførte advokaten, at politiet efterfølgende ville forsøge at henføre anholdelsen under en uanvendelig hjemmel og fingere beruselse hos den part, man ikke fandt at kunne anholde i den civile tvist om betalingen.

Endelig gjorde advokaten gældende, at der i forbindelse med den skete indbringelse til politistationen var anvendt langt mere magt end nødvendigt, idet A hævdede, at en politibetjent skubbede til ham i garderoben, og at han straks derefter fik sin højre arm vredt om på ryggen. Ved udgangen vendte han sig for at se, om hans to tyske gæster fulgte med, og dette blev af betjentene formentlig opfattet som modstand, hvorefter han blev smidt ind i politivognen med hovedet mod bunden af vognen, hvor han blev fastholdt under kørselen til politistationen, dels med førergreb, dels med tommelfingergreb.

Da klagen først og fremmest vedrørte spørgsmålet, om der i politivedtægtens § 9, pkt. 1, har været grundlag for indbringelsen af A og om magtanvendelsens omfang, vil den følgende sagsfremstilling i det væsentlige angå disse spørgsmål.

Af A's oplysninger fremgik det, at han den 8. marts 1965 hævdede et større beløb ved kassen i det firma, hvori han er ansat, bl. a. til afholdelse af repræsentationsudgifter. Den 9. marts 1965 tog han ved 14-tiden til Kastруп for at modtage nogle forretningsforbindelser, B og C. I Hammers Restaurant i lufthavnen betalte han for sig og sine gæster med 73,70 kr. Ifølge den af A til politirapport den 4. april 1965 afgivne forklaring havde han fået en øl til maden, da han spiste i Hammers Restaurant. Derefter havde han ikke fået spiritus før ved 18,30-tiden. Fra lufthavnen kørte han B og C til Hotel Tre Falke, hvor han og en anden efter det oplyste delte en pilsner. I tiden kl. 19,30-23,10 spiste A, B og C og endnu en person middag i De syv Nationer, hvor regningen ifølge oplysning fra A var på 424,50 kr. C forklarede den 13. april 1965 i byretten som vidne, at deltagerne før middagen drak en sherry og til middagen rødvin; efter middagen drak de vistnok en cognac. Kl. 22,30 indfandt A, B og C sig i en restaurant, hvor de i tiden indtil kl. lidt før 2 delte en helflaske whisky og 6 vand. På et tidspunkt lidt før kl. 2 opstod der uoverensstemmelser mellem A og en tjener, der havde serveret for selskabet, idet A gjorde gældende, at han havde betalt, mens tjeneren benægtede at have modtaget pengene og tilkaldte restaurantens inspektør, overfor hvem A fastholdt, at han havde betalt. Inspektøren tilkaldte derefter politiet fra Vesterbros politistation, der ca. kl. 2 sendte politibetjentene D og E til restauranten. Også overfor disse fastholdt A, at han havde betalt.

Tjeneren og inspektøren forklarede om A's tilstand, at han efter deres opfattelse var »eventyrlig fræk«; han kunne ikke betegnes som beruset, men der var ingen tvivl om, at han var noget opstemt.

B forklarede overfor Københavns opdagelsespoliti, at A i restauranten optrådte roligt og behersket, og det gjorde polititjenestemændene også. Ingen i selskabet var så påvirket af den nyde spiritus, at de ikke skulle være klare over, hvad de foretog sig.

C forklarede i Københavns Byret, at A vel ikke var ganske ædru, men han opførte sig ordentligt. C ved udfra sit kendskab til A, at han kan tåle at drikke et betydeligt kvantum spiritus. Efter C's opfattelse var han ikke provokerende, da han talte med politiet.

Politibetjent D forklarede ved afhøringen den 10. marts 1965, at han efter at være blevet bekendt med betalingsstriden bad A finde regningen frem. Det tog lang tid at finde regningen, og han eftersøgte efterhånden alle sine lommer, mens han tog så mange penge frem, at der var rigelig dækning for regningen. A opførte sig »meget arrogant og kværlantisk« overfor de to polititjenestemænd og de øvrige tilstedeværende. Det var politibetjentens skøn, at A var beruset og burde indbringes til anbringelse i detentionen.

Ved afhøringen hos kriminalpolitiet den 26. marts 1965 forklarede politibetjent D, at A fra første øjeblik var overlegen og provokerende i sin optræden. D, der skønnede, at A var beruset og i alt fald kunne indbringes efter politivedtægtens § 9, pkt. 1, telefonerede til den vagthavende, som han satte ind i situationen, og som tiltrådte, at man sendte politistationens vogn over til restauranten. D var klar over, at A havde mere end penge nok til at dække regningen, og udtalte overfor inspektøren, der var til stede, at forholdet vist nærmest blev et civilt spørgsmål, men at der på den anden side kunne være tale om forsøg på bedrageri. D mente, at det hele ville jævne sig, når A fik lov at sove rusen ud i detentionen, og da det var ganske åbenbart, at han var beruset. ligesom han i allerhøjeste grad var til gene, valgte politibetjenten at indbringe ham for overtrædelse af politivedtægtens § 9, pkt. 1.

Politibetjent E forklarede i det væsentlige i overensstemmelse med D. I restauranten blev D og han enige om, at de i alt fald kunne indbringe A efter politivedtægtens § 9, pkt. 1, da han var beruset i restauranten og ved hele sin opførsel til åbenbar gene, og de kunne så få en ældre og mere erfaren polititjenestemand til at se på selve betalingsspørgsmålet.

Om det i garderoben passerede var det oplyst, at A frivilligt gik med ud i garderoben, hvor han begyndte at tage sit tøj på. Politibetjent D forklarede, at han i garderoben opfordrede A til at følge med, og da denne ikke reagerede på opfordringerne, tog han ham i venstre overarm og førte ham ud. Politibetjent E forklarede i overensstemmelse hermed, ligesom C forklarede, at han ikke bortset fra en højroset diskussion bemærkede nogen episode i garderoben. Efter hans

opfattelse fulgte A med ud på gaden uden at gøre modstand.

Inspektøren forklarede, at A i garderoben blev stædig og nægtede at gå med, ligesom han slog ud efter en af politibetjentene, hvorefter de måtte tage fat i ham.

Portieren forklarede, at A vægrede sig ved at modtage sit overtøj og ikke ville med politiet. Efter portierens skøn var der ikke noget håndgemæng mellem politibetjent D og A, men tilsidst tog politibetjenten A i hans venstre overarm og førte ham ud på gaden.

A forklarede, at den ene af politibetjentene under opholdet i garderoben havde vredet hans højre arm om på ryggen og derefter ført ham ud til politivognen. Da man nåede ud til vognøren, henvendte han sig til C og bad ham tage med i vognen, og i det samme blev han skubbet ind i vognen og lå umiddelbart derefter på vogngulvet.

Politibetjent D forklarede, at han ikke i garderoben vred A's arm om på ryggen. Først da A skulle ind i transportvognen ad bagdøren, strittede han imod, og nu blev det nødvendigt at anvende magt for at få ham ind i vognen.

Politibetjent F, der var fører af transportvognen, forklarede, at han kom til stede i garderoben og hørte D sige til A, at han skulle gå. D tog et let tag på A's overarm, og denne gik derefter godvilligt med ud på Vesterbrogade. Da A skulle ind ad transportvognens bagdør, gjorde han pludselig kraftig modstand, og først efter nogen tumlen frem og tilbage lykkedes det at få ordentlig fat i ham og trække ham ind i vognen. – Da man gav slip på ham, slog han ud efter F, der tog førergreb på ham, der samtidig gled ned på vogngulvet, hvor han blev fastholdt indtil ankomsten på politistationen.

Politibetjent E forklarede, at han tog fat i A's højre tommelfinger, da han var ved at vride sig ud af førergrebet, men han blev kun holdt fast i tommelfingeren et kort øjeblik, indtil F havde fået bedre fat i hans højre arm.

C forklarede som vidne, at A temmelig ublidt blev skubbet ind i transportvognen, idet hans højre arm blev vredet om på ryggen. C havde ikke set noget, der kunne give anledning til denne behandling. Han fulgte med i transportvognen og så, at der knælede en polititjenestemand på den højre bænk og holdt fast i A's højre arm, der var

drejet om på ryggen. På venstre bænk knælede en anden polititjenestemand, men vidnet kunne ikke se, hvordan han holdt A. Han har ikke set, at A blev slået eller sparket, men han blev trykket ned mod gulvet og stønede et par gange.

B forklarede, at A allerede var ført ned i politibilen, da han kom ud på gaden. C var også med i bilen. Selv gik han til fods til stationen.

Overpolitibetjent G forklarede, at han havde tjeneste på Vesterbros politistation, da de to politibetjente D og E blev sendt til restauranten. Noget efter ringede D og forklarede, at det drejede sig om et betalings spørgsmål, og at gæsten havde penge nok. D oplyste, at manden var åbenlyst beruset og noget støjende og udfordrende i hele sin adfærd, så at D mente, at han kunne indbringes efter politivedtægtens § 9, pkt. 1. Overpolitibetjenten gav derefter ordre til at sende vognen til restauranten. Da politibetjentene kom ind på stationen med A, kunne overbetjenten straks se, at han var beruset, selvom han ikke var det i så svær grad, at man ville skride ind, hvis han iøvrigt var stille og passede sig selv. Efter overpolitibetjentens opfattelse var det så ganske oplagt en mand, der skulle i detentionen, og man bad ham derfor tage op, hvad han havde i lommerne.

Politiassistent H forklarede, at han gjorde tjeneste på Vesterbros politistation den pågældende aften. Da de to polititjenestemænd, der havde afhentet A, kom ind med ham, bad den vagthavende politiassistent ham om at tage sig af A. Denne fastholdt, at han havde betalt, hvortil H svarede, at restauranten sagde det modsatte, men at han jo var påvirket, så han hellere måtte komme hen og sove. A mente ikke selv, at han var beruset, men var iøvrigt noget kværunderende, og H bad ham til sidst tage op, hvad han havde i lommerne. Det var H's mening, at A skulle i detentionen, da han tydeligt var beruset, og han gav besked herom, mens han selv gik ud for at skrive til rigsregistraturen på fjernskriveren om indbringelsen. Denne fjernskrivermeddelelse lyder således:

»10.3 65 kl. 2,30.

...født 16.11 26 på Frederiksberg er idag indbragt her til stationen sigtet for overtrædelse af politivedtægtens § 9, pkt. 1, samt værtshusgæld kr. 234,75.«

(Ordene »værtshusgæld kr. 234,75« ses overstreget med blyant).

Da H kom tilbage fra fjernskriveren, var A endnu ikke bragt i detentionen, og da han skulle til at bringes ud, bad han om en samtale med den vagthavende politiassistent under 4 øjne, hvorefter politibetjentene blev sendt ud af den vagthavendes kontor. H hørte kun halvt, hvad der blev talt om, men han hørte i hvert fald, at A var ked af, hvis hans tyske forbindelser skulle se ham blive sat ind. Det endte med, at den vagthavende gav A lov til at gå, efter at han havde betalt regningen og fået kvittering. Dette skete noget mod H's ønske, idet han skønnede, at A var for beruset til, at man kunne lade ham gå.

Den vagthavende politiassistent forklarede, at han kom til stede, efter at H havde afæsket A oplysninger om generalia. Han overværede visitationen og hørte, at H sagde til A: »De kommer til at blive her og sove.« A tog penge op, og på bagsiden af en seddel, hvorpå den vagthavende havde noteret A's fødselsdato og bopæl, opnoterede han A's pengebeholdning således:

»	2200,—
	30,—
	17,61

1 dol.

15 Deu. Mark «

Da A var visiteret og klar over, at han skulle blive på politistationen, sagde han direkte til den vagthavende: »Det er pinligt for mig, da jeg er sammen med to tyske forretningsforbindelser, som er afhængige af mig.« Den vagthavende svarede, at betalings spørgsmålet var en sag mellem A og restauranten, og derefter sagde A, at han ønskede at betale, men måtte have en kvittering. Den vagthavende gik med til at kvittere på notaen og udtalte til slut: »Så betragter vi dette som ude af verden. Så rejser jeg ingen sag på Dem for beruselse, hvis De vil køre herfra i en vogn.«

Den vagthavende bekræftede under afhøringen den 10. marts 1965, at han overfor A's daværende advokat under en telefonsamtale samme morgen havde udtalt, at der ikke blev nogen sag, idet man havde noteret anholdelsen som »Indbragt til konstatering af identitet«. Under afhøringen hos kriminalpolitiet den 26. marts 1965 forklarede den vagthavende yderligere, at A var ganske

åbenbart beruset, og det var helt rigtigt disponeret af de unge politibetjente at indbringe ham, og at det var lige så korrekt, at H havde bestemt, at A skulle indsættes i detentionen. Når han ændrede denne bestemmelse, skyldtes det udelukkende hensynet til A og hans gæster, navnlig det sidste.

I anledning af klagen til mig blev politibetjent D påny afhørt. Angående betalings spørgsmålet forklarede han, at han, allerede da han indfandt sig i restauranten og talte med inspektøren, gjorde denne opmærksom på, at forholdet var privat påtale undergivet, såfremt gæsten var i stand til at betale. Politibetjenten forklarede dernæst, at A, inden han havde haft lejlighed til at sige noget til ham, lændede sig om muligt endnu længere tilbage i stolen, lagde armene over kors, satte det ene ben op mod en pille på den ene side af bordet og sagde: »Vi mødes nok i landsretten.« Denne af A udviste opførsel og udtalelse bestyrkede politibetjenten i hans skøn om, at han var spirituspåvirket, og politibetjenten mente, at han sikkert var så påvirket, at han kunne være til gene for andre. Politibetjenten tilføjede, at den måde, hvorpå A rodede i lommerne, og det, at han tilsyneladende ikke vidste, hvor han havde en regning, han kort forinden havde taget til sig, samt det, at han, mens han ledte efter regningen, tog det ene bundt pengesedler frem efter det andet, gjorde, at D blev sikker på, at A var så beruset, at han måtte anholdes og bringes til detentionen. A havde, mens han søgte efter regningen, været meget vrøvlede og kværulerende, hvorfor politibetjenten ikke med det samme sagde til ham, at han skulle indbringes til stationen. Politibetjentens bestemmelse om anholdelse og indbringelse af A var således alene begrundet i hans beruselse. Det er muligt, at politibetjenten, da han ringede efter transportvognen, har gjort vagthavende bekendt med forholdet omkring betalings spørgsmålet, men det var ikke for at søge råd hos vagthavende om dette spørgsmål, idet politibetjenten var fuldt ud klar over, at det ville være vanskeligt, om ikke umuligt, at bevise, at A havde stukket regningen til sig for at unddrage sig betalingen, eller om han virkelig var af den overbevisning, at han havde betalt. Først efter at politibetjenten havde ringet efter transportvognen, meddelte han A, at han var anholdt. A fulgte frivilligt med ud i garderoben, hvor

politibetjenten flere gange bad ham om at blive færdig.

Den vagthavende politiassistent bekræftede, at det er rigtigt, at politibetjent D kun ringede til stationen fra restauranten for at rekvirere transportvognen til afhentning af en anholdt og ikke for at rådføre sig med nogen. Politiaffistenten erkendte, at han havde begået en fejl ved ikke at kontrollere, at A ved løsladelsen fra stationen tog en vogn som forudsat. Han har samtidig undskyldt sig med, at han regnede med som givet, at A tog en vogn sammen med sine to tyske gæster, som ventede ham i stationens forkontor.

Politidirektøren, statsadvokaten, rigsadvokaten og Justitsministeriet henholdt sig til deres tidligere skrivelser og udtalelser.

Fra politidirektøren modtog jeg yderligere akterne i en undersøgelse, som politidirektøren i anledning af nærværende sag havde ladet foretage angående de københavnske politistationer behandling af sager om værts-husgæld. Det fremgik heraf, at politiet i april måned 1965 i København havde været tilkaldt til restauranter ialt i 23 tilfælde. Af disse sager blev 3 afvist af politiet, 3 var blevet ordnet, inden politiet kom til stede, 6 blev ordnet, mens politiet var til stede, og 2 blev overdraget til kriminalpolitiet. I 7 tilfælde fandt anholdelse sted i anledning af samtidig overtrædelse af politivedtægten, og i 2 tilfælde fandt anholdelse sted for konstatering af identiteten i anledning af betalingsspørgsmålet.

Endvidere modtog jeg et eksemplar af politidirektørens dagsbefaling af 30. juli 1962 angående sager vedrørende straffelovens § 298, stk. 3 og 4, og anden værts-husgæld m. v. I dagsbefalingen er det anført, at såfremt det klart fremgår af en anmeldelse, at der er tale om bedrageri, skal sagen overgå til kriminalpolitiet. I dagsbefalingen anføres yderligere:

»Sager vedrørende overtrædelse af straffelovens § 298, stk. 3 og 4, og andre betalings-spørgsmål behandles af ordenspolitiet. Sagen afvises dog straks, når et af følgende forhold foreligger:

1) skyldneren nægter at betale, men er i besiddelse af de fornødne penge

Afvises en sag, skal anmelderen gøres bekendt med, at han må søge beløbet inddrevet ad civilretlig vej. Kan eller vil skyldneren ikke legitimere sig overfor anmelderen, skal politiet dog være denne behjælpelig ved at kon-

statere skyldnerens navn og bopæl, eventuelt ved henvendelse til folkeregisteret

Politistationen skal søge at bringe selve betalingsspørgsmålet i orden, eventuelt ved at indrømme skyldneren passende henstand – som regel ikke over 14 dage – med betalingen«

Politivedtægtens § 9, 1. pkt., lyder således:

»Ingen må offentligt færdes i så beruset tilstand, at han kan give anledning til ulempe for andre.«

Jeg udtalte, at det ved sagens bedømmelse ikke kunne forkastes, at anholdelsen af A havde fundet sted med hjemmel i politivedtægtens § 9, pkt. 1, idet de pågældende polititjenestemænd skønnede, at han var beruset i en sådan grad, at han kunne være til ulempe for andre. Det bemærkedes herved, at A i løbet af aftenen havde indtaget et betydeligt kvantum spiritus. Alt i alt fandt jeg ikke at kunne kritisere det af polititjenestemændene ved anholdelsen udøvede skøn.

Ifølge de afgivne forklaringer var der først anvendt egentlig magt overfor A fra hans indsættelse i transportvognen. Jeg fandt det imidlertid ikke godtgjort, at magtanvendelsen var gået ud over, hvad der havde været nødvendigt for at gennemføre anholdelsen.

Derimod måtte jeg – ligesom politidirektøren og Justitsministeriet – finde det beklageligt, at den vagthavende politiassistent under de foreliggende omstændigheder, hvor betalingsspørgsmålet klart var et civilretligt spørgsmål, modtog betalingen af A. Endvidere måtte jeg – ligesom politidirektøren – finde, at den vagthavende politiassistent ved at løslade A uden at påse, at han tog en taxa hjem, havde handlet i strid med sædvanlig praksis. Da det første forhold allerede var påtalt, og da overholdelsen af praksis ved løsladelse af berusede personer var blevet indskærpet, kunne dette ikke give mig grundlag for at foretage videre i sagen.

Det tilføjedes, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om anholdelsens berettigelse henhørte under domstolene, og at spørgsmålet kunne have været begæret indbragt for retten som en erstatningssag i henhold til retsplejelovens § 1018 a. Be-

gæring herom skulle imidlertid have været fremsat inden 12 uger efter statsadvokatens meddelelse om, at forfølgning af sa-

gen var frafaldet, jfr. retsplejelovens § 1018 g, stk. 2.

17. *Spørgsmålet om statsbanerne var erstatningsansvarlig for en kuffert, der var bortkommet under en selskabsrejse. (J. nr. 416/65).*

A, der i marts 1964 deltog i en af Danske Statsbaner arrangeret selskabsrejse til Rom, klagede over, at Generaldirektoratet for Statsbanerne havde afvist hans krav om en erstatning på 888,28 kr. Dette beløb svarede til forskellen mellem værdien af indholdet af hans kuffert, der bortkom under rejsen, og den erstatning, han havde fået udbetalt af Europæiske Vare- og Rejsegodsforsikring A/S. A gjorde herved gældende, at statsbanernes rejseleder i München anmodede rejsedeltagerne om at bringe bagagen ud af toget, for at den under hans opsyn kunne blive bragt over i sove- og liggevojnene i det nordgående tog, og at statsbanerne derfor efter hans opfattelse var ansvarlig for, at hans kuffert under denne transport bortkom. A anførte i denne forbindelse, at rejselederens anmodning og hans kufferts anbringelse på dragerselskabets transportvogn kunne bekræftes af hr. og fru B, der også havde været deltagere i rejsen.

Af det foreliggende fremgik det, at A i dagene 15. til 24. marts 1964 deltog i en af statsbanerne arrangeret selskabsrejse til Rom, og at han på hjemrejsen under ophold i München mistede sin kuffert, da den skulle bringes over i det andet tog. Efter hjemkomsten anmeldte han det skete til Europæiske Vare- og Rejsegodsforsikring A/S, hos hvilket selskab han gennem Danske Statsbaners Rejsebureau havde tegnet rejsegodsforsikring, der dækkede tab på indtil 2.000 kr., bl. a. ved tyveri af bagage. A opgjorde herved sit erstatningskrav til 2.319 kr. Selskabet anmodede A om at opgive værdien af hans og hans hustrus personlige påklædning og håndbagage under henvisning til, at disse ting var inkluderet i forsikringen. A gav selskabet de ønskede oplysninger, men gjorde gældende, at rejsebureauet ikke havde gjort ham bekendt med, at rejsegodsforsikringen også omfattede påklædningsgenstande og håndbagage.

I skrivelse af 12. april 1964 rettede A henvendelse til statsbanernes 1. distrikt, over for hvem han anførte, at rejsebureauet ikke hav-

de givet ham oplysninger om, hvad forsikringen dækkede, og at rejselederen inden ankomsten til München meddelte rejsedeltagerne, at de blot kunne tage kufferterne ud på peronen, hvorefter rejsegodset under hans opsyn ville blive overført til sovevojnene. A forbeholdt sig at vende tilbage til spørgsmålet om statsbanernes medansvar for kuffertens bortkomst.

Den 29. april 1964 meddelte forsikrings-selskabet A, at han ville få tilstillet et erstatningsbeløb på 1.429,72 kr. beregnet i forhold til forsikringssummen, skadekravet og den medførte bagage. Selskabet bemærkede samtidig, at den personlige påklædning også var omfattet af forsikringen, og at det af hans skadesanmeldelse fremgik, at han havde anmeldt, at en persianerdamehue var forsvundet under opholdet på hotellet i Rom.

A underrettede herefter Danske Statsbaner, rejsebureauetjenesten, om, at han havde opnået den nævnte erstatning, og at han anså statsbanerne for erstatningspligtig for differencen mellem den reelle værdi af kufferten med indhold, ialt 2.319,- kr. og erstatningsbeløbet, dvs. 888,28 kr.

I skrivelse af 2. maj 1964 meddelte rejsebureauetjenesten A, at den måtte fralægge sig ethvert ansvar for bortkommen eller stjålet bagage, og henviste herom til de på bagsiden af programmet for statsbanernes selskabsrejser i foråret og påsken 1964 anførte »Almindelige oplysninger«, hvor der om rejsebureauets ansvar var anført følgende:

»Bureauet påtager sig intet ansvar for tab og skade på deltageres liv og ejendom som følge af opståede trafikulykker eller andre forhold og begivenheder, hvorpå rejsebureauerne ikke har nogen indflydelse. Ej heller for stjålen, bortkommen eller ødelagt bagage og øvrige personlige ejendele.

Iøvrigt gælder de almindelige betingelser for deltagelse i selskabsrejser arrangeret af bureauerne tilsluttet Danmarks Rejsebureau Forening og Dansk Rejsebureau Forbund. De

nævnte bestemmelser udleveres på forlangende. Diverse forsikringer kan tegnes gennem bureauet.«

Rejsebureauet meddelte dernæst A, at rejsebureauet ved at lade ham tegne bl. a. rejsegodsforsikring direkte eller indirekte måtte have gjort ham opmærksom på den nævnte bestemmelse, og at det klart fremgik af hans police, at forsikringen omfattede mere end medbragt håndbagage.

Endelig bemærkede rejsebureauet, at det ikke kunne pålægges bureauet at gennemlæse policens bestemmelser med kunden, men at bureauet måtte indskrænke sin service i så henseende til at besvare tvivlsspørgsmål fra forsikringstageren.

I skrivelse af 4. maj 1964 til rejsebureauet gjorde A påny gældende, at statsbanerne måtte være ansvarlig for hans tab. Rejsebureauet fremsendte skrivelserne til Generaldirektoratet for Statsbanerne, der fastholdt, at det ikke kunne anse statsbanerne for ansvarlig for kuffertens bortkomst.

I anledning af A's klage til mig udtalte rejselederen, at han anmodede rejsedeltagerne om at bringe bagagen ud af toget ved ankomsten til München, og at transporten til sove- og liggevoerne i det nordgående tog derefter ville blive foretaget af dragerselskabet i München, idet rejseselskabet blev anmodet om at blive ved bagagen og følge med til de respektive vogne i det nye tog. Der blev på intet tidspunkt givet udtryk for, at bagagen ville være under opsyn under transporten til sove- og liggevoerne. Et effektivt opsyn under denne transport ville iøvrigt også have været forbundet med store vanskeligheder, idet bagagen blev læst på flere dragervogne og på samme tid befordret til sove- og liggevoerne, der var indrangeret både foran og bag i toget.

Generaldirektoratet for Statsbanerne henviste til rejselederens erklæring og udtalte, at der ikke i det pågældende tilfælde rent praktisk kunne være tale om, at rejselederen havde påtaget sig personlig at overvåge transporten af de enkelte til dragertransport overleverede bagagegenstande. Denne transport havde i overensstemmelse med »Almindelige oplysninger« på bagsiden af statsbanernes selskabsrejsebrochure for foråret og påsken 1964, hvori den pågældende rejse var optaget, fundet sted på rejsedeltagerens risiko. Generaldirektoratet bemærkede i denne forbindel-

se, at den anførte bestemmelse om ansvarsfrihed for tab og beskadigelse af bagage var fælles for rejsebureauer, tilsluttet Danmarks Rejsebureau Forening og Dansk Rejsebureau Forbund.

Videre udtalte generaldirektoratet, at det ikke fandt, at der fra rejsebureauets side forelå forsømmelser med hensyn til vejledning om forsikringens omfang. Generaldirektoratet pegede herved på den omstændighed, at A til forsikringsselskabet havde anmeldt bortkomsten af en pelshue, hvoraf man måtte kunne slutte, at han selv havde regnet med, at også personlige beklædningsgenstande var omfattet af forsikringen og følgelig måtte medregnes ved ansættelsen af forsikringssummen.

Generaldirektoratet mente endelig, at det af hensyn til statsbanernes forhold til andre selskabsrejse-arrangerende rejsebureauer måtte være tilbageholdende med at indgå på kulancemæssige ydelser, når der ikke forelå forhold, som – uden juridisk at være ansvarspådragende – dog indicerede, at skaden muligt kunne være afværget ved forholdsregler fra statsbanernes side, som ikke ville være urimelige. Generaldirektoratet anså den skete bortkomst for dækket af den almindelige reservation med hensyn til de rejsendes personlige ejendele og fandt efter det foreliggende ikke mulighed for kulancemæssigt at dække tabet.

Hr. og fru B bekræftede, at rejselederen inden ankomsten til München havde anmodet rejsedeltagerne om at tage bagagen ud af toget. Derimod havde de ikke hørt, at rejselederen skulle have lovet at holde opsyn med kuffertene.

Jeg udtalte, at jeg efter det foreliggende ikke kunne anse det for godt gjort, at rejselederen havde påtaget sig at holde opsyn med A's bagage under transporten i München over i sove- og liggevoerne.

Under hensyn hertil og til det forhold, at rejsebureauet havde ladet A tegne en rejsegodsforsikring, der omfattede den skete skade, samt til den i statsbanernes rejseprogram for foråret og påsken 1964 under »Almindelige oplysninger« indeholdte ansvarsfrihedsklausul, der svarede til pkt. 9 i »Almindelige bestemmelser« for deltagelse i selskabsrejser arrangeret af rejsebureauer tilsluttet Danmarks Rejsebureau Forening og Dansk Rejsebureau Forbund, fandt jeg ikke at kunne kritisere det af

generaldirektoratet indtagne standpunkt, hvorefter statsbanerne havde afslået at yde A erstatning.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om statsbanernes erstatningsansvar henhørte under domstolene.

18. Fangers adgang til at bære ringe. (J. nr. 818/65).

I september 1965 klagede A, der var indsat i Vestre Fængsel, over, at inspektøren for Københavns Fængsler havde nægtet ham tilladelse til at gå med en ring, som han havde medbragt ved indsættelsen i fængslet.

Klagen blev i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 3, oversendt til Direktoratet for Fængselsvæsenet, idet jeg samtidig udbad mig underretning om direktoratets afgørelse.

I skrivelse af 27. september 1965 underrettede direktoratet mig om, at det havde tiltrådt den af inspektøren truffene afgørelse, hvorefter A ikke måtte bære den pladering, som han havde medtaget ved sin indsættelse i Vestre Fængsel. Direktoratet henviste til anordning nr. 389 af 3. september 1948 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i arresthus § 25, stk. 1, der kun tillader udlevering af vielses- eller forlovelsesringe.

I den anledning besluttede jeg at tage spørgsmålet op til nærmere undersøgelse af egen drift i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, og jeg anmodede direktoratet om en udtalelse om den praksis, der følges ved de under fængselsvæsenet hørende anstalter med hensyn til udlevering af ringe. Samtidig anmodede jeg direktoratet om nærmere at redegøre for baggrunden for de på området gældende regler.

Efter forud indhentet udtalelse fra anstalterne udtalte direktoratet i skrivelse af 7. januar 1966, at de indsatte efter de gældende regler om fuldbyrdelse af fængselsstraf, ungdomsfængsel og arbejds hus m. m. har adgang til at være i besiddelse af vielses- eller forlovelsesringe.

Af de indhentede udtalelser fra anstalterne fremgik det, at de nævnte regler gennemgående administreredes i overensstemmelse med den praksis, der fulgtes ved Københavns Fængsler, hvorefter der kun tillodes udlevering af glatte ringe eller ringe med indgraveret navn eller dato.

Om baggrunden for de nævnte regler bemærkede direktoratet, at en udvidet adgang til at være i besiddelse af ringe, herunder eventuelle kostbare ringe, ville stride imod det i almindelighed fulgte lighedsprincip, medføre forøget risiko for illegal handel mellem de indsatte og indebære betydelige kontrolmæssige vanskeligheder samt i givet fald kunne lette gennemførelsen af en undvigelse.

Udtalelsen slutter med at henvise til, at inspektørerne næsten enstemmigt havde udtalt sig imod en udvidet adgang til udlevering af ringe, hvorfor direktoratet for sit vedkommende ikke fandt grundlag for at gennemføre en ændring af praksis på dette område.

Af udtalelserne fra anstalterne fremgik det, at 11 anstalter ud af 16 adspurgte fulgte den af direktoratet godkendte praksis vedrørende udlevering af ringe, medens de resterende 5 anstalter, herunder begge forvaringsanstalterne, normalt tillod udlevering af alle typer ringe, medmindre disse er usædvanlig værdifulde.

Jeg udtalte, at den af direktoratet fremførte argumentation ikke forekom mig at afgive tilstrækkelig begrundelse for opretholdelse af den gældende praksis, og jeg henstillede derfor til direktoratet at overveje en ordning svarende til den, der praktiseredes ved Forvaringsanstalten og Særfængslet i Horsens.

Justitsministeriet bestemte herefter, at enhver ring, uanset om den angives at være en forlovelses- eller vielsesring eller ikke, kan udleveres, mod at det tilkendegives den indsatte, at udlevering finder sted på egen risiko. Der bør dog normalt kun udleveres én ring til hver indsat, og udlevering af særlig kostbare ringe bør ikke finde sted.

19. Begæring om nedslag i skatteansættelsen skal indgives senest i forbindelse med selvangivelsen. (J. nr. 317/65).

A klagede over en af finansministeren truffet afgørelse, hvorefter der ikke var hjemmel til at yde hans svigermoder S skattelettelse for skatteåret 1964/65 for en renteindtægt af en pension fra De danske Provinsbankers Pensionskasse, da begæringen herom ikke var fremsat i forbindelse med indgivelsen af S's selvangivelse.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 31. januar 1964 indsendte selvangivelsen for skatteåret 1964/65 for S, der er født den 15. november 1883. Under punkt B på det med selvangivelsen fulgte skema vedrørende skattelettelser m. v. begærede A nedslag i ansættelsen af S's skattepligtige indkomst for en obligationsrenteindtægt på 3.293 kr., mens han ikke begærede nedslag i rubrikken vedrørende pensionsudbetalinger.

I skrivelse af 5. juli 1964 anmodede A Skatterådet for Gladsaxe-Herlev skattekreds om, at der måtte blive meddelt S nedslag for skatteansættelsen for en forhøjet pensionsudbetaling fra Danske Provinsbankers Pensionskasse på 7.921 kr., hvilket beløb ifølge en skrivelse af 30. juli 1963 fra Skattedepartementet til pensionskassen kunne sidestilles med udbetaling af bonus fra en renteforsikring.

Om årsagen til, at A ikke havde begæret dette nedslag ved indgivelsen af selvangivelsen, anførte han, at de skattelignende myndigheder ikke ville anerkende fradraget, og at han ikke ved selvangivelsens indgivelse var bekendt med Skattedepartementets ovennævnte skrivelse.

På et møde den 6. august 1964 drøftede A spørgsmålet med skatterådet, der ved skrivelse af 11. august 1964 meddelte ham, at der savnedes hjemmel til at yde skattelettelse for renteindtægten af pensionen, da begæringen herom ikke var fremsat senest med indgivelsen af selvangivelsen.

Den 30. august 1964 klagede A til Skattedepartementet over skatterådets afgørelse, og samtidig sendte han en kopi af sin skrivelse til finansministeren. A anførte bl. a., at han ved udfærdigelsen af S's selvangivelse telefonisk havde forspurgt skattevæsenet, om pensionsudbetalingen gav ret til nedslag, hvilket – fejlagtigt – var blevet benægtet. Efter at hans klage havde været forelagt skatterådet, der overfor Skattedepartementet oplyste, at

rådet ikke havde fået nogen forespørgsel fra A inden selvangivelsens modtagelse, og efter at Skattedepartementet havde behandlet sagen, meddelte finansministeren A, at han trods de foreliggende omstændigheder i sagen måtte henholde sig til, at der ikke var hjemmel for at forlænge fristen for indsendelse af begæringen om nedslag.

Skattedepartementet udtalte overfor mig, at finansministerens afgørelse var i overensstemmelse med de afgørelser, der var truffet i en række sager af tilsvarende art. Departementet bemærkede herved, at det i loven om nedslag i skatteansættelser for renteindtægter m. m. (lov nr. 374 af 1. december 1962) udtrykkelig var foreskrevet, at begæring om nedslag skal fremsættes over for de skattelignende myndigheder senest samtidig med indgivelsen af selvangivelsen for det pågældende skatteår, samt at loven ikke indeholdt hjemmel for at dispensere fra denne frist. Da det efter departementets formening var velbegrundet, at loven ikke gav adgang til at dispensere fra fristen for indgivelsen af begæringen, idet en sådan dispensationsbestemmelse ikke ville være mulig at administrere, havde departementet under behandlingen af sager af den omhandlede art måttet henholde sig til, at der ikke var hjemmel til at fravige den i loven fastsatte frist.

Videre henviste departementet til en afgørelse i en lignende sag, hvor finansministeren udtalte, at det umiddelbart kunne synes at være en mangel, når loven tog sigte på ældre mennesker, at den ikke indeholdt hjemmel for dispensation fra fristen i tilfælde, hvor de pågældende på grund af alder havde overset muligheden for nedslag, idet de ikke havde forstået meningen med det tilsendte skema eller måske helt havde overset dette. Uanset denne betragtning var finansministeren alligevel efter nærmere overvejelser tilbøjelig til at mene, at det var velbegrundet, at loven ikke gav adgang til dispensation. Havde man nemlig en sådan adgang, ville man i praksis blive nødt til at imødekomme alle dispensationsansøgninger, der måtte indkomme, idet det i alle tilfælde i de større skattekredse ikke ville være muligt for myndighederne konkret at bedømme, om ansøgeren var så svækket af alder, at det måtte anses for undskyldeligt, at

begæringen ikke var fremsat rettidigt. Endvidere måtte dispensationsfristen gøres temmelig lang, idet der, hvis ordningen skulle have virkelig værdi for skatteyderne, måtte være adgang til at søge dispensation i alt fald helt frem til tidspunktet for skattebillettens modtagelse. En sådan vidtstrakt dispensationsadgang ville imidlertid i mange tilfælde medføre, at skattemyndighederne måtte omgøre skatteansættelser og skatteberegning, og dette ville især i de store skattekrede betyde et merarbejde for myndighederne, som finansministeren ikke ville finde det forsvarligt at bebyrde dem med, når henses til, at deres kapacitet i forvejen var belastet til bristepunktet som følge af de mange nye opgaver, som til stædighed blev henlagt til dem.

§ 5 i loven af 1. december 1962 har følgende ordlyd:

»Den i § 1 omhandlede begæring om nedslag skal fremsættes overfor de skattepligtende myndigheder senest samtidig med indgivelsen af selvangivelsen for det pågældende skatteår...«

Ifølge bemærkningerne til lovforslaget (FT 1962/63, till. A, sp. 248) er det en forudsætning for skattelettelsen, at begæringen indgives samtidig med selvangivelsen.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke fandt at kunne kritisere Finansministeriets standpunkt, hvorefter der ikke var hjemmel for at forlænge fristen for indgivelse af begæring om nedslag i skatteansættelsen.

20. *Et udvalgs undersøgelse af, om den såkaldte volfair-metode var anvendelig indenfor skolevæsenet til diagnosticering af ordblindhed, gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 10/65).*

Den 25. marts 1966 tilskrev jeg seminarielektor, cand. mag. Herman Kleener, Haderslev, således:

»I skrivelse af 9. januar 1965 og under en samtale på mit kontor den 25. februar 1965 klagede De og fuldmægtig Else Andersen over afdelingsleder Jesper Florander og undervisningsinspektør Skov Jørgensen, der efter Deres mening er ansvarlige for den utilfredsstillende måde, hvorpå de i 1963/64 afholdte forsøg vedrørende den såkaldte volfair-metode blev gennemført.

I den anledning modtog jeg en udtalelse af 21. august 1965 fra Undervisningsministeriet, der samtidig fremsendte udtalelser fra undervisningsinspektør Skov Jørgensen, Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, afdelingsleder Florander, Danmarks pædagogiske Institut og skoledirektør Thorkild Hansen. Med skrivelse af 1. september 1965 sendte jeg Dem og fuldmægtig Else Andersen de modtagne udtalelser, og den 29. september 1965 fremsatte De bemærkninger til udtalelserne. Herefter har jeg modtaget en udtalelse af 15. december 1965 fra Undervisningsministeriet tilligemed udtalelser fra afdelingsleder Florander og undervisningsinspektør Skov Jørgensen samt sagens akter, herunder et i Undervisningsministeriet udarbejdet referat

(betegnet udkast) af et møde i ministeriet den 1. juli 1963. Under sagens behandling har jeg dernæst haft drøftelser med fhv. undervisningsminister, direktør K. Helveg Petersen og kontorchef Lauge Dahlgaard.

Det fremgår af sagen, at de nævnte forsøg blev planlagt i 1962, i anledning af at Chr. A. Volf gennem nogle år havde praktiseret en metode til diagnosticering og behandling af forskellige former for ordblindhed, hvorfor man fra flere sider havde ment, at metoden burde undersøges med henblik på dens eventuelle benyttelse i skolens arbejde med læsesvage børn. På Undervisningsministeriets foranledning nedsattes der i foråret 1962 med skoledirektør Thorkild Hansen, Gladsaxe, som formand, et arbejdsudvalg med 5 medlemmer, heriblandt Dem som repræsentant for Volf og undervisningsinspektør Skov Jørgensen, Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne. Arbejdsudvalget supplerede sig i sit første møde med yderligere en stedfortræder og 3 medlemmer, heriblandt fuldmægtig Else Andersen, der var repræsentant for Volf. Endvidere blev afdelingsleder Florander tilforordnet udvalget som repræsentant for Danmarks pædagogiske Institut.

Udvalget fik til opgave at udarbejde et grundlag for og at gennemføre et forsøg, der så tydeligt som muligt kunne fastslå, om man

i skolens arbejde kunne anvende Volfs metode, der i korthed går ud på at stille diagnoser for f. eks. ordblindhed på grundlag af den måde, hvorpå de undersøgte personer hører eller føler forplantningen af svingninger fra en på forskellige kontaktpunkter (knogler) på legemet anbragt stemmegaffel, og at behandle konstaterede tilfælde af ordblindhed m. v. ved at afspille en grammofonplade, hvorpå der er indspillet lyde med bestemte frekvenser.

Med henblik på løsningen af de praktiske opgaver i forbindelse med forsøgets gennemførelse nedsatte udvalget en centralinstans bestående af afdelingsleder Florander og skolepsykolog Sv. Færgemann fra Gladsaxe kommunes skolevæsen.

Gladsaxe skolekommission godkendte på et møde den 24. maj 1962 en indstilling fra udvalgets formand om at gennemføre forsøget indenfor Gladsaxe kommunes skolevæsen, hvorefter udvalget i en række møder drøftede tilrettelæggelsen og afgrænsningen af forsøget, der først skulle bestå i en diagnosticeringsundersøgelse. Undersøgelsen af diagnosticeringens sikkerhed omfattede 62 børn og blev gennemført den 25. januar og i tiden 19.-23. februar 1963. Såvel De som fuldmægtig Else Andersen virkede som diagnosticører. Til brug for diagnosticeringen, der for hvert af de udvalgte skolebørns vedkommende blev foretaget af 3 af hinanden uafhængige diagnosticører, havde diagnosticørerne et kombineret registrerings- og diagnoseark, udarbejdet af Dem og godkendt af udvalget. På dette registreredes på skematiske tegninger af det menneskelige legeme, hvilke reaktioner børnene angav at mærke ved påvirkning med stemmegaffel på de forskellige kontaktpunkter. Diagnosen skulle efter aftale i udvalget bestå i afkrydsning ud for et af nedennævnte punkter:

- a. ikke læseretarderet
- b. læseretarderet:
ordblind
orddøv
afasisk
- c. ukoncentreret
- d. diagnose umulig at stille

samt i eventuelle bemærkninger til nærmere begrundelse af diagnosen. Diagram og diagnoseark afleveredes sammen med observatørernes notater til centralinstansen efter hver

dags undersøgelser, og en kopi af diagnosearket blev opbevaret på skolen.

Bearbejdelsen af det indsamlede materiale og de deraf følgende drøftelser i udvalget foregik indtil januar 1964, og forsøget afsluttedes endeligt med en af formanden på udvalgets vegne den 3. maj 1964 afgivet udtalelse, hvorefter den i forsøget anvendte diagnosticeringsmetode var behæftet med så stor usikkerhed, at den måtte karakteriseres som helt vilkårlig. Ifølge udtalelsen var det endvidere gennem forsøget blevet godtgjort, at de anvendte volfske diagnosebetegnelser »ordblind« og »læseretarderet« ikke svarede til de læsemæssige handicap, som i skolen karakteriseres med disse betegnelser. Udvalget, der herefter måtte fraråde, at Volfs diagnosticeringsmetode blev benyttet i skolen, fandt under disse omstændigheder ikke grundlag for at etablere et behandlingsforsøg med lydplade.

De og fuldmægtig Else Andersen gjorde i skrivelsen af 9. januar 1965 gældende,

- at repræsentanten for Danmarks pædagogiske Institut afdelingsleder Florander i klar modstrid med en vedtagelse i udvalget den 3. december 1962 havde afbrudt forsøget i utide,
- at han som følge heraf havde tilladt sig en opstilling af tabeller med påfølgende konklusioner, som om der havde foreligget endelige tal, og
- at han havde ignoreret Undervisningsministeriets statistisk-økonomiske konsulent, kontorchef, cand. polit. Lauge Dahlgaards opgørelser over de udfærdigede diagrammer.

Endvidere gjorde De gældende, at det alvorligt måtte bebrejdes Undervisningsministeriets repræsentant undervisningsinspektør Skov Jørgensen, at han i udvalget stiltiende havde ladet Danmarks pædagogiske Institut tilsidesætte en klar udvalgsvedtagelse, afbryde forsøget og foretage en opgørelse, der savnede enhver baggrund. Under samtalen den 25. februar 1965 præciserede De, at De ønskede at klage over afdelingsleder Florander og undervisningsinspektør Skov Jørgensen i forbindelse med følgende forhold:

Diagnosticørerne havde ikke i overensstemmelse med den nævnte udvalgsvedtagelse den 3. december 1962 fået lejlighed til for det samlede udvalg at stille den endelige diagnose

for de børn, man havde henført under gruppen »ukoncentrerede«.

Man havde derfor konkluderet på grundlag af halvfærdige resultater, ligesom man på dette ufuldstændige grundlag havde besluttet ikke at gentage diagnosticeringen.

Der var ikke taget hensyn til den af kon-torchef Lauge Dahlgaard udarbejdede statistik på grundlag af de nedfældede diagrammer.

Videre anførte De, at afdelingsleder Florander i et møde i Undervisningsministeriet den 1. juli 1963 havde udtalt, at han endnu ikke havde færdigbehandlet talmaterialet fra forsøget, mens det senere viste sig, at de opgørelser m. v., som afdelingsleder Florander da havde udarbejdet, var identiske med hans endelige opgørelser.

Indledningsvis bemærkes, at det falder udenfor min undersøgelse at tage stilling til volfair-metoden og dens anvendelighed eller at foretage en nærmere vurdering af de på grundlag af forsøget foretagne beregninger.

I det følgende skal jeg tage stilling til de enkelte punkter i klagen.

A. Udvalgsvedtagelsen af 3. december 1962.

Ifølge den om forsøget i Gladsaxe udarbejdede rapport havde man på de indledende møder drøftet undersøgelsens tilrettelæggelse, herunder om forsøgsgruppen udelukkende skulle bestå af børn, der var læseretarderede, eller om den også skulle omfatte børn, der var »normallæsere«. I arbejdsudvalgets møde den 3. december 1962 blev man enig om, 1) at forsøgsgruppen skulle omfatte en passende blanding af begge grupper, og 2) at der ikke måtte benyttes lydplade-behandling i forbindelse med diagnosticeringen. Endvidere blev det som pkt. 3) fastslået, at »der ved diagnosticeringen skulle gives klart udtryk for ordblindhed, afasi og orddøvhed for de børn, der på diagnosearket betegnes som »læseretarderede«, mens gruppen, der er betegnet som »ukoncentrerede«, ikke nødvendigvis differentieres yderligere i første omgang. For denne sidste gruppes vedkommende ville man eventuelt senere kunne vende tilbage med henblik på en nøjere vurdering«. Udvalget har i rapporten givet udtryk for, at det efter de fra Dem modtagne oplysninger måtte forventes, at gruppen »ukoncentrerede« ikke blev særlig stor. Denne udtalelse kan De ikke godkende. I udvalget har De

tværtimod sagt, at ifølge dr. Volfs egen statistik over de svært belastede børn, der er kommet til behandling hos ham, udgjorde gruppen af blot »ukoncentrerede« 10 pct., mens De overfor udvalget havde peget på, at da der af gode grunde ikke forelå nogen statistik over de mindre svært belastede og over normale skolebørn, kunne der intet siges med bestemthed om denne gruppes størrelse. Endvidere har De i udvalget sagt, at De ville antage, at procenten af denne gruppe alene blandt læseretarderede i normalskolen ville være i alt fald 40.

Med hensyn til baggrunden for indsættelsen af det nævnte pkt. 3) i udvalgsvedtagelsen af 3. december 1962 har De anført, at De og fuldmægtig Else Andersen krævede dette punkt indsat som en absolut forudsætning for, at De ville gå med til at medtage såkaldte »normalt læsende« børn i forsøget. Dette var for at sikre, at stemmegaffel-diagnosticørerne enkeltvis overfor det samlede udvalg fik lejlighed til mundtligt at udtømme de »ukoncentrerede« børns diagrammer, inden der blev foretaget nogen talmæssig opgørelse over forsøget. De og fuldmægtig Else Andersen havde oprindelig under planlægningen af Gladsaxe-forsøget protesteret mod at medtage såkaldte »normalt læsende« i forsøget, da noget sådant ville kunne fremkalde en unødigt principiel diskussion med skolepsykologerne. Til bedømmelse af, om et barn er læsehæmmet eller ikke, anvender skolepsykologerne ifølge Deres redegørelse først og fremmest gennemsnitstal. Hvis et barn læser mere end det for dets alder vedtagne grænsetal, betragtes det ikke som læsehæmmet; læser det mindre, betragtes det som læsehæmmet. Et barn kan imidlertid meget vel, f. eks. i kraft af høj intelligens, kompensere så meget for en læsehæmning, at det læser mere end det vedtagne grænsetal og derfor forbliver i normalklassen og altså af skolepsykologerne betragtes som normalt læsende, men i et sådant tilfælde må stemmegaffeldiagnosticørerne – ud fra barnets diagram – hævde, at barnet er læsehæmmet. Da stemmegaffeldiagnosticørerne endvidere vidste, at mange normalklassebørn er »ukoncentrerede«, og da en række læsehæmmede børn er læsehæmmede alene på grund af »ukoncentrerthed«, måtte De og fuldmægtig Else Andersen som betingelse for at medtage såkaldte »normalt læsende« børn i forsøget forlange, at der ikke skulle finde nogen nær-

mere differentiering sted af de »ukoncentrerede«, før diagnosticørerne enkeltvis overfor det samlede udvalg mundtligt havde udtømt det enkelte barns diagram og eventuelt fået lægemæssige oplysninger, da reaktioner på stemmegaffer, der antyder læsemæssige vanskeligheder, kan skyldes visse sygdomme. Først derefter kunne og skulle en talmæssig opgørelse over de »ukoncentrerede« finde sted.

Ifølge Deres skrivelse af 24. september 1965 fremstilles barnets diagram på den måde, at man med stemmegafferne afprøver kontaktpunkterne på barnets hoved og legeme og efter barnets svar om, hvor det hører eller føler svingningerne, indtegner reaktionsmønstret.

Ved gennemgangen af diagnosticørernes materiale, der omfattede 149 diagnoser, nemlig 32 »ordblind«, 112 »ukoncentreret« og 5, hvor diagnose ikke kunne stilles, viste det sig, at der uden udvalgets eller centralinstansens kendskab i betydeligt omfang var foretaget tilføjelser til diagnosen »ukoncentreret«, og at disse tilføjelser var angivet i kode. I skrivelse af 8. marts 1963 bad centralinstansen Dem om nærmere oplysninger vedrørende disse kodetegn samt oplysning om, hvilken betydning der skulle tillægges dem, for at man kunne komme videre i bearbejdelsen. De svarede den 10. marts 1963, at kodetegnene havde betydning, og at de skulle medregnes, samt at koden ville blive fremlagt ved det udvalgsmøde, hvor der skulle tages endelig stilling til materialet. Under forhandlinger i udvalget den 22. marts 1963 blev det påpeget, at bearbejdelsen af materialet ikke kunne færdiggøres, så længe tilføjelserne var anført i kode. De protesterede mod udleveringen på grund af mistillid til skolepsykologerne, Danmarks pædagogiske Institut og centralinstansen. Det blev dog vedtaget, at koden ville blive udleveret. På grund af en dagbladsartikel om forsøget nægtede De atter at udlevere koden, og en fornyet drøftelse fandt sted den 8. april 1963. Ved mødet afleverede De et skriftligt indlæg, hvori det bl. a. udtales:

»I. at man fra centralinstansens side nu forlanger vor kode udleveret, strider efter vor mening klart mod udvalgets beslutning . . .

Efter vor mening har det været klart accepteret, at den endelige differentiering af gruppen ukoncentreret først skulle finde sted overfor arbejdsudvalget in pleno, når præ-

verne var overstået, og at bedømmelsen skal finde sted i arbejdsudvalget.

2. Efter vor opfattelse er centralinstansens krav om udlevering af koden på nuværende tidspunkt alene motiveret af, at centralinstansen skal træffe afgørelse om, hvorvidt flere børn skal inddrages i forsøget. En udlevering af koden (– koden fra 25. januar) sker derfor fra vor side, udelukkende for at forsøget ikke skal gå i stå.«

Efter at udvalget havde klargjort, at koden var nødvendig for forsøgets færdiggørelse, udleverede De koden i skrivelse af 8. april 1963, hvori bl. a. anføres følgende om koden:

»f.	}	gælder alle ordet »formodentlig«.
fm.		Et spørgsmålstegn angiver en vis
form.	}	usikkerhed.
o.b.		står for »ordblindhed«
od og ord.	– –	»orddøve«
ox	– –	»opfattelsesretarderet«

Når der ved »ukoncentreret« kun er angivet et kryds, og der ikke på diagnosticeringsarket er føjet nogen oplysning til, betyder det, at vi ikke tager stilling til, om barnet er læsretarderet eller ikke.«

Afdelingsleder Florander bad om yderligere oplysninger, og i skrivelse af 13. april 1964 oplyste De yderligere:

»Det må da stå fast, at afgørende må hoveddiagnosen være, og i første omgang drejer det sig om »læseretarderet« eller »ikke-læseretarderet« indenfor hovedgruppen »ukoncentreret«. Når der med kodetegn står anført »ax«, betyder det, at vedkommende diagnosticør placerer barnet som læseretarderet. Naturligvis kan der stå et »formodentlig« eller et spørgsmålstegn her. Men det tæller jo også. Når som helst der står »ax«, er barnet klart placeret, og andre kodetegn i forbindelse med »ax« er kun for sammen med diagrammet at angive en begrundelse for hoveddiagnosen.

Står der »ox«, angives, at barnet er opfattelsesretarderet, og i dette tilfælde siges der ikke med denne benævnelse alene, om barnet er læseretarderet eller ej. Der vil de øvrige kodetegn sammen med diagrammet være afgørende, og det er jo netop disse tilfælde, vi ønsker at kommentere for hele udvalget ved selve bedømmelsen af materialet.

Afkrydsning af »ukoncentreret« uden nogen som helst kommentar betyder, at vi ikke tager stilling, men det er vist kun anvendt i meget få tilfælde.«

Efter at De således havde redegjort for kodetegnernes anvendelse og betydning, foretog centralinstansen en statistisk bearbejdelse af materialet til belysning af, i hvilket omfang der var overensstemmelse mellem diagnosticørerne indbyrdes og mellem diagnosticørerne og skolepsykologerne. På et møde i udvalget den 6. maj 1963 blev materialet forelagt, og man gennemgik samtlige børns diagnoser udtrykt i tegn og ord til kontrol af, at centralinstansen ikke havde begået aflæsningsfejl forud for de talmæssige opstillinger. En nøjere gennemgang af de elever, der alene var betegnet med hoveddiagnosen »ukoncentreret« måtte man imidlertid afstå fra, da diagnosticørernes kopiark på Deres forlangende var udleveret til diagnosticørerne inden mødet.

De har i Deres henvendelse til mig gjort gældende, at udvalgsvedtagelsen den 3. december 1962 kun kan fortolkes på den af Dem anførte måde, hvis den skal have noget selvstændigt indhold, samt at arbejdsudvalget har været klar over, at De fortolkede vedtagelsen på den omhandlede måde. Til støtte herfor har De bl. a. henvist til et løst bilag til Gladsaxe-rapportens referat af møder i arbejdsudvalg og andre forhandlinger betitlet »Jesper Floranders notatuddrag angående ukoncentrerthed«. I dette bilag, der forelå for udvalget i mødet den 28. oktober 1963, gøres der rede for de oplysninger, som Jesper Florander i tiden omkring forsøget har modtaget vedrørende gruppen »ukoncentrerede«. Det fremgår af uddraget, at de heri anførte oplysninger, hvor intet andet er nævnt, hviler på bemærkninger, som De har fremsat i arbejdsudvalget. Under datoen 12. november 1962 anføres det således i notatet, at De og fuldmægtig Else Andersen har udtalt, at De var enige om, at De angående ukoncentrerthed ville nøjes med denne beskrivelse, og at denne gruppe kunne drøftes særskilt senere. Kun hvor ukoncentrerthed ganske dominerede, kunne der ikke siges yderligere. Under datoen 7. januar 1963 har De telefonisk udtalt, at De ikke ville hænges op på et eventuelt tillæg til »ukoncentreret«, f. eks. »formentlig læsesvag«. Endelig fremgår det af notatet, at De den 31. januar 1963 telefonisk har oplyst, at der kan være grænsetilfælde, hvor ukoncentrertheden kan være let at finde hos normale, men noget sværere hos læseretarderede. De oplyste iøvrigt, at De var

blevet overrasket over det store antal ukoncentrerede, som De havde fundet den første undersøgelsesdag (ca. 80 pct.), samt at De ved denne lejlighed udtalte, at De i udvalget skulle tage stilling til, om de ukoncentrerede er læseretarderede eller ikke. De har overfor mig peget på, at Florander ikke fandt anledning til at protestere over Deres udtalelser ved denne lejlighed.

Ved min gennemgang af rapportmaterialet har jeg iøvrigt ikke fundet oplysninger af betydning for forståelsen af vedtagelsen den 3. december 1962 eller oplysninger, der viser, at De har præciseret Deres opfattelse i umiddelbar tilslutning til vedtagelsen.

Specielt med hensyn til spørgsmålet om udlevering af kopiarkene til diagnosticørerne har De anført, at det var centralinstansen, der herigennem umuliggjorde en nærmere drøftelse af de alene med hoveddiagnosen »ukoncentreret« betegnede børn. Herved har De henvist til Deres udtalelser i Gladsaxe-rapporten, hvorefter grunden til, at De anmodede Florander om udlevering af kopiarkene, alene var, at De efter at have modtaget meddelelse om, at centralinstansen på et møde den 6. maj 1963 ville forelægge sin bearbejdelse af materialet, måtte gå ud fra, at man havde bestemt sig til ikke at videreføre forsøget, hvilket ikke kunne lade sig gøre, når materialet først havde været drøftet. De ønskede derfor ved en gennemgang af kopiarkene at erfare, om grunden til forsøgets standsning var, at overensstemmelsen blev betragtet som så stor, at man fandt diagnosemetodens brugbarhed bevist, eller om det var, fordi man havde fundet overensstemmelsen mellem diagnosticørerne som helhed så ringe, at man af den grund ikke fandt det formålstjenligt at fortsætte forsøget. Florander havde henvist Dem til det andet af centralinstansens medlemmer, skolepsykolog Sv. Færgemann, der erklærede sig indforstået med at udlevere kopiarkene, og De mente heraf at kunne udlede, at centralinstansen havde fundet overensstemmelsen som helhed så stor, at den ikke fandt det nødvendigt hverken med en ny diagnosticeringsrunde eller med en nøjere udskillelse af gruppen »ukoncentrerede«. De fandt det utænkeligt, at udvalget, når det havde udleveret kopierne, ville erklære, at diagnosticørerne ikke havde klaret prøven, uden at lade det komme til den omtalte uddifferentiering, hvilket ville være

umuligt, når kopierne først var udleveret til diagnosticørerne, og disse havde haft lejlighed til indbyrdes sammenligning og kommentarer.

Afdelingsleder Florander har heroverfor peget på, at arbejdsudvalget den 19. september 1962 enstemmigt havde vedtaget, at den begrundede diagnose skulle stilles umiddelbart efter undersøgelsen og nedskrives på de benyttede registreringsark. På foranledning af Dem og fuldmægtig Else Andersen havde udvalget imidlertid den 3. december 1962 vedtaget, at en del af materialet, nemlig de tilfælde, der betegnedes som »ukoncentrerede«, eventuelt kunne vurderes nøjere på et senere tidspunkt. Denne vedtagelse angiver imidlertid ifølge afdelingsleder Florander ikke, som hævded af Dem, at en sådan nøjere vurdering skulle foregå ved et personligt møde mellem arbejdsudvalget og diagnosticørerne. Når et sådant møde ikke fandt sted, er dette således intet brud på udvalgsvedtagelsen. Et møde som det nævnte ville efter afdelingsleder Floranders opfattelse også have været unødvendigt, idet tilfældene af ukoncentrerthed som nævnt allerede ved registreringen var blevet markeret ved kodebetegnelser, hvis betydning De havde gjort utvetydigt rede for i april 1963. Dermed var diagnoserne specificeret, og der forelå således tilstrækkeligt grundlag for en vurdering af diagnosticeringen. Analysen af diagnosticeringsforsøgets første del er således efter afdelingsleder Floranders mening fuldført på et helt forsvarligt grundlag.

I denne forbindelse har undervisningsinspektør Skov Jørgensen peget på, at forsøget gik ud på at vise stemmegaffelundersøgelsens diagnostiske entydighed gennem et af Dem med flere tilvejebragt materiale. Han er nu som dengang ude af stand til at forestille sig en procedure, hvorunder udvalget sammen med diagnosticørerne kunne tage stilling til kodesystemets kombinationsmuligheder. Den af Dem hævdede fortolkning af forsøgsbetingelserne, der havde været uforudset af udvalgets flertal, måtte uden udlevering af koden allerede den 6. maj 1963 have ført til den konklusion, at diagnoserne ikke var umiddelbart sammenlignelige. Alternativet til koden udlevering ville efter undervisningsinspektørens opfattelse have været forsøgets afbrydelse på grund af uenighed om udvalgsvedtagelsen den 3. december 1962.

Danmarks pædagogiske Institut har tilsluttet sig det af afdelingsleder Florander anførte, og skoledirektør Thorkild Hansen har udtalt sig på linie hermed.

Undervisningsministeriet har ligeledes henvist til afdelingsleder Floranders udtalelse og har dernæst anført, at den opfattelse, at den eventuelle senere nøjere vurdering af de af diagnosticørerne som ukoncentrerede betegnede børn i givet fald skulle finde sted ved et møde mellem hele arbejdsudvalget og de enkelte diagnosticører, ifølge rapportmaterialet alene ses at være hævded af Dem og fuldmægtig Else Andersen, men at denne opfattelse ikke er anført i nogen udtalelse af udvalgets flertal.

Ifølge afdelingsleder Floranders notat af 31. januar 1963 og Deres breve af 10. marts samt 8. og 13. april 1963 må det antages, at De dengang har haft den opfattelse, at De og de to andre diagnosticører under en eller anden form skulle have adgang til at kommentere og uddifferentiere de »ukoncentrerede« i udvalget. Det må samtidig lægges til grund, at pkt. 3 i vedtagelsen af 3. december 1962 efter sin ordlyd alene giver udtryk for, at »man eventuelt senere« ville kunne vende tilbage til gruppen »ukoncentreret« med henblik på en nøjere vurdering, uden at det nærmere er fastlagt, under hvilke betingelser og hvorledes dette skulle ske.

Under hensyn hertil og til det iøvrigt oplyste finder jeg det ikke godtgjort, at det ved udvalgmødet den 3. december 1962 eller på noget andet tidspunkt har været aftalt eller besluttet af det samlede udvalg, at diagnosticørerne, forinden den endelige uddifferentiering af gruppen »ukoncentreret« blev foretaget, skulle have lejlighed til enkeltvis overfor det samlede udvalg at stille den endelige diagnose for de børn, man havde henført under gruppen »ukoncentreret«. Jeg finder derfor ikke, at udvalget ved sine dispositioner har handlet i strid med vedtagelsen den 3. december 1962.

B. Bearbejdelsen af forsøgsresultaterne.

De har gjort gældende, at centralinstansen i den statistik, der under Floranders ledelse blev udarbejdet, efter at koden var blevet udleveret, har foretaget grupperinger og sam-

menstillinger, der strider mod Deres oplysninger om kodens betydning og mod protester, som De havde fremsat på møder den 25. april og den 6. maj 1963.

Det fremgår af rapporten, at diagnoserne ved den endelige udarbejdelse af statistikken er opdelt i følgende grupper: »ikke læseretarderede«, »ordblinde«, »læseretarderede«, »måske læseretarderede«, »opfattelsesretarderede«, »ukoncentrerede« samt »diagnose umulig«.

Ifølge rapporten omfattede gruppen »ukoncentrerede« ikke et mindretal, men et flertal af de undersøgte børn. Derfor ville en opgørelse alene på dette grundlag kun udvise en klart begrundet diagnose for knap en fjerdedel af børnene, mens der for de tre fjerdedele vedkommende ikke ville kunne noteres andet, end at de tilhørte den ikke nærmere differentierede gruppe »ukoncentrerede«. Oplysningerne i Deres skrivelser af 8. og 13. april 1963 om kodetegnens betydning viste, at tilføjelserne til »ukoncentrerede« dels angik »læseretarderede«, som i forvejen var anført særskilt på registreringsarket, dels angik udtrykket »opfattelsesretarderede«, der ikke tidligere havde været anvendt, og hvis indhold ikke var defineret.

I en række tilfælde var flere kodetegn anvendt samtidig, uden at det kunne ses, hvilket af dem der skulle være udslagsgivende for diagnosen. Man måtte derfor søge flere oplysninger om koden og dens betydning, hvilket skete ved mødet den 25. april 1963 mellem diagnosticørerne, formanden og centralinstansen. Mødet refereres i rapporten således:

»Ved dette møde opnåedes klarhed over de tilfælde, hvor flere kodetegn var bragt i anvendelse samtidig, således at de klart betegnedes med et kodetegn. Derimod blev der ikke af diagnosticørerne givet sådanne oplysninger om indholdet af de kodetegn, der stod for »læseretarderede« og »opfattelsesretarderede«, at disse tilfælde kunne rubriceres enten sammen med de øvrige diagnoser eller særskilt. Da der alligevel efter centralinstansens opfattelse var opnået større klarhed over materialet og dermed større sikkerhed i bearbejdelsen, udarbejdede centralinstansen nu en ad hoc redegørelse til arbejdsudvalget. Centralinstansen havde herunder lejlighed til at få materialet behandlet af den statistiske afdeling på Danmarks pædagogiske Institut.«

På mødet den 6. maj 1963 forelagdes cen-

tralinstansens bearbejdelse i arbejdsudvalget. Mødet »måtte af de nævnte grunde indledes med en drøftelse af kodetegnens betydning, hvorunder diagnosticørerne samlet fastlagde, hvilke grupperinger af kodetegnene der burde foretages. Efter redegørelsen blev samtlige elevs diagnoser, som de var udtrykt i tegn og ord, gennemgået som kontrol på, at centralinstansen ikke havde begået aflæsningsfejl forud for de talmæssige opstillinger. Her ved viste det sig, at der opstod fortolknings tvivl om 3 tilfælde, hvor skriften dårligt kunne tydes. Disse tre tilfælde endes man om at lade udgå«.

Det fremgår dernæst af Deres og fuldmægtig Else Andersens bemærkninger til udvalgets mødereferater, at De i mødet den 6. maj 1963 havde protesteret mod udvalgets fremgangsmåde. Ad ordene: »Det måtte af de nævnte grunde indledes med en drøftelse af kodetegnens betydning, hvorunder diagnosticørerne samlet fastlagde, hvilke grupperinger af kodetegnene, der burde foretages« har De i rapporten anført:

»Vi protesterede i udvalget mod denne fremgangsmåde med en summarisk opstilling af kodetegnene, der ikke tillod en bedømmelse ud fra diagrammerne. Vi gjorde klart opmærksom på, at en sådan fremgangsmåde ville være behæftet med grove skøn, og vi forlangte, at hvert barns diagram skulle gennemgås, for så vidt barnet var placeret i gruppen »ukoncentreret«, men vor anmodning herom blev afvist.«

I Deres og fuldmægtig Else Andersens skrivelse af 24. september 1965 og i Deres i rapporten optagne kommentarer af 29. januar 1964 til centralinstansens redegørelse for planlægning og gennemførelse af stemmegaffelundersøgelsen kritiserer De, at der i centralinstansens statistik arbejdes med et modsætningsforhold mellem diagnoserne »måske læseretarderet«, »opfattelsesretarderet«, »ukoncentreret« og »læseretarderet«. Efter Deres mening måtte en opstilling, der blev foretaget, uden at diagnosticørerne havde haft adgang til en nærmere redegørelse og endelig diagnosticering med hensyntagen til diagrammerne for de enkelte børn, hvile på henholdsvis de klart placerede tilfælde og på kodetegnene til gruppen »ukoncentreret«. Efter Deres mening kan der i så fald ikke regnes med modsætninger mellem på den ene side »ax« med tilføjelserne »?«, »fmodtl«, »anta-

gelig« eller »måske« og på den anden side »ox« og »ukoncentreret« uden andre bemærkninger. Der kan heller ikke regnes med modsætning mellem på den ene side »ax« og på den anden side »ax« med de ovenfor nævnte tilføjelser. For overhovedet at få en opstilling må der regnes med modsætning mellem på den ene side »ordblind« og »ax« og på den anden side »ox« og »ukoncentreret« uden andre bemærkninger. Strengt taget ville det end ikke være nødvendigt at regne med modsætning i disse tilfælde, men i så fald ville det være umuligt overhovedet at lave nogen opstilling.

Til disse bemærkninger har undervisningsinspektør Skov Jørgensen udtalt, at han allerede på mødet hos den daværende undervisningsminister Helveg Petersen den 1. juli 1963 understregede, at udvalget efter hans skøn ikke havde foretaget noget skridt under forsøgsvirksomheden uden forudgående enighed i udvalget. Det var Skov Jørgensens opfattelse, at denne enighed også blev opnået, da spørgsmålet om fordeling af »ukoncentreret« i diagnosegrupper fandt sted. Materialet kunne på daværende tidspunkt ikke gøres op uden denne fordeling. Skov Jørgensen mener, at den langvarige drøftelse trods megen modvilje fra Deres side var blevet afsluttet med, at Danmarks pædagogiske Instituts fremgangsmåde blev accepteret som det eneste alternativ til forsøgets ophør.

Afdelingsleder Florander har anført, at han til mødet den 6. maj 1963 medbragte en række opstillinger over diagnoserne, hvor diagnosegrupperne var sammenholdt på samtlige måder, det var logisk muligt. Af disse opstillinger kom på mødet alene de i anvendelse, som efter diagnosticørernes afgørelse på mødet kunne betragtes som relevante. Dette fremgår også af de bilag vedrørende mødet, som arbejdsudvalgets formand udsendte til medlemmerne. Disse omfattede:

Tabel uden nummer: udvælgelseskriterier,

Tabel uden nummer: sammensætning af eleverne,

Tabel uden nummer: diagnosebetegnelser,

Tabel nr. 4: sammenhæng diagnosticør I og diagnosticør II, 40 elever,

Tabel nr. 5: sammenhæng diagnosticør I og diagnosticør III, 39 elever,

Tabel nr. 6: sammenhæng diagnosticør II og diagnosticør III, 33 elever,

Tabel nr. 13: sammenhæng diagnosticør/skollekriterier,

Tabel nr. 13 a: samme i procent,

Tabel uden nummer (13 b) do.

Florander har oplyst, at inden tabellerne blev gennemgået, blev det ud fra tabellen over diagnosebetegnelser drøftet, hvilken gruppering af disse der kunne foretages. Efter diagnosticørernes anvisning valgtes først at sammenslå »læseretarderet« og »måske læseretarderet«, og denne gruppering fremdroges så i tabellerne 4, 5 og 6 vedrørende diagnosticørernes indbyrdes overensstemmelse. Ved drøftelsen af disse tabeller oplyste De, at resultaterne ikke stemte med de opgørelser over diagnoserne, som De selv havde foretaget forinden og medbragt til mødet, og hvorved De havde fundet total enighed i 77 pct. af tilfældene. Dette medførte en gennemgang af samtlige 65 børns diagnoser, hvorved der blev konstateret fuldstændig enighed om diagnosen mellem centralinstansen og diagnosticørerne. Som tidligere nævnt vedtoges det dernæst at lade 3 børn udgå af forsøget på grund af uenighed om tydingen. Først herefter blev tabellerne 13, 13 a og (13 b) gennemgået. De blev på samme vis som de øvrige tabeller valgt som dem, der passede til den af diagnosticørerne fastlagte gruppering. Heller ikke herunder fremkom der ifølge Floranders redegørelse indsigelser mod grupperingen.

En ændring af grupperingen blev først foretaget ved Deres på arbejdsudvalgets møde den 13. juni 1963 afleverede skriftlige indlæg, hvori De med hensyn til grupperingen af diagnoserne fremsatte de betragtninger, som er refereret ovenfor. Ifølge afdelingsleder Florander blev konklusionen draget under den videre bearbejdelse af materialet.

Det fremgår af Danmarks pædagogiske Instituts redegørelse for udarbejdelsen af materialet, at man forsøgsvis har lavet statistiske opstillinger, der tog hensyn til forskellige diagnosegrupperinger. Man havde således opstillet et udkast til en statistik baseret på, at diagnosebetegnelserne »ordblind« og »læseretarderet« skulle betragtes som én diagnosegruppe. I så fald ville overensstemmelsen mellem diagnosticørerne I og II udgøre 55 pct., mens rent gætteri ville kunne have bevirket en overensstemmelse på ca. 40 pct. Overensstemmelserne mellem de øvrige diagnosticører

ville end ikke komme op over niveauet for gætteri.

Hvis man derudover forsøgsvis også sammenfattede diagnoserne »opfattelsesretarderet« og »ukoncentreret« som en anden diagnosegruppe ved siden af den ovenfor omtalte, ville dette udvise en overensstemmelse mellem diagnosticørerne I og II på 62,5 pct., hvor gætteri alene ville bevirke en overensstemmelse på ca. 45 pct. Overensstemmelse mellem diagnosticørerne I og III ville omfatte 53,8 pct. af børnene, mens gætteri alene ville kunne medføre en overensstemmelse på ca. 33 pct. Endelig ville overensstemmelsen mellem diagnosticørerne II og III ikke nå over gætteri-niveauet.

Også med hensyn til diagnosen »måske læseretarderet« havde man foretaget fornyede beregninger. Denne gruppe kunne betegnes som en mellemgruppe og var ifølge de senere oplysninger fra diagnosticørerne hverken i modsætning til »ordblind« og »læseretarderet« eller til »opfattelsesretarderet« og »ukoncentreret«. Denne diagnosegruppe blev holdt for sig selv i bearbejdelsen, og for fuldstændighedens skyld havde Danmarks pædagogiske Institut ladet alle beregninger foretage påny med den ændring, at de børn, som en eller begge diagnosticører havde betegnet som »måske læseretarderet« helt udgik af tabellerne. Ifølge instituttets redegørelse var resultaterne af de statistiske beregninger imidlertid kun blevet ændret uvæsentligt herved, således at det ikke påvirkede konklusionen.

Undervisningsministeriet har henvist til, at spørgsmålet om grupperingen er behandlet gentagne gange i rapporten, og har udtalt, at det næppe er muligt for nogen, der ikke har deltaget i udvalgsarbejdet, at foretage en fuldstændig vurdering og afvejning af de om spørgsmålet fremsatte synspunkter. Ministeriet finder imidlertid ikke, at det kan bestrides, at der med de i Deres breve givne oplysninger var tilvejebragt mulighed for at foretage en opstilling af diagnoserne i grupper, der svarede til de givne oplysninger.

Ved bedømmelsen af den af Danmarks pædagogiske Institut foretagne bearbejdelse må jeg under hensyn til det i Deres skrivelse af 13. april 1963 til Florander anførte lægge til grund, at de forskellige af diagnosticørerne anvendte tilføjelser til diagnosen »ukoncentreret« ikke nødven-

digvis giver udtryk for skarpe modsætninger. Imidlertid finder jeg, at de forskellige tilføjelser naturligt har kunnet opfattes som udtryk for forskelle med hensyn til den sikkerhed, hvormed diagnosticørerne har ment at kunne placere de pågældende børn. Det må herved erindres, at det var diagnosticørerne, der på eget initiativ traf beslutning om at gøre forskellige tilføjelser til diagnosebetegnelsen »ukoncentreret«, og at De ved udleveringen af koden til disse tilføjelser udtalte, at der skulle tillægges tilføjelserne betydning.

Efter det foreliggende finder jeg herefter ikke at kunne kritisere, at Danmarks pædagogiske Institut fandt det forsvarligt at udarbejde beregninger og statistiske opstillinger på grundlag af den udleverede kode.

C. Forholdet til kontorchef Lauge Dahlgaards statistik.

På mødet i arbejdsudvalget den 13. juni 1963 oplyste De, at De havde anmodet Undervisningsministeriets statistisk-økonomiske konsulent kontorchef Lauge Dahlgaard om bistand med udarbejdelsen af en statistik baseret på de af diagnosticørerne udfærdigede diagrammer over de enkelte kontaktpunkter. Ifølge Deres på mødet afleverede skriftlige indlæg havde en opstilling over kontaktpunkterne på børnenes diagrammer vist en overensstemmelse, der fra statistisk side var karakteriseret som værende så stor, at den ikke kunne forklares ved tilfældige sammenfald.

De har overfor mig gjort gældende, at Danmarks pædagogiske Institut har afvist at tage hensyn til de af Lauge Dahlgaard udarbejdede opstillinger, idet instituttet ikke har ændret sin statistik efter at være blevet gjort bekendt med opstillingerne.

Det fremgår af sagen, at der den 1. juli 1963 blev afholdt et møde i Undervisningsministeriet, hvori bl. a. arbejdsudvalget deltog. Dette møde var indkaldt af daværende undervisningsminister Helveg Petersen, som ønskede at få en redegørelse fra arbejdsudvalget, der kunne offentliggøres snarest. Dette ønske mente bl. a. arbejdsudvalgets formand ikke at kunne imødekomme, da udvalget ikke var færdig med sine drøftelser af undersøgelsesmaterialet. Heri erklærede Florander sig enig med formanden, idet han henviste til, at materialet vedrørende selve diagnoserne var opstillet, men at f. eks. den

af Dem udarbejdede opstilling over reaktionsmønstrene fortsat var under bearbejdelse. Mødet sluttede da også med, at de i bearbejdelsen involverede statistikere blev opfordret til at drøfte bearbejdelsesmåderne.

På et møde den 16. august 1963 vedtog udvalget at anmode Danmarks pædagogiske Institut om efter nærmere aftale med kontorchef Lauge Dahlgaard at gennemgå det materiale, der lå til grund for hans beregninger. Ifølge referatet drøftede udvalget dernæst den 12. september 1963 dele af forslag til en betænkning vedrørende forsøget. Dette arbejde blev afsluttet, uden at man fastsatte noget nyt møde, idet et sådant først skulle indkaldes, når Danmarks pædagogiske Institut havde afsluttet gennemgangen af Lauge Dahlgaards materiale.

Endelig fremgår det af rapporten, at afdelingsleder Florander på det afsluttende møde den 6. april 1964 oplyste, at man ved behandlingen af det fra Lauge Dahlgaard modtagne materiale vedrørende diagrammerne havde fundet sådanne ufuldstændigheder i selve materialets grundlag, at bearbejdelsen ikke ville kunne anvendes i instituttets fortsatte arbejde med forsøget, hvilket man skriftligt havde meddelt Lauge Dahlgaard.

Afdelingsleder Florander har henholdt sig til, at Lauge Dahlgaards bearbejdelser på grund af ufuldstændigheder ikke kunne anvendes, og har udtalt, at han iøvrigt måtte anse en analyse af diagrammerne for sagen uvedkommende. Danmarks pædagogiske Institut har tilsluttet sig denne udtalelse.

Undervisningsministeriet har henvist til afdelingsleder Floranders udtalelse og har efter drøftelse med kontorchef Lauge Dahlgaard oplyst, at Lauge Dahlgaard i begyndelsen af maj 1963 af den daværende minister efter henvendelse fra Dem var blevet anmodet om at drøfte den omkring forsøget på dette tidspunkt foreliggende situation med Dem. Kontorchefen havde foreslået, at man i undersøgelsen inddrog spørgsmålet om, hvorvidt der kunne konstateres en mere end tilfældig overensstemmelse mellem de af de tre diagnosticører i diagrammerne givne beskrivelser af de undersøgte børns reaktioner fra de enkelte kontaktpunkter. En i Lauge Dahlgaards kontor foretaget foreløbig opgørelse, som De iøvrigt kun kender af omtale, blev underhånden tilstillet Danmarks pædagogiske Institut som et led i drøftelser mellem Lauge Dahl-

gaard og Danmarks pædagogiske Instituts statistikere i henhold til opfordringen ved mødet den 1. juli 1963. Når der fra Danmarks pædagogiske Instituts side tales om ufuldstændigheder i materialet, bl. a. i dets grundlag, sigtes der særlig til, at den foretagne tydning af de på diagrammerne foretagne registreringer er diskutabel. Der blev imidlertid af Danmarks pædagogiske Institut gjort et forsøg på at arbejde videre på kontorchef Lauge Dahlgaards beregninger, men forsøget blev resultatløst på grund af uenighed mellem diagnosticørerne og instituttet angående tydningen af de af diagnosticørerne foretagne registreringer. Kontorchef Lauge Dahlgaard har herved peget på, at vanskelighederne ved tydningen af diagrammerne, som også anført af Dem og fuldmægtig Else Andersen, hænger sammen med, at en vurdering af diagnosticørernes overensstemmelse ved beskrivelsen af reaktionerne fra børnenes enkelte kontaktpunkter ikke indgik i den oprindelige plan for forsøget.

Undervisningsministeriet finder ikke at kunne tage stilling til spørgsmålet om materialets større eller mindre ufuldstændighed, men har dog fundet anledning til at bemærke, at De selv i rapporten har gjort opmærksom på, at »da den oprindelige opgave for diagnosticørerne havde været at stille en diagnose, måtte man være klar over, at diagnosticørerne ikke havde været særlig omhyggelige ved indtegningen af diagrammerne, hvor det drejede sig om reaktioner, der var betydningsløse for diagnosen«.

Efter ministeriets opfattelse fremgår det klart af rapporten, at den af udvalget vedtagne undersøgelse af diagnosticeringsmetodens sikkerhed skulle bestå i en undersøgelse af de for diagnoserne til grund liggende diagrammer over de undersøgte børns reaktioner ved stemmegaffelundersøgelsen.

Under et møde på mit kontor den 18. oktober 1965 har kontorchef Lauge Dahlgaard udleveret den del af Undervisningsministeriets interne referat, der omfatter hans udtalelser på mødet den 1. juli 1963. Med hensyn til den overensstemmelse, som Lauge Dahlgaard var nået frem til ved sine opstillinger, hedder det i referatet, at »en talmæssig undersøgelse for 4-5 kontaktpunkters vedkommende havde vist stor overensstemmelse mellem diagnosticørernes svar, men her var der dog tillige stor mulighed for entydighed.

For de 13-14 andre punkters vedkommende var overensstemmelsen bedre, end hvis der kun forelå ren tilfældighed, men om den var god, var dog ikke hermed sagt, da man ikke uden videre kan sige, hvor grænsen går mellem »godt« og »ikke godt«.

Overfor mig har kontorchef Lauge Dahlgaard bl. a. udtalt, at han ikke kan være enig med Dem og fuldmægtig Else Andersen i Deres påstand om, at Danmarks pædagogiske Institut har ignoreret hans opgørelse, hvis dette skal forstås således, at man uden videre har undladt at tage hensyn til den. Man havde, som det fremgår af det ovenfor anførte, netop efter at have modtaget hans opstillinger forsøgt at skabe grundlag for at arbejde videre ad denne vej, men det var mislykkedes på grund af parternes uenighed med hensyn til tydningen af diagrammerne.

Efter det oplyste må det lægges til grund, at Danmarks pædagogiske Institut har forsøgt at indarbejde kontorchef Lauge Dahlgaards opstillinger i det samlede statistiske materiale, men at forsøget herpå blev resultatløst på grund af vanskelighederne ved at tyde diagnosticørernes registreringer på diagnosticeringsarkene. Jeg finder herefter ikke grundlag for at antage, at der kan rettes kritik mod Danmarks pædagogiske Institut på dette punkt.

D. Forsøgets afbrydelse.

I den plan for forsøget, som blev vedtaget af arbejdsudvalget den 18. juni 1962, var det bestemt, at diagnosticeringsforsøget skulle gentages efter ca. 1 måneds forløb. En sådan gentagelse fandt imidlertid ikke sted, hvilket i centralinstansens redegørelse refereres således:

»Efter den oprindelige plan skulle de samme børn have været undersøgt igen af de samme diagnosticører ca. en måned senere. Denne gentagelse af diagnosticeringen udgik imidlertid på grund af de resultater, som den første undersøgelsesuge havde givet.«

I Danmarks pædagogiske Instituts i rapporten optagne redegørelse for bearbejdelsen af stemmegaffelforsøget anføres:

»Et fjerde moment blev bragt ind i sagen, da observatørerne den næstsidste forsøgsdag afslørede, at diagnosticør II var i besiddelse af notater med diagnoser på (4) børn, vedkommende endnu ikke havde undersøgt, men som var undersøgt tidligere af de to andre

diagnosticører. Disse oplysninger kunne således kun stamme fra en af de andre diagnosticører eller fra dem begge. Denne kommunikation var et så groft brud på givne og moralsk selvfølgeligelige forudsætninger for hele forsøget, at instituttet alvorligt overvejede at afbryde sin assistance.

Man besluttede sig dog til at fortsætte, da forsøgsrækken var omtrent afsluttet, og under bearbejdelsen at have opmærksomheden rettet mod den illegitime kommunikation.

Dette moment ændrede forsøgsvilkårene således, at det forsøgsteknisk ikke var muligt at foretage den iøvrigt ønskelige suppleringsforsøget ved at forøge antallet af børn eller at fortsætte med den i arbejdsudvalgets redegørelse for planlægningen omtalte gentagelse af forsøget.«

De og fuldmægtig Else Andersen gjorde i skrivelser af 8. januar 1965 og under samtalen den 25. februar 1965 gældende, at centralinstansens beslutning om ikke at gentage diagnosticeringsforsøget var truffet på et utilstrækkeligt grundlag. De anførte i denne forbindelse, at Florander ved mødet i Undervisningsministeriet den 1. juli 1963 havde udtalt, at han endnu ikke havde færdigbehandlet talmaterialet fra Gladsaxe-forsøget.

Florander har heroverfor udtalt, at han på grundlag af den forefundne kommunikation som Danmarks pædagogiske Instituts repræsentant overfor arbejdsudvalget måtte fremsætte forslag om, at gentagelsen af diagnosticeringsforsøget udgik. Han har yderligere anført, at dette i forbindelse med resultaterne af de påfølgende analyser førte til, at centralinstansen i sin redegørelse, der blev forelagt arbejdsudvalget den 16. august 1963, kunne sammenfatte forholdet med udtalelsen om, at »denne gentagelse af diagnosticeringen udgik imidlertid på grund af de resultater, som den første undersøgelsesuge havde givet«.

Undervisningsministeriet har i skrivelser af 21. august 1965 anført, at De i rapporten gav udtryk for den opfattelse, at der er ændret forklaring med hensyn til grunden til, at diagnosticeringsforsøget ikke blev gentaget, idet dette først er begrundet med den omtalte kommunikation mellem diagnosticørerne og derefter med de resultater, den første undersøgelse gav. Undervisningsministeriet fandt imidlertid ikke grundlag for at kritisere afdelingsleder Floranders forklaring på den af

Dem påpegede forskel mellem de givne begrundelser, der refererede sig til forskellige stadier af undersøgelsen.

I skrivelsen af 24. september 1965 indvendte De heroverfor, at ministeriet byttede om på rækkefølgen af begrundelserne for standsningen af forsøget. Danmarks pædagogiske Institut angav ikke som første årsag den »illegitime kommunikation« og senere den første forsøgsuges resultater. Det var lige omvendt. Afdelingsleder Florander begrundede først afbrydelsen med den første forsøgsuges resultater, og det var først, da han blev hårdt trængt af Dem og fuldmægtig Else Andersen på dette punkt, at han tog sin tilflugt til påstanden om »illegitim kommunikation«. Efter Deres opfattelse bragte ministeriet sig i en dobbeltstilling ved på den ene side at acceptere påstanden om »illegitim kommunikation« og på den anden side at gå ind for, at der kan drages konklusioner ud fra materialet. Det måtte forekomme mere end påfaldende, at der i centralinstansens redegørelse overhovedet ikke henvises til kommunikationen som årsag til afbrydelsen af forsøget.

Specielt med hensyn til påberåbelsen af den stedfundne kommunikation anførte De, at denne ikke måtte tages i betragtning, idet den omtalte seddel var blevet fundet i en taske hos en af diagnosticørerne, og det ikke var blevet påvist, at diagnosticøren havde haft sedlen fremme, til trods for at han hele tiden havde været observeret gennem fjernsyn. Man var dernæst fortsat med forsøget, og udvalget havde på et møde fastslået, at der ikke skulle tillægges det passerede betydning, idet det samtidig havde afslået Deres anmodning om, at de optagne lydbånd med børnenes oplysninger blev sammenholdt med de i diagrammerne indtegnede svar for at se, om der var indtegnnet andet end det, børnene havde oplyst. De fandt derfor, at det var et groft misbrug overhovedet at omtale sagen, og henviste endelig til, at Florander enten burde have afbrudt forsøget, da kommunikationen var blevet konstateret, eller også have opgivet enhver tanke om, at materialet af den grund var mere eller mindre værdiløst.

I skrivelse af 15. februar 1965 har Undervisningsministeriet i anledning af Deres udtalelse om, at ministeriet har byttet om på rækkefølgen af begrundelserne for standsnin-

gen af forsøget, bemærket, at en del af aktstykkerne i den for ministeriet foreliggende rapport er udaterede. Ud fra de i mødereferatet givne oplysninger kan man imidlertid så vidt ses regne med, at centralinstansens redegørelse for planlægningen og gennemførelsen af stemmegaffelundersøgelsen er blevet udarbejdet før Danmarks pædagogiske Instituts redegørelse for bearbejdelsen af dens resultater. Ministeriet har således for så vidt med hensyn til den indbyrdes rækkefølge af de for afbrydelsen af forsøget givne grunde misforstået den af Florander givne forklaring, formentlig fordi den i centralinstansens redegørelse givne begrundelse i Floranders erklæring betegnes som en sammenfatning på grund af den i sagen omtalte kommunikation i forbindelse med resultaterne af de påfølgende analyser. På den anden side synes centralinstansens redegørelse først at være blevet forelagt for arbejdsudvalget på et tidspunkt, da der var foretaget en foreløbig bearbejdelse af resultaterne af diagnosticeringen.

I anledning af at De i skrivelsen af 24. september 1965 har hævdet, at ministeriet bringer sig i en dobbeltstilling ved på den ene side at acceptere påstanden om »illegitim kommunikation« og på den anden side at gå ind for endelige konklusioner, har ministeriet endelig bemærket, at man ikke kan være enig heri, idet forholdet er det, at graden af overensstemmelse mellem de af diagnosticørerne stillede diagnoser ikke blev fundet tilstrækkelig, og at en »illegitim kommunikation« mellem diagnosticørerne, hvis den har influeret på diagnoserne for de pågældende børn, ikke kan antages at have forringet overensstemmelsesgraden.

Ifølge referatet af mødet i Undervisningsministeriet den 1. juli 1963 udtalte udvalgets formand, at udvalget var i gang med en opgørelse af resultaterne. En rent foreløbig opgørelse fra udvalgets side var opstillet, mens De var fremkommet med en anden opgørelse. På et senere tidspunkt under mødet udtalte afdelingsleder Florander, at »instituttets opstilling var kun et udkast, og på mødet havde man kun drøftet, hvad tegnene på diagrammerne betød. Han havde derpå bearbejdet materialet, så enhver opstilling kunne foretages. Vedrørende Deres opstillingsform angående kontaktpunkternes entydighed forelå der forskellige uklarheder for Danmarks pædagogiske Institut, som ikke

havde haft megen tid til at gennemgå den. Den måtte bearbejdes statistisk«.

Det fremgår af rapportens mødereferat, at De i anledning af en avisartikel den 17. december 1963, der omtalte den stedfundne kommunikation, på et møde i udvalget den 6. januar 1964 anmodede om, at »udvalget ville foranledige, at lydbandene i forbindelse med den den 21. februar 1963 konstaterede episode på Søborg Skole måtte blive afspillet i udvalgets og diagnosticørernes nærværelse for at få fastslået, om der var indtegnet andet på diagnosticeringskemaerne, end hvad børnene har oplyst«. Det hedder videre i mødereferatet, at »denne anmodning afvistes af det øvrige udvalg under henvisning til, at det samlede udvalg tidligere havde besluttet ikke at tillægge dette forhold nogen betydning for det endelige forsøgsresultat«.

Arbejdsudvalgets beslutning om ikke at tillægge den stedfundne kommunikation »nogen betydning for det endelige forsøgsresultat« ses ikke at have været til hinder for, at man i overvejelserne vedrørende en gentagelse af diagnosticeringsforsøget inddrog den nævnte episode, der i Danmarks pædagogiske Instituts redegørelse er betegnet som et groft brud på givne og moralsk selvfølgelige forudsætninger for hele forsøget. Den i centralinstansens redegørelse givne begrundelse for, at forsøget ikke gentages, ses iøvrigt ikke at være i en sådan modstrid med den af Danmarks pædagogiske Institut givne begrundelse, at dette forhold kan have nogen betydning for bedømmelsen af beslutningen om ikke at gentage forsøget.

Jeg skal herefter udtale, at det ikke kan anses for godtgjort, at der ikke har været tilvejebragt et forsvarligt grundlag for beslutningen om at undlade at gentage diagnosticeringsforsøget.

E. Sammenfattende bemærkninger.

I Deres skrivelse af 24. september 1965 har De og fuldmægtig Else Andersen anført, at det væsentligste for Dem er, at Danmarks pædagogiske Instituts negative konklusion med hensyn til resultatet af forsøget ikke får lov at stå. Dette giver mig anledning til at bemærke, at min undersøgelse – som anført foran – i hovedsagen har måttet vedrøre de af Dem rejste klagepunkter, og at jeg allerede ved samtalen den 25. februar 1965 meddelte Dem, at min undersøgelse ikke ville omfatte selve diagnosticeringsmetoden.

Det fremgår iøvrigt af sagen, at De og fuldmægtig Else Andersen var medlemmer af arbejdsudvalget og tillige var diagnosticører, og at afdelingsleder Florander var tilfornordnet udvalget og samtidig skulle forestå bearbejdelsen af forsøgene. Dette forhold har efter alt foreliggende været en af hovedårsagerne til, at der indenfor udvalget opstod uoverensstemmelser med hensyn til den rette forståelse af udvalgets vedtagelser. Det er særlig beklageligt, at der opstod uoverensstemmelser vedrørende udvalgsvedtagelsen den 3. december 1962 og vedrørende grupperingen af tilføjelserne til diagnosen »ukoncentreret«. Det foreliggende materiale giver mig imidlertid ikke tilstrækkeligt grundlag for at lægge ansvaret for deres opståen på centralinstansen eller arbejdsudvalgets flertal. Det må samtidig erindres, at alternativet til den af udvalget og centralinstansen fulgte fremgangsmåde efter det foreliggende og som fremhævet af Florander og Skov Jørgensen var en afbrydelse af forsøget. Det forhold, at man har foretrukket det første af disse alternativer, finder jeg ikke bør bebrejdes centralinstansen eller arbejdsudvalget.«

21. *Erstatning for et af statsbanerne foretaget muldoplæg måtte anses for indeholdt i en af taksationskommissionen tilkendt yderligere ulempeerstatning. (J. nr. 499/65).*

A klagede over en af Generaldirektoratet for Statsbanerne truffet afgørelse, hvorefter spørgsmålet om ydelse af erstatning for et af statsbanerne foretaget muldoplæg efter

statsbanernes formening var endelig og fuldt afgjort med den ham af Taksationskommissionen for anlægget af et 2. spor Orehoved-Nykøbing Falster tillagte erstatning. A gjorde

i denne forbindelse gældende, at besigtigelses- og ekspropriationskommissionen havde foretaget urigtigt protokollat af en ekspropriationsforretning foretaget den 30. august 1963 som et forsøg på magtfordrejning i statsbanernes favør ved at protokollere hans krav som et ekspropriationskrav.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at ekspropriationskommissionen ved en ekspropriationsforretning den 22. november 1946 indgik forlig med A om erstatning for arealafståelse m. v. Som et led i forliget bestemtes det, ifølge udskriften af forhandlingsprotokollen, 9. hefte, side 83, at A uden vederlag modtog et på Orehoved-Nykøbing Falster banens højre side afskåret eksproprieret areal på ca. 290 m², hvilket areal skulle stilles til hans rådighed, når et viaduktanlæg i forbindelse med det projekterede anlægsarbejde var udført.

De anlægsarbejder, hvortil der ved ovennævnte ekspropriationsforretning var foretaget ekspropriation, kom imidlertid ikke straks til udførelse, og i skrivelse af 15. december 1956 rettede A henvendelse til statsbanerne om, hvorvidt en del af anlægsarbejdet – anlæg af en 4–5 meter privat fællesvej langs skellet mod hans ejendom til afløsning af en eksisterende privat fællesvej, der forløb gennem hans ejendom – måtte blive udført. Den 7. februar 1957 svarede statsbanerne, at man i forbindelse med udførelsen af forlængelsen af krydsningssporet på Tingsted station ville udføre den ønskede forlægning af den private fællesvej, hvilket formentlig ville ske i løbet af foråret eller sommeren 1957.

I skrivelse af 12. marts 1957 fremsatte A ønske om, at vejanlægget snarest måtte blive påbegyndt, og at det afskårne areal, som ifølge forliget af 22. november 1946 skulle tillægges hans ejendom, når viaduktanlægget var udført, måtte blive overdraget ham pr. 1. april 1957, og i skrivelse af 30. april 1957 svarede statsbanerne, at uanset at arealet først skulle stilles til rådighed, når viaduktanlægget var udført, ville der formentlig ikke være noget til hinder for, at A overtog arealet, når den private fællesvej var udført, ligesom statsbanerne ikke havde noget at indvende mod, at han ved forhandling med lejereren af det pågældende areal eventuelt opnåede dennes tilsagn om afståelse af arealet på et tidligere tidspunkt. Den 30. maj 1957 meddelte A statsbanerne, at han havde truffet aftale

med den pågældende lejer om opførelsen af en tilbygning ind over skellet til det omhandlede areal. Han sendte tillige statsbanerne en skitse af den påtænkte tilbygning, og ved skrivelse af 12. juni 1957 godkendte statsbanerne skitsen.

I skrivelse af 4. november 1959 til generaldirektoratet anførte A, at der til overføringsanlægget i nærheden af hans ejendom medgik betydelig større arealer af ejendommen, end der var eksproprieret til dette formål i 1946, samt at overføringsanlægget direkte ville komme til at berøre den af ham i 1957 opførte, af statsbanerne godkendte tilbygning. A anførte herefter, at grundlaget for den i sin tid fastsatte erstatning var forrykket, og at han følte sig berettiget til at fremsætte krav om yderligere erstatning. Generaldirektoratet oversendte hans skrivelse til kommissarius ved statens ekspropriationer på øerne, der i skrivelse af 4. januar 1960 meddelte A, at der ville blive afholdt en ny ekspropriationsforretning som følge af en ændring af projektet.

Den 7. juli 1960 afholdtes den nye ekspropriationsforretning, ved hvilken lejlighed yderligere areal blev eksproprieret. Der blev i forbindelse hermed ifølge udskriften af forhandlingsprotokollen, hefte 22, side 1, indgået et skriftligt forlig med A, hvorefter han for det eksproprierede areal og for samtlige ulemper som følge af det ændrede projekt fik tillagt 6.000 kr. i erstatning, og ved et foreløbigt regnskabsmøde den 6. juli 1961 fik han udbetalt forskud på erstatningen.

I skrivelse af 31. maj 1963 til kommissarius ved statens ekspropriationer på øerne forbeholdt A sig ved det kommende regnskabsmøde at nedlægge krav om at få tillagt en passende erstatning for afsavn af og forringelse af det ham tillagte jordstykke, der af statsbanerne i 30 måneder under bygning af overføringsanlægget havde været benyttet til muldjordsdepot. Hans skrivelse blev af kommissarius forelagt statsbanerne, der i skrivelse af 9. juli 1963 til kommissarius anførte, at det var korrekt, at det omtalte areal havde været anvendt til muldjordsdepot. Det havde ikke været muligt for statsbanerne at konstatere, om der havde foreligget nogen aftale herom, men hverken A eller andre lodsejere, der var i en lignende situation, havde tidligere overfor statsbanerne eller entreprenøren rejst krav om erstatning for anvendelsen eller

rejst indvending mod benyttelsen. Statsbanerne anførte i denne forbindelse, at det omhandlede afskårne areal i henhold til ekspropriationsforretningen den 22. november 1946 først skulle stilles til A's rådighed, når viaduktanlægget var udført. Imidlertid havde man fra statsbanernes side, i anledning af at han havde presserende planer om tilbygning til sin ejendom, den 30. april 1957 meddelt ham, at der formentlig ikke ville være noget til hinder for, at arealet kunne overdrages til ham, når den private fællesvej langs ejendommens vestlige skel var udført eller tidligere, såfremt han kunne opnå tilsgagn fra lejeren af arealet om afståelse af dette på et tidligere tidspunkt. Det skyldtes således imødekommenhed fra anlæggets side, at A havde haft rådighed over det omhandlede areal på det tidspunkt, hvor muldoplægget havde fundet sted. Herefter henstillede statsbanerne til kommissarius, hvorvidt der burde tillægges A en tillægserstatning for den skete benyttelse af arealet.

Den 17. juli 1963 meddelte kommissarius A, at spørgsmålet om erstatning for muldoplægget ville blive behandlet af vedkommende besigtigelses- og ekspropriationskommission i det endelige regnskabsmøde, der fandt sted den 30. august 1963. På mødet afleverede A en skrivelse af samme dato, hvori han stillede krav om en yderligere erstatning, som var opgjort til 5.292 kr. + renter, idet han gjorde gældende, at muldoplægget havde hindret ham i at opføre et kølelager til frugt.

Ifølge udskrift af forhandlingsprotokollen, hefte 27, side 186, blev det bestemt, at A skulle have en passende erstatning for benyttelsen af arealet. Kommissionen tilbød ham en erstatning på 200 kr. Han erklærede, at han ikke kunne acceptere den tilbudte erstatning og derfor ønskede denne fastsat ved taksation.

Herefter henvistes sagen til taksation, der fandt sted den 5. december 1963. Ved taksationsforretningen afleverede A til taksationskommissionen en kopi af hans erstatningsberegning af 30. august 1963. Endvidere afleverede han en skrivelse af 3. december 1963, hvori han anførte, at når han i sommeren 1958 overhovedet havde overladt statsbanerne det omhandlede areal til muldjordsdepot, var det udfra den faste overbevisning, at statsbanerne ganske naturligt måtte være indstillet på at betale, hvad denne ydelse måtte

koste, eftersom der allerede i 1957 var givet ham rådighedsret over arealet. Ligeledes var det udfra den overbevisning, at det i overensstemmelse med almindelige retsregler måtte tilkomme den ydende og ikke den nydende part i sagen til sin tid at opsummere den tilståede ydelse i kroner og ører.

Videre anførte A i skrivelser af 3. december 1963, at han fra et medlem af besigtigelses- og ekspropriationskommissionen havde fået oplyst, at det fra statsbanernes side under sagens behandling den 30. august 1963 – på et tidspunkt, da A endnu ikke var tilstedt adgang til forhandlingsbordet – som et vigtigt argument i sagen var blevet gjort gældende, at muldjordsdepotet var fjernet, da kommissionen den 7. juli 1960 havde aflagt A besøg, og at man derfor ikke nu, når A ikke allerede dengang havde fremsat krav om erstatning, kunne tage et sådant erstatningskrav til følge. Heroverfor anførte A, at muldjordsdepotet var intakt lige til ca. 1. maj 1961, og at han derfor ikke før dette tidspunkt kunne opgøre sit erstatningskrav.

Ifølge udskriften af taksationsprotokollen havde statsbanernes repræsentanter på mødet givet følgende fremstilling af sagen:

»Ved ekspropriationsforretningen den 22. november 1946 erholdt ejeren uden vederlag overdraget et fra naboejendommen matr. nr. 7 a ibd. afskåret og eksproprieret areal af størrelse ca. 290 m², hvilket areal dog først skulle stilles til ejerens rådighed, efter at arbejderne vedrørende det umiddelbart nord for hans ejendom vedtagne viaduktanlæg var udført.

I 1957 modtog statsbanerne en forespørgsel fra ejeren, der da havde planer om at opføre et frugtkølelager på arealet, om dette straks kunne stilles til hans rådighed, uanset at viaduktarbejderne endnu ikke var afsluttet.

Ved skrivelse af 30. april 1957 svarede statsbanerne imødekommende på ejerens forespørgsel, dog med det forbehold at arealets tidligere ejer, til hvem det midlertidigt var udlejet, indgik på at fravige lejemålet. Imidlertid realiserede A ikke sine planer om opførelsen af kølelageret, og dette bevirkede, at arealet blev midlertidigt benyttet af anlægget til muldjordsdepot fra sommeren 1958 til foråret 1961.

Det senere opførte kølelager, der er taget i brug i efteråret 1962, er delvis beliggende på det omskrevne afskårne areal.

Ejeren har ikke, da statsbanerne i året 1958 gjorde ham bekendt med, at arealet agtedes benyttet til muldoplæg, henledt statsbanernes opmærksomhed på, at dette ville være til større gene for ham, og han er ej heller ved ekspropriationsforretningen den 7. juli 1960, hvor der blev udleveret ham et skriftligt forligstilbud om en erstatning på 6.000 kr. for en yderligere arealerhvervelse fra hans ejendom som følge af en ændring af viaduktprojektet, fremkommet med besværligheder over muldoplægget. I så fald ville statsbanerne straks have foranlediget den oplagte muldjord fjernet fra arealet i det for byggeriets gennemførelse fornødne omfang.«

Taksationskommissionen fandt ikke grundlag for at antage, at statsbanernes benyttelse af det pågældende areal til muldoplæg kunne have været den afgørende årsag til, at det påtænkte kølelager først var opført i 1962, og kunne derfor ikke lægge A's synspunkter til grund for beregningen af erstatningen, der herefter fastsattes til 500 kr. + renter.

I skrivelse af 24. november 1963 klagede A til ministeren for offentlige arbejder over, at ekspropriationskommissionen efter hans opfattelse havde behandlet hans sag på en sådan måde, som ikke var i grundlovens ånd, og i uoverensstemmelse med kommissionens status, samt at der ikke ved mødet den 30. august 1963 fra kommissariatets side blev vist A et rimeligt og tilbørligt hensyn. Endvidere gentog han, at der fra statsbanernes side overfor kommissionen var fremsat urigtige oplysninger på et tidspunkt, hvor han ikke var til stede. A's klage blev gennem kommissarius forelagt Generaldirektoratet for Statsbanerne, der i skrivelse af 5. januar 1964 udtalte, at statsbanernes repræsentanter ved det omhandlede møde ikke var fremkommet med en udtalelse som den af ham anførte, idet de om ekspropriationsforretningen den 7. juli 1960 blot havde udtalt, at han ved denne forretning ikke benyttede lejligheden til at gøre indvendinger mod det foretagne muldoplæg. Der blev intet anført om, at muldjorden skulle være fjernet, og statsbanernes repræsentanter var vidende om, at muldjorden først ville blive fjernet på et senere tidspunkt.

Kommissarius videresendte den 22. januar 1964 generaldirektoratets udtalelse til ministeren og anførte, at såvel A som statsbanernes repræsentanter under mødet den 30. august

1963 havde lejlighed til at fremsætte de bemærkninger, som de fandt anledning til, og at han måtte afvise påstanden om, at sagen ikke af ham skulle være behandlet absolut uvildigt. Endelig anførte han, at forordningen af 5. marts 1845, § 1 in fine, indeholdt fornøden hjemmel til foretagelse af ekspropriation til et midlertidigt muldoplæg som det i sagen omhandlede.

Den 2. marts 1964 svarede ministeren A i overensstemmelse med de indhentede udtalelser. På en fornyet henvendelse fra ham meddelte ministeren i skrivelse af 4. november 1964, at hans henvendelse ikke gav ministeren anledning til at fremkomme med andre bemærkninger end dem, han havde givet udtryk for.

I skrivelse af 20. november 1964 rettede A henvendelse til mig og rejste det spørgsmål, om der ikke udover den ham tillagte ekspropriationserstatning tilkom ham et pengebeløb for statsbanernes benyttelse af hans jord til muldoplæg støttet på almindelige kontraktsregler. I skrivelsen gjorde A tillige gældende, at ekspropriationskommissionen efter hans mening havde gjort sig skyldig i forsøg på magtfordrejning ved at protokollere hans krav som et ekspropriationskrav.

Den 23. december 1964 oversendte jeg A's skrivelse til generaldirektoratet til behandling af spørgsmålet om, hvorvidt han havde et krav på erstatning støttet på almindelige kontraktsregler, og i skrivelse af 15. februar 1965 afviste statsbanerne hans krav om erstatning på kontraktsretligt grundlag, idet sagen efter statsbanernes formening var endeligt og fuldt afgjort ved den ham af taksationskommissionen tillagte erstatning.

Generaldirektoratet henholdt sig overfor mig til de allerede afgivne udtalelser og tilføjede, at der ikke med A var truffet særlig aftale om erstatning (f. eks. lejemaal), og da ekspropriationskommissionen havde afsagt kendelse ved forretningen den 30. august 1963, måtte statsbanerne holde for, at sagen var endeligt afgjort hermed, bortset fra at fastsættelsen af erstatningens størrelse kunne indtænkes for domstolene.

Den ledende landinspektør henholdt sig som formand for taksationskommissionen til det i taksationsprotokollen for forretningen den 5. december 1963 anførte, der er refereret ovenfor.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere det af myndighederne indtagne standpunkt, hvorefter A's erstatningskrav i anledning af det foretagne muldoplæg måtte anses for afgjort ved den ham af taksationskommissionen den 5. december 1963 tilkendte yderligere ulempeerstatning på 500 kr. Jeg lagde herved vægt på, at § 1 i forordningen af 5. marts 1845 omfatter muldoplæg, at A i skrivelse af 31. maj 1963 til kommissarius rejste spørgsmål om erstatning i anledning af muldoplægget, at kommissarius i skrivelse af 17. juli 1963 bekræftede, at A's krav ville blive behandlet på det kommende regnskabs-

møde, og at A ved dette møde forlangte erstatningen fastsat ved taksation.

Dernæst fandt jeg ikke, at de foreliggende oplysninger kunne give mig grundlag for at kritisere sagens behandling hos kommissarius, taksationskommissionen, Generaldirektoratet for Statsbanerne og ministeren for offentlige arbejder.

Jeg tilføjede, at ethvert spørgsmål om en ekspropriations lovlighed og erstatningens størrelse ifølge grundlovens § 73, stk. 3, kan indbringes for domstolene, der ligeledes har den endelige afgørelse af, om A kunne hævde et civilretligt krav overfor statsbanerne.

22. *Fundet det beklageligt, at en udtalelse fra Boligministeriets kommitterede i Byplansager var forsinket godt et halvt år på grund af en ekspeditionsfejl, og at en erindringskrivelse til ministeriet vedrørende sagen ikke blev besvaret. (J. nr. 359/65).*

I marts 1965 klagede A over den tid, der var medgået til Boligministeriets besvarelse af en forespørgsel fra ham vedrørende en af Arbejdernes Andels-Boligforening overfor hans ejendom opført beboelsesejendom, hvilken forespørgsel jeg den 22. juli 1964 havde oversendt til Boligministeriet.

Det fremgik af sagen, at Boligministeriet den 29. juli 1964 forelagde A's forespørgsel for Vejle byråd, der dagen efter anmodede bygningsmyndigheden i kommunen om en redegørelse, og at bygningsinspektøren den 30. september 1964 afgav den ønskede redegørelse til bygningsrådet.

I skrivelse af 12. september 1964 erindrede A Boligministeriet om forespørgselen, og den 8. oktober 1964 meddelte ministeriet ham, at besvarelsen afventede en udtalelse fra Vejle byråd, der samtidig blev anmodet om at fremskynde sagens behandling.

Den 9. oktober 1964 videresendte bygningsrådet bygningsinspektørens redegørelse til byrådet, der samme dag sendte sagen tilbage til Boligministeriet, hvor sagen den 21. s. m. gik til behandling i arkitektafdelingen, hvorfra den den 6. november 1964 blev forelagt Boligministeriets kommitterede i Byplansager.

I skrivelse af 6. december 1964 erindrede A påny ministeriet om sagen. Da selve sagen fortsat befandt sig hos den kommitterede, blev

skrivelsen lagt ved »erstatningsarket«. Den 8. s. m. rykkede ministeriet telefonisk den kommitterede, der oplyste, at sagen ventedes færdigbehandlet den 15. i s. m. A's erindringskrivelse blev ikke besvaret.

Den 13. januar 1965 blev den kommitterede påny rykket telefonisk for et svar, og den 15. marts 1965 blev den kommitterede atter rykket telefonisk. Den 6. og 22. april blev den kommitterede rykket skriftligt.

I skrivelse af 11. maj 1965 besvarede den kommitterede Boligministeriets høring og oplyste samtidig, at den sene besvarelse var forårsaget af en fejlregistrering og en forlæggelse af sagen på hans kontor. Den 20. maj 1965 besvarede Boligministeriet A's forespørgsel og beklagede samtidig, at besvarelsen var blevet noget forsinket.

På mit spørgsmål om årsagen til, at A's erindringskrivelse af 6. december 1964 ikke blev besvaret, udtalte Boligministeriet, at det ved henvendelsen den 8. december 1964 til den kommitterede fik oplyst, at sagen kunne påregnes færdigbehandlet senest den 15. i s. m., og at ministeriet derfor, da A's erindringskrivelse indkom, regnede med, at sagen kunne ekspederes i løbet af kort tid. Det skyldtes derefter en ekspeditionsfejl, at ministeriet ikke fik afsendt en kvitteringskrivelse til A, da det senere viste sig, at formodningen

om den kommitteredes besvarelse ikke holdt stik.

Jeg udtalte, at jeg måtte finde det beklageligt, at den kommitteredes udtalelse i sagen på grund af ekspeditionsfejl først

forelå den 11. maj 1965 eller godt et halvt år efter sagens modtagelse, ligesom jeg fandt det beklageligt, at A's erindrings-skrivelse af 6. december 1964 til Boligministeriet ved en ekspeditionsfejl ikke blev besvaret.

23. Kritiseret, at et bygningsråd udstedte byggetilladelse i et tilfælde, hvor opførelsen af huset forudsatte dispensation fra Boligministeriet. (J. nr. 38/65).

I februar 1965 klagede A over en af Bygningsrådet i Sæby Kommune truffet og af Boligministeriet tiltrådt afgørelse, hvorefter der blev nægtet ham tilladelse til at opføre et sommerhus. Han bemærkede i denne forbindelse, at der ca. 100 m fra hans grund var opført et sommerhus i foråret 1964 med bygningsrådets tilladelse.

Den 31. august 1965 meddelte jeg A, at jeg ikke fandt at kunne kritisere, at der var blevet nægtet ham tilladelse til at opføre det omhandlede sommerhus, da hans ejendom var beliggende udenfor de udlagte sommerhusområder. Samtidig besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at indlede en undersøgelse vedrørende de nærmere omstændigheder ved opførelsen af sommerhuset på hans nabogrund.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at ansøgningen om tilladelse til at opføre det i sagen omhandlede sommerhus på A's nabogrund først blev indgivet til bygningsrådet med skrivelse af 21. januar 1964, og at bygningsrådet den 4. februar 1964 anmodede politimesteren i Sæby om at optage rapport i sagen. Den 26. februar 1964 sendte politimesteren sagen tilbage til bygningsrådet under henvisning til en rapport af 21. s. m. Ifølge denne rapport var sommerhuset allerede under opførelse. Den 3. marts 1964 udstedte bygningsrådet den fornødne byggetilladelse.

Da Boligministeriet under behandlingen af A's klage blev bekendt med, at bygningsrådet havde meddelt tilladelse til opførelse af et sommerhus på hans nabogrund, der også var beliggende udenfor det i medfør af bygningsvedtægten udlagte sommerhusområde, uagtet huset tilsyneladende ikke opfyldte de konstruktive bestemmelser i kap. 2-12 i bygningsreglementet, anmodede ministeriet i skrivelse af 18. september 1965 byrådet om, at

det ulovlige forhold måtte blive bragt til ophør, således at husets konstruktive udførelse blev bragt i overensstemmelse med bygningsreglementets bestemmelser. Såfremt dette ikke var muligt, måtte huset fjernes, medmindre den fornødne dispensation blev indhentet hos Boligministeriet.

Det bemærkes i denne forbindelse, at beboelsesbygninger, der opføres udenfor områder, der i bygningsvedtægt eller byplan er udlagt til sommerhusbebyggelser, i princippet skal opføres som helårshuse, d. v. s. opfylde bestemmelserne i kap. 2-12 i bygningsreglementet, medmindre dispensation indhentes fra den overordnede bygningsmyndighed, i det foreliggende tilfælde Boligministeriet.

I skrivelse af 15. oktober 1965 ansøgte ejeren af det omhandlede sommerhus Boligministeriet om tilladelse til at bibeholde sommerhuset. Byrådet anbefalede efter indstilling fra bygningsrådet, at dispensation blev meddelt, og oplyste samtidig, at de tekniske krav i bygningsreglementets kap. 13 angående sommerhusbebyggelser var overholdt, efter at et par mindre ændringer var foretaget ved huset.

Den 14. januar 1966 meddelte Boligministeriet den ønskede dispensation og anførte, at ministeriet herved havde taget i betragtning, at byggetilladelsen var givet, før de implicerede myndigheder i slutningen af marts måned 1964 traf beslutning om ikke at udstede flere tilladelser til opførelse af sommerhuse syd for Sæby, før der forelå en godkendt plan for sommerhusbebyggelser i området.

På den givne anledning beklagede Boligministeriet imidlertid overfor byrådet, at bygningsrådet havde meddelt byggetilladelse til opførelse af sommerhuset, forinden den fornødne dispensation var indhentet fra ministeriet.

Ifølge landsbyggelovens § 13, stk. 1, og § 4, stk. 1, i bygningsvedtægt for Sæby Købstad må udførelse af et af landsbyggelovens bestemmelser omfattet arbejde ikke påbegyndes, forinden kommunalbestyrelsens tilladelse er erhvervet.

På mit spørgsmål om, hvorvidt byrådet havde meddelt bygherren samtykke til opførelse af sommerhuset og i benægtende fald, hvad bygningsrådet havde foretaget sig, da det blev klar over, at opførelsen af sommerhuset var påbegyndt uden tilladelse, oplyste bygningsrådet, at der ikke var meddelt bygherren et sådant samtykke. Da bygningsrådet blev bekendt med, at sommerhuset var under opførelse, foranledigede rådet byggearbejdet indstillet og ansøgning om byggetilladelse ind-

sendt. Arbejdet blev først genoptaget, da byggetilladelsen den 3. marts 1964 var udstedt.

Sæby byråd og Boligministeriet henholdt sig overfor mig til bygningsrådets udtalelse.

Jeg udtalte, at det – som af Boligministeriet anført – var beklageligt, at bygningsrådet havde meddelt byggetilladelse til opførelse af det omhandlede sommerhus, forinden der var indhentet dispensation fra Boligministeriet.

Det ville dernæst have været ønskeligt, om bygningsrådet overfor bygherren havde påtalt, at opførelsen i strid med de gældende regler var påbegyndt, forinden byggetilladelsen var indhentet.

24. *Statsministeriets og Landbrugsministeriets skøn over, hvilke organisationer der skulle indbydes til forhandling om de økonomiske og erhvervs-mæssige problemer. gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 1226/64).*

Den 24. juni 1965 tilskrev jeg Landbrugets erhvervsøkonomiske Fagforening v/ landsformanden således:

»I skrivelse af 10. november 1964 har De som landsformand for Landbrugets erhvervsøkonomiske Fagforening klaget over, at Landbrugsministeriet den 21. oktober 1964 på Statsministeriets og egne vegne har afslået at imødekomme foreningens ønske om på lige fod med de andre landbrugsorganisationer at måtte deltage i Statsministeriets og Landbrugsministeriets forhandlinger om henholdsvis landbrugsmæssige og økonomiske problemer.

De har herved bl. a. anført, at foreningen repræsenterer ca. 30.000 selvstændige landmænd, og at det ikke kan være afgørende, at en væsentlig del af medlemmerne tillige er medlemmer i en af de andre landbrugsorganisationer, da dette også gælder »Tolvmandsforeningerne«, der endog kun repræsenterer ca. 1.500 medlemmer, og Landbrugets Arbejdsgiverforening, som begge har været indbudt til forhandlingerne.

I den anledning har jeg modtaget udtalelser fra Landbrugsministeriet af 13. januar og 16. marts 1965 og fra Statsministeriet af 28. januar og 7. maj 1965 tilligemed sagens akter.

Af det foreliggende fremgår det, at Land-

brugets erhvervsøkonomiske Fagforening efter at være blevet vidende om, at Statsministeriet påtænkte af afholde et møde med en række organisationer om den økonomiske situation, i skrivelse af 14. oktober 1964 rettede henvendelse til statsministeren med anmodning om at måtte deltage i mødet. Under et møde den 15. oktober 1964 i Landbrugsministeriet fremsatte foreningen dernæst ønske om at få lejlighed til at deltage i forhandlinger om landbrugsproblemer på lige fod med de andre landbrugsorganisationer. Statsministeren anmodede Landbrugsministeriet om at besvare foreningens skrivelse af 14. oktober 1964, samtidig med at Landbrugsministeriet tog stilling til foreningens ønske om at deltage i forhandlinger om landbrugsproblemer.

Landbrugsministeriet besvarede i skrivelse af 21. oktober 1964 foreningens henvendelse og henviste herved til, at det under mødet i ministeriet var blevet oplyst, at foreningen repræsenterede ca. 30.000 medlemmer, mens De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger repræsenterede ca. 225.000 medlemmer. Foreningen havde på mødet erkendt, at en væsentlig del af dens medlemmer også er medlemmer af en landboforening, men havde gjort gældende, at dette alene var for at

opnå konsulenthjælp. Da praktisk talt alle landbrugere er medlemmer af enten De samvirkende danske Landboforeninger eller De samvirkende danske Husmandsforeninger, fandt Landbrugsministeriet det naturligt, at landbrugets forhold blev drøftet med disse foreninger, og ministeriet så sig ikke i stand til at udvide kredsen af de organisationer, hvormed der forhandlede.

Landbrugsministeriet bemærkede endelig, at skrivelsen tillige var svar på foreningens henvendelse til statsministeren om at få lejlighed til at deltage i møder i Statsministeriet, hvori deltager repræsentanter for landbrugsorganisationerne.

I anledning af foreningens klage har Landbrugsministeriet overfor mig udtalt, at der er mange års praksis for, at drøftelse af landøkonomiske spørgsmål finder sted mellem landbrugsministeren og repræsentanter for landbrugets hovedorganisationer: Landbrugsrådet, De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger. Til mødet i Landbrugsministeriet den 3. november 1964 om landbrugsproblemer var herudover sendt indbydelse til Centralforeningen af Tolvmandsforeninger og større Landbrugere i Danmark, fordi denne forening traditionelt har været deltager, når spørgsmålet om en kornordning har været drøftet. »Tolvmandsforeningerne« repræsenterer det større landbrug, som i særlig grad er korndyrkende og derfor har en særlig interesse at varetage, når spørgsmålet om en kornordning drøftes. Til mødet var yderligere indbudt Fællesudvalget for Landbrugets arbejdsøkonomiske Spørgsmål, der i de senere år har varetaget landbrugets arbejdsøkonomiske interesser og i det store og hele repræsenteres af personer, som samtidig repræsenterer de nævnte hovedorganisationer.

Landbrugsministeriet har dernæst anført, at også Landbrugernes Sammenslutning har anmodet ministeriet om at blive indbudt til at deltage i forhandlingerne mellem regeringen og landbrugsorganisationerne, men at ministeriet ligeledes har meddelt denne forening, at det ikke så sig i stand til at udvide kredsen

af de organisationer, hvormed der forhandlede.

Endelig har Landbrugsministeriet oplyst, at spørgsmålet om en eventuel fremtidig kornordning og støtteordning for landbruget har været drøftet på møder den 30. november 1964, 21. januar, 9. februar, 4. marts og 11. marts 1965 med deltagelse af repræsentanter for de forannævnte hovedorganisationer.

Statsministeriet har udtalt, at der til regeringens møder med erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationer indbydes en varierende kreds af deltagere, afhængigt af det emne, der ønskes drøftet, og at regeringen den 19. oktober 1964 og 22. januar 1965 på Christiansborg har afholdt orienterende møder om henholdsvis den økonomiske situation og om den af Finansministeriet udarbejdede redegørelse om merværdiafgiften.

Under hensyn til de økonomiske spørgsmål, der var til drøftelse, skønnede regeringen, at det var hensigtsmæssigt at indbyde en nærmere angivet kreds af organisationer m. v., og Statsministeriet har i denne forbindelse henvist til nogle blandt sagens akter værende fortegnelser over deltagere i møderne, hvoraf det fremgår, at de landbrugsorganisationer, der har deltaget, er Landbrugsrådet, De samvirkende danske Husmandsforeninger, »Tolvmandsforeningerne« og Landbrugets Arbejdsgiverforening.

Statsministeriet har endelig anført, at det kan tilslutte sig de af Landbrugsministeriet fremsatte synspunkter.

Jeg skal herefter udtale, at der ikke findes regler for, hvilke organisationer ministerierne bør tage med i forhandlinger om økonomiske og erhvervs-mæssige problemer, og at vedkommende ministeriums afgørelse af dette spørgsmål derfor beror på et skøn, som jeg kun kan kritisere, såfremt det er urimeligt eller vilkårligt.

Efter det foreliggende har jeg ikke fundet at kunne kritisere det af Statsministeriet og Landbrugsministeriet udøvede skøn over, hvilke organisationer der skulle indbydes til de i nærværende sag omhandlede forhandlinger.«

25. *Skibstilsynets og Bemandingsnævnets dispensationspraksis i henhold til bemandingslovens § 40 gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 862/65).*

Den 29. april 1966 sendte jeg Sømændenes Forbund i Danmark nedenstående skrivelse

og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den:

»I skrivelse af 17. september 1965 meddelte Landsorganisationen i Danmark (LO) mig, at organisationens forretningsudvalg havde behandlet en opfordring fra forbundet om at rette henvendelse til ombudsmanden med en klage over bemandingsloven, som den er ændret ved lov nr. 158 af 27. maj 1964, og de i forbindelse hermed givne dispensationer, og at nærmere oplysning herom måtte søges hos forbundets formand.

Den 21. september 1965 underrettede jeg LO og forbundet om, at jeg efter de regler, der gælder for min virksomhed, ikke kan tage stilling til de af lovgivningsmagten truffene beslutninger, og at jeg derfor ikke så mig i stand til at behandle en klage, der rettede sig mod bemandingsloven. Jeg bad samtidig forbundet redegøre for klagen over dispensationerne.

I skrivelser af 23. september og 6. oktober 1965 præciserede forbundet nærmere klagen over den dispensationspraksis, der var fulgt af Direktoratet for Statens Skibstilsyn og Bemandingsnævnet vedrørende dæksmandskabet på

en række skibe, og fremsendte de dispensationer, hvorover der klagedes.

Den 26. oktober 1965 har jeg modtaget en udtalelse fra Skibstilsynet og den 3. december 1965 en udtalelse fra Bemandingsnævnet, hvorfra jeg tillige har modtaget sagens akter, herunder samtlige de af Bemandingsnævnet afsagte kendelser. Yderligere har Handelsministeriet med skrivelser af 28. december 1965 og 16. marts 1966 på min opfordring sendt mig forskellige uddrag af de norske og de svenske regler om vagttjenesten i skibe med selvstyreanlæg.

Bemandingslovens § 3 fastslår som almindelig regel, at der om bord på ethvert dansk skib eller fartøj skal være det af hensyn til sikkerhed for menneskeliv på søen nødvendige mandskab.

Ifølge lovens § 6 skal dæksmandskabet på maskindrevne skibe over 300 tons have en vis størrelse. På maskindrevne skibe over 2.000 tons skal dæksmandskabet således være:

Tons	Bådsmand	Matros	Letmatros	Ungmænd	Dæksdreng	Ialt
over 2.000 men ikke over 5.000	1	3	1	2	1	8
over 5.000 men ikke over 10.000	1	6	1	2	1	11
over 10.000	1	8	1	1	1	12

Forbundet har anført, at folketingsmand Peter Nielsen under bemandingslovens behandling i Folketinget udtalte, at man var gået med til en nedskåret bemanding bl. a. for at undgå de mange ansøgninger om dispensation, og at dispensationer fremtidig måtte være undtagelsen.

Endvidere har forbundet anført som sin opfattelse, at den nedgang i mandskabsstørrelsen, som fandt sted ved den nye bemandingslov, var begrundet i de oplysninger, der ved lovens udarbejdelse forelå angående rationaliseringsforanstaltninger i de skibe, der på daværende tidspunkt befandt sig på tegnebrættet, og som er bygget i tiden efter bemandingslovens ikrafttræden, og tilføjede, at der hængsler et tidsrum på ca. 3 år fra det øjeblik, et skib projekteres på tegnebrættet, til det søsættes. De tekniske forbedringer, som man vidste blev foretaget på de skibe, som ved lovens behandling i Folketinget befandt sig på tegnebrættet, drejede sig om følgende: automatiske fortøjningsspil, mekaniserede tankrensningsanlæg, selvstyringsanlæg samt centraltelefonkald fra broen. Ifølge forbun-

det er det netop disse tekniske forbedringer, Skibstilsynet og Bemandingsnævnet har lagt til grund for den yderligere nedsættelse i forhold til den nye bemandingslovs regler om dæksmandskabets størrelse, og det kan ifølge forbundet ikke være meningen, at de forbedringer, som blev benyttet som argumentation for i den nye lov at nedsætte mandskabsstyrken i forhold til den tidligere gældende bemandingslov, skal kunne begrunde en yderligere nedsættelse ved benyttelse af dispensationsreglen i lovens § 40.

Endelig har forbundet fremført, at de største danske skibe på grund af de opnåede dispensationer sejler med 1 mand på vagt, hvilket vil sige, at skibet om natten passes af en navigatør og en dæksmand, mens resten sover. I en akut katastrofesituation må dette vagtmandskab efter forbundets opfattelse kaldes absolut utilstrækkeligt. I denne forbindelse har forbundet henvist til, at det ikke i Norge er tilladt at have mindre end 2 dæksfolk på vagt i skibe på over 2.000 brt, nemlig 1 mand på broen og 1 mand rede, dersom noget uforudset skulle hændes.

Det fremgår af det modtagne materiale, at de af forbundet påklagede dispensationer er meddelt af Skibstilsynet og tiltrådt af Bemandingsnævnet i henhold til bemandingslovens § 40, stk. 1, jfr. § 41, stk. 1.

§ 40, stk. 1, lyder således:

»For skibe, der sejler i begrænset fart eller agtes bemandedt ud fra andre principper for tjenestens tilrettelæggelse end hidtil, samt for skibe, i hvilke tekniske forbedringer eller rationaliseringsforanstaltninger kan begrunde det, kan direktøren for Statens Skibstilsyn med nødvendig hensyntagen til sikkerheden tillade afvigelser fra denne lovs bemandingsregler. Det samme gælder for skibe af særlig konstruktion og indretning samt for specialskibe.«

§ 41 lyder således:

»Stk. 1. De af direktøren for Statens Skibstilsyn i henhold til denne lov trufne afgørelser kan af vedkommende rederi eller mandskabsorganisation indbringes for et bemandingsnævn.

Stk. 2. Nævnets afgørelser kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.«

De af forbundet påklagede dispensationer er følgende:

1. *s/s Peter Mærsk (tankskib).*

Skibet, der er på 31.979 brt, skulle ifølge bemandingslovens § 6 bemandede med en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser. Rederiet, A. P. Møller, ansøgte imidlertid Skibstilsynet om tilladelse til at sejle med en besætning på 10 mand, heraf 6 matroser, og den 2. juni 1964 tillod Skibstilsynet, at dæksmandskabet indtil videre bestod af 11 mand, heraf 8 matroser, idet det fandt den herved indrømmede reduktion motiveret med skibets delvis ukonventionelle tekniske indretninger og installationer af rationaliserende og sikkerhedsfremmende art, herunder særlig de automatiske fortøjningsspil, effektive ventilations- og tørringsanlæg i tankene samt særlig lette tankrensingsanlæg og anlæg for bortfjernelse af affald fra tanke.

Forbundet indbragte Skibstilsynets afgørelse for Bemandingsnævnet med påstand om, at dæksbesætningen skulle bringes op på den i bemandingslovens § 6 foreskrevne størrelse.

Under den mundtlige procedure for Bemandingsnævnet anførte forbundet, at det efter den nye bemandingslov, som under hensyn til de nu kendte nydannelser i teknisk

henseende har slækket på tidligere gældende bemandingskrav, må høre til de absolutte undtagelser, at der gives dispensation, og at en sådan kun bør gives, hvor der er godtgjort et sikkert grundlag for at dispensere. Efter forbundets mening var der ikke ført bevis for, at der på Peter Mærsk fandtes installationer, som ikke allerede var kendt ved lovens givelse, og ingen af de særligt fremhævede indretninger kunne efter forbundets mening have øget sikkerheden.

Heroverfor gjorde rederiet gældende, at bemandingsreglerne i § 6 kun tager sigte på gængse indretninger, og at loven forudsætter, at lempelse kan ske også med hensyn til skibe, der var under bygning på tidspunktet for lovforslagets behandling, for så vidt særlige rationaliseringsforanstaltninger m. v. var taget i anvendelse.

Direktøren for Skibstilsynet oplyste, at han i sine overvejelser angående rimeligheden af i medfør af bemandingslovens § 40, stk. 1, at tillade skibe at gå i fart med en mindre besætning end foreskrevet i lovens § 6 havde fundet det rigtigst at sammenligne Peter Mærsk med et »normalskib«, det vil sige et tankskib af samme størrelse, udstyret som et flertal af danske tankskibe indregistreret før 1. april 1964 og bemandedt med den i den nye lov angivne besætning. Ved en sådan sammenligning havde Skibstilsynet fundet, at man i Peter Mærsk i langt højere grad havde tilgodeset de krav, der kan stilles til en betryggelse af et skibs sikkerhed, og også til betryggelse af besætningens sikkerhed under arbejde om bord, end tilfældet er for normalskibet. I tilslutning hertil anførtes det i Bemandingsnævnets kendelse af 16. juli 1964, at det i lovforslagets bemærkninger til dispensationsregelen bl. a. udtales, at det er anset for hensigtsmæssigt, at der åbnes mulighed for et noget friere skøn over bemandingens størrelse i skibe, hvor særlige rationaliseringsforanstaltninger af sikkerhedsmæssig art er gennemført, og at der ved lovforslagets fremsættelse blev givet udtryk for, at det derved tilsigtedes at give lovforslaget en sådan fleksibilitet, at man i påkommende tilfælde kunne tilpasse sig den tekniske udvikling.

Under voteringen i Bemandingsnævnet opnåedes der ikke enighed eller et flertal for en afgørelse, hvorfor formandens stemme blev afgørende. Formanden tilsluttede sig de af direktøren for Skibstilsynet fremførte syns-

punkter og fandt iøvrigt ikke grundlag for at tilsidesætte det konkrete skøn angående lempelsens omfang, hvorfor han stemte for stadfæstelse af direktørens afgørelse.

2. *m/s Andorra (tørlastmotorskib).*

Skibet, der er på 7.610 brt, skulle ifølge den almindelige regel have en dæksbesætning på 11 mand, heraf 6 matroser.

Rederiet, Ø.K., ansøgte om en bemanning på 9 mand, heraf 5 matroser, og den 15. juli 1964 tillod Skibstilsynet under henvisning til bemandingslovens § 40, stk. 1, at skibet i en forsøgsperiode på 6 måneder sejlede med et dæksmandskab bestående af 10 mand, heraf 6 matroser, idet Skibstilsynet ville optage spørgsmålet om en endelig afgørelse af skibets bemanning til overvejelse, når der under en driftsperiode på 5 måneder blev forelagt Skibstilsynet månedlige rapporter fra skibets fører, udarbejdet i samarbejde med overstyrmanden, om, hvorledes de enkelte tekniske installationer m. v. havde virket. Skibstilsynet fremhævede, at skibet er forsynet med automatiske fortøjningsspil agter, tværskibsskrue i forskibet, midler til fjernstyring fra broen af ventilationsspjæld til lastrummet og mekanisk opererede, vandtætte stållugedæksler overalt på øverste og underliggende dæk.

Ved Bemandingsnævnets kendelse af 12. september 1964 blev Skibstilsynets afgørelse ændret derhen, at spørgsmålet om afvigelse fra lovens almindelige bemandingsregel udsattes, således at Skibstilsynets afgørelse først ville være at træffe, efter at der var indgået rapporter for en 5 måneders periode gennemført med en dæksbesætning på 11 mand. Efter 5 måneders periodens udløb tillod Skibstilsynet ved skrivelse af 27. februar 1965, at skibet indtil videre måtte have en dæksbesætning på 10 mand, heraf 5 matroser, under hensyn til at det af de modtagne rapporter fremgik, at skibet i en periode havde haft to matroser for lidt, idet de pågældende på grund af sygdom måtte indlægges på hospital, samt at arbejdet i hele forsøgsperioden desuagtet var forløbet tilfredsstillende uden væsentlig overtid for dæksmandskabet samt med delvis afvikling af optjente fridage.

Skibstilsynets dispensation blev af rederiet den 4. marts 1965 indbragt for Bemandingsnævnet med påstand om, at Skibstilsynets afgørelse ændredes, således at det tillodes skibet at sejle med en dæksbesætning på 9 mand.

Forbundet kontraklagede med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemane skibet i overensstemmelse med bemandingslovens § 6, det vil sige med 11 mand.

Direktøren for Skibstilsynet oplyste overfor Bemandingsnævnet, at Skibstilsynet efter modtagelsen af rapporterne fra skibets fører havde vurderet det behov, der måtte være for dæksmandskab for at kunne imødegå de forskellige situationer, der kunne forventes at opstå om bord, herunder ankomst til havn, afgang fra havn, ildløs om bord og udsætning af redningsbåd, og herved havde fundet det godtgjort, at sikkerheden fuldt ud ville være tilgodeset med en mindre dæksbesætning end i loven foreskrevet. Alle forhold taget i betragtning havde Skibstilsynet ikke fundet det forsvarligt at nedsætte dæksmandskabet som ønsket af rederiet, men fundet, at et dæksmandskab på 10 mand ville være tilstrækkeligt. Endvidere udtalte direktøren, at en eventuel forøgelse af dæksmandskabets størrelse udover det ved Skibstilsynets skrivelse af 27. februar 1965 tilladte minimumsmandskab alene ville have betydning for arbejdsforholdene om bord i almindelighed.

Under voteringen i Bemandingsnævnet blev viceformandens stemme afgørende. Viceformanden stemte for at stadfæste Skibstilsynets afgørelse i henhold til de i denne anførte grunde.

3. *s/s Emma Mærsk (turbinetankskib).*

Skibet, der har en tonnage på 36.440 brt, skal ifølge bemandingslovens § 6 have en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser.

Rederiet, A. P. Møller, ansøgte om en bemanning på 10 mand. Den 31. juli 1964 tillod Skibstilsynet skibet fra 1. september 1964 og indtil videre at sejle med en dæksbesætning på 11 mand, heraf 8 matroser, under hensyn til at skibet var forsynet med en række til dels ukonventionelle indretninger og installationer, nemlig automatiske fortøjningsspil, effektive ventilations- og tørringsanlæg i lasttanke, særlig lette tankrensingsanlæg og anlæg for bortfjernelse af affald fra lasttanke samt centraltelefonanlæg omfattende samtlige opholds- og beboelsesrum. Disse tekniske indretninger betød efter Skibstilsynets opfattelse en forøgelse af sikkerheden og en væsentlig reduktion af arbejdet om bord sammenlignet med udstyret i ældre tankskibe.

Skibstilsynets afgørelse blev af forbundet

indbragt for Bemandingsnævnet med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemane skibet i overensstemmelse med bemandingslovens § 6.

Under proceduren for Bemandingsnævnet oplyste direktøren for Skibstilsynet, at han ved sammenligning med et normalskib havde fundet, at Emma Mærsk i højere grad imødekom kravene til sikring af skibets og besætningens sikkerhed, idet de af Skibstilsynet påberåbte installationer ikke er samlet til stede i ældre tankskibe. Endvidere er det nævnte centraltelefonanlæg ikke installeret i Peter Mærsk.

Under voteringen i Bemandingsnævnet blev formandens stemme afgørende. Formanden fremhævede, at det af forarbejderne til bemandingsloven fremgik, at der under stadig hensyntagen til sikkerheden tillige – til fremme af det samlede søfartserhverv – bør bestå et incitament til at gennemføre nye arbejds- og omkostningsbesparende rationaliseringsforanstaltninger, der ikke i forvejen er almindelige i handelsflåden. Formanden var enig i, at Skibstilsynet havde haft fornøden hjemmel til at dispensere, og fandt ikke på det foreliggende grundlag tilstrækkelig anledning til at tilsidesætte det udøvede skøn med hensyn til dispensationens omfang. Formanden fandt, at Skibstilsynets afgørelse beroede på et forsigtigt skøn baseret på tidligere erfaringer med hensyn til tankskibe af den omhandlede type.

4. *m/s Selma Dan (tankskib).*

Skibet, der er på 33.347 brt, skal ifølge bemandingslovens § 6 have en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser.

Den 1. juni 1964 ansøgte rederiet, J. Lauritzen, Skibstilsynet om dispensation til at måtte sejle med 10 mand, heraf 4 matroser og 3 letmatroser.

Den 12. august 1964 tillod Skibstilsynet skibet at sejle enten med 11 mand, heraf 8 matroser, eller med 10 mand, heraf 9 matroser.

Skibstilsynet udbad sig samtidig kvartalsvise rapporter vedrørende arbejds- og sikkerhedsforholdene om bord.

Denne delvise imødekommelse af rederiets ansøgning begrundedes med følgende sikkerhedsfremmende og rationaliserende tekniske indretninger: automatisk fortøjningsspil, effektive ventilations- og tørringsanlæg i last-

tankene, særlig lette tankrensingsanlæg og anlæg for bortfjernelse af affald fra lasttankene, centraltelefonanlæg omfattende samtlige opholds- og beboelsesrum og automatisk sprinkleranlæg for brandslukning i apteringen og i rum i forbindelse dermed.

Den 9. september 1964 påklagede forbundet dispensationen til Bemandingsnævnet med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemane skibet i overensstemmelse med bemandingslovens § 6.

Rederiet påstod Skibstilsynets afgørelse stadfæstet, dog således at der ikke derved blev taget endelig stilling til størrelsen af den reduktion af dæksbesætningen, som de tekniske forbedringer og rationaliseringsforanstaltninger i skibet kunne begrunde, før det af Skibstilsynet ønskede materiale forelå.

Under proceduren oplyste Skibstilsynet, at dispensationen var meddelt på grundlag af en sammenligning dels med et normalskib, dels med de tidligere for nævnet behandlede sager vedrørende tankskibe, og at der særlig var taget hensyn til sprinkleranlægget, der anses for meget effektivt til brandslukning af bl. a. apteringsbrand.

Flertallet voterede for at stadfæste Skibstilsynets afgørelse og udtalte, at de oplysninger, som forelå, skønnedes fuldt tilstrækkelige til at begrunde Skibstilsynets afgørelse, der måtte anses for truffet efter et yderst forsigtigt skøn.

5. *m/s Sofie Mærsk (tankskib).*

Skibet, der har en tonnage på 43.921 brt, skal ifølge bemandingsloven have en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser.

Den 7. september 1964 ansøgte rederiet, A. P. Møller, Skibstilsynet om tilladelse til at lade skibet sejle med et dæksmandskab på 10 mand, heraf 6 matroser.

Den 24. september 1964 tillod Skibstilsynet, at skibet indtil videre bemandedes med en dæksbesætning på 11 mand, heraf 8 matroser. Skibstilsynet begrundede denne delvise imødekommelse med følgende tekniske indretninger og installationer: automatiske fortøjningsspil, effektive ventilations- og tørringsanlæg i lasttankene, særlig lette tankrensingsanlæg og anlæg for bortfjernelse af affald fra lasttankene og centraltelefonanlæg omfattende samtlige opholds- og beboelsesrum. Skibstilsynet tog forbehold om tilbagekaldelse af tilladelsen, såfremt forholdene

måtte give anledning dertil, og udbad sig kvartalsvise rapporter bl. a. om, hvorledes de pågældende indretninger og installationer havde virket.

Forbundet indbragte den 21. oktober 1964 dispensationen for Bemandingsnævnet med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemande skibet i overensstemmelse med lovens almindelige regel, da de omhandlede indretninger alene var af arbejdslettende karakter og ikke fremmede sikkerheden om bord.

Rederiet påstod principalt tilladelse til bemanding med 10 mand; subsidiært påstod rederiet Skibstilsynets afgørelse stadfæstet, dog således at Skibstilsynet efter en prøvetid på mindst 9 måneder tilpligtedes at tage endelig stilling til dæksbesætningens størrelse og sammensætning på grundlag af et fornyet skøn over skibets tekniske indretninger m. v.

Rederiet henviste til de faktiske bemandingsforhold i en række førende søfartsnationer, som dansk skibsfart skal konkurrere med.

Et flertal i Bemandingsnævnet stemte for stadfæstelse af Skibstilsynets afgørelse, som fandtes at bero på et tilbørlig forsigtigt skøn baseret på foreliggende erfaringer vedrørende tankskibsfart, og flertallet overlod det til Skibstilsynet at lade spørgsmålet om arbejds- og sikkerhedsforholdene om bord i moderne tankskibe tage op til ny overvejelse, når der var fremkommet et efter Skibstilsynets skøn tilstrækkelig alsidigt materiale gennem rapporter fra skibenes fører og overstyrmand. Flertallet pegede på, at reglerne i den nye bemandingslov er bestemt for normer for lastskibene i al almindelighed uanset disses alder, udstyr, fartområde m. v., således at det selv for gamle skibe med en nødtørftig udrustning vil blive tilstrækkeligt at opfylde de skematiske regler i lovens § 6. Da de regler, som er bestemt til at være gennemsnitsnormer, således foreløbig kun er sat i forbindelse med nybygning, er det ikke unaturligt, at der foreløbig også er fundet anvendelse for dispensationsregelen i et procentvis større antal tilfælde. Flertallet henviste til, at det under lovforslagets behandling blev fremhævet, at reglerne er udformet på grundlag af den da gængse teknik, og der blev allerede ved lovforslagets fremsættelse i februar 1964 bygget skibe med sådanne nydannelser i teknisk henseende, at de i loven fastsatte generelle bestemmelser forudsattes at måtte lempes, så-

fremt vedkommende skib skulle kunne drage den fulde fordel af de tekniske fremskridt.

6. *m/s Tanja Dan (tankskib).*

Skibet, som er et søsterskib til det under punkt 4 nævnte Selma Dan, er på 33.347 brt og skal ifølge bemandingslovens § 6 bemandes med en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser.

Den 8. oktober 1964 ansøgte rederiet, J. Lauritzen, Skibstilsynet om tilladelse til at måtte sejle med en dæksbesætning på 10 mand, heraf 4 matroser og 3 letmatroser. I ansøgningen blev det bl. a. nævnt, at to styrmandslærlinge skulle medtages om bord for uddannelse.

Den 19. oktober 1964 tillod Skibstilsynet skibet at sejle med et dæksmandskab på 11 mand, heraf 8 matroser. Denne delvise imødekommelse af rederiets ansøgning blev begrundet med de samme tekniske foranstaltninger som for Selma Dans vedkommende. I dispensationen erklærede Skibstilsynet sig dernæst villig til at tage spørgsmålet om dæksmandskabets størrelse og sammensætning op til fornyet overvejelse og endelig afgørelse, når et yderligere erfaringsgrundlag forelå.

Dispensationen blev af forbundet den 5. november 1964 indbragt for Bemandingsnævnet med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemande skibet i overensstemmelse med lovens § 6.

Et flertal voterede for i det hele at stadfæste Skibstilsynets afgørelse.

7. *m/s Sine Mærsk (tankskib).*

Skibet, der er på 43.921 brt, skal ifølge bemandingslovens § 6 bemandes med 12 mand, heraf 8 matroser.

Rederiet, A. P. Møller, ansøgte Skibstilsynet om tilladelse til at måtte sejle med et dæksmandskab på 10 mand, heraf 6 matroser.

Skibstilsynet tillod skibet at have et dæksmandskab på 11 mand, heraf 8 matroser, under henvisning til følgende tekniske installationer: automatiske fortøjningsspil, effektive ventilations- og tørringsanlæg i lasttanke, særlig lette tankrensingsanlæg og anlæg for bortfjernelse af affald fra lasttankene samt centraltelefonanlæg omfattende samtlige opholds- og beboelsesrum, men tog forbehold om tilbagekaldelse af tilladelsen og udbad sig samtidig kvartalsvise rapporter fra skibets fører og overstyrmand.

Forbundet påklagede dispensationen til Bemandingsnævnet med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemane skibet i overensstemmelse med lovens almindelige regel, da indretningerne kun er af arbejdslettende karakter og ikke fremmer sikkerheden om bord. Rederiet fastholdt påstanden om bemanning med en dæksbesætning på 10 mand som oprindelig ansøgt.

Direktøren for Skibstilsynet henholdt sig til det i dispensationen anførte og tilføjede, at Skibstilsynet i mellemtiden havde modtaget en del af de ønskede rapporter, der havde bekræftet, at direktoratets afgørelser havde bygget på et yderst forsigtigt skøn.

Et overvejende flertal i Bemandingsnævnet fandt det sikkerhedsmæssigt forsvarligt, at skibet indtil videre sejlede med en dæksbesætning på 11 mand, heraf 7 matroser, hvorefter der afsagdes kendelse i overensstemmelse hermed.

8. *m/s Herdis (bulk-carrier).*

Skibet, der er på 22.000 brt, skal ifølge bemandingslovens § 6 have en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser.

Rederiet, D/S Torm, ansøgte Skibstilsynet om tilladelse til at lade skibet sejle med et dæksmandskab på 9 mand, heraf 5 matroser.

Skibstilsynet fandt ikke det af rederiet ønskede dæksmandskab tilstrækkeligt til opfyldelse af kravet om sikkerheden til søs, men tillod dog skibet fra 22. april 1965 og indtil videre at sejle med 11 mand, heraf 8 matroser. Som begrundelse for denne delvise imødekommelse af rederiets ansøgning fremhævede Skibstilsynet, at skibet, der er bygget som bulk-carrier og således ikke er udstyret med losse- og lastegrej, er forsynet med automatiske fortøjningsspil og centraltelefonanlæg omfattende samtlige opholds- og beboelsesrum. Skibstilsynet tog forbehold om tilbagekaldelse af dispensationen, såfremt forholdene måtte give anledning til det, og udbad sig kvartalsvise rapporter.

Forbundet påklagede afgørelsen til Bemandingsnævnet med påstand om, at rederiet tilpligtedes at bemane skibet i overensstemmelse med lovens almindelige regel. Rederiet ønskede principalt tilladelse til bemanning med 9 mand som oprindelig ansøgt, subsidiært tilladelse til at sejle med et matrosantal på 6, mere subsidiært 7 matroser og mest subsidiært Skibstilsynets afgørelse stadfæstet.

Direktøren for Skibstilsynet oplyste, at en sammenligning mellem Herdis og allerede eksisterende skibe af samme type havde overbevist Skibstilsynet om, at skibet er udstyret med sådanne tekniske forbedringer og rationaliseringsforanstaltninger som omhandlet i lovens § 40, stk. 1, og at sikkerheden for menneskeliv på søen er tilgodeset i samme eller endog i højere grad i Herdis med det af Skibstilsynet tilladte mandskab, end tilfældet er i ældre skibe med det i bemandingslovens almindelige regel fastsatte mandskab, ligesom de tekniske forbedringer giver lettere og sikrere arbejdsvilkår for mandskabet. Direktøren udtalte yderligere, at Skibstilsynet havde været inde på overvejelser om eventuelt at kunne tillade en mindre dæksbesætning end de 11 mand, men fandt det rigtigst foreløbig at afstå derfra, indtil det fornødne erfaringsgrundlag senere kunne foreligge for en ændret vurdering af forholdene.

Under voteringen blev viceformandens stemme afgørende, og Skibstilsynets afgørelse stadfæstedes.

9. *s/s Prima Mærsk (tankskib).*

Skibet, der er på 33.018 brt, skal ifølge bemandingsloven have en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser. Rederiet, A. P. Møller, ansøgte Skibstilsynet om tilladelse til at måtte sejle med 10 mand, heraf 6 matroser. Skibstilsynet gav tilladelse til, at skibet måtte sejle med 11 mand, heraf 8 matroser, under hensyn til at skibet er forsynet med automatiske fortøjningsspil, effektive ventilations- og tørringsanlæg i lasttankene samt særlig lette tankrensingsanlæg og anlæg for bortfjernelse af affald fra lasttankene. Skibstilsynet tog dog forbehold om tilbagekaldelse af dispensationen og udbad sig udførlige kvartalsvise rapporter.

Forbundet påklagede dispensationen til Bemandingsnævnet med påstand om, at skibet skulle bemannes i overensstemmelse med lovens almindelige regel, og henviste bl. a. til, at installationerne ikke var af så sikkerhedsmæssig stor betydning som antaget af direktoratet. Rederiet nedlagde påstand om bemanning på 10 mand som oprindelig ansøgt. Direktøren for Skibstilsynet henviste overfor Bemandingsnævnet til de forannævnte tekniske installationer og tilføjede, at Skibstilsynet i mellemtiden havde modtaget rapporter vedrørende forløbet af prøveperioderne for de af Bemandingsnævnet tidligere behand-

lede sager angående Peter Mærsk og Emma Mærsk, og at disse havde bekræftet, at Skibstilsynets afgørelse havde bygget på et yderst forsigtigt skøn.

Hverken forbundets repræsentant eller dennes suppleant i nævnet gav møde. 3 medlemmer stemte for at tage rederiets påstand helt eller delvis til følge. 2 medlemmer stemte for at stadfæste Skibstilsynets afgørelse. Da viceformanden stemte sammen med de to medlemmer, blev hans stemme afgørende, og Skibstilsynets afgørelse stadfæstedes.

10. *m/s Dangulf Mærsk (tankskib).*

Skibet, der er på 3.800 brt, skal ifølge bemandingslovens almindelige regel have en dæksbesætning på 8 mand, heraf 3 matroser. Rederiet, A. P. Møller, ansøgte om tilladelse til at sejle med 6 mand, heraf 2 matroser. Skibstilsynet gav tilladelse til, at skibet måtte sejle med 7 mand, heraf 3 matroser, under hensyn til at skibet var forsynet med automatiske fortøjningsspil, tankrengningsmaskiner af meget let model, slam-ejektorer for fjernelse af affald fra lasttankene og centraltelefonanlæg til samtlige opholds- og beboelsesrum. Skibstilsynet erklærede sig villig til at tage spørgsmålet om dæksmandskabets antal og sammensætning op til fornyet overvejelse, når skibet havde været i drift i et passende tidsrum, og når rapporter var blevet indsendt.

Forbundet påklagede dispensationen til Bemandingsnævnet med påstand om bemanding i overensstemmelse med lovens almindelige regel. Installationerne kunne efter forbundets opfattelse ikke på det foreliggende erfaringsgrundlag begrunde dispensation, og der var ikke taget hensyn til skibets farvandsområde, dets forcerede fart, de meget hyppige havneanløb og fornøden vagttjeneste. Rederiet nedlagde påstand om bemanding på 6 mand som oprindelig ansøgt. Skibstilsynet henholdt sig til den tidligere truffene afgørelse.

Under proceduren, hvor forbundet ikke var repræsenteret, var formandens stemme afgørende. Formanden fandt, at der var grundet tvivl om, hvorvidt betingelserne for en foreløbig dispensation fuldt ud var til stede. Formanden tilsluttede sig derfor det af to medlemmer afgivne votum om, at skibet i en prøvetid af 6 måneder skulle bemandes med den i lovens § 6 foreskrevne dæksbesætning, hvorefter Skibstilsynet ville kunne træffe ny afgørelse.

11. *m/s Ancona (tørlastskib).*

Skibet, der er på 8.036 brt, skal ifølge bemandingsloven have en dæksbesætning på 11 mand, heraf 6 matroser. Rederiet, Ø.K., ansøgte om tilladelse til at sejle med 10 mand, heraf 5 matroser. Skibstilsynet gav den ønskede tilladelse, under hensyn til at skibet er forsynet med to automatiske fortøjningsspil agter, tværskibsskrue i forskibet, midler til fjernstyring fra broen af ventilationsspjæld til lastrummet, mekanisk opererede vandtætte stål-lugedæksler overalt på øverste og underliggende dæk.

Forbundet påklagede afgørelsen med påstand om, at skibet skulle bemandes i overensstemmelse med lovens almindelige regel. Rederiet påstod Skibstilsynets afgørelse stadfæstet.

Flertallet i Bemandingsnævnet stemte for at stadfæste Skibstilsynets afgørelse, idet der ikke blev fundet anledning til at tilsidesætte det udøvede skøn.

12. *m/s Helvig (bulk-carrier).*

Skibet, der er et søsterskib til *m/s Herdis* og er på 22.000 brt, skal ifølge lovens almindelige regel være bemanded med en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser. Rederiet, Torm, ansøgte Skibstilsynet om tilladelse til at lade skibet sejle med en dæksbesætning på 9 mand, heraf 5 matroser. Skibstilsynet gav tilladelse til en dæksbesætning på 11 mand, heraf 8 matroser, under hensyn til at skibet, der er bygget som bulk-carrier og således ikke er udstyret med losse- eller lastegrej, er forsynet med automatiske fortøjningsspil og centraltelefonanlæg omfattende samtlige opholds- og beboelsesrum. Skibstilsynet tog forbehold om tilbagekaldelse af dispensationen, såfremt forholdene måtte give anledning dertil. Samtidig udbad Skibstilsynet sig kvartalsvise rapporter fra skibets fører og overstyrmand om, hvorledes de pågældende indretninger havde virket. Forbundet påklagede afgørelsen med påstand om, at skibet skulle bemandes i overensstemmelse med lovens almindelige regel. Rederiet påstod Skibstilsynets afgørelse stadfæstet, dog med adgang for Skibstilsynet til efter en prøvetid på mindst 6 måneder at tage spørgsmålet om dæksmandskabets størrelse op til fornyet overvejelse.

I Bemandingsnævnet, hvor forbundet ikke var repræsenteret, opnåedes fuld enighed om at stadfæste Skibstilsynets afgørelse.

13. *m/s Laust Mærsk (bulk-lastmotorskib).*

Skibet, der er på ca. 27.500 brt, skal ifølge lovens almindelige regel være bemannet med en dæksbesætning på 12 mand, heraf 8 matroser.

Rederiet, A. P. Møller, ansøgte om tilladelse til at sejle med 10 mands besætning, heraf 6 matroser. Skibstilsynet gav tilladelse til en dæksbesætning på 11 mand, heraf 7 matroser, under hensyn til at skibet er forsynet med automatiske fortøjningsspil, mekanisk opererede stållugedæksler og centraltelefonanlæg omfattende samtlige beboelses- og opholdsrum. Skibstilsynet tog forbehold om tilbagekaldelse af dispensationen, såfremt forholdene måtte give anledning dertil. Samtidig udbad Skibstilsynet sig kvartalsvise rapporter fra skibets fører og overstyrmand om, hvorledes de pågældende indretninger havde virket.

Forbundet påklagede afgørelsen til Bemandingsnævnet med påstand om, at skibet skulle bemannes efter lovens almindelige regel. Rederiet påstod afgørelsen stadfæstet, dog med adgang for Skibstilsynet til efter en prøvetid på mindst 6 måneder at tage spørgsmålet om dæksbesætningens størrelse og sammensætning op til fornyet overvejelse. I Bemandingsnævnet, hvor forbundet, der ønskede at afvente afgørelsen i den til mig indgivne klage, ikke var repræsenteret, var der fuld enighed om at tage rederiets påstand til følge.

I skrivelsen af 26. oktober 1965 har Direktoratet for Statens Skibstilsyn udtalt, at der i årene før den nye bemandingslovs gennemførelse kun yderst sjældent er meddelt dispensationer forsåvidt angår det menige dæksmandskab og kun for en enkelt kort rejse fra lossehavn til oplægningshavn eller til værft eller i tilfælde, hvor et medlem af dæksmandskabet var udeblevet fra tjenesten uden grund, og det ikke uden at opholde skibet urimeligt ville have været muligt at skaffe en ny mand i den pågældendes sted. Den ved loven foretagne nedskæring af dæksmandskabets størrelse synes således efter Skibstilsynets mening ikke at have været motiveret ved ønsket om at komme dispensationer forsåvidt angår dæksmandskabet til livs.

Endvidere har Skibstilsynet anført, at de bemandingsregler, der fastsættes ved den nye lov, forsåvidt angår dæksmandskabet senest fra 1. marts 1967 vil gælde for alle ikke-pas-

sagerskibe uanset skibets fart, alder og udrustning. Bemandingsforskrifterne omfatter således også et skib af den art, som Skibstilsynet har betegnet som normalskibet indenfor den enkelte størrelseskategori, det vil sige et skib, der som de fleste af de før 1. juni 1964 i fart værende danske skibe ikke er udstyret med samtlige de tekniske forbedringer og rationaliseringsforanstaltninger, som Skibstilsynet senere har påberåbt sig ved meddelelse af dispensationer: automatiske fortøjningsanlæg, særlige tankrensingsanlæg af arbejdsbesparende konstruktion, centraltelefonkaldelanlæg, fjernstyrede ventilationsspjæld til lastrum m.v. Skibstilsynet anførte i denne forbindelse, at det ikke har påberåbt sig tilstedeværelse af selvstyreanlæg, idet sådanne anlæg gennem mange år har haft vid udbredelse indenfor dansk skibsfart.

Ved behandlingen af ansøgninger om permanent dispensation i medfør af bemandingslovens § 40, stk. 1, har Skibstilsynet sammenlignet vedkommende skib med et normalskib af samme størrelseskategori og herudfra vurderet, hvilke tekniske forbedringer det pågældende skib havde i forhold til normalskibet, og hvilken formindskelse af besætningen disse forbedringer alle forhold taget i betragtning kunne berettige til ud fra et sikkerhedsmæssigt synspunkt. Skibstilsynet har herved holdt sig for øje, at det er dets opgave at vurdere den sikkerhedsmæssige minimumsbemanning. Skibstilsynet har endvidere henvist til handelsministerens bemærkninger ved lovforslagets fremsættelse (FT 1963/64, sp. 3176):

»... De her foreslåede bemandingsregler er udformet på grundlag af den i dag gængse teknik i henseende til udstyr og driftsform, men da der allerede i dag bygges skibe med sådanne nydannelser i teknisk henseende, at de i loven fastsatte generelle bemandingsbestemmelser må lempes, om vedkommende skib skal kunne drage den fulde fordel af de tekniske fremskridt, har jeg fundet det rigtigt allerede i denne lov at indføje en adgang for Skibstilsynet til at tillade afvigelser fra lovens bemandingsregler for skibe, i hvilke særlige rationaliseringsforanstaltninger kan begrunde det, og i skibe, der bemannes ud fra andre principper for tjenestens tilrettelæggelse end dem, der i øjeblikket er tradition for. Jeg håber, at der herigennem er tilføjet lovforslaget en sådan fleksibilitet, at lovens administration gradvis vil kunne tilpasses den tek-

niske udvikling, indtil en mere omfattende revision – dog forhåbentlig først ad åre – påny bliver nødvendig.«

Det har for Skibstilsynet været et indlysende princip, at alle dispensationsansøgninger har måttet behandles på ensartet måde, og da det har vist sig, at de fleste større nybygninger, der er sat i fart efter bemandingslovens ikrafttræden, i det store og hele er blevet udstyret med tekniske forbedringer og rationaliseringsforanstaltninger, der svarer til de forbedringer og foranstaltninger, der dannede baggrunden for den første dispensation efter § 40, stk. 1, (s/s Peter Mærsk), er resultatet blevet, at Skibstilsynet har meddelt dispensation til en væsentlig del af de nye større skibe, der er sat i fart efter lovens gennemførelse.

Til forbundets anbringende om, at de større skibe nu sejler om natten med kun 1 navigatør og 1 dæksmand på vagt, har Skibstilsynet anført, at vagttjenestens tilrettelæggelse alene er skibsførerens ansvar, og i denne forbindelse henvist til følgende udtalelse af handelsministeren ved fremsættelsen af lovforslaget (FT 1963/64, sp. 3172–73):

»... Derimod er der ikke ved lovforslaget taget stilling til tilrettelæggelsen af tjenesten om bord, navnlig spørgsmålet om, hvorvidt der skal gås 2- eller 3-skiftet vagt, eller antallet af dæksfolk pr. vagt. Dette må som hidtil være overladt til føreren i overensstemmelse med de i søloven og sømandsloven nedlagte principper, hvorefter føreren er ansvarlig for, at skibet til enhver tid er sødygtigt. Derimod er det i lovforslaget sikret, at der i skibe over 500, men ikke over 5.000 tons på dækket kan gås 3-skiftet vagt med 2 mand på hver vagt, mens der i skibe over 5.000 tons kan gås 3-skiftet vagt med 3 mand på hver vagt. Mens der er taget hensyn til nødvendigt mandskab til den renholdelse på dæk og måske navnlig i maskinrum, der er vigtig i sikkerhedsmæssig henseende, er der ved den foreslåede bemanning ikke taget hensyn til skibets almindelige vedligeholdelse.«

Dæksmandskabet i større skibe, hvortil der er givet dispensation, er efter Skibstilsynets opfattelse af en sådan størrelse, at der, såfremt skibsføreren måtte finde dette påkrævet, kan sættes 3 menige medlemmer af dæksmandskabet på hver vagt med 3-skiftet vagt.

Endelig har Skibstilsynet anført, at det i bemærkningerne til lovforslaget er udtalt, at

da lovforslagets ledende princip om sikkerhed ikke er et klart definerbart begreb, kan forslaget næppe betragtes som et absolut minimumsforslag, samt at intet af de skibe, hvortil der er meddelt dispensation, sejler med et mindre dæksmandskab end det, som de nyeste af Board of Trade fastsatte regler tillader britiske skibe at sejle med.

I en supplerende skrivelse af 6. december 1965 har forbundet henledt opmærksomheden på, at det i norske »Meddelelser fra Sjöfartskontoret« nr. 167 af 1. juni 1961 er udtalt, at 1 mand på vagten til tjeneste på dækket på et skib med selvstyring ikke kan anses for tilstrækkeligt; efter Sjöfartskontorets mening er denne praksis med kun 1 dæksmand på vagt sammen med en styrmand ikke forenelig med den nævnte lovs bestemmelser om behørigt udgik.

Den 29. december 1965 modtog jeg fra Handelsministeriet bl. a. en kopi af de norske »Meddelelser fra Sjöfartskontoret« nr. 174 af 15. juli 1963, hvori det udtales, at Sjöfartsdirektoratet mener, at bestemte regler angående vagttjeneste på selvstyrede skibe ikke for tiden bør udfærdiges, men at forholdene må bedømmes af skibsføreren i hvert enkelt tilfælde, under hensyn til, hvor skibet befinder sig, og på baggrund af skibsførerens ansvar i henhold til søloven, sødygtighedsloven og søvejsreglerne; som almindelig regel bør imidlertid 1 mand af vagten være i nærheden af broen, således at han til enhver tid umiddelbart kan tilkaldes af den vagthavende styrmand fra broen. I usigtbart vejr, stærkt trafikeret farvand eller trangt farvand forudsættes det dog, at en rorsmand anvendes.

I skrivelsen af 3. december 1965 har Bemandingsnævnets formand og viceformand henvist til Skibstilsynets udtalelse samt til de begrundelser, der er indeholdt i hver enkelt af de af nævnet afsagte kendelser.

Bemærkninger.

Det fremgår af bemandingslovens § 3 og af lovens forarbejder, at sikkerhedshensynet har været det ledende princip ved fastsættelsen af skalaen for dæksmandskabets størrelse i lovens § 6. I bemærkningerne til lovforslagets § 40, stk. 1, der indeholder bemyndigelsen for direktøren for Statens Skibstilsyn til at dispensere fra lovens bemandingsregler, er det udtalt (FT 1963/64, till. A, sp. 1058–59):

»...

Selvom følgen af, at bemandingsreglerne nu foreslås fastsat ud fra sikkerhedsmæssige synspunkter, principielt måtte være, at den generelle adgang i den nu gældende lovs § 40, stk. 1, til at foretage afvigelser fra de i loven indeholdte bemandingsregler udgik, er det dog fundet forsvarligt at bibeholde adgangen til at fravige bemandingsreglerne for skibe i begrænset fart, hvorved er tænkt dels på dagfart, dels på fart indenfor nærmere afgrænsede farvandsafsnit såvel i danske som udenlandske farvande.

Det er endvidere anset for hensigtsmæssigt, at der åbnes mulighed for et noget friere skøn over bemandingens størrelse i skibe, der agtes bemandedt ud fra andre principper med hensyn til tjenestens tilrettelæggelse end de hidtil fulgte, samt i skibe, i hvilke særlige rationaliseringsforanstaltninger af sikkerhedsmæssig art er gennemført, f. eks. skibsmaskinerier, der kan reguleres, og hvis skruer kan manøvreres fra styrepladsen, og som er forsynet med automatiske installationer, der helt eller delvis overflødiggør kontinuerligt tilsyn, samt oliefyrede dampkedler med automatisk fyr- og vandstandsregulering . . .«

Det af Folketinget nedsatte udvalg vedrørende bl. a. bemandingsloven afgav betænkning den 12. maj 1964, og under Folketingets 2. behandling af bemandingslovforslaget den 15. maj s. å. udtalte folketingsmand Peter Nielsen, der havde været medlem af udvalget, som ordfører sig om det af folketingsmand Vivike i udvalget indtagne standpunkt, som gik ud på, at den hidtidige bemandingslov burde bibeholdes, dog således at der blev nedsat et permanent bemandings- og dispensationsnævn, der kunne meddele dispensationer fra bemandingsreglerne. Peter Nielsen anførte om et sådant nævns arbejde (FT 1963/64, sp. 5162-63):

»Rederne vil fremsætte krav om dispensation for de fleste skibes vedkommende, søfartsorganisationerne vil vel i de fleste tilfælde gå imod, og det bliver den tredje part, embedsmændene i Handelsministeriet, der i hvert enkelt tilfælde skal afgøre bemandingens størrelse. Med den største respekt for vore dygtige embedsmænd i søfartsafdelingen må jeg dog mene, at

det vil blive en uoverkommelig, ja umulig opgave at give dem, og vi vil få uro, hver gang et dansk skib skal bemandedes. Dispensationer er aldrig af det gode, og når loven nu er revideret, må dispensationer høre til de absolutte undtagelser og ikke, som det ærede medlem hr. Vivike ønsker det, gøres til den almindelige regel.«

Efter en samlet bedømmelse af § 40, stk. 1's ordlyd og af lovens forarbejder, herunder de foran citerede bemærkninger til lovforslaget og handelsministerens udtalelser ved lovforslagets fremsættelse, må jeg finde, at Statens Skibstilsyn ikke har været afskåret fra at meddele dispensation fra bemandingsreglerne med hensyn til skibe, der var under bygning ved lovens vedtagelse, selvom nogle af de forbedringer, der fandtes i disse skibe, har været fremdraget som begrundelse for den ved lovens § 6 gennemførte nedsættelse af dæksmandskabets størrelse. Det fremgår snarest af disse udtalelser, at det ved lovforslagets fremkomst var forudset, at der på skibe, der da var under bygning, ville komme sådanne nydannelser i teknisk henseende, som ville medføre dispensationer i medfør af bemandingslovens § 40, stk. 1. Det bemærkes herved, at folketingsmand Peter Niensens ovenfor citerede udtalelse ikke ses at være af afgørende betydning for det foreliggende fortolkningsspørgsmål, allerede fordi den refererede sig til en tænkt ordning, hvor så godt som alle skibe måtte forventes at søge dispensation.

Ved bedømmelsen af den ovenfor refererede dispensationspraksis findes der også at måtte tages hensyn til, at skalaen i bemandingslovens § 6 fra den 1. marts 1967 skal gælde for alle danske maskindrevne lastskibe over 300 tons uden hensyn til deres alder og konstruktion. Det fremgår af de af Statens Skibstilsyn meddelte dispensationer og af de af Bemandingsnævnet afsagte kendelser, at der til stadighed har været lagt afgørende vægt på hensynet til sikkerhed på søen således som foreskrevet i lovens § 40, stk. 1.

Endelig skal jeg udtale, at selve det skøn, der ligger til grund for de af Statens Skibstilsyn meddelte og af Bemandingsnævnet helt eller delvis tiltrådte dispensationer, finder jeg ikke at kunne kritisere. Jeg har herved lagt vægt på, at samtlige

dispensationer har været begrundet i tekniske installationer og rationaliseringsforanstaltninger, der sædvanligvis ikke fandtes på de ved bemandingslovens ikrafttræden færdigbyggede skibe, og at Skibstilsynet ved udøvelsen af sit skøn har

haft for øje, at dæksbesætningen på større skibe skulle være af en sådan størrelse, at skibeføreren havde mulighed for at sætte 3 menige medlemmer af dæksmandskabet på hver vagt ved 3-skiftet vagttjeneste.«

26. *Behandlingen af en ansøgning om optagelse i en statsskoles 1. realklasse gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 722/65).*

I juli 1965 klagede A over en af en rektor ved en statsskole i forbindelse med amtsudvalget vedrørende optagelse af elever i 1. realklasse truffet afgørelse, hvorefter A's søn ikke kunne optages i statsskolens 1. realklasse. A gjorde i skrivelsen gældende, at rektors afgørelse var truffet på et urigtigt grundlag, og at enhver bestående tvivl med hensyn til hans søns kvalifikationer måtte komme ham til gode.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A's søn, der var elev i en privat realskole, i februar 1965 indsendte ansøgning til amtsudvalget om at måtte blive optaget i 1. realklasse på en af tre nærmere angivne gymnasieskoler, primært i ovennævnte statsskole.

Amtsudvalget afslog ansøgningen ved skrivelse af 30. marts 1965, og i skrivelse af 9. april 1965 anmodede A udvalget om at genoptage sagen, bl. a. under henvisning til at skolens indstilling i henhold til §§ 4-7 i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 25 af 9. februar 1961 ikke syntes at svare til de vidnesbyrd, som skolen havde afgivet til hjemmet. Udvalget, som A tilstillede fotokopier af hans søns meddelelsesbog, fastholdt i skrivelse af 27. april 1965 den trufne afgørelse, idet udvalget gjorde opmærksom på, at også andre kriterier end elevernes kvalifikationer er afgørende for optagelse i gymnasiets realafdeling, og idet udvalget understregede, at afgørelsen netop var foretaget i overensstemmelse med de for udvalgets virksomhed fastlagte retningslinier og i fuld enstemmighed.

I skrivelse af 29. april 1965 til amtsudvalget anmodede A påny om sagens genoptagelse, idet han gentog henvisningen til, at skolens indstilling umuligt kunne svare til de vidnesbyrd, som hans søn havde fået med hjem. Han gjorde i denne forbindelse opmærksom på, at han havde talt med sønnens klasselærerinde, som havde oplyst, at de vid-

nesbyrd, som var afgivet til hjemmet, var udtryk for hendes og de øvrige læreres vurdering, at hun og de øvrige lærere havde anset hans søn for utvivlsomt egnet, at hverken hun eller de øvrige lærere havde noget kendskab til skolens indstilling til udvalget, men at skolelederen ikke havde andet grundlag for sin indstilling end lærernes vurdering, idet han ikke havde eller havde haft timer med klassen. Klasselærerinden havde iøvrigt oplyst, at hun overfor lederen havde givet udtryk for forbavelse over afgørelsen og over, at han ikke havde timer i 7. klasse for personligt at kunne danne sig et skøn over elevernes egnethed til realklassen.

Da udvalget fandt, at der tilsyneladende var en uoverensstemmelse mellem de standpunktsbedømmelser, som det havde fået forelagt af A, og den bedømmelse, som skolen havde meddelt udvalget, anmodede det den pågældende skoleleder om en redegørelse. Lederen udtalte, at skolen informerede forældrene i november, februar og april om deres barns standpunkt i skolefagene, og at disse bedømmelser er resultat af kortvarige skoleperioders arbejde. I februar holdes der et orienterende møde for alle forældre, hvis børn frekventerer 7. klasse, og det bliver herunder nøje betonet, at børn, der søger oprykkelse i 1. realklasse, skal besidde en passende mængde kundskaber og modenhed for at kunne klare kravene i realafdelingen. Den standpunktsbedømmelse, som skolen havde forelagt for udvalget, var blevet udarbejdet af faglærerne og skolens leder i februar 1965 og var udelukkende beregnet på at være vejledende for amtsudvalget. Der var efter skolens skøn ingen væsentlige uoverensstemmelser mellem denne bedømmelse og de til hjemmet afleverede bedømmelser. Regnelæreren havde bemærket, at A's søn kunne virke noget nervøs i regnetimerne, men at dette nok ville ændres til det bedre. Amtsudvalget

meddelte derefter A, at der ikke ved den fra skolen indhentede udtalelse var fremkommet sådanne nye momenter i sagen, at udvalget fandt anledning til at fravige den en gang trufne afgørelse.

På A's anmodning om en begrundelse for den trufne afgørelse svarede amtsudvalget, at det efter korrespondance med sønnens skole påny havde behandlet sagen med det resultat, at det ikke havde fundet, at de af A påberåbte uoverensstemmelser vedrørende karaktergivningen var af en sådan art, at de sammenholdt med de øvrige faktorer, som var afgørende for udvalgets bedømmelse, havde haft en så afgørende betydning ved udvalgets første bedømmelse, at de måtte give anledning til ændring heri.

Et af A rejst spørgsmål om, hvorvidt han i medfør af partsoffentlighedsloven havde ret til at blive gjort bekendt med den af skolen afgivne indstilling til amtsudvalget, henviste udvalget A til at forelægge for Undervisningsministeriet. I skrivelse af 9. juni 1965 indbragte A sagen i dens helhed for ministeriet, der den 17. juli 1965 meddelte, at A efter ministeriets opfattelse havde krav på at blive gjort bekendt med skolens påtegning på det af ham udfyldte ansøgningsskema. Vedrørende spørgsmålet om en genoptagelse af sagen om sønnens optagelse i et gymnasium udtalte ministeriet, at efter § 10 i lov nr. 165 af 7. juni 1958 om gymnasieskoler træffes beslutning om elevens optagelse af rektor, for de kommunale gymnasieskoler vedkommende under iagttagelse af de til enhver tid gældende bestemmelser om de kommunale skolemyndigheders stilling til de kommunale eksamensskoler. Efter § 4, stk. 3, i bekendtgørelsen af 9. februar 1961 om optagelse af elever i 1. realklasse og 1. gymnasieklasse på realskoler og gymnasieskoler træffes rektors beslutning om optagelse af elever i en gymnasieskoles realafdeling efter forudgående samråd med amtsudvalget. For rektors og amtsudvalgets behandling af ansøgninger om optagelse i en gymnasieskoles realafdeling er der fastsat visse almindelige regler udover de almindelige kvalifikationskrav efter folkeskolelovens § 20, nemlig at der alene må tages hensyn til elevens egnethed for realafdelingen (altså ikke til hans eventuelle egnethed for gymnasiet senere), og at det skal tilstræbes, at elevholdene bliver lige så alsidigt sammensat som i de almindelige realafdelinger. In-

denfor disse retningslinier er afgørelsen overladt til rektors skøn, eventuelt på grundlag af forhandlingerne med amtsudvalget. På denne baggrund anså Undervisningsministeriet sig ikke for berettiget til på det foreliggende grundlag at tage stilling til, om afgørelsen vedrørende A's søn burde tages op til fornyet overvejelse, men mente, at en eventuel anmodning om genoptagelse burde rettes til de pågældende rektorer, i første række formentlig rektor for statsskolen.

Undervisningsministeriet gjorde iøvrigt opmærksom på, at den hidtidige skoles udtalelse om en elevs egnethed og standpunkt kun var afgørende for, om eleven overhovedet kunne optages i en realafdeling uden at skulle bestå en optagelsesprøve, men ikke for, om eleven skulle optages i en bestemt skoleforms realafdeling, og at elevernes standpunkt kun sammen med en række andre forhold havde betydning ved sammensætningen af elevholdene i gymnasieskolernes realafdelinger efter de forannævnte retningslinier.

Den 19. juli 1965 anmodede A rektor om sagens genoptagelse, ligesom han anmodede amtsudvalget om at blive gjort bekendt med den indstillende skoles udtalelse. Udvalget tilsendte den 23. juli 1965 A en fotokopi af skolens udtalelse, og det fremgik heraf, at skolen havde betegnet hans søn som egnet til optagelse i 1. realklasse og i det såkaldte midlertidige afgangsbrev havde bedømt hans søns standpunkt som »meget tilfredsstillende« for så vidt angik skriftlig og mundtlig dansk, skriftlig og mundtlig regning samt engelsk, tysk og matematik og »tilfredsstillende« for så vidt angik skrivning. En sammenligning med sønnens meddelelsesbog viste, at de på skemaet pr. 18. februar 1965 anførte karakterer svarede til karaktererne i meddelelsesbogen for februar 1965, bortset fra skriftlig og mundtlig regning og matematik, hvor sønnens standpunkt i meddelelsesbogen var angivet som »udmærket«. Meddelelsesbogen for oktober 1964 betegnede endvidere sønnens standpunkt i skriftlig dansk som »udmærket«, mens meddelelsesbogen for april 1965 anførte »udmærket« for skriftlig og mundtlig regning og matematik samt mundtlig dansk og meddelelsesbogen for juni 1965 tillige »udmærket« for skriftlig dansk.

I skrivelse af 29. juli 1965 svarede rektor A, at afvigelserne vedrørende karaktergivningen både i amtsudvalget og hos ham per-

sonlig havde vakt opmærksomhed, og at afvigelserne bl. a. havde givet anledning til en samtale mellem ham og lederen af sønnens skole. Lederen havde herunder redegjort for de forhold, der efter hans opfattelse havde gjort en sådan forskellig indstilling berettiget, og han havde fastholdt, at karaktererne på skemaet, beregnet for dette bestemte forum, nemlig gymnasiets rektor og amtsudvalget, som skulle træffe afgørelse under hensyntagen til andre tilmeldte – formentlig også gennemgående meget flinke – elever, var de efter disse særlige hensyn rigtige. Rektor var ikke i stand til at afgøre, hvorvidt en sådan dualisme eller komplementaritet i vurderingen var administrativt tilladelig og juridisk uangribelig, men han måtte personlig i det foreliggende tilfælde henholde sig til lederens indstilling og hans forsikring om, at den dækkede hans bedømmelse af sønnen som ansøger til gymnasiets realafdeling. Rektors endelige beslutning vedrørende optagelse af A's søn ville ikke være bestemt af hensynet til en forud fastsat klassekvotient. Var der begået en fejl, ville den blive rettet, og sønnen ville blive optaget, også hvis det af pædagogiske hensyn stipulerede elevantal i klassen derved blev overskredet med 1 elev.

Videre anførte rektor dels i skrivelsen, dels under en telefonsamtale med A, at han ved udvælgelsen af elever i 1. realklasse fulgte den fremgangsmåde, at han inddelte ansøgerne i to grupper på grundlag af elevernes kvalifikationer, således som disse fremgik af den indstillende skoles udtalelse og karaktergivning. Ved denne inddeling var A's søn blevet placeret i gruppe 2 blandt de fagligt kvalificerede. Dette var imidlertid ingenlunde ensbetydende med, at han dermed på forhånd var ladet ude af betragtning, idet den anden del af optagelsesproceduren netop bestod i, at rektor efter den første sortering omhyggeligt gennemgik alle tilmeldte igen for i henhold til folkeskoleloven og ministeriets bekendtgørelse at tilvejebringe den i loven tilsigtede alsidige sammensætning af klassen. Et for statsskolen særlig vigtigt moment i disse overvejelser var hensynet til elevernes bopæl og de afleverende skolars geografiske beliggenhed. Skolen havde som statsskole den selvfølgeligelige pligt at sørge for, at børn i omegnen og i det ydre oplands kommuner også fik mulighed for at blive optaget i statsskolens 1. realklasse, og dette

måtte ifølge rektors opfattelse særlig gælde egnede aspiranter fra de skoler på landet, hvortil der ikke var knyttet nogen realafdeling, idet der efter rektors opfattelse naturligt måtte regnes med, at ansøgerne til realklassen sigtede mod gymnasiet, hvorfor der burde gives flinke elever fra skoler på landet uden realafdeling chance for ved optagelse på statsskolen at kunne nøjes med ét skoleskifte i stedet for to.

Forsåvidt angik A's søn var han hjemmehørende i en landkommune, som havde en 7-klasset grundskole, der ikke havde nogen realafdeling. Statsskolen havde optaget 4 elever fra denne skole, hvilket ifølge rektors udtalelse var et enestående højt tal fra samme landkommune, i en klasse på statsskolen med 30 elever. A havde for sit vedkommende valgt at lade sønnen gå i en privat realskole, hvorfra han efter bestået oprykning i 1. realklasse efter to års forløb ville kunne søge optagelse direkte fra realskolen til gymnasiet. Hans situation var altså en væsentligt anden end hans kammeraters fra hjemegnskommunen. Af denne grund og også under hensyntagen til skolens indstilling havde rektor ikke ment at kunne optage ham i statsskolens 1. realklasse.

Endelig tog rektor i skrivelsen til A afstand fra A's påstand om, at rektor under telefonsamtalen med A skulle have udtalt, at en standpunktsbedømmelse i ansøgningsskemaet, svarende til standpunktsbedømmelsen i meddelelsesbogen, automatisk ville have medført, at sønnen var blevet optaget på statsskolen. Rektor mente, at han under telefonsamtalen med A alene havde givet udtryk for, at sønnen med en anden indstilling fra skolen ville være kommet i bunken af de fagligt bedst kvalificerede og muligvis være blevet optaget. Som resultat af sine fornyede overvejelser havde rektor derfor ment at måtte fastholde den trufne afgørelse.

Undervisningsministeriet udtalte, at det kunne henholde sig til den i dets skrivelse af 17. juli 1965 til A givne redegørelse for de om optagelse af elever i 1. realklasse gældende regler.

Jeg udtalte, at jeg efter de foreliggende oplysninger om uoverensstemmelserne mellem standpunktsbedømmelserne i A's søns meddelelsesbog og i indstillingen til amtsudvalget og under hensyn til, at såvel ud-

valget som statsskolens rektor havde indhentet en redegørelse fra privatskolens leder, ikke fandt, at afgørelsen i sagen var truffet på et utilstrækkeligt grundlag.

Da jeg dernæst ikke fandt at kunne kritisere det af rektor efter forhandling med amsudvalget udøvede skøn vedrørende spørgsmålet om sønnens optagelse i stats-

skolens 1. realklasse, så jeg mig ikke i stand til at foretage videre vedrørende A's henvendelse.

Det tilføjedes, at den i sagen omhandlede private skole ikke henhører under området for min virksomhed, og at jeg derfor ikke kunne tage stilling til skolens karaktergivning.

27. Et sogneråds behandling af en sag om udstykning. (J. nr. 417/65).

I april 1965 klagede A over en af et sogneråd truffet beslutning, hvorefter det ikke fandt grundlag for at godtgøre ham udgifterne til udstykning af to parceller af hans ejendom.

I den anledning meddelte jeg A, at der ifølge ombudsmandsloven ikke til ombudsmanden kan indgives klage over afgørelser truffet af den samlede kommunalbestyrelse, men at denne begrænsning dog ikke gælder, såfremt ombudsmanden af egen drift tager en sag op til undersøgelse, for så vidt der er tale om krænkelse af væsentlige retlige interesser. Efter det foreliggende fandt jeg at burde optage sagen til undersøgelse af egen drift forsåvidt angik det forhold, at sognerådet havde anbefalet udstykning af den omhandlede ejendom til sommerhusbebyggelse, uanset at der på samme tid forelå forslag til en bygningsvedtægt, hvorefter det pågældende område skulle udlægges til helårsbeboelse.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i 1962 gennem en landinspektør til vedkommende kommune fremsendte ansøgning om udstykning af 4 parceller af den nævnte ejendom til sommerhusbebyggelse.

I en påtegning af 2. oktober 1962 på ansøgningen udtalte sognerådet overfor Matrikeldirektoratet, at det omhandlede areal lå udenfor det område, som man i et forslag til ny bygningsvedtægt havde udpeget til sommerhusområde, og da sognerådet allerede var begyndt at administrere efter den nye vedtægt, selvom dens endelige godkendelse ikke forelå, kunne udstykningssagen allerede af den grund ikke anbefales. Sognerådet tilføjede, at det omhandlede areal lå umiddelbart op til den bebyggede del af byen, at det faldt naturligt ind i byens område for helårsbebyggelse, og at det havde adgang til tilslutning til en nylig anlagt kloakledning.

Matrikeldirektoratet underrettede Boligmi-

nisteriet om udstykningsansøgningen og om, at sognerådet ikke havde anbefalet udstykningen, og i skrivelse af 16. februar 1963 meddelte Boligministeriet sognerådet, at det ville være villig til under hensyn til områdets beliggenhed i forhold til de påtænkte byplanmæssige bestemmelser for kommunen på sognerådets begæring at nedlægge foreløbigt forbud mod udstykningen i medfør af § 9 i lov om byplaner. Ministeriet henledte herved sognerådets opmærksomhed på, at det, såfremt der blev nedlagt forbud som anført, inden 1 år måtte lade udarbejde og fremlægge til offentligt eftersyn et forslag til partiel byplanvedtægt for det pågældende område.

I skrivelse af 15. marts 1963 svarede sognerådet ministeriet, at det ikke havde til hensigt at udvide den gældende dispositionsplan til at omfatte hele kommunen, men at det fandt det uheldigt at anbefale udstykningen til sommerhusbebyggelse med mulighed for, at man, når bygningsvedtægten var godkendt, måtte nægte eventuelle nye ejere tilladelse til at opføre sommerhuse på grundene.

Boligministeriet udtalte derefter i skrivelse af 10. juni 1963 til sognerådet, at det var enig i, at der ikke burde finde sommerhusbebyggelse sted udenfor de påtænkte sommerhusområder. Såfremt sognerådet ikke ønskede at begære foreløbigt forbud nedlagt i medfør af byplanlovens § 9, havde Boligministeriet imidlertid ikke mulighed for at foretage videre i sagen, og ministeriet anmodede herefter om meddelelse snarest muligt om sognerådets stilling til sagen.

I skrivelse af 21. august 1963 ændrede A ansøgningen, således at han kun begærede udstykket 2 parceller. Han henviste i denne forbindelse til, at der ikke var brug for området til helårsbeboelse, og at området var

uansvarligt til dette formål på grund af høj beplantning og manglende adgang til spildevandsafledning.

Sognerådet anbefalede udstykningsandragendet i skrivelse af 13. september 1963, hvilket gav Boligministeriet anledning til i en skrivelse af 14. november 1963 at henstille til sognerådet så vidt muligt i tiden, indtil forslaget til bygningsvedtægt måtte blive gældende, i eventuelt påkommende tilfælde at anvende byplanlovens bestemmelser, herunder lovens § 9, såfremt der fremkom bygge- eller udstykningsandragender, som i væsentlig grad stred mod bygningsvedtægtsforslaget.

Udstykningen blev herefter approberet ved Matrikeldirektoratets skrivelse af 12. december 1964.

I anledning af en mundtlig forespørgsel fra A, om den i september 1963 givne tilladelse til sommerhusbebyggelse stadig var gældende, svarede sognerådet ham i skrivelse af 12. marts 1965, at tilladelsen måtte betragtes som bortfaldet samtidig med, at den for kommunen stadfæstede bygningsvedtægt trådte i kraft den 1. april 1964, hvorefter der kun måtte opføres sommerhuse indenfor de til dette formål udlagte områder.

Under henvisning til, at han havde ladet udstykningen gennemføre i tillid til sognerådets anbefaling af 13. september 1963, anmodede A herefter i skrivelse af 7. april 1965 sognerådet om at godtgøre ham udgiften ved udstykningen, 706 kr. Han anførte, at han ikke ville være i stand til at opfylde de krav, der stilles med hensyn til kloakering for helårsbebyggelse, og at udstykningen derfor ikke havde nogen værdi for ham.

I et møde den 8. april 1965 vedtog sognerådet, at det ikke fandt grundlag for at afholde de nævnte udgifter, og i skrivelse af 14. april 1965 blev A underrettet om sognerådets vedtagelse.

I anledning af A's klage til mig oplyste sognerådet, at udkastet til bygningsvedtægt blev udarbejdet i 1961 og indsendt til Boligministeriet til forhåndsgodkendelse den 29. september 1961. I løbet af 1961-62 blev planen revideret ved adskillige forhandlinger med Boligministeriet og fredningsmyndighederne m. fl., og det endelige forslag blev den 13. december 1963 indsendt til Boligministeriet, efter at det i 3 uger havde været fremlagt til offentligt eftersyn.

Sognerådet udtalte dernæst, at udstykningen kun kunne standses ved et forbud i medfør af byplanlovens § 9, at sognerådet ikke havde ment, at tidspunktet var inde til at tage de konsekvenser, som et sådant forbud medfører (partiel byplan m. v.) op til behandling, og at sognerådet derfor ingen anden udvej så end at anbefale udstyknings-sagen, uanset at man var klar over de problemer, der kunne opstå, såfremt bebyggelse ikke fandt sted inden vedtægtens ikrafttræden.

Boligministeriet henviste til de ovenfor refererede skrivelser, hvorefter ministeriet ikke kunne forhindre udstykningen og bebyggelse med sommerhuse på et tidspunkt, da bygningsvedtægten endnu ikke var stadfæstet, når sognerådet ikke ville søge nedlagt foreløbigt forbud i henhold til byplanlovens § 9.

Ministeriet udtalte dernæst, at sognerådets afgørelse i skrivelsen af 12. marts 1965, hvorefter det havde meddelt afslag på en underhåndsansøgning om tilladelse til at opføre sommerhuse på de to udstykkede parceller, var i overensstemmelse med den nu godkendte bygningsvedtægt. Afgørelsen kunne iøvrigt have været påklaget til vedkommende amtsråd, jfr. landsbyggelovens § 14, stk. 4, og dette kunne formentlig stadig gøres, idet den i lovens § 14, stk. 7, angivne ankefrist ifølge ministeriet ikke syntes at kunne regnes fra sognerådets skrivelse af 12. marts 1965, da sognerådet ikke havde givet A klagevejledning.

I denne forbindelse henlede ministeriet opmærksomheden på, at opførelse af et sommerhus udenfor de i bygningsvedtægten til sommerhusbebyggelse udlagte områder kræver dispensation af amtsrådet, jfr. landsbyggelovens § 15, stk. 2.

Ministeriet tilføjede, at det, så vidt det var ministeriet bekendt, ikke var en forudsætning for, at en udstykning kunne approberes, at der foreligger en anbefaling fra vedkommende kommunalbestyrelse.

Jeg udtalte, at sognerådet efter det foreliggende forud for bygningsvedtægtens ikrafttræden ikke havde andre muligheder for at hindre den omhandlede udstykning end at søge nedlagt et foreløbigt forbud i henhold til byplanlovens § 9. Såfremt et sådant forbud var blevet nedlagt, skulle sognerådet imidlertid inden 1 år have la-

det udarbejde og fremlægge til offentligt eftersyn i overensstemmelse med reglerne i byplanlovens § 7 et forslag til en partiel byplanvedtægt for det pågældende område.

Når sognerådet ikke fastholdt sit oprindelige standpunkt, hvorefter det ikke ville anbefale udstykningen, skyldtes det efter det oplyste, at man ikke fandt det ønskeligt på daværende tidspunkt at begynde udarbejdelsen af et forslag til en partiel byplanvedtægt. Denne afgørelse beroede på et skøn, som jeg ikke fandt at kunne kri-

tisere, og det kunne herefter ikke give mig grundlag for kritik, at sognerådet ikke fastholdt sin oprindelige udtalelse vedrørende udstykningen.

Det ville efter min opfattelse have været rigtigst, om sognerådet ikke direkte havde anbefalet udstykningen, men brugt et mere neutralt udtryk. Dette forhold kunne dog ikke i sig selv give mig tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik overfor sognerådet, hvorved bemærkedes, at en anbefaling af udstykningen ikke var en nødvendig forudsætning for dens approbation.

28. *Kirkeministeriets fortolkning af afstemningsreglerne i menighedsrådslovens § 42 gav ikke anledning til kritik. Henstillet til ministeriet at overveje, om der undtagelsesvis måtte være anledning til at foranledige et nyt menighedsmøde afholdt. (J. nr. 1126/65).*

En advokat klagede for Den danske Præsteforening og pastor A over en af Kirkeministeriet den 30. oktober 1965 truffet afgørelse, hvorved ministeriet ikke fandt, at kravet i menighedsrådslovens § 42, hvorefter $\frac{2}{3}$ af de på et menighedsmøde afgivne stemmer skal tilslutte sig ønsket om at få en bestemt person beskikket til præst, havde været opfyldt ved et menighedsmøde den 7. april 1965, hvor spørgsmålet om beskikkelse af pastor A til residerende kapellan var til afstemning.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at embedet som residerende kapellan blev oplslået ledigt den 16. december 1964, og at samtlige læge medlemmer af vedkommende menighedsråd fremsatte ønske om, at A måtte blive kaldet til embedet. Sagen blev behandlet i et i medfør af § 5, jfr. § 3, i lov nr. 218 af 16. juni 1962 om adgang til præsteembeder i folkekirken nedsat udvalg, der vedtog at anbefale, at pastor A uden prøve blev beskikket i embedet på de i menighedsrådslovens § 42, stk. 1, nævnte vilkår. Kirkeministeriet meddelte, at ministeriet intet havde at indvende mod, at undtagelsesbestemmelsen i menighedsrådslovens § 42, stk. 1, blev bragt til anvendelse, og anmodede biskoppen over Københavns Stift om at foranledige, at der indkaldtes til et menighedsmøde i sognet, hvor spørgsmålet om pastor A's beskikkelse skulle sættes til afstemning.

Menighedsrådet blev afholdt den 7. april 1965 under ledelse af provsten, og på mødet blev afgivet 29 ja-stemmer, 14 nej-stemmer, mens 1 stemmeseddel var blank. Menigheds-

rådets fungerende formand henviste overfor Kirkeministeriet til, at menighedsrådet enstemmigt havde indstillet pastor A til embedet, idet han samtidig oplyste, at 5 af rådets medlemmer havde været forhindret i at være til stede ved mødet. Provsten henstillede ved sagens fremsendelse til biskoppen, bl. a. under henvisning til vanskelighederne ved at få kvalificerede ansøgere til stillingerne i København, at afstemningen fortolkedes således, at pastor A ansås for at have opnået det tilstrækkelige stemmetal. Biskoppen indsendte sagen til Kirkeministeriet og udtalte, at han, for så vidt der ikke juridisk var noget at indvende mod fortolkningen af afstemningsresultatet, anbefalede, at pastor A blev beskikket til residerende kapellan.

Den 8. maj 1965 forelagde Kirkeministeriet afstemningsresultatet for Indenrigsministeriet og oplyste, at Kirkeministeriet ifølge praksis fortolkede § 42, stk. 1, således, at antallet af ja-stemmer skulle udgøre mindst $\frac{2}{3}$ af summen af afgivne ja-stemmer, nej-stemmer og blanke stemmer. Kirkeministeriet måtte i det foreliggende tilfælde finde, at betingelserne for pastor A's beskikkelse ikke var opfyldt, idet det måtte forlanges, at mindst 30 af de på mødet afgivne 44 stemmer havde givet udtryk for positiv tilslutning til den pågældendes udnævnelse. Indenrigsministeriet udtalte, at det, under hensyn til at § 42, stk. 1, ikke indeholdt udtrykkelig forskrift af den i grundlovens § 42, stk. 5, omhandlede art, måtte være af den opfattelse, at blanke stemmer ikke kan tilsidesættes

som ugyldige, men måtte medregnes som udtryk for deltagelse i afstemningen. Indenrigsministeriet tilføjede, at tilkendegivelse af standpunktet »stemmer ikke« ved afstemningen i kommunalbestyrelser ikke fritager vedkommende medlem for eventuelt ansvar for den truffe beslutning, og at den, der tilkendegiver »stemmer ikke« eller ved skriftlig afstemning afgiver blank stemme, medregnes ved opgørelsen af kommunalbestyrelsens beslutningsdygtighed.

Kirkeministeriet udtalte herefter i skrivelser af 30. oktober 1965, at det ikke fandt, at det i menighedsrådslovens § 42, stk. 1, fastsatte krav om, at $\frac{2}{3}$ af de på menighedsrådsmødet afgivne stemmer havde sluttet sig til det udtalte ønske om vedkommendes beskikkelse, var opfyldt, og at spørgsmålet om pastor A's beskikkelse til embedet som residerende kapellan måtte betragtes som bortfaldet.

Advokaten gjorde overfor mig gældende, at $\frac{2}{3}$ af de på menighedsrådsmødet afgivne stemmer var afgivet for pastor A, idet den blanke stemme ikke bør medregnes. Han henviste til H. B. Krenchel, Håndbog for Dirigenter, 2. udg. (1951), side 93, hvor det om skriftlig afstemning anføres:

»Blanke stemmer (»stemmer ikke«) regnes med til afgørelse af, om der i valget har deltaget det fornødne antal valgberettigede, men afstemningens resultat afgøres efter antallet af de iøvrigt afgivne stemmer.«

Dernæst henviste advokaten til Forretningsordenen for Folketinget, § 36, jfr. § 33. Endelig omtalte han en artikel i Erhvervsøkonomisk Tidsskrift, nr. 2, 1960: »Nogle afstemningsregler«, af professor Jan Kobbarnagel og cand. polit. Poul Sveistrup, hvor det på side 70 anføres, at man ved afgørelsen af, om der er flertal, må se bort fra de deltagere, der hverken stemmer ja eller nej, eller som på anden måde stemmer blankt. Afgørelsen af, om et forslag er vedtaget, beror således på optælling af ja-stemmer kontra nej-stemmer. Det var herefter advokatens opfattelse, at udtrykket »afgivne stemmer« i menighedsrådslovens § 42 måtte fortolkes som sigtende til en klar tilkendegivelse af, om den pågældende person var for eller imod, idet man ikke kunne sige, at en blank stemmeseddel var en »afgivet stemme«. En sådan stemmeseddel betød netop: »stemmer ikke«, og var følgelig kun en »afgivet stemmeseddel«.

I anledning af klagen til mig udtalte Kirkeministeriet, at man ikke ved opgørelsen af afstemningens resultat kunne se bort fra blanke stemmer, og da $\frac{2}{3}$ af de på mødet afgivne stemmer ifølge loven skulle slutte sig til det udtalte ønske om udnævnelse, var det Kirkeministeriets opfattelse, at der ikke var opnået det fornødne kvalificerede flertal. Ministeriet henviste til, at menighedsrådslovens § 42 var en undtagelsesbestemmelse fra de almindelige regler om menighedsrådenes medvirken ved besættelsen af præsteembeder og alene tog sigte på tilfælde, hvor der i menigheden var »et udbredt ønske om at få en bestemt person beskikket til præst«. Dette ønske skulle efter Kirkeministeriets opfattelse manifestere sig i den i loven fastsatte kvalificerede majoritet, som positivt skulle udtale sig for den pågældendes udnævnelse. Kirkeministeriet havde derfor måttet finde det naturligt at fortolke afgivelsen af en blank stemme således, at den stemmeafgivende ikke havde ønsket at tilslutte sig indstillingen. Kirkeministeriet oplyste dernæst, at det ved optællingen af stemmer ved bispevalg, jfr. § 7, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 159 af 1. april 1950 af lov om bispeembeders besættelse m.v. fulgte den praksis at medregne blanke stemmer. Ministeriet kunne dernæst ikke anse de af advokaten nævnte eksempler vedrørende afstemninger for at være af betydning ved fortolkningen af menighedsrådslovens § 42, da denne bestemmelse hvilede på ganske særlige forudsætninger.

Bemærkninger.

Om afholdelse af menighedsrådsmøder, på hvilke spørgsmål om beskikkelse af en bestemt person til præst sættes til afstemning, bestemmer § 42, stk. 1, i menighedsrådsloven:

»Uanset bestemmelserne i §§ 39-41 kan et pastorats menighedsråd, når det mener, at der i menigheden er et udbredt ønske om at få en bestemt person beskikket til præst, inden 5 uger efter at embedet er opløst ledigt, gennem biskoppen andrage ministeriet herom. Desuden skal et andragende om at få en bestemt person beskikket til præst indsendes af menighedsrådet til ministeriet, når der fra 20 pct. af de på den kirkelige valgliste opførte medlemmer sker skriftlig henvendelse herom, inden det i § 39 omtalte indstillingsmøde er beram-

met. Finder ministeriet, at der intet er til hinder for, at vedkommende beskikkes, anmoder det biskoppen om at foranledige, at der snarest sammenkaldes et menigheds-møde for hele pastoratet, på hvilket spørgs-målet om pågældendes beskikkelse sættes til afstemning. Mødet ledes af biskoppen eller provsten på hans vegne, og afstemningen er skriftlig og hemmelig. Om mødet og afstemningens udfald indsender mødets leder beretning til ministeriet, der – hvis $\frac{2}{3}$ af de på menighedsrådet afgivne stemmer slutter sig til det udtalte ønske – er berettiget til at indstille den pågældende til udnævnelse af kongen eller for faste hjælpepræsters vedkommende meddele ham ansættelsesbrev. . . .«

Vedrørende bestemmelsens forhistorie kan oplyses, at det i henhold til lov af 10. september 1920 nedsatte Udvalg for kirkelige Anliggender, der afgav betænkning den 30. december 1921, i betænkningen side 14 omtaler den i Sønderjylland før genforeningen hjemlede ret for kirkeforstanderskaberne til endogså forud for opslag af et ledigt embede at udtale ønsket om en bestemt kandidats beskikkelse til embedet og for ministeriet til at tage et sådant udtalt ønske til følge, når en bestemt del ($\frac{2}{3}$) af de stemmeafgivende ved et menighedsråd udtalte sig derfor. Udvalget fandt, at en sådan regel muligvis burde træde i stedet for den gældende regel om menighedsrådenes ret til efter enstemmig beslutning at få en bestemt ansøger beskikket til embedet, eller også kunne de to ordninger bestå ved siden af hinanden. Udvalget udarbejdede et udkast til lov om menighedsråd, der i § 39 medtog den sønderjyske ordning og indeholdt reglerne for afstemning på menighedsråd. Sidste punktum lyder således:

»Om mødet og afstemningens udfald indsender mødets leder beretning til ministeriet, der – hvis $\frac{2}{3}$ af de på menighedsrådet afgivne stemmer slutter sig til det udtalte ønske – er berettiget til at indstille den pågældende til udnævnelse af kongen.«

Et flertal på 27 medlemmer gik ind for forslaget, mens et mindretal på 2 medlemmer foreslog, at ordene » $\frac{2}{3}$ af de på menighedsrådet afgivne stemmer« skulle ændres til » $\frac{2}{3}$ af menighedsråds-kredsens

kirkelige vælgere«, da mindretallet frygtede, at sagen kunne »vedtages med nogle ganske få stemmer, mens forudsætningen var den, at der var et udbredt ønske, hvilket bør godtgøres«.

Forslag til lov om menighedsråd blev fremsat i Folketinget den 16. februar 1922, og bestemmelsen i § 39 var i overensstemmelse med det af det kirkelige udvalgs flertal udarbejdede forslag. Ifølge bemærkningerne til forslaget (RT 1921/22, tillæg A, sp. 6084) anså man det for rigtigt, at den sønderjyske ordning, hvorefter en bestemt mand kan bringes i forslag og hans beskikkelse gøres til genstand for afstemning indenfor menigheden på et menighedsråd, var medtaget.

Under lovforslagets 1. behandling den 23. februar 1922 (RT 1921/22, Ft. forh., sp. 4962) omtalte en ordfører den nye bestemmelse, der hidrørte fra de sønderjyske landsdeles kirkelige forhold, og som gik ud på, at »hvis de $\frac{2}{3}$ af stemmerne på et menighedsråd samler sig om en bestemt person, er denne mand berettiget til at blive indstillet til udnævnelse«.

Under behandlingen i Folketinget blev § 39 ændret til § 38, men bestemmelsen forblev iøvrigt uændret. Heller ikke under Landstingets behandling af lovforslaget blev bestemmelsen ændret, jfr. lov nr. 280 af 30. juni 1922, § 38.

Den 3. oktober 1956 fremsatte kirke-ministeren i Folketinget forslag til lov om ændring i lov om menighedsråd, og ifølge lovforslaget ændredes § 38 til § 42. Det af Folketinget nedsatte udvalg til behandling af lovforslaget afgav betænkning den 28. februar 1957 (FT 1956/57, tillæg B, sp. 245) og udtalte bl. a.:

»Udvalget er af den formening, at der, hvor der i en menighed er et udbredt ønske om at få en bestemt person kaldet til et præsteembede, uanset om embedet ellers skulle besættes efter reglerne i de i lovforslaget foreslåede §§ 35 eller 36, bør gives menigheden adgang til at søge den pågældende person beskikket på følgende måde:

Et flertal i pågældende menighedsråd skal have ret til inden 5 uger fra det tidspunkt at regne, da embedet er opslået ledigt, at meddele ministeriet, at spørgsmålet om vedkommende persons ansættelse ønskes forelagt et menighedsråd.

Tilsvarende begæring skal kunne fremsættes af 20 pct. af de kirkelige vælgere, såfremt dette sker inden berammelsen af menighedsrådets endelige indstillingsmøde. For så vidt et menighedsmøde derefter med $\frac{2}{3}$ af de afgivne stemmer slutter sig til det fremsatte ønske om beskikkelse af den pågældende person, skal ministeriet være berettiget at indstille den pågældende til kaldelse.«

Ved lovforslagets 2. behandling den 5. marts 1957 udtalte udvalgets ordfører (FT 1956/57, sp. 2934-35) bl. a.:

»For det første gives der menighedsrådet 5 uger mod hidtil 3 uger, efter at et embede er opslået ledigt, til at meddele ministeriet, at der i menigheden er ønske om at få en bestemt præst. For det andet foreslås det, at 20 pct. af de på den kirkelige valgliste opførte medlemmer mod hidtil 25 pct. skal kunne fremsætte ønske om at få en bestemt person beskikket. I begge disse tilfælde skal der indkaldes til menighedsmøde, der eventuelt kan holdes delt, hvis det er nødvendigt af hensyn til mangel på tilstrækkelig rummeligt mødelokale. På dette menighedsmøde sættes spørgsmålet om vedkommendes beskikkelse under afstemning, og hvis $\frac{2}{3}$ af de fremmødte slutter sig til det udtalte ønske, er ministeriet berettiget til at indstille vedkommende til udnævnelse.«

Af lovbestemmelsens tilblivelseshistorie fremgik det således, at man fra lovgivningsmagtens side havde ønsket at tilvejebringe en ordning, hvorefter et udbredt ønske indenfor en menighed om ansættelse af en bestemt person som præst skulle kunne imødekommes. De reale grunde bag lovbestemmelsen og i hvert fald udtalelsen under lovforslagets 2. behandling i Folketinget den 5. marts 1957 fra udvalgets ordfører tydede på, at man havde tilstræbt en ordning, hvorefter man skulle lægge vægt på, hvorledes samtlige fremmødte valgberettigede menighedsmedlemmer havde stemt, herunder også de, der havde afgivet blank stemme. For dette resultat talte også, at en fremgangsmåde, hvor blanke stemmesedler ikke tælles med, ville kunne medføre, at en person måtte anses som indstillet, selvom kun en mindre del af de fremmødte havde stemt for ham. Man kunne således tænke sig, at over halvdelen

af de fremmødte havde afgivet blanke stemmer, mens resten havde stemt for vedkommende; det ville i en sådan situation vanskeligt kunne hævdes, at $\frac{2}{3}$ af de på mødet afgivne stemmer sulttede sig til det udtalte ønske om at få den pågældende valgt.

Det måtte erkendes, at denne fortolkning medførte, at blanke stemmer kom til at virke som nej-stemmer. En sådan virkning var imidlertid ikke ukendt – jeg henviste herved bl. a. til Erik Harder: Kommunens Lov og Ret (1964), side 126-28: Unddragelse fra standpunkttagen. Da jeg dernæst måtte være enig med Kirkeministeriet i, at der under hensyn til det særegne retsområde og formuleringen af § 42, stk. 1, ikke kunne drages slutninger fra det af advokaten nævnte materiale ved fortolkningen af den omhandlede bestemmelse, fandt jeg ikke at kunne kritisere, at Kirkeministeriet i skrivelsen af 30. oktober 1965 havde fortolket § 42, stk. 1, således, at den afgivne blanke stemmeseddel skulle medregnes ved udfindelsen af afstemningsresultatet.

Under hensyn til, at der alene var tale om 1 blank stemme, og til at menighedsrådets fungerende formand havde oplyst, at 5 medlemmer af menighedsrådet havde været forhindret i at være til stede ved menighedsmødet den 7. april 1965, anmodede jeg under sagens behandling kirkeministeren om at oplyse, om det ville være muligt at lade afholde et nyt menighedsmøde. Kirkeministeren svarede, at denne mulighed havde været drøftet under flere forhandlinger i ministeriet, men at der ved møderne i ministeriet havde været enighed mellem de sagkyndige om, at en sådan fremgangsmåde ikke lod sig gennemføre. Fremgangsmåden ifølge menighedsrådslovens § 42 måtte betragtes som en engangsprocedure, således at sagen om ansættelsen af en bestemt person definitivt måtte være faldet til jorden, såfremt vedkommende ikke på mødet havde opnået det fornødne kvalificerede antal stemmer. Man kunne ellers komme i den situation, at der kunne stilles krav om flere møder.

I mangel af nærmere bestemmelse i § 42 om afholdelse af yderligere menigheds-møder måtte jeg efter bestemmelsens sær-

lige karakter være enig med kirkeministeren i, at der ikke ville kunne *stilles krav* om nyt møde i en situation som den foreliggende, hverken fra pastor A's, menighedsrådets eller andres side. Efter min opfattelse medførte dette imidlertid ikke nødvendigvis, at Kirkeministeriet skulle være afskåret fra at foranledige et sådant møde afholdt, hvis ministeriet fandt det rimeligt, og menighedsrådet var villig hertil. Selvom jeg fuldt ud anerkendte, at Kirkeministeriet ikke havde nogen pligt til at lade afholde et sådant møde, fandt jeg, især under hensyn til oplysningen om, at 5 menig-

hedsrådsmedlemmer ikke havde været til stede, og at det var vanskeligt at få embederne besat, anledning til at henstille til kirkeministeren at overveje, om der undertagelsesvis måtte være anledning til, at ministeriet overfor menighedsrådet rejste spørgsmålet, om der fortsat næredes ønske om indkaldelse af nyt menighedsmøde til afgørelse af spørgsmålet om pastor A's ansættelse som residerende kapellan.

Ved udarbejdelsen af beretningen havde Kirkeministeriet endnu ikke afsluttet sine overvejelser.

29. Boligministeriets nedsættelse af Lejelovsudvalget af 1964 gav ikke anledning til kritik.
(J. nr. 154/65).

I februar 1965 klagede nogle lejerforeninger over, at lejerforeningerne udenfor Danmarks Lejerforbund ikke var repræsenteret i det af Boligministeriet nedsatte Lejelovsudvalg af 1964.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at de klagende lejerforeninger i skrivelse af 15. december 1964 til Boligministeriet gjorde gældende, at boligministeren måtte have pligt til ved udnævnelsen af medlemmer til et udvalg som det omhandlede, at sikre det bredest mulige grundlag for lejernes repræsentation, idet udvalgets virksomhed tog sigte på anliggender af den største betydning for samtlige Danmarks lejere, uanset deres organisatoriske tilknytningsforhold.

Boligministeriet besvarede lejerforeningernes klage i skrivelse af 14. januar 1965, hvori det oplystes, at De danske Grundejeres Landsorganisation og Danmarks Lejerforbund i en fælles henvendelse til Boligministeriet den 15. oktober 1964 meddelte, at de 2 organisationer sammen havde drøftet den forestående revision af lejeloven, der udløb med udgangen af marts måned 1965, og at de 2 organisationer efter disse drøftelser var enige om at anmode Boligministeriet om at nedsætte et hurtigt arbejdende udvalg med fyldig og ligeleg repræsentation fra begge organisationer til at arbejde videre med sagen for om muligt at opnå enighed på væsentlige punkter vedrørende lejelovens revision.

På grundlag af denne opfordring havde Boligministeriet den 9. november 1964 ned-

sat det nævnte udvalg med en højesteretsdommer som formand og 4 medlemmer fra hver af de 2 organisationer samt 1 repræsentant for Boligministeriet. Udvalgets opgave var i fortsættelse af de stedfundne drøftelser mellem de 2 organisationer at søge at nå til enighed om et forslag til ændringer i lejeloven med henblik på bl. a. at tilvejebringe udlejningsforhold, som samtidig tilgodeså en forsvarlig drift og vedligeholdelse af udlejningsejendomme og lejernes rimelige krav på beskyttelse. Ministeriet tilkendegav over for udvalget, at man lagde vægt på, at udvalgets arbejde blev fremmet mest muligt af hensyn til ministeriets forberedelse af revisionen af lejeloven.

Under hensyn til at udvalget således var nedsat efter ønske af de 2 organisationer og efter deres anmodning til fortsættelse af de indledte drøftelser mellem disse, havde ministeriet ikke fundet at have grundlag for at anmode repræsentanter for andre organisationer om at indtræde i udvalget.

I klagen til mig anførte lejerforeningerne, at de ikke bestred, at 2 organisationer som de nævnte uden hensyn til deres størrelse havde ret til at optage forhandlinger om udarbejdelse af en fælles indstilling og at forelægge en sådan for Boligministeriet. Lejerforeningerne fandt heller ikke noget at indvende imod, at organisationerne i en situation som den foreliggende rettede fælles henvendelse til Boligministeriet om at foranledige nedsat et udvalg til udarbejdelse af et forslag til æn-

dringer i lejelovgivningen, ligesom lejerforeningerne var enige med ministeriet i, at det havde ret til forud for udarbejdelsen af et lovforslag at rådføre sig med såvel enkeltpersoner som repræsentanter for organisatoriske sammenslutninger af personer med tilknytning til de områder, som den pågældende lovgivning angik.

Derimod havde ministeriet efter lejerforeningernes opfattelse pligt til at sikre det bredest mulige grundlag for lejernes repræsentation, når ministeriet ville nedsætte et særligt udvalg, som over for offentligheden såvel gennem presse, radio og TV som fra Folketingets talerstol foregaves at være udtryk for, hvad grundejere og lejerbefolkning var blevet enige om.

Boligministeriet oplyste overfor mig i anledning af lejerforeningernes bemærkning om omtalen af udvalget i Folketinget, at boligministeren, som svar på en af folketingsmand Aage Hastrup under 1. behandling af forslag til lov om ændringer i lov om boligbyggeri den 27. november 1964 fremsat anmodning om at fremskynde udvalgets arbejde, havde omtalt udvalget som »det udvalg, der består af ejere og lejere. . .« (FT 1964/65, sp. 1155).

Endvidere var der i de til det forelagte lovforslag knyttede bemærkninger under pkt. c. gjort nøje rede for udvalgets nedsættelse m. v. Boligministeren havde dernæst i sin tale ved forelæggelsen i Folketinget af lovforslaget

bl. a. gjort opmærksom på, at udvalget var nedsat på initiativ af de nævnte 2 organisationer, og fremhævet, at disse organisationer ikke repræsenterede alle udlejere og lejere (FT 1964/65, sp. 3150).

Boligministeriet udtalte dernæst, at det ikke havde kunnet forhindre, at andre, herunder de 2 organisationers repræsentanter i udvalget, over for offentligheden havde fremsat udtalelser, hvori det resultat, som udvalget var kommet til, var betegnet som et udtryk for en overenskomst indgået mellem grundejerne og lejerbefolkningen, men at ministeriet ikke for sit vedkommende mente at have fremsat bemærkninger, der kunne udlægges i retning af, at den opnåede enighed dækkede en større kreds, end tilfældet var.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere, at Boligministeriet ikke i det foreliggende tilfælde havde foranlediget Lejelovsudvalget af 1964 suppleret med repræsentanter for lejerorganisationer udenfor Danmarks Lejerforbund, og at ministeriets skrivelse af 14. januar 1965 ikke gav mig grundlag for kritik. Det bemærkedes herved, at enhver og altså også repræsentanter for de forskellige lejerorganisationer havde haft mulighed for at søge foretræde for det af Folketinget nedsatte udvalg til behandling af lejelovsforslaget.

30. *Spørgsmålet om, hvorvidt en i 1944 udfærdiget instruks for kloakmestre fortsat var gældende, efter at der i 1962 var kommet en ny lov på det pågældende område. (J. nr. 923/65).*

I oktober 1965 klagede A over, at Ministeriet for offentlige Arbejder ikke havde fundet anledning til at påtale overfor Glostrup kommunes tekniske forvaltning, at denne havde afslået hans anmodning om, at kommunen benyttede den i Instruks af 1. april 1944 for autoriserede kloakmestre § 4, stk. 2, indeholdte beføjelse til at kontrollere, hvorvidt de af en mester beregnede priser var moderate. Da hverken ministeriet eller kommunalbestyrelsen havde ophævet den pågældende instruksbestemmelse, måtte den efter A's opfattelse stadig være gældende, idet den ikke kunne anses for ophævet ved § 10 i lov nr. 132 af 13. april 1962 om visse forhold ved-

rørende gas-, vand- og afløbsinstallationer og dertil hørende kloakledninger.

Såfremt instruksbestemmelsen rent faktisk var ophævet, ønskede A at klage over, at Glostrup kommunalbestyrelse ikke havde ændret den således ulovhjemlede bestemmelse i instruksens § 4, stk. 2, eller på anden måde bekendtgjort, at den pågældende bestemmelse ikke længere var i kraft. A gjorde i denne forbindelse gældende, at Glostrup kommune stadig udleverede den pågældende instruks i urettet stand.

Den 27. oktober 1965 meddelte jeg A, at jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, havde taget det af ham rejste spørgsmål op

til undersøgelse, og samtidig anmodede jeg Glostrup kommunalbestyrelse om en udtalelse om årsagen til, at instruksens ikke var blevet ændret i overensstemmelse med den gældende lovgivning. Jeg bad samtidig kommunalbestyrelsen oplyse, hvornår den var blevet klar over, at instruksens § 4 ikke længere havde fornøden lovhjemmel.

Af sagens akter fremgik det, at Ministeriet for offentlige Arbejder i skrivelse af 2. december 1964 havde meddelt A, at ministeriet ikke efter ikrafttrædelsen af loven af 13. april 1962 ville anse kommunalbestyrelsen for beføjet til at optage en instruksbestemmelse som den ovenfor nævnte i en i medfør af § 10, stk. 1, udfærdiget instruks. Ministeriet måtte derfor anse instruksens § 4, stk. 2, for at være bortfaldet. Den 12. maj 1965 fastholdt ministeriet dette standpunkt og meddelte samtidig A, at der i den standardinstruks for kloakmestere, som i henhold til loven af 13. april 1962 § 10 var under udarbejdelse, ikke vil blive optaget en bestemmelse svarende til den af ham påberåbte.

Glostrup kommunalbestyrelse udtalte overfor mig, at udarbejdelsen af en ændret kloakmesterinstruks for det københavnske fællesautorisationsområde, herunder Glostrup kommune, hvorved instruksens ville blive bragt i overensstemmelse med loven af 13. april 1962, fortsat afventede udsendelsen af ministeriets standardinstruks, der skal tjene kommunerne som vejledning ved udfærdigelse af instruksens, jfr. Ministeriet for offentlige Arbejders cirkulære nr. 159 af 30. juni 1962, stk. 9.

Først ved kommunikationen af ministeriets skrivelse af 2. december 1964 til A blev kommunalbestyrelsen klar over, at § 4 i den hidtidige instruks ikke længere kunne anses for lovhjemlet. Ved sagens behandling i juni 1964 forelå for kommunalbestyrelsen en formodning om, at instruksens § 4 ikke var tilstrækkelig lovhjemlet, men kommunalbestyrelsens afgørelse i sagen dengang var truffet på et andet grundlag.

Videre udtalte kommunalbestyrelsen, at den ved at afvente standardinstruksens havde ment det forsvarligt at undlade en formel ophævelse af de afsnit af instruksens, der ikke længere skønnedes lovhjemlede, idet instruksens ifølge sit formål henvender sig til kloakmesteren og gennem sine bestemmelser fastlægger myndighedernes rettigheder og krav overfor mesteren, og myndighederne vil på

sin side uanset instruksens bestemmelser ikke kunne træffe afgørelser i strid med loven af 13. april 1962.

Kommunalbestyrelsen udtalte endvidere, at udlevering af instruksens til A skete i hans egenskab af tidligere medarbejder ved kommunens tekniske forvaltning, og at udlevering af instruksens iøvrigt kun finder sted og har fundet sted til kloakmestere eller ansøgere om autorisation som kloakmestere. Sidstnævnte bliver gennem autorisationsgivningen umiddelbart gjort bekendt med loven af 13. april 1962. For A's vedkommende havde kommunalbestyrelsen turdet forudsætte et vist kendskab til gældende lovgivning vedrørende autorisationsforhold, idet han i de senere år havde været ansat ved en anden kommunes tekniske forvaltning.

Endelig oplyste Glostrup kommunes tekniske forvaltning overfor mig, at man i tiden fra 1962-lovens ikrafttræden den 1. juli 1962 og til sommeren 1964 kun i to tilfælde havde udleveret den omhandlede instruks. I tiden herefter havde ingen udlevering fundet sted, og en udlevering ville i givet fald kun være sket med forbehold om, at instruksens på visse punkter var ændret.

Københavns amtsråd udtalte, at det kunne henholde sig til det af Glostrup kommunalbestyrelse anførte for så vidt angik årsagen til, at instruksens ikke var blevet ændret i overensstemmelse med den gældende lovgivning.

Uanset bestemmelsen i § 17, stk. 2, i loven af 13. april 1962, hvorefter de i medfør af den tidligere lovgivning udfærdigede ordensmæssige bestemmelser opretholdes, for så vidt de ikke er uforenelige med den nye lovs bestemmelser, fandt amtsrådet, at det havde været ønskeligt, om Glostrup kommune havde påtegnet de instrukser, der udleveredes efter den nye lovs ikrafttræden, om, at disse kun gælder i det omfang, de er forenelige med loven af 13. april 1962, og kun indtil nye instrukser er blevet godkendt af kommunalbestyrelsen.

I medfør af lov nr. 151 af 7. maj 1937 om tekniske installationer kunne en kommunalbestyrelse i en instruks fastsætte vilkår, der gik ud over ordensmæssige og faglige kvalifikationer, idet 1937-lovens § 4, stk. 1, gav adgang til at fastsætte ». . . visse almindelige Vilkaar for Opnaelse af Bemyndigelse«. Dette system ændredes ved

ikrafttrædelsen af lov nr. 132 af 13. april 1962 § 10, stk. 1, idet denne kun giver en kommunalbestyrelse adgang til i en instruks at optage nærmere »ordensmæssige forskrifter for udførelsen af de arbejder . . . hvortil autorisation . . . udkræves.«

Da § 4, stk. 2, i instruksen af 1. april 1944 for autoriserede kloakmestre gik ud over fastsættelse af »nærmere ordensmæssige forskrifter«, fandt jeg ikke at kunne kritisere, at Ministeriet for offentlige Arbejder havde anset den pågældende instruksbestemmelse for bortfaldet som stridende mod den senere lovgivning.

Derimod måtte jeg finde, at det ville have været ønskeligt, om Glostrup kommunalbestyrelse på et tidligere tidspunkt end ved kommunikationen af Ministeriet for offentlige Arbejders skrivelse af 2. december 1964 var blevet klar over, at visse bestemmelser i instruksen fra 1944 var i strid med den ved § 10, stk. 1, i loven af 13. april 1962 indførte retstilstand. Jeg bemærkede i denne forbindelse, at 1962-loven – udover den sædvanlige bekendtgørelse i Lovtidende – havde været genstand for omtale i kommunale tidsskrifter.

Den 4. maj 1966 tilskrev jeg kommunalbestyrelsen i Glostrup kommune således:

»I anledning af den i min skrivelse af 24. februar 1966 indeholdte kritik af Glostrup kommune har kommunalbestyrelsen i skrivelse af 18. marts 1966 anført, at det var uheldigt, at Københavns amtsråds udtalelse af 22. december 1965 ikke var blevet forelagt for kommunalbestyrelsen, der er af den opfattelse, at min udtalelse i væsentlig grad er baseret på amtsrådets udtalelse. I tilslutning hertil har kommunalbestyrelsen fundet anledning til atter at påpege, at der i tiden efter ikrafttrædelsen af lov nr. 132 af 13. april 1962 om visse forhold vedrørende gas-, vand- og afløbsinstallationer og dertil hørende kloakledninger kun i to tilfælde er udleveret kloakmesterinstrukser. I det ene tilfælde skete udleveringen til en kloakmester, og det blev samtidig tilkendegivet, at instruksen var under ændring; det andet tilfælde drejede sig om udlevering til (A).

Dernæst har kommunalbestyrelsen anført, at man fra 21. maj 1962, hvor eksem-

plarer af 1962-loven blev modtaget i kommunen, har været bekendt med, at visse bestemmelser, herunder bl. a. § 4, i instruks for autoriserede kloakmestre af 1. april 1944 var eller kunne være i strid med 1962-lovens § 10, stk. 1, men at jeg ikke i min skrivelse af 27. oktober 1965 til kommunalbestyrelsen anmodede om en udtalelse herom. Kommunalbestyrelsen har videre gjort gældende, at det afgørende har været at administrere instruksen således, at den ikke blev bragt i anvendelse på områder, hvor den eventuelt kunne stride mod den nye lov.

Endelig har kommunalbestyrelsen anført, at min henvisning til, at 1962-loven – udover den sædvanlige bekendtgørelse i Lovtidende – har været genstand for omtale i kommunale tidsskrifter, er unødigt krænkende og er blevet udnyttet i så henseende i pressereferater. Kommunalbestyrelsen har i denne forbindelse gjort gældende, at spørgsmålet vedrørende 1962-lovens forhold til instruksens § 4 ikke har været genstand for særlig omtale.

I den anledning skal jeg meddele, at min udtalelse af 24. februar 1966 ikke vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt kommunalbestyrelsen havde forsynet de mellem 1962 og 1964 udleverede kloakmesterinstrukser med en påtegning eller på anden måde adviseret modtagerne om, at visse bestemmelser i instruksen kunne være blevet ulovhjemlede.

Derimod udtalte jeg, at det havde været ønskeligt, om kommunalbestyrelsen » . . . på et tidligere tidspunkt end ved kommunikationen af Ministeriet for offentlige Arbejders skrivelse af 2. december 1964 (til A) var blevet klar over, at visse bestemmelser i instruksen fra 1944 var i strid med den ved § 10, stk. 1, i loven af 13. april 1962 indførte retstilstand«. Denne udtalelse byggede på kommunalbestyrelsens eget svar af 9. november 1965 på mit spørgsmål om, hvornår det kom til kommunalbestyrelsens kundskab, at instruksens § 4 ikke længere var lovhjemlet, og er således ikke – som af kommunalbestyrelsen anført – »i væsentlig grad« baseret på Københavns amtsråds udtalelse overfor mig.

For så vidt dernæst angår kommunalbestyrelsens oplysning om, at den siden 21. maj 1962 har været bekendt med, at visse

bestemmelser i instruksen var eller kunne være i strid med 1962-loven, skal jeg meddele, at jeg herefter har fundet det rettest at ændre den i min skrivelse af 24. februar 1966 udtalte kritik derhen, at det ville have været ønskeligt, om kommunalbestyrelsen på et tidligere tidspunkt end ved kommunikationen af Ministeriet for offentlige Arbejders skrivelse af 2. december 1964 til . . . (A) var blevet klar over, at § 4, stk. 2, i instruksen fra 1944 var i strid med den ved § 10, stk. 1, i loven af 13. april 1962 indførte retstilstand.

Da kommunalbestyrelsen således nu i skrivelsen af 18. marts 1966 har uddybet bemærkningerne i skrivelsen af 9. november 1965 om, at kommunen ved behandlingen af . . . (A's) sag i juni 1964 havde en formodning om, at instruksens § 4 ikke var tilstrækkelig lovhjemlet, skal jeg – i lighed med Københavns amtsråd – udtale, at det havde været ønskeligt, om kommunen havde forsynet den til . . . (A) udleverede kloakmesterinstruks med en påtegning om, at denne kun var gældende i det omfang, den var forenelig med 1962-loven, og kun indtil en ny instruks var blevet godkendt af kommunalbestyrelsen.

Endvidere skal jeg vedrørende det af kommunalbestyrelsen i slutningen af skrivelsen af 18. marts 1966 anførte bemærke,

at forholdet mellem instruksens § 4 og 1962-loven vel ikke ses at være gjort til genstand for særlig omtale i de kommunale tidsskrifter, men at den pågældende instruksbestemmelse klart går ud over, hvad der efter 1962-lovens § 10, stk. 1, kan optages i en instruks, hvorfor instruksbestemmelsens ulovmedholdighed må fremgå af den generelle omtale af den i 1962 indførte retstilstand. Jeg tillagde det her ved betydning, at det fremgår af Ministeriet for offentlige Arbejders cirkulære af 30. juni 1962 (optrykt i Sognerådstidende nr. 9 af 15. august 1962, side 199 ff) pkt. 6, at det er et hovedprincip i 1962-loven, at enhver kloakmester, der har bestået en af Ministeriet for offentlige Arbejder godkendt prøve, har et egentligt krav på autorisation. En instruks kan således ikke opstille betingelser udover de i lovens § 10, stk. 1, omtalte, sammenholdt herved § 17, stk. 2, in fine.

Endelig skal jeg med henblik på kommunalbestyrelsens beklagelse over den måde, hvorpå sagen er omtalt i pressen, meddele, at nyhedsformidlingen herfra sker, ved at pressen får udleveret en kopi af min skrivelse til klageren, og at jeg således ikke har indflydelse på avisartiklens form og indhold.«

31. *Udtalt, at Direktoratet for Fængselsvæsenet burde have besvaret en henvendelse fra en fange, selv om han i mellemtiden var blevet løsladt. (J. nr. 248/65).*

I marts 1965 klagede A over, at han ikke havde fået svar på sin skrivelse af 6. marts 1964, som jeg den 16. s. m. havde oversendt til Direktoratet for Fængselsvæsenet til videre foranstaltning, og hvori A, der dengang var indsat i Særfængslet i Horsens, havde klaget over, at særfængslets ledelse havde afslået et andragende fra de indsatte i afdeling B om ligesom de indsatte i den anden afdeling at få adgang til at tage bad hver dag.

Det fremgik af sagen, at direktoratet den 20. marts 1964 forelagde A's klage for overlægen, der i skrivelse af 14. april 1964 til direktoratet bekræftede, at der som led i en 4 års ombygningsplan var indrettet nye baderum i hovedanstaltens sydøstre hjørne 4 eta-

ger, således at der var skabt mulighed for at lade de indsatte bade direkte fra afdelingen i stedet for som hidtil i en fælles badeanstalt, der bruges ved samtlige indsattes ugentlige badning.

Overlægen henviste dernæst til, at hver etagefløj er opdelt i to mindre afdelinger med en kapacitet på henholdsvis 14 og 15 celler. Man havde hidtil holdt disse afdelinger adskilt i de indsattes fritid, fordi man havde ment, at der ville være en særlig behandlingsmæssig fordel ved den lille gruppe. Denne adskillelse var opretholdt også overfor de indsatte ønske om at benytte de nyindrettede baderum, således at kun de i den sydlige afdeling indsatte havde adgang til baderum-

mene. Overlægen erindrede herved om, at det ikke alene drejede sig om adgang til de ugentlige badninger, men om at benytte baderummene individuelt.

Videre anførte overlægen, at man i forbindelse med spørgsmålet om etablering af fjernsyn til de indsatte havde overvejet at opgive den nævnte adskillelse mellem de to afdelinger, men at man indtil videre mente at måtte fastholde adskillelsen forsåvidt angik badningen, bl. a. fordi man måtte befrygte, at de nyindrettede baderums kapacitet ikke ville slå til, og at de indsatte, for hvem baderummene var etableret, derved ikke ville få adgang til en tilfredsstillende udnyttelse af rummene. Overlægen ville dog være sindet at lade den endelige afgørelse af dette spørgsmål bero på en forsøgsperiode i forbindelse med, at adskillelsen mellem afdelingerne

eventuelt blev opgivet, når der blev etableret fjernsyn.

Direktoratet for Fængselsvæsenet udtalte overfor mig, at det kunne tiltræde den af anstalten hidtil praktiserede ordning af badeforholdene, der efter det for direktoratet oplyste i henved 1 år ikke havde givet anledning til klage eller uro i anstalten. Under hensyn hertil samt til sagens beskaffenhed fandt direktoratet ikke anledning til at meddele dette til A, efter at han den 16. april 1964 var blevet løsladt på prøve fra sær-fængslet.

Jeg udtalte, at jeg principielt måtte finde det ønskeligt, om Direktoratet for Fængselsvæsenet havde besvaret A's skrivelse af 6. marts 1964, uanset at han den 16. april 1964 var blevet løsladt.

32. *Udtalt, at det ville have været rettest, om Invalideforsikringsretten havde givet en ansøger lejlighed til sammen med en socialrådgiver at forelægge sin sag i et retsmøde. (J. nr. 316/65).*

A klagede over, at Invalideforsikringsretten skulle have nægtet ham tilladelse til, at en socialrådgiver måtte være til stede ved et møde, som han havde med retten angående en ansøgning om hjælp til erhvervelse af førerbevis.

Af det foreliggende fremgik det, at Invalideforsikringsretten i møder den 9. april og 24. september 1964 besluttede at afslå A's ansøgning om hjælp i henhold til revalideringslovens § 8, stk. 1, til erhvervelse af førerbevis, idet ydelse af denne hjælp ikke skønnedes at ville medføre den fornødne forbedring af hans erhvervsevne.

Den 2. november 1964 henvendte A sig personligt i retten og oplyste til støtte for sit ønske om at få førerbevis, at han i væsentligt omfang udførte traktorkørsel for landmænd, men at en effektiv udnyttelse af denne mulighed krævede, at han var i besiddelse af førerbevis til automobil. Herefter besluttede retsformanden, at sagen skulle tages op til fornyet overvejelse, og retten indhentede oplysninger bl. a. fra A's opholdskommune og socialrådgiveren.

Ved henvendelser den 24. og 25. november 1964 i retten anmodede A om at få lejlighed

til personligt at fremlægge sine synspunkter i det retsmøde, hvor den endelige afgørelse skulle træffes. Det meddeltes ham, at sagen, forinden der blev taget stilling til hans ønske, ville blive drøftet i et retsmøde, hvilket skete den 26. november 1964. Det blev her besluttet at anmode A om at møde til en samtale hos den assisterende overlæge. Samtalen fandt sted den 18. december 1964, og få dage efter afgav overlægen en udtalelse til retten.

I skrivelse af 22. januar 1965 til socialrådgiveren anmodede retten denne om at foranledige, at A indfandt sig til et retsmøde den 28. s. m., hvor sagen skulle behandles. A gav imidlertid ikke møde, idet han senere på dagen meddelte, at han havde sovet over sig. I retsmødet blev det besluttet påny at afslå ansøgningen om hjælp til førerbevis, idet retten fandt, at det hverken kunne få erhvervsmæssig eller beskæftigelsesmæssig betydning. Meddelelse om denne afgørelse blev imidlertid ikke afsendt, idet man ønskede påny at give A lejlighed til personligt over for rettens medlemmer at fremstille sin sag, navnlig for at medlemmerne kunne danne sig et indtryk af hans personlighed. Det blev

derfor tilkendegivet A, at han ville få lejlighed til at fremstille sig i rettens møde den 11. februar 1965.

Den 5. februar 1965 modtog retten fra Revalideringscentret for København og Frederiksberg en skrivelse, hvori centret anmodede om, at socialrådgiveren som A's bisidder måtte blive indbudt til at deltage i det forestående retsmøde. Denne skrivelse blev imidlertid ikke akteret til sagen, før A den 11. februar 1965 gav møde i rettens ekspedition umiddelbart før mødets begyndelse. Han henviste her til, at socialrådgiveren havde fremsat ønske om at deltage i mødet, men da dette imidlertid straks skulle begynde, og formålet bl. a. var, at rettens medlemmer kunne få lejlighed til at få et indtryk af A's personlighed, besluttede man ikke at udsætte sagen yderligere, idet man herved også tog hensyn til, at retten flere gange tidligere havde været i forbindelse med socialrådgiveren, der havde gjort sine synspunkter gældende over for retten.

A fik herefter adgang til at fremlægge sine synspunkter i retsmødet, hvor man forklarede

ham baggrunden for afslagene på hans andragende. Kort efter retsmødet orienterede retsformanden endvidere socialrådgiveren om den trufne afgørelse og baggrunden herfor.

Invalideforsikringsretten udtalte over for mig, at det i § 5 i forretningsordenen af 3. februar 1961 for rettens revalideringsafdeling er bestemt, at afdelingen kan indkalde en ansøger til personligt eller eventuelt ved en repræsentant at møde for afdelingen for at afgive forklaring vedrørende en sag. Det beroede således på revalideringsafdelingens skøn, hvorvidt en ansøger og/eller en repræsentant for denne skulle have adgang til at være til stede i afdelingens møder.

Jeg udtalte, at jeg uanset det af retten anførte fandt, at det havde været rettest, om retten foranlediget af revalideringscentrets skrivelse havde givet A lejlighed til sammen med socialrådgiveren at møde for retten, selv om dette måtte have bevirket, at sagen ikke kunne blive behandlet i rettens møde den 11. februar 1965, men først i et senere retsmøde.

33. Spørgsmålet om anvendelsen af navnet *Eg* som eneste fornavn eller i forbindelse med navnet *Georg*. (J. nr. 86/65).

A klagede over, at Kirkeministeriet og Justitsministeriet ikke havde villet give ham tilladelse til at navngive hans søn med fornavnet *Eg*. A anførte, at myndighederne under sagens behandling først nægtede ham tilladelse til at navngive sønnen med fornavnet *Eg* alene, idet dette navn kun måtte benyttes i forbindelse med et andet utvetydigt drengenavn, men senere indtog det standpunkt, at navnet *Eg* slet ikke kunne benyttes, under henvisning til, at det var et beskyttet slægtsnavn. Yderligere anførte A, at navnet *Eg* var opført i »Teologisk Stat« 1960 som et fornavn, og at han ikke forstod, at hans søn kunne få tilladelse til at bære navnet *Georg* som fornavn, da dette navn ligeledes var et beskyttet slægtsnavn.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 9. december 1961 henvendte sig på Brøndbyvester sogns kordegnskantor for at navngive sin søn, født den 24. juli 1961, ved anmeldelse til kirkebogen. Anmeldelsen,

der gik ud på, at der skulle tillægges sønnen navnet *Eg* som eneste fornavn, blev afvist af kordegnen, idet navnet *Eg* på daværende tidspunkt kun kunne tillades på betingelse af, at der tillige blev tillagt barnet et utvetydigt drengenavn, hvilket kordegnen tilkendegav overfor A, der dog ikke ønskede at indgive ny anmeldelse.

Efter at den i lov af 4. marts 1857 om forandring i forordning om dåben af 30. maj 1828 fastsatte frist af 1 år fra barnets fødsel var udløbet, uden at lovlige navngivelse havde fundet sted, afgav kordegnen i fødesognet som foreskrevet indberetning herom, hvilken indberetning den 10. september 1962 gennem provsten for Sokkelund herreds vestre provsti blev tilstillet amtmanden over Københavns amt til videre foranstaltning. Amtet anmodede politimesteren i Glostrup om at foranledige A afhørt til rapport, og han udtalte i den anledning overfor politiet, at han fandt, at han havde opfyldt lovens

bestemmelser, og ikke agtede at foretage videre. Politimesteren sendte sagen tilbage til amtet, der den 4. oktober 1962 anmodede politimesteren om at gøre A opmærksom på, at det var tilladt at navngive barnet Eg sammen med et andet fornavn. Den 18. oktober 1962 gjorde politiet A bekendt hermed, men han udtalte, at han ikke agtede at give sin søn andre fornavne end Eg.

Københavns amt anmodede den 11. januar 1963 politimesteren i Glostrup om at oplyse, hvorvidt A's søn nu var blevet navngivet. I den anledning blev A påny afhørt til politirapport, hvortil han bl. a. oplyste, at han ikke havde foretaget og ikke agtede at foretage videre, og at han ønskede sagen forelagt ministeriet, eventuelt i sidste instans domstolene. Politimesteren tilbagesendte sagen til amtet, der den 13. februar 1963 forelagde sagen for Justitsministeriet, som den 1. marts 1963 videresendte sagen til Kirkeministeriet med bemærkning, at det ikke kunne anbefale, at det tillodes, at A's søn blev navngivet med navnet Eg.

Under henvisning til, at navnet Eg tidligere efter telefonisk forhandling med Personnavneudvalget var godkendt som fornavn til en dreng, under forudsætning af at der tillige blev tillagt denne et utvetydigt drengenavn, anmodede Kirkeministeriet Justitsministeriet om at oplyse, om skrivelsen af 1. marts skulle forstås således, at Justitsministeriet nu betragtede navnet Eg som et slægtsnavn, der kun kunne gives som mellemnavn efter reglerne herom i den nye navnelov (lov nr. 140 af 17. maj 1961). Justitsministeriet svarede, at Eg efter ministeriets opfattelse måtte betragtes som et slægtsnavn, og den 27. juni 1963 meddelte Kirkeministeriet amtet, at det var enig i det af Justitsministeriet udtalte, og at det herefter forventede, at amtet foretog det videre fornødne til A's søns lovlige navngivelse.

Københavns amt anmodede derefter politimesteren i Glostrup om at bekendtgøre ministeriernes standpunkt for A, hvilket skete den 24. juli 1963. A erklærede, uagtet han blev gjort bekendt med, at der kunne pålægges ham tvangsbøder, indtil lovlig navngivelse havde fundet sted, at han ikke havde ændret standpunkt, og at han agtede at søge juridisk bistand for at få sagen indbragt for domstolene med påstand om, at myndighederne blev dømt til at anerkende navnet Eg

som et fornavn. Amtet tilbagesendte sagen til Kirkeministeriet med forespørgsel om, hvorvidt der skulle pålægges A bøder, og efter brevveksling med Justitsministeriet svarede Kirkeministeriet den 5. december 1963, at påleggelsen af tvangsbøder kunne stilles i bero, såfremt A nu havde anlagt eller ufor-tøvet anlagde retssag til anerkendelse af navnet Eg som et egentligt fornavn.

Politimesteren i Glostrup gjorde den 18. december 1963 A bekendt med Kirkeministeriets udtalelse. A oplyste ved denne lejlighed overfor politiet, at han ikke havde anlagt retssag, og at han heller ikke påtænkte at gøre det, idet han efter at have søgt juridisk bistand i Studentersamfundets Rets-hjælp for Ubemidlede, hvor han havde fået at vide, at han næppe kunne få medhold i en påstand om at navngive barnet med fornavnet Eg alene, havde besluttet sig til at navngive barnet med fornavnene Eg og Georg, således at barnets fulde navn blev Eg Georg Dette var imidlertid blevet afvist af kordegnen i Brøndbyvester sogn, der havde erklæret, at navnet Eg overhovedet ikke kunne godkendes som fornavn, og A agtede herefter ikke at foretage sig videre i sagen.

Københavns amt tilbagesendte derefter atter sagen til Kirkeministeriet, der efter brevveksling med Justitsministeriet den 15. maj 1964 anmodede amtet om at gøre A bekendt med, at der, efter at lov nr. 140 af 17. maj 1961 om personnavne var trådt i kraft den 1. januar 1962, ikke ville kunne tillægges barnet navnet Eg hverken som fornavn eller mellemnavn, da betingelserne herfor efter lovens § 14 ikke var til stede. Amtet anmodede politimesteren om at gøre A bekendt med det fremkomne og med, at han indenfor en frist af 14 dage måtte fremsætte sine bemærkninger, herunder om han ønskede sønnen tillagt andre fornavne udover eller i stedet for Georg.

Den 4. juni 1964 gjorde politiet A bekendt med det fremkomne, hvortil han, efter at sagen nøje var gennemgået med ham, erklærede, at ministeriet tidligere havde villet give ham tilladelse til at navngive sønnen med navnet Eg, når det skete i forbindelse med endnu et fornavn, og at han ville rådføre sig med Retshjælpen, inden han udtalte sig yderligere. Få dage efter meddelte A politiet, at han nu havde rådført sig med Rets-

hjælpen, og at han fortsat fastholdt sit standpunkt, hvorefter han ønskede barnet navngivet Eg . . ., subsidiært Eg Georg . . . A ønskede ikke andre navne og ikke fornavnet Georg alene.

Efter at Rets hjælpen havde haft sagens akter til gennemsyn, blev sagen gennem Københavns amt tilbagesendt til Kirkeministeriet, der forelagde den for Justitsministeriet med forespørgsel om, hvorvidt sagen nu burde fremmes, eventuelt ved at der blev pålagt A løbende tvangsmulkt, indtil lovlig navngivelse havde fundet sted. Den 9. november 1964 meddelte Justitsministeriet, at det fandt det rettest, at der blev pålagt A løbende tvangsmulkt. Kirkeministeriet anmodede derefter Københavns amt om at pålægge A tvangsmulkt, og den 8. januar 1965 anmodede amtet politimesteren i Glostrup om at gennemtvunge lovlig navngivelse af barnet ved pålæg af en statskassen tilfaldende ugentlig bøde af 40 kr., der fordobledes hver fjerde uge, indtil navngivelse havde fundet sted. Den 13. januar 1965 forkyndte politiet afgørelsen for A, men efter at han havde indgivet klage til mig, gav amtet politimesteren meddelelse om, at indrivelsen af bøderne skulle stilles i bero.

Kirkeministeriet udtalte overfor mig, at det af Justitsministeriets udtalelse om, at navnet Eg måtte betragtes som et slægtsnavn, fulgte, at navnet efter de nugældende regler i loven af 17. maj 1961 om personnavne hverken ville kunne tillægges barnet som fornavn eller som mellemnavn.

Videre udtalte Kirkeministeriet, at det da barnet fremdeles ikke var lovligt navngivet, og da A ikke havde ønsket at indbringe sagen for domstolene, hvortil der var givet ham lejlighed, fortsat måtte være af den opfattelse, at de lovhjemlede tvangsmidler til gennemtvungelse af lovlig navngivelse af barnet måtte bringes til anvendelse. Ministeriet henviste i denne forbindelse til den tid, der var hengået efter barnets fødsel.

Justitsministeriet oplyste, at dets overfor Kirkeministeriet afgivne udtalelse om sagen støttede sig på et af Justitsministeriets Personnavneudvalg i marts 1959 mundtligt afgivet responsum, hvorefter udvalget ikke kunne anbefale, at navnet Eg anvendtes som fornavn til en dreng. Udvalget havde derimod ikke noget at indvende mod, at navnet, der var forbeholdt som familienavn,

anvendtes som mellemnavn. Videre udtalte Justitsministeriet, at det måtte antages at bero på en fejltagelse, at navnet Eg i »Teologisk Stat« 1960, side 313-14, efter en af Kirkeministeriet på grundlag af nævnte responsum truffet afgørelse, var anført som godkendt som drengefornavn, på betingelse af at der tillige var tillagt barnet et utvetydigt drengenavn. Navnet burde – for så vidt det overhovedet burde have været medtaget i fortegnelsen – have været anført blandt de navne, som var godkendt på betingelse af, at der blev tillagt barnet et utvetydigt dreng-/pigenavn som første fornavn, altså blandt de såkaldte mellemnavne. Justitsministeriet oplyste i tilslutning hertil, at Kirkeministeriet underhånden havde meddelt, at det kunne tiltræde dette synspunkt, og bemærkede, at den tidligere bestående frie adgang til at navngive med forbeholdte slægtsnavne som mellemnavne var bortfaldet ved ikrafttrædelsen den 1. januar 1962 af loven om personnavne, jfr. lovens § 14.

I anledning af A's klage havde Justitsministeriet indhentet en fornyet udtalelse fra Personnavneudvalget, som havde oplyst, at det ikke mente, at navnet Eg var anvendt som mandnavn i ældre tid, ligesom udvalget ikke var bekendt med, at navnet i nyere tid skulle have været anvendt som fornavn. Derimod fandtes det i ældre tid som tilnavn og såvel i ældre som nyere tid som familienavn. Den afledede form Ege havde i ældre tid været anvendt som fornavn. Udvalget, til hvis standpunkt Justitsministeriet kunne henholde sig, fandt fortsat ikke, at navnet Eg burde anerkendes som mandsfornavn.

Endelig udtalte Justitsministeriet vedrørende det af A anførte om, at han fandt det i strid med den trufne afgørelse, at hans søn ville kunne navngives med navnet Georg, uanset at navnet var forbeholdt som slægtsnavn, at dette navn var forbeholdt som slægtsnavn ved et gennem Hørsholm Birk den 26. juli 1916 udfærdiget øvrighedsbevis. Den omstændighed, at navnet i lighed med enkelte andre mandsfornavne i tiden forud for Justitsministeriets cirkulære nr. 140 af 26. august 1916 havde opnået beskyttelse som slægtsnavn, havde – bl. a. på grund af dets ringe udbredelse som sådant – efter Justitsministeriets mening ikke medført, at det havde mistet sin oprindelige fornavns karakter.

Jeg udtalte, at jeg efter det om navnet Eg oplyste ikke havde fundet at kunne kritisere det af Kirkeministeriet og Justitsministeriet indtagne standpunkt, hvorefter A ikke havde kunnet få tilladelse til at navngive sin søn med navnet Eg som eneste fornavn, idet navnet måtte anses for at være et beskyttet slægtsnavn. Det forhold, at navnet ved en fejl var blevet anført i bogen »Teologisk Stat« fra 1960 som et fornavn, kunne ikke tillægges afgørende betydning ved bedømmelse af sagen.

Efter at den tidligere bestående frie

adgang til at anvende beskyttede slægtsnavne som mellemnavne var bortfaldet ved ikrafttrædelsen den 1. januar 1962 af loven om personnavne, fandt jeg dernæst ikke at kunne kritisere, at A ikke efter lovens ikrafttræden havde kunnet få tilladelse til at navngive sin søn Eg Georg. Det bemærkedes i denne forbindelse, at det af sagen fremgik, at A forud for lovens ikrafttræden af kordegnen i Brøndbyvester blev gjort bekendt med, at han havde mulighed for at navngive sin søn Eg Georg, men at han ikke dengang ønskede at benytte sig af denne mulighed.

34. *Sagsbehandlingen i Ankenævnet for Invalideforsikringsretten. Udtalt, at det ville have været ønskeligt, om nævnet kunne have behandlet en sag hurtigere end sket. (J. nr. 1026/65).*

I november 1965 klagede A over langsommelig behandling i Invalideforsikringsretten og Ankenævnet for Invalideforsikringsretten samt over, at han først 26 dage efter Ankenævnets kendelse fik meddelelse om denne.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Invalideforsikringsretten den 5. maj 1964 modtog A's begæring om invalidepension, og at sagen efter sædvanlig kontormæssig behandling den 29. s. m. blev forelagt rettens læge, der indstillede, at A blev undersøgt af en neurologisk specialist. Der blev derefter truffet forberedelser til en specialundersøgelse under hospitalsindlæggelse, og den 23. juni 1964 udsendtes meddelelse om undersøgelsen.

Den 3. august 1964 indgik specialisterklæringen fra lægen, og den 10. september 1964 forelagdes sagen for retslægen, der den 27. s. m. indstillede, at A blev undersøgt af en psykiatrisk specialist. Sagen overgik den 31. oktober 1964 til beregning af, hvor store rejseudgifter A havde haft i forbindelse med den foretagne lægeundersøgelse, hvorefter retten den 9. november 1964 afsendte meddelelse om ambulans psykiatrisk specialundersøgelse. Den 25. november 1964 indgik erklæringen fra den psykiatriske specialist, hvorefter sagen den 8. december 1964 atter gik til retslægen, som ca. 14 dage senere overgav sagen med sit skøn til den behandlende sekretær til fortsat kontormæssig behandling.

Den 9. februar 1965 udsendte Invalideforsikringsretten meddelelse om sagens snarlige afgørelse i retsmøde, hvorefter sagen den 18. s. m. atter overgik til den behandlende sekretær. Efter at sagen i slutningen af februar var overgivet til mødebehandling, afsagdes kendelse i retsmødet den 31. marts 1965, og meddelelse herom udsendtes den 12. april 1965.

For så vidt angik behandlingstiden i Ankenævnet fremgik det, at A's anke indgik til nævnet den 4. maj 1965, og at sagens akter få dage efter rekvireredes fra Invalideforsikringsretten. Efter at akterne var modtaget den 3. juni 1965, bekræftede nævnet i skrivelse af 8. s. m. overfor A, at anken var modtaget.

Herefter udarbejdedes indtil den 18. juni 1965 koncept til ekstrakt. Da sagen imidlertid ikke skønnedes at indeholde momenter, der kunne tilsiige forlods behandling, måtte sagen afvente sin tur i nummerorden, hvorfor den først behandledes på Ankenævnets møde den 15. oktober 1965. Ved dette møde afsagdes kendelsen, om hvilken A fik meddelelse den 11. november 1965.

Ankenævnet har i anledning af klager over langsommelig behandling overfor mig tidligere udtalt, at sagerne så vidt muligt kommer til behandling i nævnet i den rækkefølge, hvori de er anket, dog således at sager, der af sekretariatet skønnes at være af særlig hastende karakter, behandles forlods. Ligeledes

havde nævnet tidligere oplyst, at sagsantallet i de sidste par år har været stigende, og at det ikke har kunnet undgås, at der i de forskellige stadier i sagsbehandlingen indtræffer ophobning af sager, der må vente på behandling. I nævnet afholdes hver 14. dag møde, under hvilket der gennemsnitlig behandles op imod 50 sager. Imidlertid var der med henblik på forkortelse af ekspeditionstiden foretaget visse forenklinger af den kontormæssige behandling.

Med hensyn til A's klage over, at der gik 26 dage fra afsigelsen af nævnets kendelse, til han fik meddelelse herom, udtalte nævnet, at efter afsigelsen af kendelsen på mødet skriver den behandlende sekretær et referat, hvorefter en anden sekretær på grundlag heraf udfærdiger kendelsen, der derefter forelægges for kontorchefen og formanden for nævnet.

Jeg udtalte, at den tid, der var medgået til Invalideforsikringsrettens behandling af A's sag, ikke kunne give mig grundlag for kritik.

Med hensyn til behandlingstiden i Ankenævnet udtalte jeg, at det efter det oplyste ikke kunne give mig anledning til kritik, at meddelelse om kendelsen af 15. oktober 1965 først udsendes til A den 11. november 1965.

Derimod havde det været ønskeligt, om nævnet havde kunnet behandle A's ankesag hurtigere end sket.

Da nævnet tidligere havde oplyst, at det havde truffet foranstaltning til nedbringelse af ekspeditionstiden, anmodede jeg nævnet om at oplyse, hvilke foranstaltninger det drejede sig om, og om disse havde nedbragt ekspeditionstiden.

I den anledning udtalte nævnet for så vidt angik trufne og påtænkte foranstaltninger til nedbringelse af ekspeditionstiden, at det, i det omfang det skønnes sagligt forsvarligt,

havde foretaget en indskrænkning af korrekturlæsning og forkortelse af ekstraktmaterialet. For at indskrænke skrivearbejdet havde det endvidere i begyndelsen af året 1965 anskaffet et nyt og mere effektivt fotokopieringsanlæg.

Sagsantallet på møderne havde herefter i 1965 i almindelighed ligget på ca. 60. Da dette i det lange løb var mere, end medlemmerne kunne overkomme, havde det den 14. januar 1966 søgt om udpegelse af yderligere et antal læge- og socialkyndige suppleanter for at tilvejebringe mulighed for, at nævnet kunne arbejde i to afdelinger. Til denne ansøgning var der endnu ikke taget stilling.

Ankenævnet havde iøvrigt gennem længere tid haft en række formiddagsstillinger ubesat. Det havde den 15. juli 1965 søgt om tilladelse til ansættelse af en overenskomstansat sekretær, men havde ikke modtaget svar herpå. Endvidere påtænkte det at søge ansættelse af flere sekretærer.

For så vidt angik spørgsmålet om, hvorvidt de således trufne foranstaltninger havde medført den ønskede nedbringelse af ekspeditionstiden, oplyste nævnet, at sagsantallet i 1963, 1964 og 1965 var henholdsvis 814, 1.068 og 1.176, og at antallet af afsagte kendelser i de 3 år var henholdsvis 694, 790 og 1.217. Alene det forøgede antal sager havde krævet en betydelig forøget indsats fra nævnets personale for ikke at komme tilbage i ekspeditionstid. Det var ikke muligt med sikkerhed at sige, hvor lang tid der i det enkelte tilfælde gik mellem anken og sagens behandling på 1. møde, idet et ikke ubetydeligt antal sager behandles forlods og kommer på møde efter ca. 2 måneder, mens sager, der behandles efter deres tur i nummerorden, nu som regel kommer frem til møde i løbet af 4-5 måneder.

Jeg meddelte Ankenævnet, at jeg havde taget dets redegørelse til efterretning.

35. Københavns Skattevæsens behandling af en sag om underholdsbidrag, der ikke var påført selvangivelsen. (J. nr. 85/65).

Ifølge BT for den 21. januar 1965 havde fru A rejst kritik mod Direktoratet for Københavns Skattevæsen, fordi det i en sag vedrørende skatteåret 1964/65 havde søgt at

rette henvendelse til hendes søn angående modtagelsen af et underholdsbidrag, idet det herved ville blive røbet, at hendes ægtefælle ikke var hendes søns biologiske fader. Det

gjordes i artiklen gældende, at A ikke som af skattevæsenet påstået i 1963 havde modtaget bidrag fra faderen, idet hun forlængst havde givet afkald på yderligere bidrag på grund af faren for, at skattevæsenet ville begå en indiskretion. Endvidere skulle den tjenestemand i Direktoratet for Københavns Skattevæsen, som A havde talt med om sagen, have bebrejdet hende hendes standpunkt vedrørende faderskabsforholdet.

I den anledning besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage sagen op til undersøgelse.

Fra Direktoratet for Københavns Skattevæsen indhentede jeg udtalelser tilligemed sagens akter, herunder en erklæring fra den tjenestemand i direktoratet, som A flere gange havde talt med. Sagen blev derefter drøftet med overborgmesteren og den konstituerede skattedirektør, ligesom jeg havde en samtale med A.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A's mand ikke på selvangivelsen for skatteåret 1960/61 havde anført, at A havde modtaget underholdsbidrag fra sin søns fader, der var bosat i Århus. Københavns skattevæsen havde imidlertid fra Århus skattevæsen modtaget meddelelse om, at A i 1959 (skatteåret 1960/61) havde modtaget 679 kr. i underholdsbidrag til sønnen fra dennes fader, og A's mand blev derfor underrettet om, at hans selvangivelse var blevet forhøjet med det nævnte beløb.

På A's mands selvangivelser for skatteårene 1961/62–1963/64 var der heller ikke modtaget noget underholdsbidrag, og da Københavns skattevæsen ikke fra Århus skattevæsen havde modtaget meddelelse om, at der var betalt underholdsbidrag vedrørende disse skatteår, toges selvangivelserne til følge med de opgivne indtægter.

Den 12. februar 1964 modtog Københavns skattevæsen fra Århus skattevæsen meddelelse om, at A i 1963 (skatteåret 1964/65) havde modtaget 1.526 kr. i underholdsbidrag fra sønnens fader. Beløbet var hverken modtaget på A's mands eller sønnens selvangivelser for det pågældende skatteår.

Efter at have foretaget en nærmere undersøgelse underrettede Direktoratet for Københavns Skattevæsen den 9. december 1964 A's søn om, at det agtede at indstille til skatterådet, at hans selvangivelse for skatteåret 1964/65 blev forhøjet med det ikke med-

regnede underholdsbidrag på 1.526 kr. Det bemærkes herved, at sønnen for skatteåret 1964/65 var selvstændigt skattepligtig for samtlige indtægter, herunder underholdsbidrag i 1963.

Den 10. december 1964 telefonerede A til skattevæsenet og oplyste, at hun havde åbnet brevet til sønnen, der ikke vidste, at hendes mand ikke var hans biologiske fader. A oplyste samtidig, at hun ikke havde modtaget bidrag de sidste to år, og at hun havde givet afkald på yderligere bidrag. Havde A modtaget bidrag i 1963, måtte det hidrøre fra restancer for de tidligere år. I en senere telefonsamtale erkendte A dog, at hun havde modtaget de 1.526 kr. i 1963.

Ved henvendelse til Århus politis bidragskontor fik skattevæsenet oplyst, at bidraget blev inddrevet gennem politiet, der senest den 20. juni 1963 havde modtaget anmodning fra A om at inddrive bidraget. Udover det omhandlede bidrag i 1963 havde A i årene 1960–62 modtaget henholdsvis 607 kr., 1.015 kr. og 1.640 kr. og i 1964 112 kr. Bidraget i 1963, der som nævnt androg ialt 1.526 kr., var tilsendt A i 11 rater.

Vedrørende A's påstand om, at hun havde givet afkald på yderligere bidrag, oplyste Århus politis bidragskontor overfor mig, at politiet ikke var i besiddelse af noget brev, hvori A havde givet et sådant afkald, men politiet ville på den anden side ikke bestride, at det kunne være sket, da det ikke længere var i besiddelse af alle A's breve. Politiet var i hvert fald gået ud fra, at der ikke skulle indrives bidrag for tiden efter 18. december 1963.

Den tjenestemand i direktoratet, med hvem A havde talt nogle gange, anførte, at han under en af samtalerne med A havde udtalt, at han ikke kunne forstå, at A turde lade være med at fortælle sin søn noget om hans herkomst, da det senere, f. eks. på session el. lign., eventuelt kunne komme frem. Hertil bemærkede A, at det var ordnet med dåbsattest m. m., så hun mente ikke, at der – bortset fra skattevæsenet – var nogen risiko. Tjenestemanden fremhævede, at hans bemærkning under telefonsamtalen, der iøvrigt forløb fredeligt, var ment som et godt råd. Det skete ofte, at man under samtaler kom ind på personlige forhold, og mange var glade for at få talt om deres personlige problemer og få et råd.

Endvidere anførte tjenestemanden, at han var aldeles sikker på, at han havde optrådt fuldkommen korrekt under telefonsamtalerne med A, og han fandt ingen anledning til at referere sagen for sine overordnede på daværende tidspunkt, idet han efter A's oplysninger gik ud fra, at bidraget vedrørte tidligere år.

Direktoratet henviste overfor mig til den af skattevæsenet udarbejdede fremstilling af sagens forløb og anførte, at fremstillingen på væsentlige punkter afveg fra BT's fremstilling af sagen, herunder også BT's påstand om, at skattevæsenet allerede havde taget stilling til sagen. Tværtimod havde skattevæsenet fortsat arbejdet med sagen, og det var hensigten i A's som i andre sager at søge at finde frem til en løsning, der – så langt det var lovmedholdeligt – tilgodeså de menneskelige momenter i sagen og bidrog til at støtte A's ønsker om diskretion.

Københavns skattevæsen sender normalt brevene om skatteansættelser for umyndige skatteydere, der har selvstændig arbejdsindtægt, til de pågældende skatteydere selv, medmindre selvangivelsen er indsendt og underskrevet af værgeren. Skattevæsenet havde dog forudset, at der herved kunne fremkomme uheldige konsekvenser i tilfælde, hvor der var tale om underholdsbidrag, idet der kunne være tilfælde, hvor bidragsmodtageren (barnet) var uden kendskab til, at det var født udenfor ægteskab. Skattevæsenet havde derfor indført en bestemmelse om, at ligningssekretæren i de tilfælde, hvor der var formodning om, at barnet ikke vidste, at det var født udenfor ægteskab, foranledigede meddelelsen om skatteansættelsen sendt til moderen. Sådant formodning kunne f. eks. opstå, hvis moderen havde indgået ægteskab med en anden end barnets fader og barnet havde samme efternavn som stedfaderen.

I det foreliggende tilfælde havde A aldrig gjort skattevæsenet opmærksom på forholdet, men ved en gennemgang af det foreliggende materiale kunne det ses, at A, før hun blev gift A, hed B, mens bidragyderen hed C, hvorfor det ville være overvejende sandsynligt, at der ikke var tale om et barn af et tidligere ægteskab. Desværre fejlvurderede den pågældende medarbejder sagen, og skrivelsen om skatteansættelsen blev derfor udsendt til A's søn i stedet for til A.

Skattevæsenet måtte holde for, at det ikke

ved at skrive til A's søn havde begået nogen fejl i relation til de gældende skattelove, men alene ikke havde iagttaget en af direktoratet udformet intern arbejdsregel, der var indført i forsøg på at give skatteyderne den bedst mulige service. Der var således ingen holdpunkter for at antage, at skattevæsenet skulle have haft til hensigt hverken at røbe A's søns herkomst eller forulempe A, men alene at tilsikre – som det nu var skattevæsenets opgave –, at det fulde indtægtsbeløb blev beskattet.

I et forsøg på at afslutte sagen forligsmæssigt udfærdigede Københavns skattevæsen en tilbudserklæring om efterbetaling på nærmere angivne vilkår af for lidt erlagt skat for A's mands vedkommende for skatteårene 1961/62–1963/64 og for A's søns vedkommende for skatteåret 1964/65, men A tilbagesendte erklæringen og meddelte, at hendes mand ikke ville underskrive denne. Skattevæsenet kunne bare »sende ham en regning på, hvad vi skylder...«

Da sagen på det foreliggende grundlag ikke kunne afsluttes forligsmæssigt, forelagde Københavns skattevæsen tilbudserklæringen for Statens Ligningsdirektorat med henblik på at opnå Ligningsrådets bemyndigelse til, at A som værge for sin søn efterbetalte skatten på de i erklæringen iøvrigt indeholdte vilkår. Den 7. juli 1965 underrettede Ligningsdirektoratet Københavns skattevæsen om, at Ligningsrådet havde godkendt skattevæsenets forslag.

I skrivelse af 8. juli 1965 blev A underrettet om Ligningsrådets godkendelse. Det blev samtidig meddelt hende, at ændringerne af hendes mands skatteansættelser for skatteårene 1961/62–1963/64 ville blive forelagt skatterådet til afgørelse.

Jeg udtalte, at Københavns skattevæsen – som af direktoratet fremhævet – ikke ved at rette henvendelse til A's søn havde tilsidesat nogen bestemmelse i den gældende skattelovgivning, men alene ikke iagttaget en intern arbejdsregel.

Under hensyn hertil samt til det om sagens behandling iøvrigt oplyste fandt jeg ikke, at der fra skattevæsenets side forelå forhold, der kunne give mig grundlag for kritik.

36. Fortolkning af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7. (J. nr. 620/65).

En advokat klagede for gårdejerne A og B samt fhv. gårdejer C, alle af Guldager, over en af Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, i skrivelse af 1. december 1964 truffet afgørelse, hvorved Ribe amtsråds beslutning om at pålignे A, B og C's ejendomme bidrag til et nyt fortovsanlæg langs Ribe Amts Landevej Guldager-Hjerting stadfæstede. De pågældendes ejendomme er beliggende ved de tre af hjørnerne i det vejkryds, hvor landevejen skærer Guldager kommunes bivej, Tarpbagevej.

Advokaten gjorde gældende, at der hverken i vejbestyrelsesloven (lov nr. 95 af 29. marts 1957) eller i kommunens vejvedtægt var fornøden hjemmel for vejbestyrelsen til at pålægge hans klienter at udrede bidrag til fortovsanlægget. Der kunne efter advokatens opfattelse i hvert fald kun blive tale om at pålignе bidrag til belægning af og kantbegrænsning for fortovene. Han fremhævede i denne forbindelse, at de omhandlede ejendomme ikke støder ud til landevejen på det pågældende sted, men til nogle som oversigtsarealer ved ekspropriation udlagte arealer, at gårdejer A ved ekspropriationen havde fået afslag på en anmodning om tilladelse til at anlægge en gangsti over oversigtsarealet, samt at ingen af hans klienter iøvrigt havde ringeste interesse i fortovsanlægget. Endelig ønskede advokaten oplyst, om Guldager kommune, der er indehaver af den fjerde hjørnegrund i vejkrydset, var blevet pålignet nogen del af udgifterne ved fortovsanlægget, og om vejbestyrelsen ville kunne pålignе hans klienter bidrag til vedligeholdelse af fortovet.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Ribe amtskommune ved ekspropriation i 1939 erhvervede den del af de omhandlede ejendomme, som lå nærmest ved vejkrydset. Arealerne blev udlagt som oversigtsarealer og udskilt matrikulært som en del af det offentlige vejareal, idet der samtidig blev indrømmet A, B og C brugsret indtil videre over oversigtsarealerne. Denne brugsret havde de siden gjort brug af, og det fremgik af sagen, at i hvert fald to af dem stadig anvendte oversigtsarealerne som haveareal, mens den tredje, gårdejer A, efter det oplyste var ophørt med at benytte arealet på denne måde

efter en i 1962/63 stedfunden afgravning af oversigtsarealet.

I 1959 og 1961 fremsatte en kreds af lodsejere i Guldager kommune – deriblandt gårdejerne A og B – overfor sognerådet anmodning om, at grøfterne langs landevejen blev nedlagt og fortov anlagt. Efter anbefaling fra sognerådet vedtog amtsrådet at imødekomme anmodningen, og arbejdet blev derefter udført i årene 1962/63. Lodsejernes andel blev ansat til 40 pct. af de anslåede udgifter, eller 20 kr. pr. løbende meter fortov og særbetaling for overkørsler, og kommunen påtog sig garanti overfor amtsrådet for grundejernes forpligtelser. Den 30. september 1963 pålignede sognerådet grundejerne bidrag, hvorefter A, B og C skulle udrede henholdsvis 692, 1.476 og 500 kr.

I skrivelse af 10. juni 1964 spurgte advokaten på sine tre klienters vegne Ribe amts vejinspektorat, hvor hjemmelen fandtes for at pålægge A, B og C fortovsbidrag, og den 7. juli 1964 besvarede vejinspektoratet spørgsmålet om hjemmelen ved at henvise til Guldager kommunes vejvedtægt og tilføjede, at den omstændighed, at en ejendom grænsede ud til et vejareal – som f. eks. her et oversigtsareal – beliggende mellem ejendommen og fortovet, ikke var til hinder for påligning af fortovsbidrag.

Den 27. juli 1964 forelagde advokaten spørgsmålet for Ministeriet for offentlige Arbejder, idet han særlig fremhævede, at hans klienter ikke fandt det rimeligt, at de skulle bidrage til anlæg af fortov, når de ikke havde jord, som stødte ud til fortovet, og således ikke direkte kunne færdes fra deres ejendomme til fortovet. Advokaten bemærkede i denne forbindelse, at A ved ekspropriationen havde fået afslag på en anmodning om at få en gangsti over det udlagte oversigtsareal. Endvidere anførte advokaten, at kommunens vejvedtægt ikke indeholdt hjemmel til at pålægge lodsejerne det omtalte fortovsbidrag, allerede fordi vejvedtægten ifølge dennes § 1 ikke gælder for landeveje. Advokaten tilføjede, at påligning af bidrag efter vedtægten formodentlig forudsatte, at de pågældende ejendomme havde facade mod vejen, jfr. vedtægtens § 18.

Ministeriet svarede den 1. december 1964, at påligning af bidrag til fortovsarbejde var hjemlet i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, og at den omstændighed, at A, B og C's ejendomme ikke støder ud til fortovsstrækningerne, men til de som offentligt vejareal udlagte oversigtsarealer, efter ministeriets opfattelse ikke var til hinder for påligning af fortovsbidrag. Ministeriet tilføjede, at amtmanden over Ribe amt havde oplyst, at der ikke fra amtsrådets side var fremsat ønske om, at gårdejer A skulle ophøre med brugen af en eksisterende sti.

I anledning af advokatens spørgsmål om, hvorvidt Guldager sogneråd som grundejer ved landevejen havde deltaget i udgifterne ved tilvejebringelse af fortovsanlægget, oplyste amtsrådet, at fortovsbidrag for de af kommunen ejede arealer, herunder det fjerde hjørneareal ved vejkrydset, var beregnet efter samme regler som for de øvrige arealer. Amtsrådet fastholdt dernæst, at det ikke på noget tidspunkt havde krævet, at gårdejer A skulle afstå fra benyttelse af oversigtsareal eller sti, og udtalte, at bidrag til fremtidig vedligeholdelse af fortovene ikke ville blive pålagt lodsejerne, hvorimod disse var pligtige at foretage renholdelse efter politivedtægtens bestemmelser.

Ministeriet for offentlige Arbejder udtalte overfor mig for så vidt angik spørgsmålet om hjemmelen for påligning af fortovsbidrag, at hjemmelen findes i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, hvorefter det er amtsrådet, der bestemmer, om der skal afkræves lodsejerbidrag til etablering af fortove langs amtsveje, mens vedkommende kommune foretager opkrævningen af bidraget og den nærmere fordeling af dette i overensstemmelse med vejvedtægten. Ministeriet fremhævede i denne forbindelse, at henvisningen i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, til vejvedtægternes regler alene angiver, at fortovsbidraget til amtsvejen skal pålignes efter samme regler som grundejerbidrag til sogneveje, mens en selvstændig hjemmel i vejvedtægten for bidraget til landevejen ikke er påkrævet.

Ministeriet anførte, at Ribe amts vejinspektors besvarelse i skrivelsen af 7. juli 1964 af advokatens spørgsmål om hjemmel for bidraget således ikke var helt dækkende, og erklærede sig enig i, at bestemmelsen i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, begrænsede bidraget til at omfatte udgifterne til belægning af og

kantbegrænsning for fortove. Ministeriet henviste herved til, at det samlede grundejerbidrag til fortovsanlægget efter det oplyste kun udgjorde en mindre andel af disse udgifter.

Endelig fastholdt ministeriet, at den omstændighed, at A, B og C's ejendomme støder ud til oversigtsarealerne, ikke var til hinder for påligning af fortovsbidrag, og bemærkede, at afgørelsen af 1. december 1964 var udtryk for ministeriets faste praksis på dette område.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere det af Ministeriet for offentlige Arbejder indtagne standpunkt, hvorefter der i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, var fornøden hjemmel til at afkræve ejere af tilstødende grunde bidrag til etablering af fortovene langs Ribe Amts Landevej gennem Guldager Kirkeby, og at henvisningen til vejvedtægternes regler alene angav, hvilken fremgangsmåde der skulle følges ved fordelingen af lodsejernes bidrag. Spørgsmålet var herefter alene, om A, B og C's ejendomme var tilstødende i vejbestyrelseslovens forstand.

Begrebet »tilstødende grunde« er omtalt i betænkning nr. 367/1964 om Private Fællesveje og Vejbidrag afgivet af Vejlovsudvalget af 1951. I afsnit V: Grundejerbidrag til offentlige Veje (s. 52) anfører udvalget ad § 2 i den københavnske gadelov af 14. december 1857:

»Bestemmelsen har på mange punkter givet anledning til tvivl bl. a. med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt ejendomme kan anses for »tilstødende« (tilgrænsende). Ministeriet for offentlige Arbejder har i skrivelse af 25. august 1952 udtalt, at en ejendom, mellem hvis facade og gadens fortov der var en ca. 11 m bred græsabat, der tilhørte det offentlige, måtte anses for at grænse op til vejen. Ministeriet har endvidere i skrivelse af 25. september 1953 udtalt, at en grund, der lå 6–7 m over en offentlig vejs niveau og var adskilt fra vejen ved en 7–8 m bred beplantet skråning, der tilhørte kommunen og henlå som umatrikuleret vejareal, ligeledes måtte anses for at støde op til vejen. I sidstnævnte tilfælde havde grunden sin eneste adgang ad den omhandlede offentlige vej.«

Den endelige fortolkning af udtrykket

»de tilstødende grundes ejere« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, henhører under domstolens afgørelse. Der sås ikke at foreligge retsafgørelser, der direkte vedrørte spørgsmålet, men problemet havde dog været fremme for domstolene i anden forbindelse, således i en sag vedrørende den snekastningspligt, der påhvilede ejeren af »den tilstødende grund«.

Foran en ejendom, der tidligere stødte op til en landevej, fremkom der ved en vejregulering et indtil 3,9 m bredt græsareal mellem ejendommens skel og fortov. Ejeren af ejendommen nægtede herefter at fjerne sneen på fortovet under henvisning til, at græsarealet tilhørte amtet, og at hans ejendom således ikke stødte op til vejen. Under den mod ejeren rejste politisag antog vedkommende underret, at græsarealet måtte betragtes som en del af vejarealet, og ved utrykt ankedom af 23. august 1963 (IV afd. a.s. nr. 143/63) lagde Østre Landsret til grund, at ejendommen i henseende til snekastningspligt

stødte op til vejen, og at ejeren derfor var pligtig at rydde fortovet for sne.

Efter min opfattelse stred den af Ministeriet for offentlige Arbejder anlagte fortolkning, der var i overensstemmelse med den hidtidige praksis, ikke mod en rimelig forståelse af udtrykket »tilstødende«, hvorved bemærkedes, at oversigtsarealerne foran A, B og C's ejendomme var matrikuleret som en del af det offentlige vejareal, og at ejendommene således stødte ud til arealer, der indgik som en del af vejanlægget.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at kritisere den af Ministeriet for offentlige Arbejder den 1. december 1964 truffene afgørelse.

Med hensyn til advokatens forespørgsel vedrørende bidrag til fortovsanlæg ud for de af kommunen ejede arealer samt vedrørende udgifterne til fremtidig vedligeholdelse af fortovene henviste jeg til det af amtsrådet oplyste, hvorefter Guldager kommune deltog i udgifterne efter samme regler som de øvrige grundejere.

37. *Nedlæggelse af forbud i henhold til landsbyggeloens § 5, stk. 2, mod udstykning til sommerhusbebyggelse. (J. nr. 794/65).*

En advokat klagede for A over, at der var meddelt denne afslag på nogle andragender om tilladelse til at udstykke hans ejendom i Ringsted landsogn til sommerhusbebyggelse.

Advokaten gjorde gældende, at Sorø amtsråds afslag af 8. februar 1962 ikke havde fornøden lovhjemmel, da landsbyggeloven på daværende tidspunkt endnu ikke var trådt i kraft i vedkommende kommune. Endvidere gjorde advokaten gældende, at den egentlige begrundelse for amtsrådets senere afslag af 15. november 1963, som blev opretholdt af Boligministeriet, var, at A's ejendom var beliggende udenfor de kystområder, hvor amtsrådet havde vedtaget at søge sommerhusbebyggelsen koncentreret, at amtsrådet muligvis havde modtaget en henvendelse fra Københavns Vandforsyning med henblik på at hindre udstykning ved Langesø, at der var tale om uberettiget forskelsbehandling i forhold til en udstyknings sag vedrørende en ejendom i Haraldsted-Alindemagle kommune, hvilken udstykning blev godkendt af amts-

rådet den 16. september 1961, og at ejendommen var uegnet til landbrugsformål.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A erhvervede den omhandlede ejendom, der er beliggende umiddelbart syd for Langesø i Ringsted landsogn, i november 1960 med henblik på udstykning. I april 1961 lod han udarbejde en udstykningsplan, omfattende ca. 40 parceller til sommerhusbebyggelse, og i maj måned samme år solgte han 7 parceller.

Udstykningsplanen blev indsendt til Fredningsnævnet for Sorø amtsrådsreds, der forelagde den for Sorø amtsråd, som i skrivelse af 8. februar 1962 svarede, at det ikke kunne udtale sig om områdets egnethed til sommerhusbebyggelse, før der forelå en samlet plan for et større område i kommunen, udarbejdet på grundlag af standardbyplanvedtægten for sommerhusområder. En sådan plan måtte godkendes af sognerådet som byplanmyndighed, af amtsrådet som bygningsmyndighed og af fredningsnævnet.

Fredningsnævnets behandling af sagen blev

derefter stillet i bero, indtil sagen om udstykning af ejendommen i Haraldsted-Alindemagle kommune var færdigbehandlet ved Overfredningsnævnet.

Den 1. april 1962 trådte landsbyggeloven i kraft i Ringsted landsogn, og i oktober 1963 blev et forslag til en ændret udstykningsplan vedrørende A's ejendom forelagt for amtsrådet i henhold til landsbyggelovens § 5, stk. 5. Ringsted landsogns sogneråd havde forinden udtalt, at det principielt intet havde mod udstykningen, når blot sundhedsmyndighedernes krav kunne imødekommes.

I skrivelse af 15. november 1963 udtalte amtsrådet under henvisning til dets skrivelse af 8. februar 1962, at det efter forhandling med sognerådet ville være sindet at afslå et egentligt udstykningsandragende i henhold til landsbyggelovens § 5.

Denne afgørelse påklagede A i skrivelse af 2. december 1963 til Boligministeriet, som efter at have forelagt sagen for Byplannævnet og i overensstemmelse med nævnets indstilling i skrivelse af 31. august 1964 udtalte, at det kunne tiltræde amtsrådets afgørelse, allerede fordi ejendommen var beliggende udenfor de områder i amtet, hvori amtsrådet agter i princippet at undlade at anvende forbudsbeføjelsen vedrørende sommerhusudstyknings i landsbyggelovens § 5, stk. 2. Ministeriet bemærkede herved, at det hensyn til at søge sommerhusbebyggelsen samlet indenfor passende afgrænsede arealer på grundlag af en helhedsplan for store områder, som var varetaget såvel ved det af amtsrådet i skrivelsen af 8. februar 1962 tilkendegivne standpunkt som ved amtsrådets fastholdte bedømmelse af den foreliggende udstyknings uhensigtsmæssighed, ikke blot lå indenfor rammerne af landsbyggelovens § 5, stk. 2, men også havde kunnet tiltrædes som grundlag for det første led i en ud fra byplans- og bebyggelsesmæssige synspunkter tilrettelagt udvikling af den kommende sommerhusbebyggelse, at de således planlagte sommerhusområder i Sorø amt var af rigelig størrelse, og at ministeriet i hvert fald foreløbig fandt at burde lægge den foreliggende oversigt til grund ved behandlingen af sager om sommerhusudstyknings i amtet.

Sorø amtsråd udtalte, at Københavns kommune ikke havde rettet henvendelse til amtsrådet vedrørende spørgsmålet om vandforsyning. Derimod havde amtsrådet kendt to landvæsenskommissionskendelser af 30. april

1957 og 21. juni 1958, hvoraf det fremgik, at Københavns magistrat med henblik på anvendelse af overfladevand fra Langesø til drikkevand påtænkte at nedlægge forbud mod badning, og at man ville søge at hindre forurening af søen ved tilførsel af spildevand, herunder ved forbud mod sivebrønd, sivedræn m. v. i overensstemmelse med sundhedsvedtægten og lovgivningen iøvrigt.

Boligministeriet henviste for så vidt angik spørgsmålet om amtsrådets fastlæggelse af sommerhusområder til det i den ovennævnte skrivelse af 31. august 1964 udtalte og tilføjede, at de nævnte sommerhusområder efter de foreliggende oplysninger fortsat havde en betydelig rummelighed.

Vedrørende Københavns kommunes planer om drikkevandsindtagning fra Langesø henviste ministeriet til amtsrådets udtalelser om, at disse planer ikke havde været bestemmende for dets afgørelse.

Ministeriet havde – jfr. ordene »allerede fordi« i skrivelsen af 31. august 1964 – opretholdt amtsrådets afgørelse allerede på grund af hensynet til foreløbig at søge sommerhusbebyggelsen i amtet koncentreret indenfor de af amtsrådet fastlagte rummelige sommerhusområder. Det var iøvrigt ministeriets opfattelse, at det lå indenfor rammerne af landsbyggelovens § 5, stk. 2, at forbyde udstyknings til sommerhusbebyggelse, som ikke ville kunne få efter bygningsmyndighedernes skøn tilfredsstillende afløbsforhold.

Om udstykningen af ejendommen i Haraldsted-Alindemagle kommune, hvor amtsrådet udøvede bygningsmyndigheden allerede den 1. april 1961, oplyste Boligministeriet, at denne ejendom blev erhvervet ved skøde af 31. januar 1960, og samme dag påbegyndtes udarbejdelsen af en udstykningsplan omfattende 11 sommerhusparceller. Planen var godkendt af sognerådet og amtsrådets vejudvalg før landsbyggelovens ikrafttræden (1. april 1961).

Ansøgningen om udstykning blev den 8. juni 1961 indsendt til Landbrugsministeriet, som oversendte sagen til amtsrådet, der ikke havde haft den forelagt til bedømmelse i relation til landsbyggelovens § 5, stk. 2. Amtsrådet meddelte den 5. juli 1961 ejendommens ejer, at man ikke fandt bebyggelsen forsvarlig og hensigtsmæssig, medmindre den blev et led i en større samlet planlægning for nord-siden af søens østlige ende. Efter forhand-

linger om sagen tiltrådte amtsrådet efter omstændighederne, at sagen blev behandlet som overgangssag, og godkendte udstykningen, bl. a. på betingelse af etablering af fælles kloaksystem med rensningsanlæg.

Denne godkendelse af udstykningen kunne efter Boligministeriets opfattelse ikke ud fra lighedsbetragtninger medføre, at amtsrådet skulle være pligtig på et væsentlig senere tidspunkt at godkende udstykningsplanen for A's ejendom, omfattende ca. 40 sommerhusparceller. Amtsrådet havde i begge sager ud fra en vurdering af de almene interesser anset udstykningen for uhensigtsmæssig, men det konkret foreliggende modhensyn, som lå i »overgangssynspunktet« var tillagt forskellig vægt.

I afvejningen af de almene hensyn, der havde ført til bestemmelsen i landsbygge-lovens § 5, stk. 2, overfor de konkrete modhensyn, måtte efter ministeriets opfattelse med betydelig vægt indgå længden af det tidsrum, som var forløbet fra bestemmelsens indførelse til tidspunktet for den pågældende sags afgørelse. Det tidsrum, i hvilket overgangssynspunktet kunne virke med væsentlig vægt, måtte indskrænkes mest muligt, for at den med bestemmelsen tilsigtede varetagelse af almene interesser ikke skulle forflygtiges. Tilsvarende betragtninger – ønsket om, at nye regler snarest kunne slå igennem – havde for bygge- og byplanlovgivningen ført til, at samtlige bygningsvedtægter indeholder en bestemmelse om, at en byggetilladelse kun har gyldighed i 1 år.

Boligministeriet tilføjede, at der på et område som regulering af by- og sommerhusudviklingen forelå langt stærkere grunde hertil end på andre lovområder. Også de bygge- og anlægsarbejder, der var en følge af tilladelser alene motiveret med overgangssynspunktet, havde en lang levealder, og de ville alle fra deres etablering vanskeliggøre gennemførelsen af den forsvarlige og hensigtsmæssige udvikling, som var denne lovgivnings formål. En således påbegyndt »forkert« udvikling kunne ofte medføre konsekvenser for hele området, ikke ud fra tilsvarende overgangssynspunkter, men fordi den forkerte udvikling måtte konstateres som en realitet og kommende sager ses i lyset af denne realitet.

I denne forbindelse oplyste Boligministeriet, at amtsrådet havde nedlagt forbud også mod

udstyknings af to naboejendomme. Ministeriet havde efter påklage opretholdt forbudet i den ene sag, mens forbudet i den anden ikke var blevet påklaget til ministeriet.

Dernæst fremhævede ministeriet, at det ikke havde haft anledning til efter indhentet erklæring fra Byplannævnet at vurdere amtsrådets afgørelse vedrørende ejendommen i Haraldsted-Alindemagle kommune, og at det ikke på det foreliggende grundlag kunne udtale sig om, hvorvidt det oprindelig nedlagte udstykningsforbud ville være blevet tiltrådt. Da spørgsmålet om udstykning af A's ejendom indbragtes for Boligministeriet, fandt ministeriet i overensstemmelse med Byplannævnets indstilling, at de omhandlede overgangssynspunkter i det foreliggende tilfælde måtte vige for hensynet til en forsvarlig og hensigtsmæssig sommerhusudvikling i amtet som helhed.

Hvad endelig angik spørgsmålet om jordens egnethed til landbrugsjord udtalte ministeriet, at dette synspunkt kunne indgå i overvejelserne over, hvor sommerhusområder mest hensigtsmæssigt kunne placeres, og hvordan de skulle afgrænses. Hvis dette moment derimod efter områdernes fastlæggelse skulle begrunde udstykningstilladelser udenfor områderne, ville det i for væsentlig grad svække betydningen af områdefastlæggelsen og dermed den tilsigtede koncentration af den fremtidige sommerhusbebyggelse.

Ifølge ombudsmandsloven vedrører ombudsmandens indseende med visse dele af den kommunale forvaltning alene forhold, der ligger efter 1. april 1962, og jeg så mig derfor ikke i stand til at tage stilling til A's klage, for så vidt den angik forhold før dette tidspunkt, herunder Sorø amtsråds afgørelse af 8. februar 1962.

Ifølge landsbygge-lovens § 5, stk. 2, kan amtsrådet nedlægge forbud mod bl. a. udstykninger til sommerhusbebyggelse.

Det af boligministeren den 7. oktober 1959 fremsatte forslag til landsbygge-loven indeholdt i § 5 intet om forbud mod udstykninger til sommerhusbebyggelse. Tilføjjelsen kom ind i loven som ændringsforslag mellem første og anden behandling, stillet af det af Folketinget nedsatte udvalg og tiltrådt af boligministeren. Som begrundelse for ændringsforslaget, der også indeholdt en ændring af paragraffens 2.

pkt., anføres det i udvalgets betænkning af 12. maj 1960 (FT 1959/60, till. B, sp. 1246):

»Ændringsforslaget klargør endvidere, at den i bestemmelsen omhandlede beføjelse tillægges amtsrådet alene af hensyn til regulering af den egentlige bymæssige udvikling, jfr. også ændringsforslag nr. 22, samt af hensyn til en ønskelig kontrol med udstykninger til sommerhusbebyggelse.«

Efter bestemmelsens ordlyd og den i folketingsudvalget givne begrundelse for bestemmelsen fandt jeg ikke at kunne kritisere Boligministeriets opfattelse, hvorefter der ved bedømmelse af, om forbud skulle nedlægges efter bestemmelsen, kunne tages hensyn til ønsket om at søge sommerhusbebyggelsen samlet indenfor passende afgrænsede arealer.

Jeg fandt dernæst ikke at kunne kritisere ministeriets skøn, hvorefter man i

hvert fald foreløbig mente at burde lægge den af amtsrådet udarbejdede oversigt over sommerhusområder til grund ved sagens afgørelse, og hvorefter det ikke heroverfor kunne være afgørende, at jorden var uegnet som landbrugsjord.

Efter det foreliggende kunne jeg ikke anse det for godtgjort, at spørgsmålet om et eventuelt hensyn til Københavns Vandforsyning havde haft betydning for ministeriets afgørelse i sagen.

Under hensyn til det af ministeriet oplyste, hvorefter ansøgning om godkendelse af udstykningen i Haraldsted-Alindemagle kommune blev indsendt mindre end 3 måneder efter landsbygelovens ikrafttræden, mens der i A's sag gik mere end halvandet år, fandt jeg endelig ikke, at der var tale om kritisabel forskelsbehandling, når den førstnævnte sag blev behandlet som overgangssag, mens A's sag ikke blev det.

38. *Handelsministeriets fortolkning af lukkeloven, hvorefter kioskerne ved Storebælts-overfarterne omfattes af lovens § 4 c. (J. nr. 132/64).*

Den 6. december 1965 sendte jeg A følgende redegørelse:

»I skrivelse af 6. december 1964 klagede De over, at Justitsministeriet i skrivelse af 26. februar 1964 havde tiltrådt, at der ikke fra anklagemyndighedens side ville blive foretaget videre i anledning af en af Dem indgivet anmeldelse mod kioskerne ved Halsskov og Knudshoved færgelejer for overtrædelse af lukkeloven.

I den anledning har jeg modtaget udtalelser af 1. marts 1965 og 28. oktober 1965 fra Justitsministeriet samt udtalelser af 24. juni og 31. august 1965 fra Handelsministeriet tilligemed sagens akter.

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at Handelsministeriet i skrivelse af 27. juli 1956 overfor Generaldirektoratet for Statsbanerne udtalte, at kioskerne ved de to færgesteder efter ministeriets formening ikke ville kunne henføres under de i lukkelovens § 4 c omhandlede salgssteder.

I skrivelse af 29. december 1958 anmodede generaldirektoratet Handelsministeriet om, at sagen måtte blive gjort til genstand for fornyet overvejelse, idet man henviste til, at

afviklingen af den samlede overførsel over Storebælt af rejsende, jernbanevogne og motorkøretøjer forestås af jernbanestationerne i Korsør og Nyborg, hvorunder sorterer ekspeditionsstederne i henholdsvis Halsskov og Knudshoved, og at man således må betragte Korsør/Halsskov og Nyborg/Knudshoved som enheder. Generaldirektoratet anførte endvidere, at de nævnte ekspeditionssteder også i publikums bevidsthed figurerer som statsbanestationer.

Handelsministeriet udtalte herefter i skrivelse af 19. marts 1959, at de omhandlede kiosker efter de nu fremkomne oplysninger efter ministeriets formening ville kunne henføres under de i lukkelovens § 4 c omhandlede salgssteder. Ministeriet tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet henhører under domstolene.

I 1963 anmodede De politimesteren i Korsør om at rejse tiltale mod kiosken ved Halsskov, men politimesteren bestemte den 11. september 1963, at der ikke fra politiets side ville blive foretaget videre i anledning af Deres henvendelse. Denne afgørelse påklagede De i oktober s. å. til Justitsministeriet, der

i den ovennævnte skrivelse af 26. februar 1964 tiltrådte politimesterens afgørelse.

Overfor mig har Justitsministeriet henholdt sig til den nævnte afgørelse og iøvrigt henvist til Handelsministeriets skrivelse af 19. marts 1959.

I den anledning anmodede jeg den 17. maj 1965 Handelsministeriet om nærmere at begrunde ministeriets opfattelse, hvorefter kioskerne ved færgestederne Halsskov og Knudshoved ville kunne henføres under de i lukkelovens § 4 c omhandlede salgssteder. Jeg bad i denne forbindelse ministeriet oplyse, hvorpå det støtter den opfattelse, at statsbanernes organisatoriske forhold kan tillægges betydning ved fortolkning af lukkeloven, samt om det anser opregningen af lokaliteter i lukkelovens § 4 c for udtømmende.

Handelsministeriet udtalte i skrivelsen af 24. juni 1965, at det anser opregningen af salgssteder i lukkelovens § 4 c for udtømmende, men at det dog har ment at kunne henføre kioskerne ved de to færgesteder under bestemmelsen under hensyn til de af Generaldirektoratet for Statsbanerne anførte oplysninger.

Denne udtalelse gav mig anledning til i skrivelse af 19. juli 1965 at henlede ministeriets opmærksomhed på flere momenter, der efter min opfattelse synes at vise, at udtrykket »jernbanestationer« i lukkelovens § 4 c må fortolkes snævert, og at der må lægges vægt på, at kioskerne ligger på selve jernbanestationen. Allerede formuleringen af § 4 c tyder på, at udtrykket »jernbanestationer« må fortolkes snævert, idet det er fundet nødvendigt udtrykkelig at nævne jernbaneperroner i paragraffen. Yderligere tog Lukkelovsudvalget af 1947 i sin betænkning, der er afgivet i 1949, afstand fra et forslag om at udvide undtagelsesbestemmelsen til også at omfatte salg på centralstationer for rutebiler. Begrundelsen herfor var, at »rutebilstationerne i almindelighed næppe er så skarpt afgrænsede fra offentlige gader og pladser, som det i regelen er tilfældet med jernbanestationer«. Det synes her forudsat, at salg på jernbanestationer alene omfatter salg på selve stationens afgrænsede område.

Også retspraksis synes at gå imod en videre fortolkning af bestemmelsen, således Højesterets dom af 22. oktober 1934 (UfR 1934, side 1066), hvorefter salg fra en bygning, der udover kiosken indeholdt garde-

robe og cykelstald, og som var beliggende overfor en stationsbygning, adskilt fra denne ved en offentlig vej, ikke kunne anses for at være sket på jernbanestationen. Ved Østre Landsrets dom af 23. oktober 1951 (UfR 1952, side 208), fandtes salg fra en kiosk ved en jernbanestation ikke omfattet af bestemmelsen, uanset at kiosken for to trediedele vedkommende var opført på jernbaneterrænet, idet der fra kiosken alene blev handlet ud til offentlig vej.

Endelig henledte jeg opmærksomheden på, at den daværende handelsminister den 2. oktober 1963 som svar på et spørgsmål i Folketinget, om han ville ligestille fæргеlejer og havne med jernbanekiosker, udtalte følgende (Folketingstidende 1963/64, sp. 80):

»Med hensyn til kiosker ved fæргеlejer og havne gør jeg opmærksom på, at kiosker på færger efter den gældende lov er sidestillet med jernbanekiosker, og at hensynet til de rejsende således til en vis grad er imødekommet. Ikke desto mindre kan vel også kiosker på fæргеlejer have betydning til betjening af det rejsende publikum, og jeg er derfor villig til også at lade disse indgå i mine overvejelser.«

Da den eksisterende sporforbindelse mellem Korsør og Halsskov ifølge Generaldirektoratet for Statsbanerne hovedsagelig tjener til befordring af godsvogne og kun ved enkelte lejligheder har været benyttet til personbefordring (udflugtskørsel), da der ikke findes nogen sporforbindelse mellem Nyborg H og Knudshoved, og da der ikke finder billetsalg sted til togrejsende ved de to færgesteder, måtte jeg på det foreliggende grundlag – uanset det af Generaldirektoratet for Statsbanerne iøvrigt anførte – finde det tvivlsomt, om den af Handelsministeriet anlagte fortolkning var rigtig.

Jeg tilføjede, at jeg har forståelse for, at der kan være et betydeligt behov for, at kioskerne ved de to fæргеlejer kan henføres under bestemmelsen i § 4 c. Hvis man ønsker, at disse kiosker skal være stillet som jernbanekiosker, bør det imidlertid overvejes, om der er anledning til at søge tilvejebragt klar lovhjemmel herfor.

Heroverfor har Handelsministeriet i skrivelse af 31. august 1965 henvist til, at den første bestemmelse om en udvidet åbnings-tid for kiosker på jernbanestationer fandtes i lukkeloven af 1908, der fra den almindelige

lukketid undtog udsalg af aviser, bøger og tidsskrifter og deslige fra jernbanestationer, kiosker og lignende steder. Det i 1921 udarbejdede forslag til en ny lukkelov indeholdt en tilsvarende bestemmelse, idet det i § 2 c udtaltes som en undtagelse fra lovens hovedregel: »Salg på jernbanestationer af aviser, programmer, tidsskrifter og bøger.« Under behandlingen i det af Landstinget nedsatte udvalg blev bestemmelsen imidlertid ændret, idet man gav en udvidet salgsadgang på jernbaneperroner og dampfærger, og lov nr. 289 af 30. juni 1922 fik derfor den udformning, at de almindelige lukkelovsbestemmelser ikke kom til anvendelse på »salg på jernbanestationer af aviser, programmer, tidsskrifter og bøger samt salg på jernbaneperroner og dampfærger af frugt, chokolade og konfekt«. Om ændringsforslaget udtalte udvalgets ordfører i Landstinget (Rigsdagstidende 1921/22, Landstingets forhandlinger, spalte 2306), at meningen med den ændrede form var dermed at udtrykke, at der ikke skulle oprettes egentlige permanente butikker på jernbaneperronerne, for at salget kunne finde sted i den almindelige butikslukketid. Bestemmelsen ændredes påny i lov nr. 132 af 14. april 1932, idet reglerne for jernbanestationer og jernbaneperroner blev slået sammen, således at bestemmelsen kom til at lyde: »Salg på jernbanestationer, jernbaneperroner og færger af alt, hvad der er nævnt i stk. 6, samt bøger, chokolade, konfekt, iscreme og frugt.« Ændringen blev også denne gang foretaget under Rigsdagens udvalgsbehandling, men ses ikke kommenteret hverken i udvalgsbetænkningen eller i ordførernes eller andres udtalelser i tinget. At ordet »jernbaneperroner« er medtaget i lovteksten, må efter ministeriets opfattelse antages at være begrundet i den tidligere særregel, og ministeriet finder ikke, at der under bestemmelsens tilblivelse foreligger noget holdepunkt for, at formuleringen skulle være udtryk for krav om en snæver fortolkning af ordet »jernbanestationer«.

Ministeriet har dernæst peget på, at spørgsmålet om jernbanekiosker m. v. påny behandles i lukkelovsbetænkningen fra 1942, hvor der blev fremsat forslag om ved siden af jernbanestationer, jernbaneperroner og færger at nævne lufthavne og centralstationer for rutebiler, idet det tilføjedes, at dette ikke ville betyde nogen reel udvidelse af bestemmelsens område, idet disse lokaliteter efter tidligere af

Handelsministeriet truffet afgørelse kan henføres under bestemmelsen i den da gældende lukkelovs § 2 c. Lukkelovsudvalget af 1947 tog imidlertid til en vis grad afstand herfra, idet man som nævnt udtalte, at rutebilstationerne i almindelighed ikke er så skarpt afgrænsede fra offentlige gader og pladser, som det i regelen er tilfældet med jernbanestationer. Ministeriet har fremhævet, at Lukkelovsudvalget af 1947 ikke udtrykkelig har taget afstand fra den af Lukkelovskommissionen af 1938 i den ovennævnte betænkning fra 1942 fremsatte opfattelse af gældende ret. Om udvalget har delt denne opfattelse, kan ikke ses, men udvalget har i den citerede udtalelse taget afstand fra en generel regel, der lader undtagelsesbestemmelsen omfatte rutebilstationer i almindelighed.

Udvalgets begrundelse harmonerer efter ministeriets opfattelse med den gældende domstolspraksis, hvorefter salg fra de pågældende kiosker normalt ikke bør finde sted mod offentlige gader og pladser.

Under hensyn til det om lovbestemmelsens tilblivelse foreliggende mener Handelsministeriet, at lukkelovens § 4 c må anses som udtømmende i henseende til opregningen af salgssteder, men der synes ikke at være holdepunkt for nogen særlig snæver fortolkning af begrebet jernbanestation. En vis bredere forståelse af dette begreb forekommer ministeriet forsvarlig, når som i det her foreliggende tilfælde de pågældende fæргеlejer kan betragtes som ekspeditionssteder for jernbanestationerne i Korsør og Nyborg, og når salget fra de pågældende kiosker ikke foregår ud mod offentlige veje.

Vedrørende det af den daværende handelsminister i 1963 i Folketinget afgivne svar har ministeriet henledt opmærksomheden på, at der her var spørgsmål om en generel adgang til fra lukkelovens bestemmelser at undtage kiosker ved fæргеlejer, og at besvarelsen således havde hensyn til de talrige fæргеlejer, der i danske havne og anløbspladser er beliggende direkte ved offentlige veje og havneanlæg.

Ministeriet har tilføjet, at det vil holde spørgsmålet om at søge tilvejebragt udtrykkelig lovhjemmel for det omhandlede salg i erindring ved en kommende revision af lukkeloven.

Efter at have modtaget Handelsministe-

riets redegørelser anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det nu fremkomme måtte give ministeriet anledning til bemærkninger.

Justitsministeriet forelagde sagen for politimesteren i Skelskør, der udtalte, at han var af den opfattelse, at der ikke for tiden er anledning til at foretage videre i sagen. Politimesteren tilføjede, at han af hensyn til publikum måtte anse det for betydningsfuldt, at den eksisterende ordning bibeholdes.

Statsadvokaten for Sjælland og rigsadvokaten har indstillet, at den ved Justitsministeriets skrivelse af 26. februar 1964 skete afvisning af Deres anmeldelse fastholdes, og Justitsministeriet har herefter i skrivelse af 28. oktober 1965 henholdt sig til denne afgørelse.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Justitsministeriets afgørelse af 24. februar 1964, hvorefter der ikke fra anklagemyndighedens side vil blive skredet ind mod kioskerne ved Halsskov og Knudshoved færgelejer, hvilken afgørelse bygger på den af Handelsministeriet i skrivelsen af 19. marts 1959 anlagte fortolkning af lukkelovens § 4 c, har jeg ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at kritisere. Jeg har herved tillagt det betydning, at de omhandlede kiosker opfylder et behov, og at de efter deres geografiske beliggenhed ikke påfører andre handlende ubillig konkurrence.

Forsåvidt angår Handelsministeriets fortolkning af lukkelovens § 4 c skal jeg ud-

tale, at det om statsbanernes trafiktekniske og organisatoriske forhold ved Storebælts-overfarterne oplyste efter min opfattelse ikke kan tillægges afgørende betydning ved fortolkning af lukkelovens § 4 c. Under hensyn hertil og til de foreliggende oplysninger om bestemmelsens tilblivelse og til retspraksis på det pågældende område samt til det forhold, at § 4 c anses for udtømmende, må jeg finde den af Handelsministeriet anlagte fortolkning, hvorefter kioskerne ved færgelejerne i Halsskov og Knudshoved er omfattet af § 4 c, meget tvivlsom.

Sagen har givet mig anledning til at henstille til Handelsministeriet at søge tilvejebragt den fornødne klare lovhjemmel for kioskerne drift uden at afvente en almindelig revision af lukkeloven, medmindre en sådan er umiddelbart forestående.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.«

Den 25. februar 1966 fremsatte handelsministeren i Folketinget forslag til lov om ændringer i lukkeloven, hvorefter politiet med tilslutning af kommunalbestyrelsen kan tillade, at det i § 4 c omhandlede salg finder sted ved færgers og ruteskibes anløbspladser samt på rutebilstationer.

Forslaget vedrørende § 4 c blev vedtaget af Folketinget, idet dog kompetencen til at meddele tilladelsen blev henlagt alene til den stedlige kommunalbestyrelse. Loven er bekendtgjort som lov nr. 208 af 8. juni 1966.

39. *De af postvæsenet i 1965 gennemførte forhøjelser af portotaksten for distriktsblade gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 799/65).*

Den 18. januar 1966 tilskrev jeg Dansk Bogtrykker- og Presseforening således:

»I skrivelser af 30. august og 5. oktober 1965 klagede foreningen over de af postvæsenet i 1965 gennemførte forhøjelser af portotaksten for distriktsblade, idet foreningen anskede dels over portoens størrelse, dels over, at forhøjelserne for januar og april kvartaler 1965 var sket med tilbagevirkende kraft.

I den anledning har jeg modtaget en redegørelse af 10. december 1965 fra Ministeriet

for offentlige Arbejder, Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet.

Generaldirektoratet har anført, at grundlaget for portoberegningen er postlovens § 15, VIII d, der giver ministeren bemyndigelse til for aviser, der skal omdeles til et stort antal husstande indenfor et begrænset område, at fastsætte særlige takster, der dog ikke må være lavere end de for øvrige aviser gældende.

Denne bestemmelse blev indført ved lov nr.

361 af 20. december 1961 om ændringer i postloven, og det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget, at formålet med ændringen var at fastsætte ensartede takster for de omhandlede blade, idet man indtil da i videre udstrækning havde betinget sig, at udgiverne afholdt de ekstra omkostninger, der opstod, når omdelingen ikke kunne foretages ved det forhåndenværende personale. Dette forhold havde medført, at betalingen for ensartede aviser kunne blive forskellige fra by til by efter de lokale forhold, hvilket forøvrigt gav anledning til, at jeg efter at have modtaget en klage over dette forhold i skrivelse af 22. april 1960 henstillede til generaldirektoratet, at der så vidt muligt blev søgt gennemført ensartede regler for alle aviser af den omhandlede art. (Sagen er refereret i min beretning for året 1959, s. 162-166).

Generaldirektoratet har dernæst oplyst, at de særlige takster af ministeren blev fastsat således, at nummerportoen udgør $\frac{1}{90}$ af den til enhver tid gældende gennemsnitlige timeløn for ekstrabude, og at det herved er lagt til grund, at der ved en omdeling ved ekstrabude, der ikke samtidig omdeler andet end det pågældende blad til samtlige husstande, i bebyggelser af forskellig karakter gennemsnitlig skulle kunne omdeles ca. 90 numre i timen. Denne beregningsmåde er for hele landet anvendt for summarisk anmeldte aviser fra 1. april 1963. Med hensyn til beregningsgrundlaget har generaldirektoratet dog anført, at et antal på 90 numre til omdeling i timen selv ikke i det københavnske postområde kan påregnes opretholdt på en fuld arbejdsdag, da de pågældende aviser kun i begrænset omfang skal omdeles i højhusbebyggelse, hvor der omdeles det største antal pr. time. Når man har valgt brøken $\frac{1}{90}$, skønt denne beregningsmåde ikke giver Postvæsenet fuldstændig dækning for de blade, der er dyrest at omdele, er det gjort ud fra den betragtning, at en del af aviserne, navnlig i provinsen, omdeles på de ordinære omdelinger sammen med den øvrige post, og at omkostningerne betragtet under ét kan påregnes at være dækket ved denne beregningsmåde.

Eventuel overvægtsporto samt anmeldelsesporto for distriktsblade beregnes som for andre aviser, idet anmeldelsesportoen dog ned sættes til $\frac{1}{3}$ i tilfælde, hvor avisens befordring

og omdeling også på udgivelsesstedet udelukkende er overdraget postvæsenet.

Siden da er nummerportoen for de omhandlede aviser steget i takt med stigningen i timelønnen til ekstrabude, således at den fra 1. oktober 1965 udgør 9,6 øre.

Med hensyn til de i foreningens skrivelser anførte taksteksempler har generaldirektoratet gjort opmærksom på, at det ikke er rigtigt, når det i skrivelserne er anført, at omdelingen af en adresseløs forsendelse med en vægt indtil 50 g koster 8 øre, idet taksten for adresseløse tryksager af vægt indtil 10 g er 8 øre, mens den eksempelvis udgør 12 øre for tryksager over 40 g og indtil 50 g. Ligeledes er nummerportoen for et dagblad af vægt indtil 50 g ikke som af foreningen anført 3,6 øre, men 3,8 øre.

I anledning af, at foreningen har draget sammenligninger mellem avisporto og taksten for adresseløse forsendelser, har generaldirektoratet dernæst bemærket, at efter de nugældende takster vil avisporto for et distriktsblad af vægt 35 g andrage ca. 10,4 øre pr. nummer, mens bladets forsendelse som adresseløs tryksag ville koste 11 øre pr. nummer. For de højere vægtsatser ville det være en endnu større fordel at opnå postbesørgelse til avisporto. På grund af forskellene i takstsystemerne kan avisporto dog for enkelte vægtsatsers vedkommende ligge højere end porto for adresseløse forsendelser, men udgiverne vil i så fald have mulighed for efter eget skøn at vælge at lade bladet postbesørge som adresseløs forsendelse. I denne forbindelse har generaldirektoratet imidlertid henledt opmærksomheden på, at postvæsenet til omdeling af adresseløse forsendelser normalt beregner sig 3 hverdage fra henholdsvis mandage og torsdage, og at omdeling ikke finder sted de to sidste og de tre første hverdage i måneden. Udgiverne af de omhandlede aviser ønsker omdeling udført på en bestemt ugedag, hvilket sker i alle tilfælde, hvor det er muligt uden væsentlige ulemper for den øvrige post.

Med hensyn til klagen over, at nummerporto er blevet beregnet med tilbagevirkende kraft har generaldirektoratet bemærket, at udgiverne af summarisk anmeldte aviser gennem vedkommende postkontor i sin tid blev underrettet om den pr. 1. april 1963 indførte nye beregningsmåde, idet generaldirektoratet allerede den 1. februar 1962 til

brug ved underretning af udgiverne tilstillede postkontorerne de nye regler, hvori der udtrykkeligt er gjort opmærksom på, at forhøjelserne med tilbagevirkende kraft måtte påregnes at kunne forekomme.

I den til postkontorerne udsendte cirkulærskrivelse hedder det bl. a.:

»Såfremt ekstrabudlønnen ændres med virkning fra et tidspunkt, der ligger efter et kvartals begyndelse, finder regulering af nummerportoens først sted fra det følgende kvartalskifte. Efter samme regel foretages regulering, hvis ekstrabudlønnen forhøjes med tilbagevirkende kraft, idet det tidspunkt, fra hvilket forhøjelsen gives, er afgørende.«

Disse regler er iøvrigt optaget i den fra 1. april 1963 gældende »Vejledning for Avisudgiver«, der er blevet udleveret til enhver avisudgiver.

Specielt med henblik på forhøjelserne af nummerportoens for januar og april kvartal 1965 har generaldirektoratet oplyst, at det ved skrivelse af 1. februar 1965 meddelte samtlige postkontorer, at lønnen til ekstrabude med virkning fra 1. januar 1965 var forhøjet med 104 øre i timen, og at nummerportoens for summarisk anmeldte aviser som følge heraf fra 1. januar 1965 udgjorde

8,9 øre. På tilsvarende måde meddelte generaldirektoratet ved skrivelse af 28. maj 1965, at nummerportoens som følge af, at der med Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund var indgået ny overenskomst med gyldighed fra 1. april 1965, fra sidstnævnte dato udgjorde 9,3 øre.

Når meddelelse om forhøjelse af nummerportoens i disse tilfælde først har kunnet gives i løbet af kvartalet, skyldes det, at der først på disse tidspunkter har foreligget fastsættelse af størrelsen af de forhøjelser af timelønnen, der har givet anledning til forøgede omkostninger ved bladenes besørgelse.

Jeg skal herefter udtale, at jeg efter det foreliggende ikke finder at kunne kritisere de af postvæsenet i 1965 gennemførte forhøjelser af portotaksten for distriktsblade, hvilke forhøjelser har hjemmel i postlovens § 15, VIII d.

Under hensyn til det dels i cirkulærskrivelsen af 1. februar 1962 til postkontorerne, dels i »Vejledningen for Avisudgiver« pr. 1. april 1963 anførte har jeg dernæst ikke fundet at kunne kritisere, at takstforhøjelserne er gennemført med tilbagevirkende kraft som sket.«

40. *Udtalt, at det var meget beklageligt, at Landsskatteretten ved en ekspeditionsfejl havde glemt at medtage en sag til en forhandlingsrejse. (J. nr. 1085/65).*

I november 1965 klagede revisor A for B over, at Landsskatteretten endnu ikke havde medtaget B's sag til mundtlig forhandling i skattekredsen. A anførte herved, at retten den 15. december 1964 havde meddelt ham, at sagen ville blive gjort til genstand for den omhandlede mundtlige forhandling, men at denne forhandling som nævnt endnu ikke havde fundet sted.

Af sagens akter fremgik det, at Landsskatteretten den 6. juli 1964 modtog klage over B's skatteansættelse for skatteåret 1964/65, og at retten kort efter anmodede de lokale ligningsmyndigheder om en udtalelse, som retten modtog den 27. august 1964. Efter at sagen var behandlet i Landsskatterettens kontor, meddelte retten A den 15. december 1964, at den agtede at gøre sagen til genstand for en mundtlig forhandling i skattekredsen med

A og repræsentanter for de stedlige ligningsmyndigheder, og at nærmere meddelelse om mødetid og -sted senere ville blive tilstillet ham.

I skrivelse af 12. august 1965 erindrede A Landsskatteretten om sagen, og dagen efter svarede retten, at det ikke hidtil havde været muligt at medtage sagen til mundtlig forhandling i skattekredsen, men at sagen ville blive berammet til forhandling under en forhandlingsrejse i september måned.

Efter A's henvendelse til mig meddelte Landsskatteretten ham, at B's sag ved en beklagelig fejl endnu ikke var blevet medtaget til forhandling i skattekredsen, men at sagen snarest muligt ville blive medtaget til en forhandling.

Landsskatteretten udtalte overfor mig, at det ved modtagelsen af A's erindringsskrivelse

endnu ikke havde været praktisk muligt at medtage sagen til en forhandling i skattekredsen, idet det var den eneste sag i tiden januar til november 1965 fra vedkommende kommune, som afventede forhandling med skatteyderen i overværelse af repræsentanter for kommunen og skatterådet. De i årets løb lokalt forhandlede sager fra den pågældende skattekreds blev for den alt overvejende parts vedkommende forhandlet i sammenhæng med andre sager fra samme kommune, idet retten i de tilfælde, hvor det er muligt, for at mindske antallet af indkaldelser af de enkelte kommuners repræsentanter søger at samle flere sager fra samme kommune til forhandling samme dag.

Straks efter besvarelsen af A's erindringskrivelse blev sagen ifølge den pågældende referents oplysning påny henlagt mellem de sager, som afventede en rejse til skattekred-

sen, og forsynet med et særligt omslag med en påtegning om, at sagen skulle medtages på en forhandlingsrejse, som på daværende tidspunkt var forudsat afholdt i september måned, men som blev udskudt og først foretaget i oktober måned 1965.

På grund af en beklagelig fejl, hvis årsag det ikke havde været muligt at klarlægge, blev sagen ikke medtaget på den pågældende rejse, og der havde ikke siden været foretaget yderligere forhandlingsrejser til skattekredsen.

Jeg udtalte, at jeg fandt det meget beklageligt, at sagen ikke blev medtaget på den i efteråret 1965 foretagne forhandlingsrejse. Vedrørende praksis med hensyn til at stille skattesager i bero på personlig forhandling med skatteyderen på hjemstedet henviste jeg til min beretning for året 1958, s. 219-21.

41. Spørgsmålet om ydelse af godtgørelse for omsætningsafgift af materialer, der var anvendt til opførelse af et vandtårn. (J. nr. 810/65).

Den 22. oktober 1965 tilskrev jeg Vejlbj-Ris-skov sogneråd således:

»I skrivelse af 2. september 1965 klagede sognerådet over, at Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, senest i en skrivelse af 5. juli 1965, havde meddelt, at der hverken efter Finansministeriets bekendtgørelse nr. 51 af 26. februar 1963 § 1, stk. 3, eller i henhold til § 23, stk. 2, i loven om almindelig omsætningsafgift kunne ydes godtgørelse for omsætningsafgift af materialer, der var anvendt til opførelse af et vandtårn i Vejlbj.

I den anledning har Departementet for Told- og Forbrugsafgifter den 12. oktober 1965 overfor mig udtalt, at hjemmelen for Finansministeriet til at yde godtgørelse for almindelig omsætningsafgift af byggematerialer indeholdes i § 23 i lov nr. 211 af 16. juni 1962 om almindelig omsætningsafgift. Denne bestemmelse har følgende ordlyd:

»Stk. 1. Finansministeren bemyndiges til efter forhandling med boligministeren at fastsætte bestemmelse om, i hvilket omfang der kan ydes godtgørelse for afgift, der er betalt af de til opførelse af bygninger anvendte materialer. Godtgørelsen ydes med et fast beløb pr. m² etageareal, men der kan i ganske særlige tilfælde ydes en ekstra godtgørelse.

Stk. 2. Finansministeren bemyndiges til, når ganske særlige omstændigheder taler derfor, at tilbagebetale afgift, der er betalt af de til udførelse af anlægsarbejder anvendte materialer.«

Bestemmelsen forudsætter ifølge departementets udtalelse en sontring mellem bygninger og anlægsarbejder. Ved den grænse, som administrativt har måttet lægges mellem bygninger og anlægsarbejder, er der lagt vægt på bestemmelsen i § 23, stk. 1, hvorefter godtgørelsen for bygninger ydes med et fast beløb pr. m² etageareal. Departementet har i denne forbindelse bemærket, at tilføjelsen om, at der i ganske særlige tilfælde kan ydes en ekstra godtgørelse, er indsat under lovforslagets behandling i Folketinget og alene tager sigte på at give udtrykkelig lovhjemmel for at udbetale godtgørelse udover standardbeløbene pr. m² i tilfælde, hvor de faktisk erlagte afgiftsbeløb væsentligt overstiger standardbeløbene.

De nærmere regler for ydelse af godtgørelse er fastsat i bekendtgørelsen af 26. februar 1963, hvori der som godtgørelsesberettigede nævnes følgende arter af bygninger: fabrikker, værksteder, lagerbygninger, avlsbygninger i landbruget samt lignende bygninger. Endvidere beboelsesbygninger, kontor- og butikks-

bygninger samt lignende bygninger, herunder skoler og hospitaler.

Godtgørelsen ydes ifølge bekendtgørelsen normalt med et vist beløb pr. m² etageareal, men der er i bekendtgørelsens § 1, stk. 3, hjemmel for i særlige tilfælde, hvor de faktisk erlagte afgiftsbeløb betydelig overstiger standardbeløbene, at yde godtgørelsen med 4 pct. af de samlede håndværkerudgifter.

Det har ifølge departementet været tanken med den ovennævnte lovbestemmelse, at det er det almindelige byggeri, der skal have godtgørelse for afgiften, det vil sige byggeri, der i konstruktion og materialeanvendelse er af en sådan art, at godtgørelse med faste beløb pr. m² etageareal har en rimelig mening. Departementet har derfor ikke anset f. eks. vandtårne, benzintanke, oliebeholdere, siloer, gødningstanke og fritstående skorstene for godtgørelsesberettigede efter de for bygninger fastsatte regler.

Departementet har i denne forbindelse henvist til den den 24. marts 1964 til samtlige amtmænd og kommunalbestyrelser udsendte vejledning, der i afsnit A, pkt. 1, opregner en række bygningsarter som faldende udenfor bekendtgørelsens bestemmelser. I tilslutning hertil har departementet anført, at bygningskonstruktionernes mangfoldighed og den udvikling, der til stadighed foregår indenfor bygge- og anlægsarbejder, umuliggør en udtømmende angivelse af, hvilke arbejder der falder udenfor godtgørelsesreglen i lovens § 23, stk. 1. De under afsnit A, pkt. 1, i vejledningen anførte konstruktioner er således kun eksempler, og der kan ikke, fordi vandtårne ikke er nævnt, sluttes modsætningsvis herfra, at vandtårne anses for godtgørelsesberettigede bygninger.

For anlægsarbejder kan der som nævnt ydes tilbagebetaling af afgift efter § 23, stk. 2, når ganske særlige omstændigheder taler derfor. Det er ifølge departementets redegørelse praksis at yde tilbagebetaling af afgift for de

anlægsarbejder, der har tilsvarende funktion som driftsmidler med karakter af løsøre, for hvilke der i henhold til lovens § 20, stk. 1, og § 21, stk. 2, kan opnås afgiftsfritagelse. Derfor ydes der efter almindelig praksis ikke godtgørelse for beholdere, der benyttes til oplagring af råvarer eller færdigvarer, idet oplagringen ikke kan anses som et led i selve fremstillingsprocessen ved varernes forarbejdning.

Endelig har departementet anført, at det i bemærkningerne til lovforslaget (forslagets § 21) udtales, at det ikke er hensigten normalt at yde godtgørelse til offentlige anlægsarbejder. Det er derfor fast praksis, at der ikke ydes godtgørelse for anlægsarbejder, hvor den offentlige virksomhed ikke drives i konkurrence med anden virksomhed.

I bemærkningerne til forslaget til loven om almindelig omsætningsafgift udtales følgende (FT 1961-62, till. A, sp. 1366):

»De fleste anlægsarbejder foretages af det offentlige eller af koncessionerede virksomheder, således at driften ikke sker i konkurrence med andre virksomheder. Da en afgiftsgodtgørelse til anlægsarbejder vil være meget omstændelig at administrere, fordi godtgørelsen ikke kan beregnes på grundlag af simple objektive kriterier, er det normalt ikke hensigten at yde godtgørelse til de offentlige anlægsarbejder. For at kunne yde godtgørelse til offentlige anlægsarbejder i de tilfælde, hvor den pågældende virksomhed drives i konkurrence med anden virksomhed, samt til private anlægsarbejder, er der i paragraffen optaget en bemyndigelse til ... at yde godtgørelse ...«

Jeg skal herefter udtale, at jeg under hensyn til formuleringen af § 23 i loven om almindelig omsætningsafgift og de til denne bestemmelse knyttede bemærkninger ikke finder at kunne kritisere det af Departementet for Told- og Forbrugsafgifter meddelte afslag.«

42. Spørgsmålet om formuleringen af den skrivelse, hvorved Statens Ligningsdirektorat bemyndiger et skatteråd til at ændre en ansættelse. (J. nr. 658/65).

I Berlingske Aftenavis for 5. juli 1965 omtales en artikel i Skattepolitisk Oversigt 1965, s. 150, »Bemyndigelser fra Ligningsdirektoratet til at ændre skatteansættelser«. Det oply-

stes heri, at Statens Ligningsdirektorat i en nærmere angivet sag havde »anmodet« skatterådet om at optage ansættelsen til statskat til fornyet prøvelse og ændring, og det blev

angivet med et bestemt beløb, hvad ændringen skulle gå ud på. Ifølge § 3, stk. 4, i lov nr. 108 af 31. marts 1938 om oprettelse af en landsskatteret og om tilsynet med skatteligningen m. v. (landsskatteretsloven) kan Ligningsdirektoratet imidlertid alene »bemyndige« skatterådet til at ændre en ansættelse.

Det anførtes videre i artiklen, at ordet »anmode« efter juridisk sprogbrug ikke sjældent forudsætter en forpligtelse til at rette sig efter anmodningen, og at denne forståelse er særlig nærliggende, når Ligningsdirektoratet i skrivelser angiver en ændring til et bestemt beløb. Skatterådet havde da også i meddelelsen til skatteyderen i stedet for begrundelse anført, at forhøjelsen havde fundet sted »i henhold til bemyndigelse fra Statens Ligningsdirektorat«, og der var ikke som påbudt i statskattelovens § 29 givet skatteyderen lejlighed til at udtale sig over for skatterådet.

I den anledning besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage sagen op til undersøgelse af egen drift.

Ligningsdirektoratet oplyste, at den omhandlede sag vedrørte en af Lyngby skatteråd foretaget forhøjelse af en skatteansættelse for skatteåret 1951/52. Forhøjelsen blev foretaget, efter at Ligningsdirektoratet ved skrivelse af 7. januar 1952 havde meddelt skatterådet bemyndigelse i henhold til landsskatteretslovens § 3, stk. 4, til at iværksætte forhøjelsen. Skatteyderen påklagede ansættelsen til Landsskatteretten, der stadfæstede skatterådets afgørelse ved kendelse af 8. januar 1959. Derefter indbragtes sagen for domstolene, hvor skatteyderen fik medhold både ved Østre Landsret og Højesteret.

Som følge af, at der var forløbet over 13 år, siden Ligningsdirektoratet meddelte den omhandlede bemyndigelse, var det ikke muligt for Ligningsdirektoratet at skaffe udførlige oplysninger om de forudgående undersøgelser og de forhandlinger, der var ført med skatteyderen og de lokale myndigheder, idet sags- og journalmaterialet fra den tid ikke var intakt.

Til kritikken af, at der i bemyndigelsesskrivelsen var anvendt udtrykket »anmode«, mens lovens udtryk er »bemyndige«, udtalte Ligningsdirektoratet, at den anvendte udtryksmåde stedse havde været almindelig i direktoratets praksis i forbindelse med bemyndigelser til skatterådene. Direktoratet havde ikke hermed tilsigtet at forskyde betydningen af

lovens udtryk og mente ikke, at udtryksmåden havde givet anledning til misforståelser, således at et skatteråd af denne grund havde truffet anden afgørelse, end det ellers ville have truffet. I denne forbindelse henviste direktoratet til, at det var dets sædvanlige fremgangsmåde at forhandle med og orientere de lokale myndigheder om de behandlede revisionssager, således at det så vidt muligt søgtes opnået, at de lokale myndigheder var enige i de afgørelser, der blev truffet i sagerne. Der blev dernæst i bemyndigelsesskrivelserne anført en begrundelse, efter omstændighederne ledsaget af en talmæssig redegørelse for, hvilke ændringer direktoratet mente, der burde foretages.

Til nærmere orientering om Ligningsdirektoratets praksis henviste direktoratet til de almindeligt anvendte standardkoncepter til bemyndigelsesskrivelser, hvoraf et, der vedrørte ændringer, som ikke var tiltrådt af skatteyderen, benyttede ordet »anmode«, mens et andet, der vedrørte ændringer, som skatteyderen havde tiltrådt, benytter ordet »bemyndige«. Det hed iøvrigt i koncepterne, at der om »den afgørelse, skatterådet træffer«, ville være at indsende underretning til direktoratet.

I bemyndigelsesskrivelser, hvortil der ikke var benyttet standardkoncepter, var ifølge Ligningsdirektoratet de nævnte udtryk anvendt uden hensyntagen til sagens art, og også andre udtryk havde været anvendt, såsom »bede«, »opfordre« eller »henstille«.

Til bemærkningerne om, at bemyndigelsen gik ud på ændring til et bestemt beløb, udtalte direktoratet, at fremgangsmåden var en videreførelse af det tidligere Landsoverskatteråds praksis ved anvendelsen af statskattelovens § 34. Ligningsdirektoratet antog ikke, at landsskatteretsloven havde tilsigtet en ændring i denne praksis, som man fandt forudsat i loven og i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 298 af 7. juli 1942 angående reglerne vedrørende Ligningsdirektoratets og Ligningsrådets virksomhed.

I denne forbindelse henviste direktoratet til, at det efter landsskatteretslovens § 3, stk. 2, er Ligningsdirektoratets opgave at foretage revision af ligningerne og at sørge for berigtigelse af de fundne urigtigheder, hvorved loven henviser til ændring af de urigtige ansættelser ved bemyndigelse i henhold til § 3, stk. 4.

I bekendtgørelsens § 10, stk. 1, 2. pkt., ud-

tales det, at direktoratet kan bemyndige skatterådet til at ændre ansættelsen, hvis skatterådet er enig i ændringen. Der skal altså være tale om en bestemt ændring, hvorom der skal være enighed mellem direktoratet og skatterådet. Da bemyndigelsen imidlertid skulle udgå fra direktoratet, måtte det også påhvile direktoratet at oplyse, hvilken ændring man mente, der burde foretages, eller med andre ord at afgrænse bemyndigelsens omfang. Skatterådet afgjorde derefter selv, om det ville bruge bemyndigelsen og dermed tilkendegive enighed.

Når skatterådet frit kunne benytte eller afvise en bemyndigelse med et nærmere angivet indhold, var det efter direktoratets opfattelse skatterådet selv, der traf afgørelsen. Men skatterådet kunne naturligvis altid kræve nærmere oplysninger fra direktoratet, inden bemyndigelsen blev iværksat eller afvist.

Efter det anførte var det Ligningsdirektoratets opfattelse, at der mod den almindeligt anvendte fremgangsmåde alene kunne indvendes, at man havde benyttet ordet »anmode« i stedet for lovbestemmelsens ord »bemyndige«. Dette havde dog efter Ligningsdi-

rektoratets opfattelse ikke haft nogen indflydelse på sagernes afgørelse, men direktoratet ville, for at opnå den mest korrekte udtryksform, fremtidig anvende ordet »bemyndige«.

Jeg udtalte, at det ikke kunne afvises, at brugen af ordet »anmode«, ikke mindst i forbindelse med en – iøvrigt berettiget – angivelse af en ændring til et bestemt beløb, havde kunnet give skatterådene det indtryk, at de var forpligtede til at rette sig efter anmodningen, og at jeg derfor var enig med Ligningsdirektoratet i, at det ville være mest korrekt fremtidig i bemyndigelsesskrivelser at anvende ordet »bemyndige«.

Efter det oplyste, herunder at ingen af skatterådets nuværende medlemmer havde været medlemmer af skatterådet, da den omhandlede sag blev behandlet, samt at der var forløbet 13 år fra skatterådets behandling af sagen og 6 år fra Landsskatterettens kendelse, fandt jeg at kunne undlade at foretage en nærmere undersøgelse af disse myndigheders behandling af sagen.

43. Varetægtsfangers deltagelse i og udelukkelse fra kirkegang i Københavns Fængsler. (J. nr. 813/65).

I november 1965 klagede en advokat over den måde, hvorpå nogle fængselsbetjente i Vestre Fængsel havde optrådt overfor en fange i forbindelse med en gudstjeneste i fængslets kirke. Advokaten anførte, at han var blevet gjort opmærksom på sagen af to varetægtsfanger, A og B, for hvem han var beskikket forsvarer, og som i anledning af deres adfærd i forbindelse med episoden som disciplinærstraf var blevet nægtet tilladelse til kirkegang i 4 uger.

Fra Direktoratet for Fængselsvæsenet, hvortil jeg oversendte klagen til videre foranstaltning, modtog jeg efter anmodning underretning om, at sagen var blevet afsluttet med skrivelser af 16. december 1965 og 1. april 1966 til advokaten.

Da direktoratet i skrivelsen af 16. december 1965 dels bekræftede, at A og B som disciplinærstraf var blevet nægtet kirkegang i 4 uger, dels udtalte, at denne disciplinærstraf efter direktoratets mening var ikendt med rette,

besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift at indlede en nærmere undersøgelse vedrørende betimeligheden af at anvende en disciplinærstraf af den nævnte karakter.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A og B havde deltaget i gudstjenesten i fængslets kirke den 22. august 1965 og der overværet, at tre fængselsbetjente, efter at gudstjenesten var til ende, og efter at udlukningen af de indsatte var påbegyndt, med magt havde fjernet en ungdomsfange, der havde optrådt uroligt. Den pågældende ungdomsfange erklærede iøvrigt senere, foranlediget af advokatens klage, at han ikke ville påstå at have været genstand for ukorrekt optræden eller unødigt vold ved hans udvisning af kirken, og at han iøvrigt syntes, det var rimeligt, at han var blevet udvist.

Efter at have overværet denne episode gav A sit mishag højlydt tilkende, idet han i nærværelse af flere medindsatte kritiserede

personalet for dets holdning og optræden. Under udlukningen fra kirken nægtede han at efterkomme henstillinger fra fængselsfunktionærer om at holde tempo og afstand, hvilket besværliggjorde tilbageførelsen af samtlige efterfølgende indsatte.

Det fremgik endvidere af direktoratets skrivelse af 16. december 1965, at B under udlukningen fra kirken forsøgte at provokere til yderligere uro ved at sætte sig i forbindelse med de indsatte, der gik foran og bagved ham, ligesom han, da han af en fængselsfunktionær blev opfordret til at holde afstand, demonstrativt nedsatte tempoet og fremkom med provokerende udtalelser. Ved fremstillinger af de pågældende henholdsvis den 27. og 31. august 1965 har de begge erkendt at have optrådt uroligt ved den nævnte lejlighed.

Til belysning af de problemer, der opstår i forbindelse med fangers kirkegang, udtalte viceinspektøren for Københavns Fængsler, at der i *statsfængslerne* eksisterer et ret udbredt fællesskab, og at det derfor formentlig hører til sjældenhederne, at der i disse institutioners kirke eller kirkerum opstår disciplinære vanskeligheder. Selvom fangerne ikke er anbragt på samme afdelinger, vil der i reglen ved arbejde og ved forskellige fælles arrangementer som sport, skole, studiekredse, underholdning m. v. være adgang til at kontakte den medfange, man er interesseret i at tale med. Kirkegangen bliver derfor ikke tiltrækkende som et indbyrdes kontaktområde. Ved de mindre arresthuse eksisterer problemet næppe heller, idet den gejstlige betjening dér enten foregår individuelt, eller der deltager kun så få fanger i gudstjenesten, at man let kan udskille varetægtsfanger, som er i sag sammen, og i det hele taget placere fangerne, således at man undgår en uønsket kontakt.

Ved *Københavns Fængsler* er forholdene ganske anderledes. Der deltager her ofte op imod 80 fanger ad gangen i gudstjenesten. Blandt varetægtsfangerne er der mange unge, hvis kriminalitet er foregået i bande, eller som kommer fra de samme kvarterer i byen. I modsætning til forholdene ved statsfængslerne er gudstjenesten her det eneste sted, hvor varetægtsfanger kan deltage i et fælles arrangement, som giver dem anledning til at se og kontakte hinanden. Det er også det eneste sted, hvor de har lejlighed til at »optræde i flok« og »vise sig« for hinanden. Man kan derfor ikke udelukke, at en del fan-

ger måske kommer i kirken mere for at møde bekendte og »sagsfæller« end for med alvor at deltage i gudstjenesten, og mange – især unge fanger – er formentlig også så uvant med at gå i kirke, at de slet ikke er indstillet på den specielle tone og atmosfære, som præger kirken under en normal gudstjeneste. Samtidig har personalet pligt til at påse, at der ikke sker ulovlige kontakter mellem varetægtsfangerne indbyrdes, og til at drage omsorg for, at der hersker den ro, som stedets værdighed kræver. Der kan herved opstå en spænding mellem personale og fanger, som ikke kendes andre steder, og som gør forholdene i Vestre Fængsel til noget helt for sig.

Videre udtalte viceinspektøren, at personalet, som overvåger gudstjenesten (7 fængselsbetjente og 1 overbetjent), har en særdeles vanskelig bevogtningsopgave. På den ene side må de påse, at der af hensyn til den ro, som bør herske under gudstjenesten, så vidt det overhovedet er muligt, undgås episoder, som kan virke upassende, støjende eller på anden måde forstyrrende. På den anden side må de gældende regler om, at varetægtsfanger ikke må kontakte hinanden, overholdes. Den stiltfærdighed, som derfor naturligt præger personalets holdning i kirken, kan på den anden side give fangerne indtryk af, at de netop her kan tillade sig mere end ellers, før der bliver skredet ind, hvortil kommer, at fangerne på grund af fællesskabet og den deraf følgende trang til at »vise sig« for hinanden netop kan være ganske særligt sårbare og ofte reagere pludseligt og uventet aggressivt selv ved en stiltfærdig tilrettevisning.

Sker det, at man trods tilbageholdenhed må skride ind overfor en fange for upassende optræden, ved at han udvises af kirken – hvilket finder sted i 30-40 tilfælde om året, heri også indbefattet hæftfanger og korttidsfængselsafsonere, som i et vist omfang deltager i gudstjenesten sammen med varetægtsfangerne – bevirker fællesskabet også tit, at der opstår uheldige kollektive protestreaktioner, som det kan være meget vanskeligt for personalet at dæmpe på en passende hurtig og effektiv måde. Ikke mindst sådanne kollektive reaktioner kan virke særdeles uheldige både på den almindelige disciplin og på den stiltfærdige og neutrale stemning, som bør præge kirkegangen.

Inspektøren for Københavns Fængsler udtalte, at udelukkelsen fra adgang til deltagelse

i gudstjeneste ikke anvendes som disciplinærstraf, men som en praktisk nødvendig foranstaltning. Hvis en fanges forhold under gudstjeneste er af en sådan art, at der bør skrides ind overfor ham disciplinært, vil der ved siden af udelukkelse fra gudstjeneste blive ikendt ham en af de anordnede disciplinærstraffe. Det ville efter fængselsinspektørens opfattelse ikke være muligt at gennemføre gudstjeneste i Vestre Fængsels kirke på forsvarlig vis, såfremt der ikke som en praktisk foranstaltning kunne træffes en sådan bestemmelse om at nægte deltagelse i gudstjeneste for en periode, hvilket iøvrigt ikke afskærer den pågældende fra at aflytte gudstjenesten i radioen eller fra individuel gejstlig betjening ved de to til fængslerne knyttede præster eller til besøg af »præst efter eget valg«, jfr. § 21 i anordning nr. 349 af 24. december 1932 angående behandling af varetægtsfanger.

Såfremt det blev tolereret, at de i kirken værende varetægtsfanger højlydt gav deres mishag tilkende overfor personalets foranstaltninger, ville dette kunne føre til ukontrollable situationer med risiko for samlet optræden fra fangernes side, og det kunne ifølge inspektørens opfattelse ikke i denne forbindelse være afgørende, om en sådan optræden finder sted, efter at selve gudstjenesten er afsluttet, når den dog finder sted i kirken eller i forbindelse med fangernes kirkegang. Når der ikke var anvendt disciplinærstraffe overfor A og B, var det, fordi man ikke havde fundet dette afgørende nødvendigt, og der var i den konkrete sag kun truffet bestemmelse om udelukkelse fra kirkegangen for at værne om gudstjenestens værdighed og sømmelighed.

Direktoratet for Fængselsvæsenet udtalte med henblik på *strafafsoneres* kirkegang, at disse i henhold til de gældende anordninger om fuldbyrdelse af straf af hæfte, fængsel, særængsel, ungdomsfængsel, arbejds hus og sikkerhedsforvaring skal have adgang til at overvære gudstjenesten, men at fanger, der udviser upassende opførsel ved gudstjenesten kan udelukkes derfra, dog kun under særlige forhold for længere tid end 4 uger ad gangen.

Der kunne muligt ud fra rent principielle synspunkter vedrørende de indsattes adgang til fri gudsdyrkelse rettes indvendinger mod indholdet af disse regler, men disse betænkeligheder fandt direktoratet dog – ikke mindst efter at der i de fleste anstalter var tilvejebragt mulighed for aflytning af radioens guds-

tjenester – overvejende af teoretisk interesse. Så vidt sås havde reglerens anvendelse ikke hidtil givet anledning til klager. Da de gældende anordninger imidlertid kunne forventes optaget til revision, når spørgsmålet om fængselsvæsenets øverste ledelse var løst, ville direktoratet i forbindelse hermed overveje, om reglerne om adgang til og udelukkelse fra gudstjeneste burde ændres.

I modsætning til de ovennævnte anordninger indeholder anordningen af 24. december 1932 angående behandling af *varetægtsfanger* ikke regler om disses adgang til gudstjeneste eller om deres udelukkelse fra gudstjeneste. Anordningen indeholder alene i § 26 en til retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 2, pkt. 2, svarende regel, hvorefter en fange har ret til at begære sig fremstillet for den til arresthuset knyttede præst. Det fremgik af forarbejderne til denne anordning, at det havde været overvejet at give nærmere regler om varetægtsfangers ret til at deltage i gudstjenester, men det kunne ikke af det foreliggende materiale ses, hvorfor denne tanke blev opgivet. Da den samtidig udfærdigede anordning om fuldbyrdelse af fængselsstraf i arresthus i § 19 indeholder regler om adgang til gudstjeneste og om udelukkelse derfra, kunne grunden til varetægtsfangernes særstilling ikke være de begrænsede praktiske muligheder for at etablere fælles gudstjenester i arresthusene. Direktoratet fandt det derfor mest nærliggende at antage, at en almindelig adgang for varetægtsfanger til at deltage i fælles gudstjenester var blevet anset for uforenlig med fængslingens øjemed.

I Københavns Fængsler havde man imidlertid i de senere år fulgt den praksis at give varetægtsfanger adgang til de normale gudstjenester, medmindre politiet i det enkelte tilfælde af hensyn til efterforskningen havde nedlagt forbud derimod, eller det iøvrigt af særlige grunde, f. eks. sikkerhedshensyn, skønnedes betænkeligt at lade en fange deltage i gudstjenesten. Man havde anset det som en selvfølge, at denne begunstigelse af varetægtsfangerne måtte være undergivet samme begrænsninger som kirkegangen for de øvrige i Københavns Fængsler indsatte. Direktoratet fandt denne praksis rimeligt begrundet, men da det måtte anses for utilfredsstillende, at ordningen ikke var skriftligt fikseret, havde direktoratet anmodet inspektøren om at indsende et udkast til nærmere regler om vare-

tægtsfangers adgang til gudstjenester i Københavns Fængsler.

Der ville herved tillige kunne tages stilling til spørgsmålet, om fangernes udelukkelse fra gudstjeneste på grund af upassende opførsel burde opfattes som en disciplinærstraf for brud på ordensreglerne, eller om det burde være en almindelig betingelse for adgangen til deltagelse i gudstjeneste, at fangen ikke tidligere havde gjort sig skyldig i uorden under gudstjenesten.

Hvad endelig angik spørgsmålet om, hvorvidt det havde været rimeligt at udelukke A og B fra gudstjenesten i det konkrete tilfælde, hvor gudstjenesten var ophørt, henviste direktoratet til, at kirkegangen i Københavns Fængsler som anført af viceinspektøren var forbundet med ganske særlige problemer, som ikke kendtes i fængselsvæsenets øvrige institutioner. Direktoratet måtte under hensyn hertil anse det for nødvendigt, at tilløb til uro, der hyppigt netop ville forekomme i ventetiden før og efter gudstjenesten, omgående søgtes modvirket af personalet, da mere omfattende uroligheder under de givne forhold, hvor et stort antal indsatte, deriblandt mange unge, var samlet på ét sted, kunne få uoverskuelige konsekvenser.

Den opgave, som det var pålagt personalet at løse, var som af viceinspektøren fremhævet vanskelig, og direktoratet fandt det under disse omstændigheder rimeligt, at der af fængslets ledelse reageredes strengt overfor opståede brud på fængselsordenen.

Jeg udtalte, at jeg under hensyn til det af viceinspektøren anførte vedrørende de særlige problemer, der opstår i forbindelse med kirkegangen i Vestre Fængsel, ikke fandt at kunne kritisere fængselsledelsen og Direktoratet for Fængselsvæsenets skøn, hvorefter det havde været rimeligt begrundet i hensynet til at værne om gudstjene-

stens værdighed og sømmelighed at udelukke A og B fra deltagelse i gudstjeneste i et begrænset tidsrum.

Som anført af Direktoratet for Fængselsvæsenet måtte det anses for utilfredsstillende, at den praksis, der fulgtes med henblik på varetægtsfangers deltagelse i og udelukkelse fra kirkegang i Københavns Fængsler, ikke var skriftligt fikseret. Da direktoratet nu havde truffet skridt til udarbejdelse af nærmere regler på det pågældende område, fandt jeg imidlertid ikke at burde foretage videre vedrørende dette forhold.

Med henblik på det af inspektøren for Københavns Fængsler anførte, hvorefter den omhandlede foranstaltning i modstrid med det i direktoratets skrivelse af 16. december 1965 anførte ikke var anvendt som en disciplinærstraf, bemærkedes, at afgørelsen af dette spørgsmål alene havde betydning for den formelle fremgangsmåde, der skulle følges ved beslutningen om at iværksætte den pågældende foranstaltning. Hvis denne havde karakter af en disciplinærstraf, kunne den kun besluttes efter forudgående undersøgelse og afhøring af fangen, ligesom der skulle ske tilførsel til arrestinspektørens protokol om den ikendte disciplinærstraf, jfr. anordningen af 24. december 1932 § 28, stk. 4. Da denne fremgangsmåde var fulgt i det omhandlede tilfælde, anså jeg det ikke for påkrævet at tage stilling til, hvorvidt en foranstaltning som den omhandlede burde have den ene eller den anden karakter, idet det efter direktoratets udtalelse måtte forventes, at spørgsmålet blev afklaret i forbindelse med udfærdigelsen af den bebudede regel om varetægtsfangers adgang til Vestre Fængsels gudstjenester.

Jeg udbad mig underretning om de regler, der forventedes udfærdiget.

44. *En række overlæger ved statshospitalerne, der havde vedtaget en erklæring om dr. med. Mogens Milfeldt, forlangte, at klagen mod dem overgik til behandling efter de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser. (J. nr. 973/65).*

Den 25. februar 1966 sendte jeg Foreningen af yngre Læger nedenstående skrivelse og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den:

»I anledning af, at dr. med. Mogens Milfeldt ved skrivelser af 7. og 12. december 1963 klagede over, at Direktoratet for Statshospitalerne ikke havde indstillet ham til en ledig stil-

ling som assisterende overlæge ved Statshospitalet i Nykøbing S, udtalte jeg den 30. november 1964, at jeg i betragtning af de foreliggende oplysninger ikke kunne anse afgørelsen om ikke at ansætte dr. Milfeldt for rimelig. Herefter var sagen genstand for drøftelse i Folketinget, og på et spørgsmål fra folketingsmand Thisted Knudsen udtalte indenrigsministeren den 21. april 1965 (Folketingstidende 1964/65, sp. 4615) bl. a., at der på normeringsloven for 1965/66 var bevilget 5 nye stillinger som assisterende overlæger ved forskellige statshospitaler, og at intet hundrede dr. Milfeldt i at søge disse stillinger. Denne sag er refereret i min beretning 1964, side 129-40, hvortil henvises.

I skrivelse af 23. oktober 1965 rettede herefter Foreningen af yngre Læger henvendelse til mig vedrørende nogle forhold i forbindelse med dr. Milfeldts ansøgninger til de i foråret 1965 opslåede stillinger som assisterende overlæge ved statshospitalerne i Rønne og Viborg.

Foreningen henviste til, at en kreds af overlæger, der alle var tjenestemænd under Direktoratet for Statshospitalerne, på et tidspunkt, da der endnu ikke var givet indstillinger vedrørende besættelsen af de opslåede stillinger, på et møde i juni 1965 havde vedtaget, at dr. Milfeldt var uegnet til at beklæde en overordnet stilling indenfor en psykiatrisk institution, uanset at ikke alle mødets deltagere havde førstehåndskendskab til dr. Milfeldts lægelige gerning.

Under henvisning hertil anmodede foreningen mig om at undersøge, hvilken indflydelse overlægernes vedtagelse kunne have haft ved behandlingen af dr. Milfeldts to ansøgninger og ville kunne få ved fremtidige ansøgninger fra hans side. Endvidere spurgte foreningen, om der efter det nu oplyste var skabt grundlag for at tage dr. Milfeldts ansættelsessag op til fornyet overvejelse.

Den 25. oktober 1965 sendte jeg indenrigsministeren en fotokopi af foreningens henvendelse og anmodede ministeren om at tage stilling til, om det foreliggende måtte give ham anledning til at indlede en undersøgelse, og den 29. s. m. svarede ministeren, at sagerne om besættelsen af de assisterende overlægestillinger i Rønne og Viborg, som dr. Milfeldt havde søgt, var behandlet i overensstemmelse med den sædvanlige procedure for sådanne sager, og at hans afgørelse var truffet på grundlag af de af vedkommende overlæger, §

14 udvalget og Sundhedsstyrelsen afgivne erklæringer.

Ministeren tilføjede, at hverken direktoratet eller han havde været bekendt med indholdet af forhandlingerne på overlægernes nævnte møde, der fandt sted den 10. juni 1965, og ministeren mente iøvrigt ikke, at »den omstændighed, at de indstillende overlæger har drøftet ansøgerens kvalifikationer med deres kolleger«, kunne give ham anledning til at foretage en tjenstlig undersøgelse mod de pågældende overlæger.

Fra Hovedbestyrelsen for Den almindelige danske Lægeforening modtog jeg med skrivelse af 15. november 1965 en kopi af den på mødet den 10. juni 1965 vedtagne resolution, der er sålydende:

»Foreningen af overlæger ved statshospitalerne har i sit møde den 10. juni 1965 drøftet spørgsmålet om reservelæge, dr. med. Mogens Milfeldts muligheder for ansættelse i en stilling som assisterende overlæge ved et psykiatrisk hospital. De tilstedeværende medlemmer er bekendt med de oplysninger, som foreligger fra dr. Milfeldts tidligere arbejdssteder, og må herudfra såvel som fra en række medlemmers personlige kendskab til dr. Milfeldt være af den bestemte opfattelse, at han er uegnet til at beklæde en overordnet stilling indenfor en psykiatrisk institution.

Tre medlemmer var fraværende.«

Hovedbestyrelsen oplyste overfor mig, at en erklæring med den nævnte ordlyd havde foreligget, og at overlæge Otto Jacobsen, Statshospitalet i Nykøbing S, overfor Lægeforeningens formand havde bekræftet, at den var underskrevet af samtlige 20 tilstedeværende overlæger. Lægeforeningens formand havde gjort overlæge Jacobsen bekendt med de alvorlige konsekvenser, han måtte skønne en sådan erklæring ville have, og indtrængende henstillet, at erklæringen ikke blev afgivet til Direktoratet for Statshospitalerne.

Til brug for min bedømmelse af den af overlægerne vedtagne erklæring anmodede jeg den 25. november 1965 professor Bent Christensen om en udtalelse, som jeg modtog den 8. december 1965. Professoren konkluderede heri, at overlægernes vedtagelse ikke strider mod princippet i lægeovens § 14 og næppe heller mod forvaltningsretlige principper iøvrigt.

I skrivelse af 3. december 1965 meddelte Københavns Magistrat dr. Milfeldt ansættelse

som 1. reservelæge på Bispebjerg Hospitals psykiatriske afdeling fra 1. januar 1966 at regne.

Den 4. januar 1966 underrettede jeg foreningen om, at jeg havde besluttet at foretage en undersøgelse vedrørende den af Foreningen af Overlæger ved Statshospitalerne på mødet den 10. juni 1965 foretagne vedtagelse. Samme dag anmodede jeg sidstnævnte forening ved dennes formand, overlæge Otto Jacobsen, om en udtalelse, som jeg modtog den 5. februar 1966. Udtalelsen er godkendt af samtlige foreningens medlemmer.

I udtalelsen bekræftes det, at der på mødet den 10. juni 1965 af de 20 tilstedeværende overlæger blev vedtaget og underskrevet en erklæring med det ovenfor angivne indhold. Baggrunden for afholdelsen af mødet var, at det i foråret 1965 blev bekendt, at indenrigsministeren agtede at besætte 7 ledige stillinger som assisterende overlæge samtidig, hvorfor de implicerede overlæger blev enige om, at man, når ansøgningerne forelå, måtte træde sammen for at koordinere indstillingerne, således at disse ikke blev indbyrdes uforenelige og dermed sinkende for ekspeditionen af sagen. Den 10. juni 1965, da foreningen iøvrigt skulle holde møde, blev der derfor tilrettelagt et forudgående møde omfattende flertallet af den kreds af overlæger, som var direkte impliceret i ansættelsessagerne, og der opnåedes herunder enighed om den efter omstændighederne mest praktiske fremgangsmåde.

På dette tidspunkt havde overlægerne Pape og Høyrup, der skulle give indstilling om besættelse af stillingerne i henholdsvis Viborg og Rønne, til hvilke dr. Milfeldt var ansøger, allerede taget deres standpunkt til denne ansøger. Indstillingerne, der i alt væsentligt var konciperet før mødet, blev ikke direkte forelagt ved mødet.

Efter drøftelsen mellem de overlæger, som var direkte impliceret i ansættelsessagerne, kom de øvrige overlæger til stede. Resultatet af drøftelserne blev refereret, og diskussionen fortsattes med de øvrige overlæger, som herunder således blev bekendt med, at overlægerne Pape og Høyrup ikke ønskede dr. Milfeldt ansat. Samtlige tilstedeværende overlæger fandt, at dr. Milfeldt måtte anses for at være uegnet til at beklæde en overordnet stilling ved en psykiatrisk institution. Tanken om at give direktoratet meddelelse om vedtagelsen opstod, fordi der forelå et betydeligt

pres med henblik på at skaffe dr. Milfeldt en stilling, og foreningen mente derfor at burde støtte overlægerne Papes og Høyrups saglige standpunkter. Endvidere forudså man muligheden af, at dr. Milfeldt i den kommende tid ville søge en række af de ledigblivende stillinger som assisterende overlæge, og det kunne derfor være af praktisk værdi, at det blev klart, at en række af overlæger i hvert fald ikke fandt ham egnet. På mødet oplyste nogle af overlægerne, at direktoratet ved flere lejligheder havde savnet en tilkendegivelse fra overlægerne, der kunne vise, om den negative standpunkttagen overfor dr. Milfeldts ansættelse var et særstandpunkt hos Nykøbing-overlægerne og direktoratet. Embedsmænd fra direktoratet havde overfor flere overlæger givet udtryk for beklagelse over, at overlægerne ikke havde udtalt sig. Endelig måtte der lægges vægt på det forhold, at der om dr. Milfeldts egnethed til en stilling som assisterende overlæge var fremkommet så mange udtalelser fra personer, der var mindre kompetente, at det efterhånden måtte virke helt urimeligt, at den kreds, der sandsynligvis havde størst kompetence til at vurdere dr. Milfeldt, ganske undlod at ytre sig.

I betragtning af at der på mange måder fra mindre sagkyndig side offentligt var givet udtryk for, at dr. Milfeldt burde have en sådan stilling – siges det videre i overlægernes udtalelse – måtte overlægerne føle sig forpligtet til at tage spørgsmålet op til drøftelse og foretage de skridt, der måtte være egnet til at forhindre, at en ansættelse fandt sted på grundlag af den stemning, der var skabt omkring dr. Milfeldt. Man fandt, at en henvendelse til direktoratet, som var overlægernes umiddelbart administrative overordnede, måtte være den korrekte fremgangsmåde og samtidig den overfor dr. Milfeldt mest hensynfulde.

Det forhold, at ikke alle tilstedeværende havde et personligt kendskab til dr. Milfeldt ved samarbejde på psykiatriske eller neurologiske afdelinger, kunne efter overlægernes opfattelse ikke tillægges væsentlig betydning. I denne forbindelse har overlægerne fremhævet, at § 14 udvalget og Sundhedsstyrelsen i deres indstillinger kun tager hensyn til ansøgnernes uddannelse og videnskabelige arbejde og ikke til alle de andre, personlige faktorer, der ofte er lige så vigtige i en ledende lægestilling på et stort hospital. Dette er det overlægernes sag

at tage hensyn til i deres indstilling, og det må de i mange – formentlig de fleste – tilfælde gøre uden at have et indgående personligt kendskab til ansøgeren. Det er da kutyme, at overlægerne forhører sig hos ansøgerens tidligere chefer, og der er derfor – efter overlægernes opfattelse – intet påfaldende i, at nogle af overlægerne den 10. juni 1965 underskrev uden mere omfattende personligt kendskab til dr. Milfeldt.

Når erklæringen ikke blev afsendt, skyldtes det de meget kraftige henstillinger, der blev fremsat af formanden for Den almindelige danske Lægeforening. Da det efterhånden var blevet sandsynligt, at dr. Milfeldt ikke ville blive ansat i de stillinger, han havde søgt, og da der i hvert fald herefter ikke straks kunne forventes at skulle besættes andre tilsvarende stillinger, var det ikke påtrængende nødvendigt, at erklæringen blev fremsendt med det samme, hvorfor man afstod fra at fremsende den.

Videre har overlægerne henvist til, at besættelsen af de to stillinger, som var søgt af dr. Milfeldt, ifølge indenrigsministerens oplysninger var behandlet i overensstemmelse med den sædvanlige procedure for sådanne sager, idet ministerens afgørelse var truffet på grundlag af de af vedkommende overlæger, § 14 udvalget og Sundhedsstyrelsen afgivne erklæringer, at hverken indenrigsministeren eller direktoratet havde været bekendt med indholdet af forhandlingerne på overlægsmødet den 10. juni 1965, og at overlægerne Papes og Høyrups standpunkt til dr. Milfeldt var indtaget før den 10. juni 1965, hvorfor overlægerne var af den opfattelse, at deres vedtagelse ikke havde haft indflydelse ved den administrative og tjenstlige behandling af dr. Milfeldts to ansøgninger om stilling som assisterende overlæge i Viborg eller Rønne.

For så vidt angår spørgsmålet om vedtagelsens betydning ved tilsvarende fremtidige ansøgninger har overlægerne udtalt, at den omstændighed, at samtlige ved mødet den 10. juni 1965 tilstedeværende overlæger havde samme syn på dr. Milfeldts egnethed, selvsagt ikke ville være absolut bindende for fremtidige indstillinger. Hvis en af de underskrevende overlæger senere måtte få en anden opfattelse af dr. Milfeldts egnethed, ville det stå ham frit at indstille dr. Milfeldt til en stilling på det pågældende hospital, idet det dog til-

føjedes, at en sådan ændring af standpunkt ikke var meget nærliggende, og at den omstændighed, at erklæringen var underskrevet, kunne have nogen betydning med henblik på muligheden af, at en eller flere af de underskrivende overlæger senere ville ændre standpunkt.

Overlægerne mener herefter ikke, at de ved at underskrive erklæringen har gjort sig skyldig i en fejl eller forsømmelse under udøvelse af deres tjeneste.

Endelig har overlægerne, såfremt ombudsmanden herefter ønsker at fremme klagen over dem, forlangt, at sagen overgår til behandling efter de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser.

Den 9. februar 1966 sendte jeg Foreningen af yngre Læger en fotokopi af overlægernes redegørelse til orientering, og med skrivelse af 18. februar 1966 har foreningen derefter fremsendt nogle udtalelser fra dr. Milfeldts tidligere chefer, professor, dr. med. C. J. Munch-Petersen, Århus Kommunehospital, professor, dr. med. Bent Andersen, Statshospitalet ved Risskov, og overlæge, dr. med. Sven Munch-Pedersen, tidligere Statshospitalet i Augustenborg, nu Sct. Hans Hospital, der tilsammen har været dr. Milfeldts chefer i ca. 12 år af hans uddannelsestid. De pågældende lægechefer giver udtryk for deres uforbeholdne anerkendelse af dr. Milfeldts lægelige og menneskelige kvalifikationer.

Til den ovenfor givne fremstilling skal jeg knytte følgende bemærkninger:

I ombudsmandslovens § 7, stk. 3, er det bestemt, at en statstjenestemand til enhver tid kan forlange, at sagen overgår til behandling efter de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd, § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser (disciplinærundersøgelse).

Denne bestemmelse er uddybet i § 8 i instruksen for folketingets ombudsmand (bekendtgørelse nr. 48 af 9. februar 1962), hvor det i stk. 2 er bestemt, at ombudsmanden indstiller sin undersøgelse og oversender sagen med oplysning om det passerede og bilagt de tilvejebragte oplysninger til vedkommende styrelse, såfremt en tjenestemand begærer disciplinærundersøgelse indledt.

Da nu de for sagen relevante oplysning-

ger må antages at være fremkommet, og da jeg iøvrigt må anse det af Foreningen af yngre Læger rejste spørgsmål for uegnet til behandling under en disciplinærsags form, har jeg ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for i medfør af ombudsmandslovens § 7, stk. 2, at fremme klagen ved at pålægge vedkommende statslige styrelse at rejse disciplinærsag. Det bemærkes i denne forbindelse, at indenrigsministeren – som allerede nævnt – har tilkendegivet, at han ikke for sit vedkommende agter at iværksætte en disciplinærundersøgelse.

Det tilføjes, at jeg efter ombudsmandslovens og instruksens forarbejder anser det

for et uafklaret spørgsmål, hvorvidt den i ombudsmandslovens § 9, stk. 3, jfr. instruksens § 9, stk. 4, indeholdte beføjelse for ombudsmanden til »altid« overfor den pågældende at udtale sin mening, selvom det påklagede forhold ikke giver anledning til påtale, kan finde anvendelse i et tilfælde som det foreliggende. Under hensyntagen til denne tvivl har jeg anset det for rettest at undlade at gøre brug af denne mulige beføjelse, idet jeg dog agter at have opmærksomheden henvendt på spørgsmålet ved en kommende revision af ombudsmandsloven.«

45. Munderingsoptællinger på stillepladsen. Anmodet Forsvarsministeriet om at foranledige, at Hærkommandoen ved udformning af nye retningslinier for munderingsoptællinger overvejer den praktiske gennemførelse af disse optællinger. (J. nr. 1145/65).

Under en inspektion af enhederne under Bornholms Værn gjorde nogle talsmænd gældende, at munderingsoptællinger på stillepladsen ved enkelte af enhederne blev praktiseret i et efter talsmændenes mening for udstrakt omfang, idet andre enheder helt havde afskaffet sådanne optællinger.

I den anledning anmodede jeg Forsvarsministeriet om en redegørelse for anvendelsen af munderingsoptællinger ved de pågældende enheder.

Efter at have modtaget Forsvarsministeriets redegørelse tilskrev jeg ministeriet således:

»Efter en inspektion den 20. november 1965 ved Bornholms Værn anmodede jeg foranlediget af nogle talsmænds kritik af, at der bliver foretaget munderingsoptællinger på stillepladsen, i skrivelse af 10. januar 1966 Forsvarsministeriet om en redegørelse for anvendelsen af munderingsoptællinger ved værnets enheder. I denne forbindelse bad jeg oplyst, om der efter ministeriets opfattelse er vægtige grunde, der taler for at bibeholde disse optællinger, eller om den fornødne kontrol eventuelt vil kunne udøves ved munderingseftersyn på belægningsstuerne.

Af ministeriets udtalelse af 25. marts 1966 fremgår det, at Bornholms Værn i den anledning i skrivelse af 2. marts 1966 afgav en redegørelse til Hærkommandoen, hvorefter

der ved værnets enheder normalt affholdes munderingseftersyn i forbindelse med optælling hver uge på belægningsstuerne. De underafdelinger, der er indkvarteret på 4-mandsstuer, afholder kun eftersyn (optælling) på stuerne. Ved de på store belægningsstuer indkvarterede underafdelinger holdes der lejlighedsvis eftersyn på stillepladsen, idet der ikke findes egnede lokaler til samlet eftersyn.

Som begrundelse for at afholde samlet eftersyn på stillepladsen anførte Bornholms Værn:

1. Det er let at undgå kontrollen under optællingen på de store stuer, hvor mandskabet kan række tingene rundt til hinanden, mens den kontrollerende befalingsmand vender ryggen til.

2. Man kan med sikkerhed få inddraget overskud af munderingssager, som mere »bjergsomme« har fundet og taget til sig.

3. Specielt ved dækningsstyrkens underafdelinger med PE-(personel erstatning) system har man fundet samlede eftersyn nødvendige, idet der ellers navnlig op til hjemsendelser »lånes« for meget. Dette gælder ikke mindst ved værnets lette kampvognseskadron, der har indkaldelser og hjemsendelser hveranden måned, og som derfor, når vejret tillader det, ca. een gang månedlig afholder uanmeldte optællinger på stillepladsen.

4. De lette kompagnier er ofte i de sidste måneder før hjemsendelsen så underenkaadrede, at de ikke har befalingsmænd nok til at gennemføre en grundig optælling på stuerne.

Værnet henledte i denne forbindelse opmærksomheden på, at det herudover i tilfælde af kasernetyverier undertiden er nødvendigt omgående at tømme belægningsstuerne totalt under foretagelse af en ransagning og herunder lade munderingen bringe ud på stillepladsen.

Endelig anførtes det, at værnet ikke var bekendt med, at der i de senere år skulle have fundet optælling sted udendørs i dårligt vejr.

Det fremgår af et i januar 1963 udsendt rettelsesblad til Alment Forvaltningsreglement for Forsvaret, at det påhviler værn m. fl. at udgive de fornødne detailbestemmelser vedrørende beholdningskontrol efter nærmere angivne retningslinier.

Hærkommandoen har overfor Forsvarsministeriet oplyst, at Hærkommandoen i skrivelse af 30. marts 1965 har fastsat, at optælling af varige forsyningsgenstande i hvert fald skal finde sted én gang i hvert kvartal, mens de tilsvarende bestemmelser for så vidt angår forbrugsgods er lempeligere. Det er endvidere fastsat, at vedkommende chef herudover lader afholde sådan optælling, som det – under hensyn til stedfunden øvelsesvirksomhed – af materielberedskabsmæssige og økonomiske grunde anses for påkrævet. Hærkommandoen har herved forladt det hidtidige krav om en fast ugentlig optælling.

For så vidt angår spørgsmålet om optælling af enkeltmandsudrustning har Hærkomman-

doen overfor Forsvarsministeriet udtalt, at denne optælling bør finde sted på belægningsstuerne i det omfang, det af hensyn til den tilstrækkelige kontrol er muligt.

Endelig fremgår det af Forsvarsministeriets udtalelse, at Hærkommandoen med den givne anledning vil underrette underlagte myndigheder om de retningslinier, der bør følges ved foretagelsen af de nødvendige munderingsoptællinger.

Forsvarsministeriet har udtalt, at ministeriet kan henholde sig til det af Hærkommandoen anførte, og at ministeriet herefter ikke har fundet grundlag for at foretage videre i sagen.

Det er senere telefonisk overfor mig oplyst, at Hærkommandoen for tiden er ved at udarbejde nye retningslinier for foretagelsen af munderingsoptællinger.

Efter det således oplyste skal jeg anmode Forsvarsministeriet om at foranledige, at Hærkommandoen ved udformning af de nævnte nye retningslinier overvejer, om det kan anses for foreneligt med Hærkommandoens opgivelse af kravet om den faste ugentlige optælling, at visse enheder fortsat synes at praktisere ugentlige optællinger som almindelig regel, og om det i Bornholms Værns skrivelse under pkt. 2 og 3 anførte kan anses som en i sig selv tilstrækkelig begrundelse for at afholde eftersyn på stillepladsen, bortset fra konkrete tilfælde af kasernetyverier.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der passerer i sagen.«

Ved udarbejdelsen af beretningen var de nye retningslinier endnu ikke fremkommet.

46. Spørgsmålet om udbetaling af fangetidsgodtgørelse til nogle i 1941 for sabotagehandlinger dømte personer. (J. nr. 933 og 934/65).

Den 1. april 1966 sendte jeg landsretssagfører Erik Skaaning, København, nedenstående skrivelse og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den:

»I skrivelse af 13. oktober 1965 har De som advokat for kedelpasser Harry Emanuel Rasmussen og fru Lydia Longfors klaget over Socialministeriets afgørelse af 17. august 1965, hvorefter ministeriet ikke fandt anledning til at imødekomme en ansøgning om fangetidsgodtgørelse i henhold til lov nr. 242 af 10.

juni 1960 om fordeling af en fra Forbundsrepublikken Tyskland i henhold til overenskomsten af 24. august 1959 modtaget ydelse. De har i denne forbindelse gjort gældende, at den af Østre Landsret den 23. marts 1965 afsagte dom (omtalt i min beretning for året 1964, s. 14) i sagen vedrørende fhv. forbundsformand Richard Jensen viser, at også Harry Rasmussen og fru Longfors har krav på fangetidsgodtgørelse.

I den anledning har jeg modtaget en ud-

talelse af 3. december 1965 fra Socialministeriet tilliggemed sagens akter.

Harry Rasmussen.

Det fremgår af sagen, at Rasmussen den 28. februar 1941 blev anholdt af dansk politi i anledning af, at forskellige sager vedrørende nogle i 1938 stedfundne skibssabotager var blevet genoptaget på tysk foranledning.

Sagen behandlede af den særlige afdeling i Københavns Byret uden medvirken af domsmænd efter reglerne i lov nr. 240 af 30. maj 1941 om sager, hvor hensynet til statens sikkerhed eller forholdet til fremmede magter gør sig særlig gældende.

Ved Københavns Byrets dom af 7. juli 1941, ved hvilken dom også sagerne mod fhv. forbundsformand Richard Jensen og nu afdøde Gustav Longfors pådømtes, blev Rasmussen idømt en straf af 2 år og 6 måneders fængsel for meddelagtighed i overtrædelse af straffelovens § 183, stk. 1, ved i maj måned 1938 at have opbevaret en kuffert i sin kahyt under en sejlads mellem Malmø og København, vidende at kufferten indeholdt sprængstof. Dommen indkaldedes for Østre Landsret, som ved dom af 2. december 1941 nedsatte straffen til 1 år og 6 måneders fængsel.

I december 1941 blev Rasmussen løsladt efter at have udstået hele straffen. Straks efter løsladelsen blev han igen anholdt og interneret i Horserød-lejren i henhold til lov nr. 349 af 22. august 1941 om forbud mod kommunistiske foreninger og kommunistisk virksomhed.

I forbindelse med begivenhederne den 29. august 1943 flygtede Rasmussen fra Horserød-lejren til Sverige, således at den samlede periode, hvor han har været underkastet frihedsberøvelse, er 129 uger.

I 1945 tilkendtes Rasmussen en tortgodtgørelse på 1.975 kr. i henhold til lov nr. 475 af 1. oktober 1945 om erstatning til besættelsestidens ofre. Det er overfor Socialministeriet oplyst, at 975 kr. af dette beløb blev anset som en godtgørelse for Rasmussens interneringsperiode i Horserød-lejren, medens de resterende 1.000 kr. skulle dække den periode, Rasmussen var underkastet fængsel i henhold til Østre Landsrets dom. Erstatningsrådet tillagde det ved afgørelsen betydning, at Rasmussens straf på grund af den tyske besættelse af landet var blevet strengere, end den under normale forhold ville være blevet. Endvidere

tog Erstatningsrådet i betragtning, at Rasmussen i modsætning til de øvrige under de omhandlede straffesager dømte personer ikke opnåede nedsættelse af straffen gennem benådning.

Efter vedtagelsen af lov nr. 242 af 10. juni 1960 om fordeling af en fra Forbundsrepublikken Tyskland modtaget ydelse indgav Rasmussen den 6. september 1960 andragende om fangetidsgodtgørelse for den tid, ialt 39 uger, i hvilken han havde været interneret i Horserød-lejren. Dette andragende blev imødekommet ved kendelse af 5. december 1960 af det i henhold til loven nedsatte Fordelingsnævnet, dog således, at den periode, for hvilken der blev udbetalt fangetidsgodtgørelse, af Fordelingsnævnet blev forhøjet til 79 uger, således at Rasmussen modtog 3.002 kr. Det er overfor Socialministeriet blevet oplyst, at forholdelsen blev foretaget af nævnet efter samme synspunkter, som lå til grund for Erstatningsrådets afgørelse i 1945 om Rasmussens tortgodtgørelse efter erstatningsloven.

Nævnets kendelse blev ikke indbragt for det i henhold til fordelingslovens § 10, stk. 2, oprettede Ankenævnet. Rasmussen blev ikke underrettet om denne ankemulighed i Fordelingsnævnets udbetalingskrivelse af 20. december 1960, men ankemuligheden fremgik af ansøgningsblanketten, på hvis bagside uddrag af lovteksten var aftrykt.

Gustav Longfors.

Det fremgår af sagen, at Longfors, der i 1960 er afgået ved døden, den 28. februar 1941 blev anholdt af dansk politi i anledning af, at forskellige sager vedrørende nogle i 1938 stedfundne skibssabotager var blevet genoptaget på tysk foranledning.

Sagen behandlede af den særlige afdeling i Københavns Byret uden medvirken af domsmænd efter reglerne i lov nr. 240 af 30. maj 1941 om sager, hvor hensynet til statens sikkerhed eller forholdet til fremmede magter gør sig særlig gældende.

Ved Københavns Byrets dom af 7. juli 1941, ved hvilken dom også sagerne mod fhv. forbundsformand Richard Jensen og kedelpasser Harry Rasmussen pådømtes, blev Longfors idømt en straf af 12 års fængsel for overtrædelse af straffelovens § 183, stk. 1, jfr. stk. 2, jfr. tildels § 21, ved i april måned 1938 under sådanne omstændigheder, at han indså, at andres liv var udsat for fare, at have frem-

stillet sprængstof til brug for en sabotageaktion mod damperen S/S »Batory«. Dommen stadfæstedes ved Østre Landsrets dom af 2. december 1941.

Longfors var fængslet indtil den 15. november 1946, hvor han blev løsladt i medfør af retsplejelovens § 1001. Den 31. marts 1949 blev han benådet for reststraffen.

Efter vedtagelsen af lov nr. 242 af 10. juni 1960 om fordeling af en fra Forbundsrepublikken Tyskland modtaget ydelse indgav fru Lydia Longfors andragende om fangetidsgodtgørelse for den tid, i hvilken Longfors havde været underkastet fængsling. Dette andragende blev ved kendelse af 8. februar 1961 af det i henhold til loven nedsatte Fordelingsnævn afslået under henvisning til, at tilfældet faldt uden for fordelingsloven. Dette blev meddelt fru Longfors i skrivelse af 17. marts 1961, idet fru Longfors samtidig underrettedes om, at nævnets afgørelse kunne indbringes for det i henhold til fordelingslovens § 10, stk. 2, nedsatte Ankenævn inden 8 uger. Fru Longfors udnyttede imidlertid ikke denne ankemulighed.

Socialministeriets udtalelse.

Socialministeriet har overfor mig i skrivelser af 3. december 1965 udtalt, at Rasmussen gennem Fordelingsnævnet modtog en større fangetidsgodtgørelse, end han havde søgt om, og at han efter det oplyste ikke indenfor den i loven angivne ankefrist af 8 uger indankede nævnets afgørelse for det ovenfor omtalte Ankenævn.

Efter ministeriets opfattelse må det i begge tilfælde være en betingelse for at omgøre en af Fordelingsnævnet truffet afgørelse, at de ankemuligheder, som er hjemlet i loven, og som ansøgningsskemaet til Fordelingsnævnet indeholdt oplysning om, er udnyttet. Ministeriet har i denne forbindelse bemærket, at Ankenævnets afgørelse i Richard Jensens sag først forelå den 28. januar 1963 eller mere end halvandet år efter Fordelingsnævnets afgørelse i sagerne vedrørende Rasmussen og fru Longfors og således længe efter udløbet af den i fordelingsloven fastsatte 8 ugers frist for anke.

Da den omhandlede ankemulighed som nævnt ikke var udnyttet, mente ministeriet allerede af den grund ikke ved bedømmelsen af de foreliggende sager at burde tage hensyn til den af Østre Landsret den 23. marts 1965 af-

sagte dom i sagen mod fhv. forbundsformand Richard Jensen. Derimod har Socialministeriet i maj 1965 med Finansministeriets tilslutning udbetalt erstatning (fangetidsgodtgørelse) til Alberti Hansen på grundlag af dommen i Richard Jensen sagen, idet Alberti Hansen ligesom Richard Jensen havde udnyttet fordelingslovens ankemuligheder.

Bemærkninger.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at det vel er rigtigt, at Rasmussen og Longfors ikke har udnyttet fordelingslovens ankemulighed, men at jeg finder, at meget taler for at se bort fra den således udviste passivitet. Jeg har herved lagt vægt på, at det i den forvaltningsretlige teori almindeligvis antages, at en forvaltningsmyndighed har adgang til at genoptage en sag i tilfælde, hvor der fremkommer afgørende nye omstændigheder, f. eks. en domstolsafgørelse, som viser, at den tidligere afgørelse kan have været truffet på et urigtigt grundlag, jfr. herved Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret 1965, s. 486-87, og Erik Harder: Om ændring af administrative Afgørelser 1962, s. 118-38. En yderligere anledning til at se bort fra den manglende anke til Ankenævnet er, at Ankenævnets senere afgørelse af 28. januar 1963 vedrørende fhv. forbundsformand Richard Jensen og den af nævnets tidligere medlemmer afgivne udtalelse af 18. oktober 1963, der er refereret i min beretning for året 1963, s. 71, viser, at anke ville have været forgæves.

Endelig skal jeg fremhæve, at kun en genoptagelse vil muliggøre, at Rasmussens og Longfors' sager underkastes den samme vurdering, som er foretaget for så vidt angår Richard Jensens og Alberti Hansens sager, hvilket er bedst stemmende med et almindeligt lighedsprincip.

Jeg har derfor i dag henstillet til Socialministeriet at se bort fra den af Rasmussen og fru Longfors udviste passivitet og at tage deres sager op til realitetsbehandling.«

Den 2. juni 1966 anmodede Ombudsmandsudvalget Socialministeriet om at oplyse, om den ovennævnte henstilling havde givet anledning til, at de omhandlede sager var taget op til realitetsbehandling.

I skrivelse af 10. juni 1966 underrettede Socialministeriet mig om, at det efter brevveksling med Finansministeriet havde taget sagerne op til fornyet behandling, og at det

efter omstændighederne havde imødekommet de indsendte andragender om erstatning for ikke tilkendt fangetidsgodtgørelse.

47. Anmodet Forsvarsministeriet om at overveje indførelse af en »cafeteriaordning« ved kostforplejningen i Karup, en talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd samt en istandsættelse af Nordjyske Artilleriregiments arrest i Århus. (J. nr. 1146/65).

Kostforplejningen i Karup.

Under en inspektion af kostforplejningen i Karup gjorde kostforplejningsforvalteren opmærksom på det uhygiejniske ved, at de menige anvender bestik, som de har fået udleveret på den første indkaldelsesdag, idet han ikke følte sig overbevist om, at bestikkene altid bliver ordentlig rengjort. Han fremsatte derfor ønske om, at kostforplejningen selv kunne være i besiddelse af bestik, der skulle rengøres sammen med det øvrige service.

I den anledning anmodede jeg i skrivelse af 12. januar 1966 Forsvarsministeriet om at overveje, om det ville være muligt at gennemføre en ordning, således at kostforplejningen i Karup fik egne bestik som ønsket af kostforplejningsforvalteren.

Forsvarsministeriet udtalte, at Forsvarets Intendanturkorps efter en række forsøg og undersøgelser vedrørende anskaffelse af spisebestik til kostforplejningerne ved skrivelse af 8. april 1965 havde fremsendt indstilling til Forsvarsministeriet om, at der ved samtlige forsvarers kostforplejninger søgtes gennemført en ordning, hvorefter udlevering og opvask af spisebestik sker ved kostforplejningernes foranstaltning efter den såkaldte »cafeteriaordning«.

Videre udtalte Forsvarsministeriet, at Forsvarets Materielintendantur for tiden udarbejdede overslag over merudgifterne ved den foreslåede ændring. Når dette overslag foreligger, vil Forsvarsministeriet tage stilling til spørgsmålet om nyordningens gennemførelse ved samtlige forsvarers kostforplejninger.

Ved udarbejdelsen af beretningen havde Forsvarsministeriet endnu ikke taget stilling til spørgsmålet.

Talsmandsordning for befalingsmænd.

Ved en inspektion af Flyvevåbnets Rekrutskoler i Padborg og Gedhus konstaterede jeg,

at der her var etableret en talsmandsordning for befalingsmænd i lighed med den lovhjemlede ordning for de menige, og det fremgik af samtaler, jeg havde med såvel officerer som befalingsmænd, at ordningen fungerede til begge parter tilfredshed.

I den anledning anmodede jeg i skrivelsen af 12. januar 1966 Forsvarsministeriet om tillige at overveje indførelsen af en talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd på linie med den i Padborg og Gedhus praktiserede.

Forsvarsministeriet udtalte, at der under det af forsvarsministeren den 8. december 1964 nedsatte udvalg til undersøgelse af befalingsmandsuddannelsen og de med arbejdsklimaet i forsvaret forbundne problemer er oprettet forskellige underudvalg, hvoraf et bl. a. har fået til opgave at behandle forsvarers talsmandsordning og de gældende regler for det menige mandskabs klageadgang, og at ministeriet derfor fandt, at det rejste spørgsmål var bedst egnet til behandling i nævnte udvalg, hvorfor ministeriet havde tilstillet udvalget en afskrift af min skrivelse.

Ved udarbejdelsen af beretningen var udvalgets betænkning endnu ikke afgivet.

Nordjyske Artilleriregiments arrest.

Under en inspektion af Nordjyske Artilleriregiments arrestlokaler på Høegh Guldberggades kaserne i Århus konstaterede jeg, at disse var i en meget dårlig forfatning. Således var nogle af cellerne meget fugtige, og i næsten samtlige celler var væggene afskallede og gulvene i ringe stand.

I skrivelsen af 12. januar 1966 anmodede jeg derfor Forsvarsministeriet om at overveje spørgsmålet om istandsættelse af cellerne.

Forsvarsministeriet udtalte, at spørgsmålet om en eventuel istandsættelse af de omhandlede arrestlokaler i begyndelsen af januar

1966 havde været forhandlet mellem Forsvarsministeriet og Hærkommandoen, der har anmodet Forsvarets Bygningstjeneste om at undersøge mulighederne for gennemførelse af almindelige vedligeholdelsesarbejder i arrestlokalerne (maling af cellevægge og udskiftning af gulve). Endvidere ville Forsvarsministeriet og Hærkommandoen tage spørgsmålet om eventuel udskiftning af cellevinduer m. v. op i forbindelse med drøftelsen ultimo februar 1966 af »Bygningsforslag for Hæren 1966/67«.

Senere meddelte Forsvarsministeriet, at det havde tiltrådt de på »Bygningsforslag for Hæren 1966/67« anførte arbejder vedrørende forbedring af de omhandlede arrestlokaler for et beløb af ialt 14.000 kr.

Forsvarets Bygningstjeneste havde i den anledning oplyst, at nævnte forbedringer, der snarest ville blive iværksat, omfattede følgende istandsættelsesarbejder m. v.:

– Jernjalousier for vinduerne fjernes (der forefindes yderligere jernstænger for vinduerne).

– De små ruder med ret brede vinduessprosser erstattes med et stort vindue uden sprosser (vinduesåbningens størrelse er dog kun ca. 0,9 m²).

– Armaturet for den elektriske belysning, der sidder i en niche og giver dårlig belysning i cellen, erstattes med en skotlampe, der anbringes midt i loftet i cellen.

– På cellegangen opsættes et mindre skab med et rum for hver fange til personlige ejendele (vaske- og barbergrejser).

– Døren til toilettet erstattes med en ny dør.

– Cellerne og gangene males i lyse farver.

– I arrestgården opsættes et mindre plankeværk, således at der bliver adskillelse mellem selve arrestgården og området, der benyttes af beboeren af lejligheden i etagen over arresten.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

48. *Fremhævet det ønskelige i, at der ud fra principielle forvaltningsretlige synspunkter samt hensynet til at styrke den almene tillid til de kommunale råd vises den største tilbageholdenhed med hensyn til modtagelse af invitationer fra firmaer, som vedkommende kommune står i forretningsforbindelse med. (J. nr. 887/64).*

I anledning af, at det i efteråret 1964 overfor mig blev oplyst, at medlemmer af et sjællandsk sogneråd med ægtefæller havde deltaget i en af A/S Dansk Dammann Asfalt i begyndelsen af juni 1962 arrangeret og betalt udflugt med fly til Bornholm, besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at indlede en undersøgelse.

Af de tilvebragte oplysninger fremgik det, at vedkommende kommunes landinspektør under en samtale med A/S Dansk Dammann Asfalts afdelingsleder drøftede, hvilke stenmaterialer man burde anvende i asfaltbelægninger ved vejarbejder i kommunen, og at der som følge af denne samtale fremkom en invitation til sognerådet om at bese selskabets værker på Bornholm. I turen deltog sognerådets medlemmer og landinspektøren med damer. Udgifterne, herunder flyvebilletter og busbilletter samt udgift til frokost med efterfølgende kaffe på Gudhjem Hotel, blev afholdt af selskabet.

Sognerådet udtalte, at turen ikke var absolut nødvendig, men dog af interesse derved, at man kunne sammenligne ældre granitbelægninger på de bornholmske veje med tilsvarende grusbælgninger på kommunens veje. Damerne var inviteret med, bl. a. fordi de forskellige vejfirmaers repræsentanter er kommet i medlemmernes hjem til møder i forbindelse med vejarbejder, og at de med damer har været på besøg for at se egnens seværdigheder. Omkostningerne i forbindelse med disse besøg har været afholdt uden udgift for kommunen. Sognerådet fremhævede dernæst, at det havde handlet i god tro, idet rådet er bekendt med, at såvel byråd som amtsråd i hele landet deltager i arrangementer af tilsvarende art.

Det blev endvidere oplyst, at kommunen i marts 1963 afholdt bunden licitation over arbejdet med forlægning af bivej nr. 1 på en ca. 700 m lang strækning. Man indbød Dansk Dammann Asfalt, Phønix tagpap- og vejma-

terialer, fabrikken Pankas A/S og Jens Villadsens Fabrikker A/S til at afgive tilbud. Af de modtagne akter fremgik det, at Dansk Dammann Asfalt afgav det billigste tilbud, og at sognerådet i et møde den 19. marts 1963 besluttede at overdrage entreprisen til selskabet. I efteråret 1964 blev det uden afholdelse af licitation overdraget selskabet at udføre vejarbejde på en yderligere 1.000 m lang vejstrækning, idet selskabet var indgået på at udføre arbejdet efter de samme enhedspriser som ved licitationen.

Frederiksborg Amtsråd udtalte, at det var almindeligt, at kommuner lader et fortsættelsesarbejde udføre af den tidligere entreprenør på de vilkår, som det oprindelige arbejde er eller bliver udført på. Med hensyn til den af A/S Dansk Dammann Asfalt arrangerede og betalte udflugt udtalte amtsrådet, at dette ikke synes at have medført en begunstiging af selskabet ved licitationen. Efter amtsrådets opfattelse ville en studietur som den foreliggende kunne være af betydning for medlemmer af kommunalbestyrelsen for bestridelsen af deres hverv, da medlemmerne ofte savner kendskab til de mange typer af vejbelægninger og forudsætningerne for deres rette anvendelse. Amtsrådet havde for sit vedkommende ikke turdet afvise, at selskabets invitation af damerne rimeligt kunne begrundes med, at den var en gengældelse for den gæstfrihed, som selskabets folk havde mødt privat i kommunen.

Under sagens videre behandling vedlagde jeg en fotokopi af siderne 261-77 af den svenske justitieombudsmans dengang netop udkomne ämbetsberättelse for året 1965, hvor han, i anledning af at tjenestemænd fra det svenske luftfartsdirektorat m. v. ledsaget af hustruer havde deltaget i en af direktøren for et charterflyveselskab arrangeret og betalt såkaldt »julegaverejse« til Paris, havde fremsat generelle betragtninger over statsligt og kommunalt ansattes deltagelse i rejser, der er betalt af firmaer, som de har tjenstlig forbindelse med, samt over hustruers deltagelse i sådanne rejser. Justitieombudsmannen anførte, at der ud fra principielle synspunkter må gælde strenge begrænsninger med hensyn til adgangen for personer i offentlige hverv til i forbindelse med deres tjeneste at tage mod gaver eller andre ydelser fra private. Dette gælder først og fremmest, når den tilbudte ydelse er af en sådan art eller gives under så-

danne omstændigheder, at modtagelsen kan befrygtes – bevidst eller ubevidst – at komme til at påvirke den pågældende i udøvelsen af hans hverv. Selvom modtagelse af en ydelse i det enkelte tilfælde i og for sig ikke er af en sådan karakter, at hvervets udførelse kan anses for påvirket heraf, kan modtagelsen af ydelsen i almenheden vække mistro mod vedkommende tjenestemand's upartiskhed og dermed berøve borgerne tilliden til hans udførelse af det offentlige hverv. Af hensyn til interessen i, at borgernes tillid til den statslige og kommunale forvaltningsudøvelse opretholdes, må det anses for en tjenestepligt for personer i offentlig tjeneste i denne henseende at forholde sig således, at der ikke opstår nogen mistanke som nævnt. Hvis en ydelse, der bekostes af en anden end stat og kommune, tilbydes en person i offentlig tjeneste, bør han ikke modtage ydelsen, medmindre det også for udenforstående er indlysende, at den modtagne ydelse er uden betydning for hans stillingtagen i tjenesten, og at ydelsen ej heller kan opfattes som en utilbørlig belønning for tidligere handlinger i tjenesten.

Den danske Købstadforening udtalte, at den fandt det godtgjort, at der ikke med rette kunne rejses mistanke mod sognerådet om, at deltagelsen i rejsen skulle have påvirket sognerådet i afgørelsen om overdragelsen af vejarbejdet til aktieselskabet. Købstadforeningen var dernæst af den bestemte opfattelse, at kommunalbestyrelsesmedlemmerne i Danmark – bl. a. under hensyntagen til den offentlighed, hvorunder kommunalbestyrelsernes arbejde foregår – ikke lod sig påvirke på uheldig måde af de private firmaers salgsfremmende foranstaltninger, herunder reklame, demonstrationer eller eventuelt besøg på de producerende virksomheder.

Bymæssige Kommuner udtalte, at det lå udenfor foreningens opgave at tage stilling til den foreliggende konkrete sag. Principielt fandt foreningen det betydningsfuldt, at der af hensyn til tilliden til kommunestyret udvises tilbageholdenhed overfor tilbud og gaver eller andre ydelser fra firmaer eller personer, som kommunen står i forretningsforbindelse med. Det var foreningens bestemte opfattelse, at der som alt overvejende hovedregel udvises en sådan tilbageholdenhed i kommunerne, og foreningen nærede tiltro til, at det danske lokale selvstyre var af en sådan standard, at kommunalbestyrelserne alene anlagde saglige

synspunkter ved bedømmelsen af tilbud fra entreprenører og leverandører m. v. og derfor ikke lod sig påvirke på utilbørlig måde af private firmaer eller enkeltpersoner.

Amtsrådsforeningens bestyrelse udtalte, at den efter de af sognerådet og amtsrådet afgivne udtalelser var af den opfattelse, at der ikke havde været tale om uberettiget favorisering af asfaltfirmaet, og at sagen mod sognerådet derfor burde slutes som ombudsmandssag. Med hensyn til det almene spørgsmål, om sognerådets optræden kunne anses for forenelig med god kommunal forvaltnings-skik, var det bestyrelsens opfattelse, at det i almindelighed måtte anses for betænkeligt, hvis kommunerne modtog tilbud om længere rejser – i særdeleshed rejser med damer – på et leverandørfirmas regning.

De samvirkende danske Sognerådsforeninger (Samvirksomheden) udtalte, at den i princippet kunne tilslutte sig den svenske justitieombudsmans generelle betragtninger og måtte holde for, at der i almindelighed må gælde forholdsvis snævre grænser for, hvad personer med offentligt hverv kan modtage fra virksomheder eller andre i forbindelse med hvervets udførelse. Samvirksomheden fandt dog ikke, at der kunne være tale om sammenligning mellem den svenske sag og nærværende sag. Allerede ydelsens omfang og det saglige indhold i sognerådets udflugt udelukkede efter Samvirksomhedens opfattelse en parallellisering. Det var iøvrigt i samfundets interesse, at personer i offentligt hverv havde størst mulig indsigt i de forhold, de beskæftiger sig med. Erhvervelsen af en sådan indsigt forudsætter ofte, at de pågældende træder i forbindelse med private virksomheder, og som et led heri ville det kunne forekomme, at de blev tilbudt »begunstigelser« fra privat side; særlig hvor der var tale om kontakt med virksomheder, der ønskede at yde leverancer til det offentlige, var det ikke usædvanligt, at leverandørvirksomheder forestod befordring til forevisninger og tilbød fortæring m. v. i forbindelse hermed, på samme måde som det kendes i forholdet til potentielle købere. Grænserne for, hvilke »begunstigelser« der i sådanne tilfælde kunne modtages eller burde afvises, havde ikke hidtil været trukket skarpt op og afhang iøvrigt i høj grad af omstændighederne i de enkelte tilfælde.

I betragtning af de flydende grænser og af sognerådets egen opfattelse af udflugtens be-

lærende og uforpligtende karakter kunne det efter Samvirksomhedens opfattelse næppe bebrejdes sognerådet, at det havde taget imod invitationen, selvom den tillige omfattede sognerådsmedlemmernes hustruer. Sognerådets medlemmer havde formentlig ikke ment selv at kunne påvirkes på uheldig måde ved udflugten og havde således næppe haft øjnene åbne for den virkning, en udflugt som den foreliggende kunne have på borgernes tillid til kommunestyret. Samvirksomheden anså det for godtgjort, at der ikke var sket en uberettiget begunstigelse af selskabet, og mente, at den konkrete sag ikke burde forfølges videre. Samvirksomheden havde samtidig i betragtning af den almindelige usikkerhed om den gældende praksis, optaget et referat af sin udtalelse i Sognerådstidende nr. 16 (den 30. november 1965, side 420-23).

Indenrigsministeriet tiltrådte de synspunkter, der var anført i de fire organisationers udtalelser dels om den foreliggende sag, dels om det principielle spørgsmål. Ministeriet anførte med hensyn til sognerådets handle måde, at der ikke sås at være sket nogen uberettiget begunstigelse af A/S Dansk Dammann Asfalt på kommunens bekostning, og at ministeriet måtte være enig med Samvirksomheden i, at der ikke var grundlag for at foretage videre overfor sognerådet i anledning af udflugten til Bornholm. Ministeriet var endvidere enig med Samvirksomheden i, at der ikke i nærværende sag sås at foreligge omstændigheder svarende til dem, der forelå i den af den svenske justitieombudsman omtalte sag.

Med hensyn til det principielle spørgsmål om modtagelse af ydelser måtte Indenrigsministeriet i særlig grad lægge vægt på, at der ikke blev givet anledning til mistanke om, at kommunalbestyrelsesmedlemmer under udførelsen af deres hverv påvirkes af andre hensyn end den bedst mulige varetagelse af de kommunale interesser, og ministeriet fandt derfor – i lighed med de kommunale organisationer og de af den svenske justitieombudsman anførte betragtninger – at kommunalbestyrelsesmedlemmer burde udvise overordentlig stor tilbageholdenhed med hensyn til modtagelse af særlige ydelser eller »begunstigelser« fra firmaer, som kommunen står i forretningsforbindelse med. Ministeriet pegede dog samtidig på, at den mulighed for kontrol med kommunalbestyrelsernes virksomhed, der gennem pressen og på anden måde er givet offent-

ligheden, giver en ikke ubetydelig garanti og sikkerhed for, at personer, der virker i kommunernes tjeneste, ikke overskrider grænserne for, hvad der på det nævnte område kan anses for tilladeligt.

Jeg udtalte, at jeg var enig med Indenrigsministeriet, Frederiksborg Amtsråd og de kommunale organisationer i, at de foreliggende oplysninger intet grundlag gav for at antage, at sognerådets medlemmer ved afgørelsen af licitationen og ved tildeling af det yderligere vejarbejde havde ladet sig influere af A/S Dansk Dammann Asfalts invitation. Under hensyn til den usikkerhed, der ifølge de afgivne erklæringer herskede på det pågældende område, fandt jeg dernæst ikke sikkert grundlag for at rette kritik mod sognerådet i anledning af modtagelsen af A/S Dansk Dammann Asfalts invitation, selvom det måtte forekomme noget tvivlsomt, om udflugten til Bornholm havde haft større saglig værdi for de deltagende sognerådsmedlemmer. Det bemærkes herved, at den svenske justitieombudsmans udtalelse ved sagens forelæggelse for Indenrigsministeriet alene blev vedlagt

for at henlede opmærksomheden på de generelle betragtninger, udtalelsen indeholdt.

Med hensyn til det principielle spørgsmål om kommunalbestyrelsesmedlemmers deltagelse i tilsvarende arrangementer, der ifølge sognerådets udtalelse fandt sted i et vist omfang, fandt jeg, at det kunne befrygtes, at modtagelse af sådanne invitationer i visse situationer kunne være egnet til at svække tilliden til den kommunale forvaltnings upartiskhed.

Sagen gav mig derfor anledning til i overensstemmelse med de af de kommunale organisationer og Indenrigsministeriet afgivne udtalelser at fremhæve det ønskelige i, at der udfra principielle forvaltningsretlige synspunkter samt hensynet til at styrke den almene tillid til de kommunale råd vises den største tilbageholdenhed med hensyn til modtagelse af invitationer som den i nærværende sag foreliggende.

Indenrigsministeriet, de kommunale organisationer og Folketingets Ombudsmandsudvalg blev gjort bekendt med min opfattelse.

SAGREGISTER

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—65.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

Administration,

af prøveløsladts formue, 58.229.
af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58.

Administrative bestemmelser, se *Love og -*.

Advarsel inden afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17.

Advokatbistand til møde i ministerium, 62.39.

Afgift,

af bomuldsbindegarn, 56.82.
for polititilsyn, 56.70.

Afhøring,

af børn i brandsag, 61.128.
af børn i sædelighedssag, 56.131.
af nabo, 64.72.
af patienter, 60.167.
i bidragsager, 57.206.
i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
i tyverisag, 64.76.
pr. telefon, 56.199.
tilsigelser til -, 57.206; 61.124.
uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157;
58.222, 229; 59.167.
varighed af -, 63.56.

Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.

Afsenderadresse,

på breve fra fanger, 55.102.
på politiets tilsigelser, 61.124.

Afskedigelse,

advarsel inden -, 57.164, jfr. 59.17.
af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr.
61.20.
af tobaksælgere på private øresunds både, 60.87.
formalitetfejls ved - af kontraktansat, 60.83.
formalitetfejls ved - af tjenestemand, 57.164,
jfr. 59.17.
formulering af erklæring afgivet efter -, 55.92.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om
civil beskæftigelse, 55.18.

varsel, 56.182.

se også *Tjenestefritagelse*.

Afsoning,

af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
af bøde, 60.60; 62.35.
af bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæfte-
straf forud for - af fængselsstraf m. v., 56.122.
af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om
udsættelse af -, 59.147.

Afstemning i h. t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1,
65.116.

Afvandingskommissioner, ankeregler, 59.203.

Aktier, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.

Aktindsigt,

fangers - i klagesager, 62.68.
for tilskadekomnes advokat i erstatningssag,
57.194.
i antidumpingtoldsag, 62.39.
i h. t. monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.

Ambassade, bistand fra en -, 61.56.

Amterne,

forelæggelse for Justitsministeriet af sager om
fri proces mod amt, 55.55.
overholdelse af begrundelsespligten i forsorgs-
lovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.

Amtsråd, behandling af udstykningssag, 63.36.

Amstue,

påtegning på skøde, 56.151.
reduktion af amstueskatter, 56.151.
skyldneres påvisningsret ved udpantning for
amstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

- Anerkendt trossamfund*, Islam Danmark, 61.84.
- Anholdelse*,
 adgang til omklædning ved –, 56.137.
 af beruset restaurationsgæst, 65.71.
 omsorg for en anholdts cykel, 62.85.
 polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om –,
 57.95.
 se også *Politi*.
- Anke*,
 anke i stedet for ny begæring om invalidepen-
 sion, 61.154; 62.85.
 ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19,
 61.51.
 ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
 ankemulighed i h. t. landvindings- og grund-
 forbedringslovene, 59.203.
 anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag
 ved overvoldgiftsret, 55.21.
 formulering af ankemeddelelser i straffesager,
 62.34.
 genoptagelse trods undladelse af –, 65.155.
 omgåelse af –, 61.48.
 vedr. afgørelse truffet af et automobilvurde-
 ringsnævn, 59.135.
 vedr. afgørelse truffet af Forsikringsrådet,
 61.125.
- Ankevejledning*,
 i h. t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
 m. h. t. Arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170,
 jfr. 62.16.
 m. h. t. Arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
 m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af
 manglende ædruelighed, 57.102.
 m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99,
 jfr. 56.17.
 m. h. t. statsskattelovens § 24, 61.72.
 sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr.
 65.19.
 udvalg m. h. t. –, 64.125, jfr. 65.19.
 ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsik-
 ringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
 ved forbud mod udstykning, 63.36.
 ved præmieforhøjelser for den lovpligtige ulyk-
 kesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
 ved nægtelse af førerbevis til erhvervmæssig
 personbefordring, 57.209.
 ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne
 effekter, 56.150; 58.222.
- Anmeldelse*, se *Politi*.
- Anmeldere*, se *Politi*.
- Anordning*, en ved lov ophævet – opretholdt ved
 bekendtgørelse, 56.31.
- Ansættelseskontrakt*, fejl i –, 63.75.
- Antidumpingtold*, se *Told*.
- Apotekerfondens* krav iflg. ulykkesforsikringslovens
 § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
- Apotekere*,
 gebyr for særlig indpakning ved forsendelser,
 57.205.
 rabat til læger, 60.178.
- Approbat*ion, sogneråds anbefaling ikke nødvendig
 for en udstyknings –, 65.114.
- Arbejderbeskyttelse*, hotel- og restaurationsvirksom-
 hed, 56.164.
- Arbejdsdirektoratet*,
 behandling af sag vedr. understøttelse og med-
 lemskab af arbejdsløshedskasse, 58.48, jfr.
 60.30.
 ekspeditionsform, 56.122.
 henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.
 underretning om ankemulighed, 61.170, jfr.
 62.16.
- Arbejdsdirektøren*, formandskab i Arbejdsnævnet,
 57.90.
- Arbejdsløshedskasser*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejds-
 nævnet*.
- Arbejdsløshedsunderstøttelse*, se *Arbejdsdirektoratet* og
Arbejdsnævnet.
- Arbejdsnævnet*,
 behandling af andragende om statsanerken-
 delse af arbejdsløshedskasse, 60.105.
 understøttelse som forsøger nægtet uanset bi-
 dragspligt overfor det offentlige til frasepa-
 reret hustru, 56.76.
- Arbejdstilsyn*,
 dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31,
 61.117.
 indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr.
 59.19.
- Arresteranter*, se *Fængselsforhold*.
- Arresthusophold*,
 lægetilkaldelse under –, 62.31.
 udgifterne ved civile værnepligtiges –, 58.60.
- Arveafgiftsloven*, ajourføring af enkelte bestemmel-
 ser i –, 57.199, jfr. 63.13.

- Attest* i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Automobilvurderingsnævn*, ikke anke af afgørelse truffet af –, 59.135.
- Autoradiolicens*, se *Danmarks radio*.
- Autorisation*,
af elektroinstallatører, 57.159.
af gas- og vandmestre, 58.168.
af laboratorier til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.
- Autorisationsordning*,
vedr. eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
vedr. eksport af ost, 56.33.
- Avlsdyreksport*, 64.16.
- Banktilsynets virksomhed* m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.
- Beboerrepræsentanter*, valg af – i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.
- Begravelse*, takst for – af udensognsboende, 58.68.
- Begravelseshjælp*,
bidragydende medlems ret til – gennem sygekassen, 56.72.
ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.
- Begrundelse*,
begrundelsespligten i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.
manglende –, 63.77; 64.62.
specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24.
urigtig –, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107.
utilstrækkelig –, 56.218; 58.48; 65.36.
– ved Arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25.
- Behandlingstid*,
amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.
amtsligningsinspektorater, 55.96; 58.179, 194.
Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, 65.31, 129.
Boligministeriet, 65.97.
Direktoratet for Statshospitalerne, 64.129.
Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.
Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.
Fabrikinspektør, 61.117.
flyvevåbnet, 56.69.
Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
Forsikringsrådet, 60.38.
Fredningsplanudvalg, 64.92.
Handelsministeriet, 57.119.
Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115; 64.78; 65.129.
Justitsministeriet, 61.50.
kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
Københavns Skattevæsen, 63.42.
Landbrugsministeriet, 64.16; 65.55.
Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143.
ledende landinspektør, 59.127.
Luftfartsdirektoratet, 65.39.
Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
Ministeriet for Grønland, 62.70.
Ministeriet for offentlige arbejder, 57.233; 63.103.
politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42; 62.30.
rektorer, 57.207.
Skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100.
skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.
Socialministeriet, 57.175; 59.34.
Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190, jfr. 60.34.
Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219, 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100.
Statens Åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.
Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m., 56.33.
Sundhedsstyrelsen, 56.215.
Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54; 63.62.
se tillige *Sagsbehandling*.
- Bemandingsloven*, se *Bemandingsnævnets dispensationspraksis*.
- Bemandingsnævnets dispensationspraksis*, 65.100.
- Berostillelse af sager*, se *Sagsbehandling*.
- Beskæftigelsesforanstaltninger*, pligt til at overtage arbejde ved –, 58.48.

Beslaglæggelse,

forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.

forsegling af beslaglagte dokumenter, 57.250.
fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.

første gennemsyn af papirer, 60.160.

retskendelse til -, 60.160.

Bestillingstillæg, se Løn.**Besøgstilladelse, se Fængselsforhold.****Bevaring,**

bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18.

tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.

tilbagelevering af i - tagne effekter, 56.150; 58.115, 222; 62.30, 32.

Bibeskæftigelse, se Tjenestemænd.**Bidragssager, se Underholdsbidrag.****Bindende tilsagn,**

reparation af kirkespir, 55.81.

uddannelse af kystofficerer, 61.137.

ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling, inddragelse af -, 58.161.**Bisidder ved møde for Invalideforsikringsretten, 65.125.****Bistand, gebyr ved - fra udenrigstjenesten, 62.21.****Blanketter, formulering af skattevæsens tilsigelsesblanketter, 59.185; 64.61.****Blechingberg-sagen, 59.76.****Boligstøttelovgivning,**

gebyrbegunstigelse i h. t. -, 57.35.

godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.
mindrebemidlethed i h. t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.

Bortlodning, spørgsmål om - var offentlig, 58.227. se tillige Lotteri.**Bortlovning af tjenestemandstilling, 63.44, jfr. 64.14.****Brevveksling,**

censur af observands -, 59.31.

forvarede - med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.

varetægtsfangers -, 65.33.

se tillige *Fængselsforhold*.

Byggetilladelse,

fejl ved meddelelse af -, 64.123.

undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af -, 65.98.

Bygningsvedtægt, fremlæggelse af forslag til -, 65.36.**Byplaner, pligt til at udfærdige -, 62.52.**

se tillige *Dispositionsplaner*.

Byplannævnet, formandsposten i -, 64.116.**Byreguleringsloven,**

betydningen af »sammenlægges« i -'s § 8, stk. 1, 65.66.

tilsidesættelse af -'s §§ 8 og 9, 65.52.

Byudviklingsudvalg, fritagelse for medlemshverv i -, 58.197.**Bøder,**

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.

afsoning af bøde, 60.60; 62.35.

Bødeforvandlingsstraf, se Afsoning.**Børn,**

afhøring af -, 56.131; 61.128; 64.76.

anbringelse af - på Sundholm, 60.131.

Børsnotering af aktier, 55.73.**Båndlæggelse,**

af ulykkesforsikringserstatning til efterladte, 58.150.

tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.

Censur,

af forvarede brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.
af observands brevveksling, 59.31.

af skoleblade, 58.165.

Chokbehandling, se Samtykke.**Civile værnepligtige,**

begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
nægtelse af friheder for -, 57.72.

ordensreglement for -, 57.69.

skabseftersyn hos -, 57.186.

udgifterne ved -'s ophold i arresthus, 58.60.

Civilforsvarskorpset, overførsel fra - til civilt statsarbejde, 64.87.**Dagpenge, se Sygekasseforhold og Ulykkesforsikring.****Danmarks Nationalbank,**

adgangsformening til -, 58.255; 59.202.

Finansministeriets foliokonto i -, 55.64.

godtgørelse af beskadigede eller bortkomne pengesedler, 57.146.

Danmarks Radio,

- autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.
- honorering af og frist for antagelse af hørespil, 57.142.
- oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
- radiomedarbejders bibeskæftigelse, 59.140.
- udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn, 58.218.
- valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.

Danske statsbaner,

- erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.
- erstatningsansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
- generaldirektørens udtalelser om pressen, 61.74.
- håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes omnibusser, 55.55.
- kontrakt om kiosksalg m. v. på -'s færger, 65.69.
- mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshoved-ruten, 58.214.
- lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
- overtagelse af rutebilruter, 57.74.
- personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145.
- takstnedsættelser, 58.198.
- udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.

Delegation,

- ulovhjemlet - af beføjelser, 56.162.
- ved indsættelse af underudvalg, 55.117.

Den kgl. Ballet, 58.199.*Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,*

- henstilling vedr. -'s organisation, 55.173.
- regler om erhvervelse af doktorgraden ved -, 55.143.
- tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
- Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

Den særlige Klagerets kompetence overfor dommerfuldmægtige, 56.155.*Det særlige Bygningssyn,* departementschef i Undervisningsministeriet medlem af -, 59.130.*Diger,*

- opførelse af -, 56.37.
- skade på -, 57.215.

Direktøren for Ulykkesforsikringen, formandskab i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.*Disciplinærsager,* se *Tjenestemandssager.**Disciplinærstraf,* varetægtsfangers udelukkelse fra kirkegang, 65.147.*Diskrimination,* se *Forskelsbehandling.**Dispensation,*

- byggetilladelse forudsatte -, 65.98.
- for at kunne indstille sig for 4. gang til prøven som kørelærer, 62.74.
- fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
- fra bekg. om udførsel af avlsvæg, 64.16.
- i h. t. bemandingslovens § 40, 65.100.
- i h. t. byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.

Dispositionsplaner,

- anvendelse af -, 62.52.
- fravigelse fra -, 56.142.
- se tillige *Byplaner.*

Disputatser, 55.143; 58.133.*Dommerfuldmægtige,*

- afhentning af udlagte effekter, 57.135.
- Den særlige Klagerets kompetence overfor -, 56.155.
- lodtrækning, 57.121.
- ombudsmandens kompetence overfor -, 56.10; 57.15; 58.9.

Domstolsprøvelse, se *Ankevejledning, Beslaglæggelse, Besøgstilladelse, Frihedsberøvelse, Førerbeviser og Sindssyge.**Droit moral,* se *Forfatter- og kunstnerret.**Drosker,*

- etablering af holdeplads for -, 58.242, jfr. 59.21.
- forbud mod hyresøgning fra holdeplads, 58.208.
- meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

Dyrplageri, politiets besigtigelse i anledning af anmeldelse om -, 56.169.*Efterretningstjeneste,* Politiets, 55.93.*Eftertjeneste,* begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges -, 58.60.*Egen drift,*

- afskedigelse af tjenestemand, 56.40.
- amtsråds sagsbehandling, 63.36.
- ankereglerne i landvindings- og grundforbedringsloven, 59.203.
- arbejdsdirektørens formandskab i Arbejdsnævnets to afdelinger, 57.90.
- arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
- behandlingstid i Invalideforsikringsretten, 64.78.
- beregning af afsoningstid, 56.122.

- besættelse af stillinger uden opslag, 57.198.
 byggetilladelse uden fornøden dispensation, 65.98.
 fangers adgang til at købe forskellige love, 61.174.
 fejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.
 feriebonsystemet, 55.51.
 formanden for Byplannævnet, 64.116.
 formanden for Elektricitetsrådet, 63.29.
 formanden for Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
 formuleringen af § 4, stk. 3, i bekg. nr. 58/1958, 59.22, jfr. 60.31.
 formuleringen af Ligningsdirektoratets skrivelser til skatterådene, 65.145.
 forretningsordenen for Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102.
 forretningsordenen for Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.
 iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 59.167.
 indberetningspligt for statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
 instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.
 instruks vedr. hjælp fra Invalideforsikringsfonden, 55.93, jfr. 60.25.
 løntilbageholdelse til skat, 63.92; 64.64, 108, 117.
 optagelsen af testosteron propionat i den danske farmakopé, 59.69.
 politiets behandling af anmeldelse, 64.68.
 politiets udtalelser til pressen, 60.65.
 rpl. § 807, stk. 3, overholdelse af -, 64.72.
 samkvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 62.62.
 skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.
 skattevæsens tilsigelsesblanket, 64.61.
 skriftlig besvarelse af ansøgninger, 63.39.
 sogneråds behandling af udstykningssag, 65.114.
 sogneråds tilsidesættelse af byreguleringsloven, 65.52.
 sogneråds udflugt betalt af firma, 65.159.
 Statens Åndssvageforsorgs køb af ejendom, 61.180, jfr. 62.19.
 tilskadekommen værnepligtig, 56.184.
 tjenestemand, trusel om afsked, 63.89.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 underskrifters læselighed, 57.186; 59.201.
 vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
 varetægtsfangers deltagelse i kirkegang, 65.147.
 varighed af politiafhøring, 63.56.
 vederlagsfri retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
 vilkårsforhandling, vejledning om enkepensionsreglerne, 64.79.
- Ejendomsskatter, se Amtstue.*
- Eksamensopgaver, fejl i -, 63.29, 30, jfr. 65.19.*
- Ekspeditionsfejl, se Sagsbehandling.*
- Ekspeditionsform,*
- i De særlige Patentkommissioner, 60.189.
 - i Invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.
 - i Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t. notering af transporter, 60.121.
 - i Københavns Overpræsidium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.
 - i Landsskatteretten m. h. t. vurderingssager, 61.27.
 - i Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 - i Naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.
 - i Overfredningsnævnet, 61.77.
 - i Statens Ligningsdirektorat, m. h. t. skatteefterbetalingssager, 58.219. m. h. t. vurderingssager, 61.27.
- vedr. sager, der af arbejdsløhedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsnævnet, 56.122.
- vedr. sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
- vedr. ægteskabs- og bidragsager, 59.122.
 se også *Sagsbehandling.*
- Ekspeditionstid, se Behandlingstid.*
- Eksport, se Autorisationsordning.*
- Ekspropriation,*
- af areal til militære formål, 57.234.
 - af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
 - af jord til målepunkt, 55.24.
 - erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
 - specifikation af erstatning, 57.134; 65.24.
- Elektricitetsrådet,*
- formandsposten i -, 58.178; 63.29.
 - offentliggørelse af -'s forretningsorden, 58.178, jfr. 59.20.
 - pålæg til installatør 62.87.
- Elektroinstallatør, se Autorisation.*
- Enkepension i tilfælde af skilsmisse, 56.186.*
- Erklæring,*
- fra overlæger om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
 - undladelse af at indhente -, 56.48; 56.77.

Erklærings meddelelse (lov af 2.2.1866),
erklæringer til Direktoratet for Fængselsvæsenet, 62.68.
erklæring til ombudsmanden, 56.132.
fremsendelsespåtegninger, 55.23.
invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
referater, 55.23.

Erstatning,

for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
i h. t. naturfredningslovens § 22, 61.77.
i h. t. ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
renter af – for tilskadekomst, 56.157.
statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
vedr. kontrakt om kiosksalg m. v. på statsbanernes færger, 65.69.
se tillige *Ekspropriation*.

Fanger, se Fængselsforhold.

Fangetidsgodtgørelse, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Farmakopékommisionen, optagelsen af testosteronpropionat i den danske farmakopé, 59.69.

Feriebansystemet, 55.51.

Feriepenge for arbejdstid i Grønland, 56.182.

Findelen, se Politi.

Fingeraftryk,

politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.

Fjernsynet, se Danmarks Radio.

Flyverelever, manglende underretning til – om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.

Fogedforretning, berømmelse og underretning om foretagelse af –, 57.135.

Folkeafstemning, se Danmarks Radio.

Folkepension,

amtets forpligtelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
beregning af lomme penge til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.
bopælsbetingelser, 63.98.
fradrag ved beregning af –, 64.128, jfr. 65.21.
indtægtsbestemt – til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.

offentlighed vedr. afgørelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
ventetillæg, 63.94.

Folkeskolen,

afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.

Folketingets ombudsmand,

loven om –, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.
instruks for –, 55.9; 61.7.
klage til – har ikke opsættende virkning, 55.87.
–s kompetence overfor:
amtsskolekonsulent, 60.95.
bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.
Danmarks Nationalbank, 57.146.
dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.
Finansudvalget, 62.14.
folketingsudvalg, 61.75.
fredningsnævn, 61.98.
kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.
Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.
præst i egenskab af menighedsrådsmedlem, 57.221.
statsanerkendte skolehjem, 57.164.
statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
udvalg nedsat af ministerium, 60.75.

Forbud,

i h. t. byplanlovens § 9, 65.36.
i h. t. landsbyggeloens § 5, stk. 2, 65.135.
undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.
se også *Påbud*.

Fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55.

Fordelingsloven, fangetidsgodtgørelse i h. t. lov 242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Forfatter- og kunstnerret, Droit moral udvalgets sagskundskab, 59.59.

Forfremmelsesbedømmelser, se Militærforhold.

Forholdsattester, se Militærforhold.

Forkøbsret, se Statens Jordlovsudvalg.

Fornavn,

indførelse af – i ministerialbogen, 58.234.
navnet Eg som –, 65.126.

Forretningsordener,

Ankenævnet vedr. Vareforsynings-sager, 55.102, jfr. 56.18.
Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

- Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 Udvalg under Handelsministeriet, 62.84.
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
- Forsøgling, se Beslaglæggelse.*
- Forsikringsrådet, anke af en afgørelse truffet af -*, 61.125.
- Forskelsbehandling,*
 aflønning i Grønland, 61.101.
 af strafasonere, 55.29.
 disciplinære reaktioner overfor plejepersonale, 59.56.
 forbud mod udstykning, 65.135.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.
 over for dybfrostbranchen, 65.55.
 postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde-ling af visse blade, 59.162.
 ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
 ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
 ved fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
 ved radioens valgudsendelser, 63.15.
 ved statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
 ved udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 61.125.
- Forsorg,*
 administration af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58.
 begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.63, jfr. 58.33.
 hjælp til værnepligtige, 57.65.
 politiets bistand i h. t. forsorgslovens § 44, stk. 1, 59.156.
 udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58; jfr. 59.10.
- Forsvarer,*
 indkaldelse af - til retsmøde, 61.123.
 underretning til forvaringsanstalt om beskik-kelse af -, 61.171, jfr. 62.17.
- Forsvarets Bygningstjeneste, behandling af sag om indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.*
- Fortovsbidrag, pålæggelse af -*, 65.133.
- Forvaring,*
 antallet af lægestillinger ved forvaringsanstal-ten i Horsens, 57.177.
 forvaredes brevveksling med beskikket for-svarer, 61.171, jfr. 62.17.
 forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
 indberetningspligt ved hensættelse i isolations-celle, 58.80.
 underretning om tilsynsværgebeskikkelse, 56.190.
 ventetid ved indsættelse i -, 56.93.
- Forældremyndighed, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.*
- Fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.*
- Fotos,*
 politiets fjernelse af - efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
 politiets optagelse af - af sigtede, 57.157.
- Fredning, se Naturfredning og Strandbyggelinier.*
- Fredningsnævn, se Folketingets ombudsmand, Natur-fredning og Strandbyggelinier.*
- Frihedsberøvelse, 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.*
- Fri proces,*
 ansøgning om - mod amt forelægges for Ju-stitsministeriet, 55.55.
 henstilling om -, 55.22; 56.161, 209; 57.256; 58.230, 237; 59.17, 116; 61.166.
 retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
 urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg-ning om -, 55.86.
- Fribolig, forskelsbehandling ved ansættelse af værdien af -*, 59.46.
- Frimærker, trykvarianter eller makulatur, 59.37.*
- Frister,*
 for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
 for antagelse af hørespil, 57.144.
 for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelses-loven af 7. maj 1937, 58.146.
 for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.
 for udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.
 5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.
 14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21.
 overskridelse af fristen i statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.
 overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.
- Funktionær,*
 aflønning af - i Grønland, 61.101.
 behandling af klage over -, 60.83.
- Fængselsforhold,*
 administration af prøveløsladts formue, 58.229.
 afsenderadresse på breve, 55.102.

- anskaffelse af eget radioapparat, 59.176.
 anvendelse af håndjern overfor arrestanter, 57.195.
 badeforhold, 59.183.
 begunstigelse ved afsoning af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
 begæring om fremstilling, 59.184.
 besvarelse af henvendelse fra nu løsladt fange, 65.124.
 besøg af privat antaget advokat, 57.30.
 besøg hos fanges familie, 63.33.
 besøgstilladelse m. h. t. varetægtsfanger, 56.114; 61.150.
 breve til varetægtsfanger, 65.33.
 brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.
 ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.
 fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
 fangers adgang til at købe forskellige love, 61.174.
 fangers aktindsigt, 62.68.
 fangers deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
 fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
 frankering af varetægtsfanges breve, 63.19.
 fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
 fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.
 hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
 hviletid i et statsfængsel, 60.183.
 hæftefanges adgang til at skrive til dagblade, 59.44.
 indkaldelse til særfængsel, 62.45.
 indstilling til svendeproe, 57.233.
 kaffeindkøb, 57.73.
 kollektive henvendelser, 63.70.
 køb af pulverkaffe, 60.42.
 lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
 magtanvendelse over for indsat, 65.32.
 meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
 tryksag indlagt i fangers breve af fængslet, 55.102; 58.39.
 udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
 valgretsudøvelse, 62.23.
 varetægtsfangers kirkegang, 65.147.
- Færdselssager,*
 behandlingstid, 56.175; 61.24.
 forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.
 oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- Færger,*
 mødetidskontrol ved -, 58.214.
- undersøgelse ved sammenstød af 2 automobiler på en -, 59.75.
- Føjetilladelse,* behandling af ansøgning om -, 56.218; 58.63.
- Førerbevis,*
 dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevis-bekendtgørelsens § 28, 61.85.
 erhvervmæssig personbefordring, 57.209.
 inddragelse af fradømt -, 58.226.
 nægtelse af - med ret til erhvervmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.
 procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-spørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.
 rutinetimer ved fornyelse af -, 59.24.
 udlevering af administrativt inddraget -, 56.192.
 vilkår ved udlevering af - inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.
- Gas- og vandmestre,* se *Autorisation.*
- Gaver,* undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.
- Gebyr,*
 begunstigelse i h. t. boligstøttelovgivningen, 57.35.
 for navnebevilling, 57.210.
 ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- Genindsættelse,* forkyndelse af resolution om - efter prøvetidens udløb, 59.25.
- Giro,* se *Postvæsenet.*
- Gl. Bakkehus-sagen,* 59.56.
- Goodwill,*
 beskatning af - ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
 betaling for - ved overtagelse af bilruter, 57.74.
 ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Grundforbedringsloven,* manglende ankemulighed, 59.203.
- Grundloven,*
 lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.
 religionsfrihed i § 67, 61.84.
- Grundstigningskkyld,* fritagelse for - i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse,* revision af - ved 10. alm. vurdering, 58.173.

Grønland,

aflønning af funktionær i -, 61.101.
 afregning efter hjemkomst, 62.70.
 feriepenge for arbejdstid i -, 56.182.
 formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.
 udgifter ved hjemrejse fra -, 59.155; 61.132.

Habilitet,

arbejdsdirektøren, 57.90.
 Boligministeriets - i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
 departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
 direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196.
 direktøren for Københavns Vandforsyning. 60.102.
 formanden for Byplannævnet, 64.116.
 formanden for Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29.
 formanden for Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskørsel, 64.93.
 politifuldmægtigs -, 63.61.
 ved andragende om fri proces mod amt, 55.55.
 ved bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
 vedr. det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.

Habilitetsregler,

for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
 for universitetslærere, 58.144.
 for lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.

Halskov-Knudshoved-ruten, se Danske Statsbaner.

Handelsskoletilsynet, 57.109.

Hastesager, se Sagsbehandling.

Havneareal, strandbyggelinie, 61.77, 98.

Henlæggelse af sager, se Sagsbehandling.

Hittegods, se Politi.

Hjemmeværnet, klager over afslag på optagelse i -, 59.66, jfr. 60.31.

Hjemsendelse, se Militærforhold.

Hjemsendelsespenge, se Militærforhold.

Holdeplads, se Drosker.

Honorarlønnede stillinger, besættelsen af opslåede -, 57.123; 60.115.

Hovedrevisorater, se Revisionsdepartementer.

Hundeloven,

aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.
 pålæg i h. t. - s § 13, stk. 2, 58.176.

Hunderegistre, oplysninger fra -, 59.27.

Husdyrvoldgift, anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.

Husundersøgelse udenfor strafferetsplejen, 57.186.

Hørespil, se Danmarks Radio.

Høring,

andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
 mangelfuld -, 63.38.
 oversendelse i stedet for -, 56.124.
 undladelse af -, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93.
 unødvendig -, 58.211.
 ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
 ved dispensation fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.

Håndjern, anvendelse af - overfor arrestanter, 57.195.

Ikke-juridisk personale, ekspedition i statslånssag, 56.213.

Indberetningspligt,

forvaringsanstaltternes - om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
 statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

Inkompetence, se Kompetence.

Indkøbstilladelse, behandling af ansøgning om -, 55.50.

Indlemmelse, se Kommuner.

Instansfølge, se Kompetence.

Intertemporale spørgsmål,

beregning af bevillingstilsagskursen ved dollarpremiering, 55.50.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelse til tjenestemænd, 60.44.
 kontrollovens § 8 C, 59.168.
 kontrollovens § 8 D, 59.170.
 pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.

Invalide- og folkepension, se henholdsvis Folkepension eller Invalidepension.

Invalideforsikringsretten, bisidder ved møde for -, 65.125.

Invalidepension,

aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.

- anke i stedet for ny begæring, 61.154; 62.85.
 indtægtsberegning ved ydelse af -, 55.26;
 64.128, jfr. 65.21.
 konkret skøn over begyndelsestidspunkt for
 pensionens udbetaling, 65.22.
 rejsehjælp, 55.26.
- Invaliditetserstatning,*
 tidspunktet for fastsættelsen af -, 57.106.
 udbetaling af - til tilskadekommen militær
 værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
- Islam Danmark,* se *Anerkendte trossamfund.*
- Jernbaneerstatningskommissionen,* renter af tilskade-
 komsterstatning, 56.157.
- Journalisering,* se *Sagsbehandling.*
- Kartoffeleksportører,* se *Autorisationsordning.*
- Kgl. Teater,* se *Den kgl. Ballet.*
- Kirkegang,* varetægtsfangers deltagelse i -, 65.147.
- Kirkelige afgifter,* se *Skat.*
- Kirker,* stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.
- Kloakmestre,* instruks for - i strid med ny lov,
 65.121.
- Kommuner,*
 byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98.
 deltagelse i udflygt betalt af privat firma,
 65.159.
 fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
 indlemmelse af -, 62.63.
 ombudsmandstilsyn med -, 56.9; 57.9; 58.10;
 59.9; 60.7.
 pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
 underskrifters læselighed, 62.35.
- Kompetence,*
 administrativ ankeinstans' - i forhold til 1.
 instans, 58.48.
 byggetilladelse, 64.123.
 Den særlige Klagerets - overfor dommerfuld-
 mægtige, 56.155.
 dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31,
 stk. 1, 61.117.
 forsikringselskabers - m. h. t. nedsættelse af
 dagpenge, 60.150.
 forstanders - til at opsiges en funktionær,
 57.164, jfr. 59.17.
 fredningsnævns adgang til at dispensere fra
 overfredningsnævnskendelse, 61.51.
 fritagelse for at aflægge den almindelige filoso-
 fiske prøve, 61.47.
 Handelsministeriets - overfor Forsikringsrådet,
 61.125.
 Handelsministeriets - overfor Monopoltilsynet,
 61.104.
- kontorchefs -, 60.55.
 nævnsformands -, 62.95.
 Overfredningsnævns adgang til at tilbage-
 kalde en dispensation, 61.51.
 Overfredningsnævns adgang til at dispensere
 fra egen kendelse, 61.51.
 programsekretærs -, 57.142.
 Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakon-
 trols - i tarifieringsspørgsmål, 62.27.
 se også *Folketingets ombudsmand.*
- Koncession* til fremstilling af sukker, 61.87.
- Kondemnering* af ejendom, 55.103.
- Konfirmation,* se *Båndlæggelse.*
- Konfiskation,*
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-
 sags afslutning, 55.27.
 udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr.
 62.18.
- Konkurrencebegrænsning* i h. t. monopolloven,
 61.104.
- Konsulent for særundervisningen,* indstilling og ud-
 nævnelse af en -, 59.149, jfr. 61.19.
- Kontrakt,* fortolkning af - om kiosksalg m. v. på
 statsbanernes færger, 65.69.
- Kontrolloven,* se *Skat.*
- Kreditbanken,* Banktilsynets virksomhed m. h. t.
 -, 58.85.
- Krigsskade,* nægtelse af tilskud til dækning af -
 på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab,* se *Folkeskolen.*
- Kvarter,* spm. om tjenestemand's bolig kunne
 betragtes som -, 55.33.
- Kvægavlsassistenter,* 56.25.
- Kørelærerprøve,* eksamination af kørelæreraspi-
 rant, 62.74.
- Laboratorier,* se *Autorisation.*
- Landbohøjskolen,* se *Den kgl. Veterinær- og Landbo-
 højskole.*
- Lander-sagen,* 58.199.
- Landsskatteretten,*
 berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.
 klager over skønmæssige ansættelser, 57.57,
 jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62.
 manglende iagttagelse af:
 forretningsordenen § 4, stk. 2, 57.131.

- forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.
forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.
lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.69.
organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.
personligt møde for -, 57.57, jfr. 59.17.
sagsbehandlingens varighed, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143.
udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.
- Landvindingsloven,*
foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
manglende ankemulighed, 59.203.
- Lejeforhøjelse, se Boligstøttelovgivning.*
- Licens, se Danmarks Radio.*
- Lig, flytning af -, 60.184, jfr. 65.16.*
- Lighedsgrundsætning,*
grundlovens § 70, 59.177.
ved administration af eksportordning, 64.16.
ved dispensationer, 64.103.
ved fastsættelse af lodstakster, 64.95.
ved fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55.
ved radioens valgudsendelser, 63.15.
- Lobotomi, se Samtykke.*
- Lodstakster, forhøjelse af -, 64.95.*
- Lomme penge, se Folkepension.*
- Lotteri,*
beskatning af udenlandske lotterigevinster, 61.44.
bortloddens spil på usolgte numre, 57.121.
- Love og administrative bestemmelser, henstillinger om ændring m. v. af:*
arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955 § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
apotekervæsenets pensionsforhold bekg. 35/1959, 62.47, jfr. 64.13.
arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., lovbekg. 43/1952 § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90.
arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
førerbeviser, bekg. 58/1958:
§ 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
§ 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 49/1923, 57.63, jfr. 58.33.
indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.
invalide- og folkepensionsloven:
§ 1 (bopæl), 63.98.
§ 5 (indtægtsberegning), 64.128.
§ 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lomme penge til folkepensionister på alderdomshjem), 62.76, jfr. 63.14.
købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
landvindings- og grundforbedringsloven (manglende ankemulighed), 59.203.
lukkelovens § 4 c (kiosker ved færgeløjer), 65.138.
motorkøretøjer, bekg. 192/1932 (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935 § 40, 58.225.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
skolevæsenets styrelse og tilsyn lov nr. 200/1949 (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.
statshusmandsloven, lovbekg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.
tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908 om -, § 1, stk. 3 (bemyndigelses omfang), 56.206, jfr. 57.26.
ulykkesforsikringsloven:
§ 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
§ 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150.
underretning om verserende straffesag, cirkulære af 15. november 1932, 61.148.
valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, lov 356/1958 om boligbyggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.
værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til -, 57.65.
- Lovhjemmel,*
administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at erlægge kirkelige afgifter, 57.256.
afgift for polititilsyn, 56.70.
aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
anerkendelse af trossamfund kræver ikke -, 61.84.

Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13. autorisationsordning vedr. eksport af kartoffer, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19. autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33. bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137. bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a (afgiftspligtig grundstigning), 57.180. bekg. 270/1956 om udførsel af flæskevarer, 56.206, jfr. 57.26. droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59. fangers aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68. finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64. forsikringsselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150. fradrag ved beregning af invalide- og folke-pension, 64.128, jfr. 65.21. generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128. Indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71. indlemelse af kommuner (landkommunal-lovens § 39, stk. 2), 62.63. instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121. kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukke-lovens § 4 c), 65.138. lodstaksters fastsættelse, 64.95. lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57. Monopoltilsynets undersøgelse af optikbran-chens forhold, 61.104. motorafgifternes anvendelse, 55.57. nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. m. (§ 5 i lov 374/1962), 65.80. omlægning af betalingsterminer for statskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67. Opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16. oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekre-tær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13. overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72. politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52. postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162. pålæg fra Elektricitetsrådet til installatør, 62.87. pålæggelse af fortovsbidrag, 65.133.

samkvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62. skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80. toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestem-melse 5), 62.93. udbetaling af invaliditetserstatning til tilskade-komne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovebkg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32. valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.

Lukkelov,

behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86. dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19. kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.

Lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.

Læger,

apotekerrabat til -, 60.178. beslaglæggelse af journaler, 60.173. erklæring om en ansøgers kvalifikation, 65.150. forhaling af lægeerklæring, 57.184. lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-spørgsmålet, 56.48. straffesag mod -, 60.154. Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

Løfte om tjenestemandstillig, 63.44, jfr. 64.14.

Løn,

aflønning af funktionær i Grønland, 61.101. aflønning af lorantekniker, 63.75. beregning af - for forskudt arbejdstid, 56.128. lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæse-net, 61.94. opgivelse af funktionærs - til skattevæsenet, 55.26. personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85. tilbagebetaling af -, 63.20. tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.

Lønarbejderdagpenge, se *Sygekasseforhold.*

Løntilbageholdelse,

bidrag, 57.203; 58.146. skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117.

Lån,

hos trediemand, 59.87. hos underordnede, 57.126.

Magtanvendelse, overfor indsat i sikringscelle, 65.32.

Mangelsattester, se *Motorsagkyndige*.

Manglende besvarelse,

af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38, 63, 246; 59.41, 132; 61.23,33.

af erindringsskrivelse, 56.173; 57.175,219, 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167; 61.115; 63.36, 62, 63; 65.97.

af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18; 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62,89; 63.77; 65.39, 124.

Manglende erindring, se *Sagsbehandling*.

Manglende underretning,

af anmelder, 55.99; 56.212, jfr. 61.18; 63.22.

af klager, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179.

om afgørelse, 57.138, 147; 58.189.

om berostillelse, 60.111; 62.38; 63.100.

om nedsættelse af kommission, 55.120.

om oversendelse af sag, 55.91.

om sagsbehandlingen, 55.75; 56.177, 211; 57.119, 193, 205, 219; 58.179; 59.34; 60.105; 62.97; 63.36.

om tilsynsværge, 56.190.

om tjenstlig indberetning, 57.229.

om tvangsindlæggelse, 57.190.

Matrikeldirektoratet,

afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr. 65.19.

ekspedition af sammenlægnings sag, 64.89.

ekspeditionsformen i -, 58.154, jfr. 62.14.

Meddelelse til pressen,

berigtigelse af urigtig -, 55.54.

fået beklagelig form, 57.96.

kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.

krænkelser af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121; 61.174.

oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.

uklar -, 55.85.

Medicin,

livsvigtig -, 60.154.

Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

Menighedsrådsloven, afstemningsreglen i -'s § 42, stk. 1, 65.116.

Mentalobservation, censur af observands brevveksling, 59.31.

Milfeldt-sagen, 64.129; 65.150.

Militærforhold,

afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.

ankevejledning i h. t. militær retsplejelov § 62, 56.159.

behandling af tilskadekommen værnepligtig, 56.184.

berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.

bygningstjenestens indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

»cafeteriaordning«, 65.158.

ekspropriation til militære formål, 57.234.

forfremmelsesbedømmelser, 61.137.

forholdsattesters formulering:

Flyverkommandoen: 55.97, jfr. 60.26.

Søværnet: 57.201, jfr. 60.26.

hjemsendelse:

af math i flyvevåbnet, 55.97.

af officerselever, 55.54.

fra militærtjeneste, 61.174.

hjemsendelsespenge:

manglende forbehold ved udbetaling af -, 56.159.

tilbagesendelse af -, 58.182.

hjælp til værnepligtige, 57.65.

istandsættelse af arrest, 65.158.

kystoficerers uddannelse, 61.137.

munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154.

psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.

skriftligt svar på ansøgning, 62.38.

talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158.

tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.

tyveri af motorcykel, 61.40.

udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.

Mindrebedlideth, se *Boligstøttelovgivning*.

Ministerialbog, indførelse af fornavn i -, 58.234.

Misvisende erklæring,

fra landbrugsministeriet, 64.89.

fra politiet, 55.27.

fra Retslægerrådet, 61.36.

fra skyldråd, 57.191.

fra statsbanerne, 57.89.

Modstridende afgørelser, 55.31, 91.

- Monopolloven*,
omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
undersøgelse i h. t. -'s §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet*,
Handelsministeriets kompetence overfor -, 61.104.
indkaldelser til møde i -, 57.154.
undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- Motorafgifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over -, 55.57.
- Motorregistre*, oplysninger fra -, 59.27.
- Motorsagkyndige*,
indregistrering trods mangler, 55.91.
syn af hyrevogn, 57.141.
udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning*,
afvejelse af hensyn ved -, 61.77.
ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
Naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
- Navnebevillinger*,
gebyr for -, 57.210.
underretning om -, 59.41.
- Navngivning*, navnet Eg som fornavn, 65.126.
- Notat*, se *Sagsbehandling*.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.
- Næringsregistre*, oplysninger fra -, 59.27.
- Nævn*,
lovligheden af, at del af et - træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
medlems adgang til nævns dagsordner og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.
- Offentlige midler*, se *Lighedsgrundsætning*.
- Offentliggørelse af*:
cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
- forretningsordnen for:
Ankenævnet vedr. Vareforsyningsager, 55.102, jfr. 56.18.
Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
forslag til bygningsvedtægt, 65.36.
instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.
Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13.
regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.
- Offentlighed* vedr. afgørelser i henh. til invalide- og folkepensionsloven, 62.89.
se tillige *Aktindsigt*.
- Omsætningsafgift*,
betalingstidspunktet for -, 64.102.
godtgørelse af - vedr. vandtårn, 65.144.
på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.
tilbagebetaling af -, 63.23.
- Omtaksation*, beskikkelse af landinspektør til ledelse af -, 57.212, jfr. 61.18.
- Omtarifering*, se *Told*.
- Oplysningspligt*, se *Skat*.
- Oprykning* fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
- Opslag*,
af tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.
af honorarlønnede stillinger, 60.115.
- Opsættende virkning*,
vedr. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
vedr. klage til ombudsmanden, 55.87.
- Optagelse* i statsskoles realafdeling, 65.111.
- Optikbranchen*, Monopoltilsynets undersøgelse af -'s forhold, 61.104.
- Optræden*,
polititjenestemanden -, 56.167; 57.157.
omnibuschauffør -, 55.55.
- Opføringsforanstaltning*, se *Beskæftigelsesforanstaltning*.
- Ordblindhed*, diagnosticering af -, 65.81.

Organisationer,

- s repræsentation i udvalg, 65.120.
- s repræsentation ved forhandlinger med regeringen, 65.99.

Overtræk på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.

Pantefoged, se *Skat*.

Pas,

- oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt -, 59.159.
- pligt til fremvisning af -, 56.167.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i de særlige -, 60.189.

Pengesedler, se *Danmarks Nationalbank*.

Pensionskasser.

- dispensation m. h. t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.
- overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i -, 56.134.
- udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 56.86; 61.125.

Politi,

- administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ædruelighed), 57.102.
- afgift ved bortlodninger, 58.227.
- afhøring af:
 - børn, 56.131; 61.128; 64.76.
 - nabo, 64.72.
 - patienter, 60.167.
- afregning ved udpantning, 62.20.
- afsenderadresse på tilsigelser, 61.943.
- afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
- anholdelse af:
 - beruset restaurationsgæst, 65.71.
 - bøderestanter, 60.60; 62.35.
 - skatterestanter, 59.185.
- anmeldelser mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.
- anmelders:
 - anonymitet, 64.68.
 - fortid, 61.39.
- beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.
- behandling af:
 - andragende, 60.116.
 - besøgstilladelser, 61.150.
 - dyrplagerianmeldelse, 56.169.
 - eftersøgningssag, 57.196.
 - færdselsager, 56.175; 58.213; 61.24, 152, jfr. 62.15 og 63.14.
 - indstilling om ankeafkald, 57.162.
 - prøveudskrivningssag, 61.42.

- straffesag mod læger, 60.154.
- beretning om ransgning, 64.66.
- bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18.
- diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.
- domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.
- efterretningstjeneste, 55.93.
- etablering af holdepladser for drosker, 58.242, jfr. 59.21.
- fejl ved anholdelse, 57.95.
- findeløn, 56.195, 204; 64.114.
- fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
- forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
- henvendelse på en bidragspligtigs bopæl, 57.206.
- hittegods, 64.114.
- iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.
- inddrivelse af bøder, 59.157; 60.60.
- indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
- indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.
- løsladelse af beruset person, 65.71.
- meddelelse:
 - af pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
 - til pressen om verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
- medvirken ved:
 - tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr. 58.36.
 - tvangsindlæggelse af sindssyg, 57.190.
- modtagelse af betaling fra anholdt restaurationsgæst, 65.71.
- omsorg for anholdts cykel, 62.85.
- opkrævning af hundeafgift, 57.93.
- oplysninger:
 - i h. t. lov om offentlig forsorg § 44, stk. 1, 59.156.
 - til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.159.
 - til udenforstående om et ældre indbrud, 59.193.
- optagelse af fotos, fingeraftryk m. v. af sigtede, 57.157.
- overladelse af tilsigelser til andre myndigheder, 59.185.
- renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
- rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
- rækkefølgen af efterforskningskridt, 60.166.
- tilbagelevering af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.
- tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
- tilskadekomst i tjenesten, 60.200.

- tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår for løsladelsen, 59.195.
 udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.
 udlevering af feriemærkebog, 64.119.
 underretning:
 af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17;
 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39;
 62.32; 63.22.
 om verserende straffesag, 61.148.
 undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
 varighed af afhøring, 63.56.
- Politibekendtgørelser,*
 hjemmelen for udstedelse af midlertidige -,
 59.52.
 uvedkommende hensyn ved udstedelse af -,
 63.24.
- Politilovene,* politiets adgang til at udstede midlertidige bekg.er, 59.52.
- Politirapport,*
 affattelse af -, 55.93; 56.153, jfr. 57.25; 56.187,
 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167;
 60.169, 172.
 bemærkning i - om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.
 optagelse af - forud for påbud i h. t. politi-
 vedtægten, 57.188.
 rekonstruktion af bortkommet -, 59.33.
 tidspunktet for optagelse af -, 56.111, 200.
- Politisager,* værneting ved -, 57.29.
- Politiønsinsyn,* hjemmelen for opkrævning af betaling
 for -, 56.70.
- Politiønsinsynsmænd,*
 sager mod - for myndighedsmisbrug, 57.148.
 tiltale mod -, 58.213, jfr. 59.21.
- Politiundersøgelse,*
 berettigelsen af - foranlediget af:
 forvaringsanstalt, 57.197.
 revisionsdepartement, 57.96.
 berettigelsen af - mod læger, 60.158.
- Politiønsinsyn,*
 offentliggørelse af -, 59.146, jfr. 64.13.
 påbud i h. t. -, 57.188.
- Portotaksten* for distriktsblade, 65.141.
- Postvæsenet,*
 betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et
 blad, 59.162.
 erstatning for forsinkelse, 64.111.
 forhøjelse af portotaksten for distriktsblade,
 65.141.
- posttjenestemænds rådighed over frimærke-
 beholdninger, 59.37.
- Pressen,*
 dementi af udtalelser i -, 58.85.
 pressemøder, 64.119.
 udtalelse om -, 61.74.
 se tillige *Meddelelse til pressen.*
- Privat arbejde* for overordnet i tjenestetiden, 55.33.
- Privat fællesvej,* afspærring af -, 58.76, jfr. 60.31.
- Præstegårde,* ejendomsretten til -, 57.221.
- Prøveløsladelse,*
 administration af formue ved -, 58.229.
 tidspunktet for afgørelse om - af sikkerheds-
 forvarede, 57.170.
 vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.
 vilkår for -, 59.195.
- Psykiatrisk undersøgelse* af værnepligtige varetægts-
 arresteranter, 58.172.
- Påbud,*
 om ikke at rette henvendelse til Danmarks
 Nationalbank, 58.255; 59.202.
 optagelse af rapport forud for meddelelse af -
 i h. t. politivedtægt, 57.188.
 se også *Forbud.*
- Påvisningsret,* skyldneres - ved udpantning for
 amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Pålæg,* se *Lovhjemmel.*
- Radiolicens,* se *Danmarks Radio.*
- Ransagning,*
 beretning om -, 57.246; 64.66.
 eftersyn af garderobeskab er -, 60.125.
 formkrav til samtykke til -, 62.32.
 henstilling om indskærpelse af formforskrifterne
 vedr. -, 57.243, jfr. 58.37.
 tilkaldelse af vidner ved -, 57.245, 249, 252,
 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
 tilkendegivelse af øjemedet med -, 57.246, 250,
 253.
- Realskole,* optagelse i -, 65.111.
- Redningsskibet »Vestkysten«,* tilsyn med fyr m. m.
 i Thyborøn Kanal, 58.195.
- Referat,* se *Sagsbehandling.*
- Rekurs,* se *Anke.*
- Religion,* se *Folkeskolen.*
- Religionsfrihed* indebærer ikke ret til anerkendelse
 som trossamfund, 61.84.

Renter,

- af beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
- af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
- af tilskadekomsterstatning, 56.157.

Retsbogsudskrifter, fremsendelse af – til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.

Retshjælp, se *Fri proces*.

Retslægerådet,

- akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
- misvisende erklæring, 61.36.

Retsplejelovens § 807, stk. 3, se *Afhøring*.

Revisionsdepartementer, 2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.

Rutebiler, se *Goodwill*.

Rygeforbud, se *Danske Statsbaner*.

Røgobservationer ved klage over røgulemper, 57.62.

Sagsbehandling,

- advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.
- afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17.
- akter bortkommet, 59.62; 61.27.
- andragende:
 - om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
 - om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
- til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- anmodning om drøftelse af en sag, 61.75.
- begrundelsespligt, 60.189; 63.77.
- berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62; 65.143.
- fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
- hastesagers mærkning, 57.196.
- henlæggelse:
 - af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34.
 - uden underretning, 56.124; 57.94.
- intern kompetencefordeling, 61.101.
- kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55.
- kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27.
- manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.
- manglende iagttagelse af regelen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.

manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34; 61.27; 64.92.

manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159.

manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132; 63.39.

mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73; 61.22.

misvisende erklæring, 61.36.

referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.

referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.

rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.

resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.

skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.

skriftligt svar, 62.38; 63.39; 64.110.

specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24.

tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

tilbageholdelse af oplysninger overfor anden myndighed, 57.88.

tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.

trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.

udateret notat og påtegning, 57.191.

udbetaling af løn, 61.132.

udlån af akter, 62.83.

underretning om afgørelse, 61.77.

underretning om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107.

urigtig citering i afgørelse, 64.108.

se også *Behandlingstid*, *Høring*, *Manglende besvarelse* og *Manglende underretning*.

Samkvemsret,

forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.

forældremyndigheden udøves af trediemand, 62.62.

vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118.

Samtykke,

formkrav til – til ransagning, 62.32.

til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.

SAS, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i –, 61.156.

Separations- og skilsmisssager,

affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.

behandling af –, 59.122; 60.35, 36.

enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
 fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23.
 fuldstændigt protokollat, 57.118.
 manglende erklæring fra fremmed statsborger
 om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
 skilsmissebevilling uden mægling og vilkårs-
 forhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
 underholdsbidrag til børn, 57.174.
 vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret,
 57.118.
 se også *Underholdsbidrag*.

Sigtede,

afhøring i færdselsager, 61.152, jfr. 62.15 og
 63.14.
 forelæggelse for – af anmeldelse om færdsels-
 forseelse, 57.172.
 indkaldelse til retsmøde, 60.159, 173.
 udenretlige afhøringer af –, 57.157; 58.222,
 229.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 underretning om endelig opgivelse af forfølg-
 ning, 61.30, jfr. 63.13; 62.32.

Sikkerhedsforanstaltninger, ændringer i eller op-
 hævelse af – truffet i medfør af § 38, stk. 2, i
 straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.

Sindssyge,

domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af –,
 56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35.
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge
 for tvangsindlagte –, 57.190; 58.40.
 forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsind-
 læggelse af –, 58.191.
 samtykke til chokbehandling og lobotomering
 af –, 57.39, jfr. 58.32.
 tilsynsværger for –, tvangsindlagt før 1938,
 57.127, jfr. 58.34.
 tvangsindlæggelse af –, beregningen af 5-dages
 fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, 65.34.
 vold mod –, 55.79.

Skat,

administrative bestemmelser vedrørende fri-
 tagelse for kirkelige afgifter, 57.256.
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 beregning af skattebøder i h. t. kontrolloven,
 60.119.
 fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131;
 58.241; 60.117.
 inddrivelse af – i forbindelse med udbetaling
 af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven,
 57.137.
 Landsskatterettens ændring af en skatte-
 ansættelse, 57.240.

løntilbageholdelse til dækning af skat, 63.92;
 64.64, 108, 117; 65.44.
 modregning til inddrivelse af –, 64.117; 65.44.
 nedslag for renteindtægter m. m., 65.80.
 omlægning af betalingsterminer for statsskat,
 59.67.
 oplysningspligt i h. t. kontrollovens § 8, 59.168,
 170; 61.94.
 skattevalg, 55.80.
 skødets fordeling af købesummen ikke bin-
 dende for skattevæsenet, 58.73.
 skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelse,
 57.240; 58.179.
 tilbagebetaling af –, 56.151; 57.213, 256.
 tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.
 udenlandsk lotterigevinst, 61.44.
 udpantningsgebyrer, 65.44.
 underholdsbidrag, 65.130.
 undladelse af tiltale i h. t. kontrollovens § 13,
 61.72.
 urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.

Skatteråd,

afgørelse i strid med Landsskatterettens ken-
 delse, 60.64.
 andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
 ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241;
 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
 manglende begrundelse, 63.77.
 skatteydere krav på at afgive forklaring for
 det samlede –, 60.117.
 underretning til skatteyderes repræsentanter,
 58.191.

Skattevalg, se Skat.

Skibsfører, styrmand udelukket fra at fungere
 som – ved statsbanernes færger, 58.248.

Skoleafgift, hjemmelen for – for udenbys elever
 i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26
 og 59.16.

Skoleblade, se Censur.

Skoleforbund, inddragelse af hidtidige stillinger,
 60.95, jfr. 61.20.

Skolelægestilling, fremgangsmåden ved besættelsen
 af –, 57.123.

Skumslukningsaggregater, indkøb af –, 56.52.

Skyldråd,

besigtigelse af ejendomme, 57.191.
 generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
 medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.

Skøn,

ikke-udøvelse af pligtmæssigt –, 58.68, 150.

- konkret – i invalide- og folkepensionssager, 65.22.
 sagkyndigt –, 59.59.
 teknisk –, 55.87.
 urimeligt –, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103, 111.129.
- Sociale boligforetagender*, valg af beboerrepræsentanter i –, 59.113, jfr. 60.32.
- Sommerhusbebyggelse*, forbud mod udstykning til –, 65.135.
- Sparebeviser*, indløsning af beskadede –, 62.22.
- Stagiaires-overenskomst*, administration af –, 57.138.
- Statens erstatningsansvar*,
 Rpl. § 1018c og § 1018g, stk. 2, 55.93.
 ved digebrud, 57.215.
 ved fejlagtig anholdelse, 57.95.
 ved færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
 ved havneanlæg, 56.37.
 ved undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.
 ved undladelse af at udstede attest i h. t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Statens Jordlovsudvalg*,
 ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.
 fordeling af tillægsgjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.
 forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31, jfr. 59.16.
 manglende underretning om berostillelse af sag, 62.97.
 udarbejdelse af referat, 59.190.
 udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.
 udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.
- Statens Ligningsdirektorat*, formuleringen af skrivelser til skatterådene om ændring i ansættelser, 65.145.
- Statens Skibstilsyns dispensationspraksis*, 65.100.
- Statens Åndssvageforsorgs* køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.
- Statsbanerne*, se *Danske Statsbaner*.
- Statslån til boligbyggeri*,
 gebyrbegunstigelse ved –, 57.35.
 medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af –, 56.213.
 omfanget af kommunegaranti for –, 56.79.
- Statsradiofonien*, se *Danmarks Radio*.
- Statsskole*, optagelse i –'s realafdeling, 65.111.
- Stemmegaffel-sagen*, 65.81.
- Stempelfrihed* ved salg af statslånshuse, 57.35.
- Stempelpapirhandel*, bestyrelse af – under forhandlerens fraværelse, 58.255.
- Straffesager*,
 afhøring i tyverisag, 64.76.
 formulering af ankemeddelelser, 62.34.
 magtanvendelse over for indsat i sikringscelle, 65.32.
 mod læger, 60.154.
 tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
 udtalelser om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.
 underretning om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.
 se også *Meddelelser til pressen*.
- Strandbyggelinier*,
 dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77,98.
 ved havnearealer, 61.77,98.
- Sukker*, se *Koncession*.
- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedsstyrelsen*,
 iværksættelse af politiundersøgelse mod læger, 60.158.
 vejledningspligt overfor en læges patient, 59.69.
- Sundhedsvedtægter*, affattelse af – for landkommuner, 55.103.
- Sundholm*, anbringelse af børn på –, 60.131.
- »*Sverigespengene*«, se *Fordeling af offentlige midler*.
- Sygekasseforhold*,
 begravelsehjælp, 56.72.
 betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.
 forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.
- Sørfængsel*, se *Fængselsforhold*.
- Søfartsbog*, tilbagelevering af en i bevaring taget –, 58.115.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om –, 56.188, jfr. 57.25.
- Søværnet*, personligt tillæg til kontorassistent af 2. grad, 62.92; 64.85.
- Takstnedsættelser*, se *Danske Statsbaner*.
- Tavshedspligt*, 55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18.
- Telefonisk politiafhøring*, 56.199.

- Tilbagebetaling af told*, se *Told*.
- Tilbageholdelse*,
af hjemsendelsespenge, 58.182.
politiets – af værdipapirer til dækning af skat,
55.27.
- Tilbagelevering*,
af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.
af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
af materiale, der frivilligt er afleveret til politi-
tiet, 56.150.
- Tilbagevirkende kraft*, portoforhøjelse med –,
65.141.
- Tilhold*, se *Forbud* og *Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort
person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tillægsjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*,
af vidner i domsmandssag, 61.178.
i værnepligtssager, 61.124.
skriftlig – til afhøring i bidragssager, 57.206.
til skatterestanter, 59.185.
se tillige *Vidner*.
- Tilskudsdeklaration*, aflysning af –, 58.192.
- »*Tilstødende grunde*«, fortolkning af udtrykket –,
65.133.
- Tilsyn* med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår,
59.195.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*,
ekspeditionstiden for beskikkelse af – for
tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
forespørgsel til personer, der tvangsindlægges,
om ønske m. h. t. –, 58.191.
for internerede i h. t. straffeloven af 1866,
§ 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.
for tvangsindlagte sindssyge før 1938, 57.127,
jfr. 58.34.
se tillige *forvaring*
- Tiltale*,
mod læger, 60.174.
undladelse af – mod polititjenestemand,
58.213, jfr. 59.21.
- Tiltalefrafald*, 60.179.
- Tinglysning*, foreløbig – af landvindingsbidrag,
58.43, jfr. 65.16.
- Tjenestebolig*,
indflytning i og indretning af –, 55.40.
leje ikke fastsat for –, 55.39.
- manglende finanslovshjemmel til oprettelse
af –, 55.35.
- Tjenesteforseelser*, se *Tjenestemandssager*.
- Tjenestefritagelse*,
advarsel inden –, 56.132.
af cheffingenør, 56.40.
- Tjenestemandsafskedigelse*,
afskedigelse af diplomat efter straffesag, 59.76.
afskedigelse af læge efter tjenstlig undersøgelse,
58.128.
afskedigelse af officer efter straffesag, 59.125.
afskedigelse med pension af cheffingenør, 56.40.
afskedigelse med ventepenge af skoleinspektør,
60.95, jfr. 61.20.
- Tjenestemandssager*,
afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76.
afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag,
58.186.
brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
brug af underordnet personale i egen interesse,
55.40, 41.
forelæggelse af indberetning om – for uvedkom-
mende tjenestemand, 57.229; 59.125.
indberetning om officers optræden under en
straffesag, 59.125.
indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse
med disciplinærsag, 58.183.
indsendelse af notits efter tjenstligt forhør,
56.177.
klages overgang til behandling som discipli-
nærsag, 65.150.
plejepersonale givet lussinger, 59.56.
påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73.
slægtnings forklaring til brug for en disciplinær-
sag, 58.128.
udlevering af notat vedrørende tjenestefor-
seelser, 62.51.
underretning om afgørelsen, 63.63.
undervisningsassistents modtagelse af cigaretter
af studerende, 55.150.
urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
vold mod sindssygepatient, 55.79.
- Tjenestemandstillinger*,
besættelse af – uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.
bortlovning af –, 63.44, jfr. 64.14.
inddragelse af stillinger ved indgåelse af skole-
forbund, 60.95, jfr. 61.20.
indstilling og udnævnelse af konsulenter for
særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
oprykning fra fuldmægtig til ekspeditions-
sekretær, 61.166, jfr. 64.13.
prøvetid ved ansættelse i højere stillinger,
56.40.

udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.
ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195.

Tjenestemænd,

folkepension til -, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
forhøjelse af fradrag for naturalydelse til - 60.44.
genindtrædelse efter at have været udenfor nummer, 58.183.
indtægtsgivende bibeskæftigelse udenfor stats-tjenesten, 59.140; 60.181.
ligeløn for -, 56.140.
officerselevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.
posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
tidspunkt for ansættelse, 56.128.
tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
trusel om afsked, 63.89.
underretning om verserende straffesag, 61.148.
ytringsfrihed, 61.56, 74.

Told,

anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
antidumpingtold, 62.39.
kompetence i tarifieringspørgsmål, 62.27.
tilbagebetaling af - ved:
fejl tarifiering, 62.27, 28.
fejl værdiansættelse, 60.114.
udførel af importerede kunstgenstande, 64.108.
undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
undladelse af EFTA toldbehandling, 63.43.
ændring af praksis, 62.72.
toldfritagelse i henh. til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Toldvæsenet,

bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18.
formulering af afslag, 63.23.
krav om afskedigelse af tre tobaksælgere på private øresundsbaade, 60.87.
modtagelse af bøder, 64.70.

Trossamfund, se Anerkendt trossamfund.

Tvangsindlæggelse, domstolsprøvelse ved - af sindssyge, 56.192; 58.30, 235; 65.35. se tillige Sindssyge.

Tøjhusmuseet, 55.33.

Udenrigstjenesten,
gebyr ved bistand fra -, 62.21.
se tillige *Blechingberg-sagen.*

Udgiftsoverskridelse ved præstegårdsreparation, 57.221.

Udlån af akter, se Sagsbehandling.

Udpantning,

afregning og fjernelse af effekter ved -, 62.20.
opkrævning af gebyrer for -, 65.44.
skyldneres påvisningsret ved - for amtstue-skatte, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykning, 57.31, 231, jfr. 60.26; 63.85, jfr. 65.19; 65.52, 66, 114, 135.

Udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114.

Udtrædelsesgodtgørelse i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72. se tillige Pensionskasser.

Udvalg,

repræsentation i -, 65.120.
sammensætning af arbejds -, 65.81.

Ufyldstgørende besvarelse, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.

Ugyldighedsvirkning ved kompetencemangel, 61.51.

Ukorrekt handlemåde,

polititjenestemænds betaling af bøde for en anden, 55.23.
ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.

Ulykkesforsikring,

anmeldelsesfristen ved erhvervs sygdomme, 63.79.
Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.
forsikringsselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
genoptagelse af sag, 56.179.
tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgsmål, 57.106.
underretning om ankemulighed ved præmieforhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.

underretning til tilskadekomne om ankeregerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200.
se tillige *Føjetilladelse* og *Løgeerklæring*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i -, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdningsfilm, se *Danmarks Radio*.

Underholdsbidrag,

afhøring i bidragssager, 57.206.

aftaler om - til børn, 57.174.

for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.

fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af -, 58.146.

fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare -, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.

indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91.

ratihibition af ældre bidragsdokument, 60.91.
sagsbehandling ved fastsættelse af -, 58.158, 211, 246; 59. 122; 60.36.

sagsbehandling ved inddrivelse af -, 56. 156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60.

statsmyndigheds tilbageholdelse af -, 57.203.
underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91.

underretning til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.

Underhåndsbrevpapir, ministres benyttelse af -, 60.94, jfr. 61.19.

Underretning,

om beskikkelse af forsvarer i prøveudskrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.

om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

om navnebevilling, 59.41.

om verserende straffesag, 61.148.

overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.

til anmeldere og sigtede om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32; 63.22.

til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.

til klagere om afslutning af en iværksat undersøgelse, 55.63.

til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.

til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.

ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.

Underskrift på sundhedscertifikater vedr. spisekartofler, 55.63.

Underskrifters læselighed, 57.186; 59.201; 62.35.

Underudvalg, se *Deklaration*.

Undervisning, se *Folkeskolen*.

Undladelse af at indhente erklæring, se *Høring*.

Urigtig begrundelse, se *Begrundelse*.

Urigtig meddelelse, 55.86.

Uvedkommende hensyn,

ved administration af lukkeloven, 55.19.

ved afgørelse af fredningssag, 61.77.

ved autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.

ved bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.

ved behandlingen af udstykningsandragende, 65.66.

ved fastsættelse af takst for begravelse af udensoogsboende, 58.68.

ved indstilling af fange til svendeprøve, 57.233.

ved meddelelse af biografbevilling, 58.161.

ved meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

ved tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.

ved udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.

ved udnævnelse af sysselmand, 63.44.

ved udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.

ved undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169.

Valgagitation,

i radio og fjernsyn, 63.15.

ministres benyttelse af brevpapir til -, 60.94.

Valgretsudøvelse, se *Fængselsforhold*.

Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

Vandtårne, godtgørelse af omsætningsafgift vedr. -, 65.144.

Varetægtsfanger, se *Fængselsforhold*.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.

Veje,

politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
vejadgang ved udstykning, 63.85, jfr. 65.19.

Vejfond,

besvarelsen af andragender om tilskud fra -'en
59.41.

»Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledning,

om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhand-
ling, 64.79.

til husejere om adgangen til fritagelse for at
svare grundstigningsskyld, 57.180.

til motorførere, hvis førerbevis er inddraget
administrativt på grund af manglende
ædruelighed, 57.102.

til motorførere, som er blevet nægtet fører-
bevis med ret til erhvervsmæssig personbe-
fordring, 57.209.

til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkes-
forsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.

Ventepenge, se Tjenestemandsafskedigelse.

Ventetid, se Forvaring.

Vidner,

formulering af vidneindkaldelser i straffesager,
55.78, jfr. 56.16.

tilkaldelse af - ved ransagning, 57.243, 249,
252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.

tilsigelse af - i domsmandssager, 61.178.

udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos
politiet, 60.42.

Vildfarelse, faktisk - hos forvaltningsorgan, 58.197.

Volfair-metoden, 65.81.

Vurdering af fast ejendom,

generel forhøjelse af et vurderingsråds ansæt-
telser, 57.128, jfr. 58.35.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41,
64.115.

årsvurderinger, 59.127.

Vurderingsnævn for motorkøretøjer, 59.135.

Værnepligtige, se Militærforhold.

Værnepligtsnævnet,

forretningsorden for -, 61.174, jfr. 62.18.

medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

Værneting ved tiltale i politisag, 57.29.

Værtshusgæld, anholdelse for -, 65.71.

Ytringsfrihed,

folkeskolelæreres - m. h. t. religiøs særopfat-
telse, 59.177.

udtalelser til pressen vedr. videnskabelige
spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.

tjenestemænds udtalelser til pressen om ver-
serende sager, 57.102.

tjenestemænds -, 61.56, 74.

*Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af -
efter ægtefælles død, 56.127.*

*Ægteskabssager, se Separations- og skilsmissesager
samt Underholdsbidrag.*